

Capitolul 1

În căutarea norocului

Trenul înainta încet, cu precauție. Ca un om care pipăie cu piciorul terenul din fața lui. Dincolo de geamul afumat al vagonului de clasa a 3-a se vedea, amețitor de aproape, Mureșul curgând învolburat, tulbure, cărând la vale trunchiuri, crengi și chiar mici insule plutitoare formate din rădăcini amestecate cu crengi rupte și multe alte gunoaie, pe lângă blocuri de gheață, mai mari și mai mici. Topirea zăpezilor era în toi în acele zile de început de aprilie. Plouase aproape toată săptămâna și pe versanții defileului zăpada mai forma câteva petice, din loc în loc, în scobiturile stâncilor. La câteva sute de metri în amonte de gara de la Stânceni, apa inundase terasamentul, roțile trenului intrau în apă, în câteva locuri vreo doi-trei centimetri dar nu mai mult. Situația nu era încă periculoasă. O echipă de pikeri¹ tocmai se întorsese cu drezina de pe traseu și dăduse un raport încurajator, așa că mecanicul primise verde la drum de la impiegatul gării, care-l îl condiționase cu plasarea unui observator, a fochistului, pe platforma din față a locomotivei. Când roțile intrau în apă, observatorul trebuia să dea semnal din fluier, întrerupt dacă era nevoie ca trenul să încetinească, sau prelung dacă trenul trebuia să oprească. Se întâmplă de două ori ca fluieratul să fie prelung, așa că trenul opri, mecanicul coborî, cercetă terasamentul și decise să meargă înainte. El trebuia să ducă trenul de călători din gară în gară, respectând graficul, altfel primea penalizări la salariu. Fluieratul fochistului continuă cât timp roțile trecură prin apă. În acele minute încordarea și neliniștea se citeau pe fețele călătorilor, majoritatea oameni săraci, obișnuiți cu sărăcia și nevoia, mai mult resemnați decât speriați.

Așezat pe locul lui de la geam, Pompei scoase de sub banca de lemn o traistă lucrată de mână din fir gros de lână, din care scoase un ștergar aspru, țesut în casă din cânepă. Despături ștergarul fără grabă și, nepăsându-i de lumea din jur, scoase un codru de pâine și un sfert de tablă de slănină de porc, nu prea groasă, bine afumată și uscată. Din buzunarul de la vestonul militar pe care-l purta pe sub laibărul din aba gri scoase brișca, o deschise fără grabă și creastă slana în câteva felii, apoi tăie bucături egale, până la șoric, nici prea mari, nici prea mici. Tăia pe rând, câte o bucată din pâinea nu prea proaspătă și o mesteca cu o feliuță de slănină. Îndeplinea acest ritual al mâncatului ca pe o obligație de viață, nici cu foame, nici cu lăcomie. Curând pâinea se găta, mai rămase pe ștergar ca o palmă de slănină. Continuă să o desprindă de pe șoriciul tare, scorțos, până termină toată merindea. Împături ștergarul la loc, cu grijă să nu

¹ Piker = lucrător de întreținere a terasamentului căii ferate

cadă pe jos nici o firimitură de pâine, nu era frumos să facă mizerie în trenul Majestății Sale!

Brusc, trenul prinse viteză. Scăpată de imediata vecinătate periculoasă a apei, acum locomotiva alerga pe terasamentul uscat spre poala dealului din dreapta văii, care ținea de munții Gurghiului, aflați în sudul Mureșului. Locomotiva scoase un șuierat prelung și, după o goană sănătoasă de vreun sfert de ceas, încetini apropiindu-se de gară. TOPLIȚA, scria cu litere mari, albastre pe fondul de email alb al panoului de tablă. Alături, pe un alt panou mai vechi, ruginit pe la colțuri, sta scris cu litere saxone, OLAH HEVIZ. Adică Toplița Valahă. Versiunea în limba maghiară a panoului CFR rămăsese pe locul ei nu ca un act de toleranță ci, pur și simplu pentru că oamenii erau obișnuiți, de sute de ani, cu limba maghiară și cu denumirile vechi ale localităților, pe care toată lumea le cunoștea bine, tot de sute de ani. Ciocnindu-se în tampoane și zdruncinând vagoanele de lemn, trenul se opri, în sfârșit, în gară.

Pompei coborî, laolaltă cu ceilalți călători. Rămase pe loc, nehotărât. Nu-l aștepta nimeni, și nici el nu căuta pe cineva anume. Când impiegatul dădu trenului semnalul de plecare, se hotărî, în sfârșit, să treacă peste linii spre peron. În stânga clădirii gării, o căsuță cu ușa larg deschisă revărsa zgomot de vorbe, ciocnit de pahare și fum de țigări. Era, evident, cârciuma gării, ușor de recunoscut chiar și fără firmă.

Când plecase din satul lui, Bogata de Jos din plasa Dej, tatăl îi dăduse instrucțiuni precise: în gărilile unde te vei opri afli tot ce trebuie să știi la crâșma gării. Intră, stai mai ferit din ușă, ascultă ce vorbesc oamenii, poate afli ceva despre vreun loc de muncă bun. Cată la acei oameni din crâșmă care nu sunt bețivii locului, adică sunt mai curați și serioși, veniți nu ca să se-mbete, ci ca să schimbe vreo vorbă-două cu un tovarăș. Ascultă-i atent, căci ei nu răcnesc unul cătră altul și spun numai lucruri cu cap. Stai locului până când crâșmarul începe să te măsoare din ochi mai lung. Atunci intră în vorbă cu oamenii. Poți să vorbești și cu crâșmarul, dacă se arată a fi om bun. Să spui, cuminte, eu am venit să caut ceva de lucru, știu să fac cutare și cutare, am 4 clase primare, știu să scriu și să citesc, am scăpat de Crăciun la vatră. Dacă le placi după cum te arăți, îți vor da un sfat bun. Vezi-le ochii. Dacă vor să-și bată joc, îi ghicești după ochi. Atuncea, dacă i-ai ghicit că-s batjocoritori să le mulțumești frumos și să pleci de acolo, să nu intri în vreun necaz, că în loc străin pușcăria te mănâncă. Te duci în satul sau orașul ăla și întrebi de muncă. În piață să te duci, acolo să întrebi. Dacă nu găsești ca muncitor în vreo fabrică, atunci intră argat la animale ori la munca câmpului. Stai pe casă și masă până când te vor cunoaște și te vor cumpăra. Asta înseamnă două-trei săptămâni, poate o lună. Apoi cere salar. Măcar câțiva lei, ca

să iei trenul și să mergi mai departe. Norocul tău îi pe drum. E acolo, nu pleacă nicăieri, pe tine te așteaptă. Dacă te-ai așezat bine, trimite-ne carte. La primar sau la notăraș. Sau la biserică, la părintele. Eu am să-i întreb dacă au primit vreo carte de la tine. Dacă în șase luni nu ne scrii, îl voi trimite pe frate-tu, Vasile, să te caute. Când pleci dintr-o gară cu trenul în altă parte, să lași vorbă la crâșmar, că te cheamă Pompei și oarecând ar putea să întrebe de tine un frate de-al tău, Vasile, de la Dej. Să spui Dej, că orașul ăsta îi mare și îl cunoaște lumea, dar de satul nostru Bogata de Jos nu știe nimeni. Să lași vorbă cu ce tren pleci și câți bani ai dat pe bilet. Că Vasile te va găsi. Numa să nu dai de bocluc. Că noi nu te-am învățat așa. Duminică să te duci la biserică. Da' numa la noi, la ortodocși. Să nu te prind că intri la uniți sau la catolici sau la calvini. Nici la pocăiți să nu te dai. Că tu te-ai născut ortodox, te-am botezat ortodox și ortodox trebuie să trăiești toată viața care ți-i scrisă. Că ai văzut, părintele o zis că-i cu blestem și năcaz mare dacă îți lași credința ortodoxă. Noa, acu meri cu Dumnezeu. Ai 25 de ani, ai făcut armata, ești bărbat, Pompei. Să te însori, să-ți faci familie. Acasă să nu vii, că aici îi numa sărăcie. Pământul cât avem trebe să-l dăm zestre la surorile tale, Eugenia și Reghina. Că ele-s muieri, muieră așteaptă cătătorii, nu umblă ea după ei. Care face așa, apoi aia nu-i muieră. Îi altceva. Și fetele nu se mărită fără zestre, nicăieri. Înțelegi de ce te-am alungat de acasă? Înțelegi? De sărăcie te-am alungat. Și de slugărit pe la neamurile bogate. Mai bine slugă în altă parte decât la un neam bogotan, care râde de noi, ne face proști și slugi. Noa meri, mă, cu Dumnezeu să meri, să-ți ajute Sfânta, că noi ne-om ruga la biserică. Și la icoana noastră de acasă...

Acestea toate îi reveniră în minte până să intre în crâșmă. Și văzu, parcă aievea, ochii triști ai tatălui. Nu i-a fost ușor să te alunge de acasă, în calea norocului. Dar avea dreptate bătrânul, taica Petru. Apoi călcă peste prag. Nu desluși mai nimic, era întuneric înăuntru și fum. Că și afară era înnorat deși nu erau decât orele 2 sau 3 după-amiază.

Apoi auzi glasul crâșmarului: Dacă ai bani spune ce poștești, dacă n-ai pleacă! Imediat, de la masa cea mai apropiată o voce arogantă îl chemă, cu accent puternic de ungur: „Măi, olahule, știi să bei?” „Știu” răspunse tânărul imediat, ca la armată. „Ai bani de-un pahar de țuică?” „Am, dar nu-i beau” „Noa, așe, vină aici, șezi, eu pun pariu că vă bag pe toți trei sub masă, la beut. Eu o să beau cât voi trei laolaltă. Și n-o să mă îmbăt”.

Pompei se așază pe scaunul liber. Se uită la ceilalți doi, erau oameni normali, poate puțin cam speriați de tonul ungurului. Se vedea că erau oameni de beție, dar încă mai aveau rezistență, nu căzuseră chiar de tot. Dar el, el ce era? Știa să bea că-l înțârcase mamă-sa Anica cu țuică. Când era încă prunc de țâță de

numa patru luni, îi pusese între buze cârpă curată îmbibată cu țuică slabă, de un singur tras, și-l lăsase în covată, sub tei, la marginea holdei de porumb, iar ea plecase la cules. După un timp, plânsul copilului încetase. Pesemne adormise de la țuică. Mama Anica venise sub tei cu pas ușor, furișat. Îl văzuse dormind liniștit și plecase și ea, în rostul ei. Asta era obiceiul locului, așa erau înțărcați pruncii, de nevoie nu de voie. Dar el, Pompei, nu beuse cu nimeni la întrecere. Cât ar fi putut bea? N-avea habar, dar ceva îl îndemna să se prindă la pariu. Nici o neliniște nu-l încercă, uitase toate sfaturile bune ale lui taica Petru zise în gara din Dej, la plecare.

Bău primul pahar. Cam de doi deți. Un deț avea o sută de mililitri. Paharul era de un sfert de litru, sfârtați cum i se zicea prin Maramureș. Dar nu fusese plin. El o beut paharul până la fund, din prima. Simți un picuț de arsură pe gât, apoi o căldură plăcută în stomac. Țuica nu era tare, ca aceea de acasă. Și apoi, de curând mâncase slănină, destul de multă. Lecția cu slăнина o știau toți ficiorii din sat, din seara de recrutare. Atunci era obicei să beie recruții la crășma satului, să cânte cântece ostășești, să știe satul că vor pleca la oaste în curând. Iar a doua zi tot satul avea să știe și să vorbească pe la porți, că cine s-o îmbătat primul, cine s-o făcut neom, cine era adevărat bărbat. Când o plecat de acasă la recrutare, taică-su Petru îl îndopase cu slănină. „Nu mai pot, nu mai vreau”, se plânsese el după un timp. „Taci și mănă, o să meriți la cârciumă și o să vă îmbătați, dacă n-ai pus pat bun de slănină în mațe, o să te faci de tot râsul și o să râdă satul de noi, că ce muiere cu nădragi am crescut!”

Așa că se prinse la beut. Curând rămase la masă doar el cu Joska, ceilalți doi au dezertat, în somn, cu capul pe masă. Apoi cedă și unгурul. Cu ultimele puteri, îi spuse crășmarului să-l puie în căruță și să-l ducă acasă la doctorul Gutman să-i facă spălături.

Iar Pompei plecă pe picioarele lui.

Încotro? Doar Bunul Dumnezeu știa, că-i îndreptă pașii acolo unde îl aștepta norocul promis de tatăl lui, Petru.

Capitolul 2

Norocul

Că norocul când s-o dat...

Fost-am la cârciumă beat ...

Ieșise din cârciumă. Aerul rece și tare îl zgribuli și îl trezi puțin. Porni de-a lungul căii ferate spre nicăieri. Pașii îl duceau singuri, el habar nu avea de nimic. Ajunse curând la o barieră. Sau șorompău, cum spuneau oamenii din satul acela. Se strecură pe sub bariera lăsată și porni pe o uliță noroioasă, la dreapta față de calea ferată. În urmă-i trecu cu viteză un tren de marfă. Nu conștientiză nici zgomotul țâșnit din noapte nici pericolul pe lângă care trecuse. Că dacă nu ar fi ieșit de pe linia ferată, acum ar fi fost mort ... Dar Dumnezeu avusese grijă de el până acum.

Și continuă să meargă pe drum în sus. În stânga drumului curgea, cu vuiet, un pârau. Era umflat de multa apă din zăpada topită în munte. Dar el nu știa asta, doar mergea, singur, în noapte.

După o vreme frigul, oboseala și alcoolul începură să-l înmoaie. Se împletici și capul greu îl trase spre dreapta drumului. Iarăși avu noroc. Că dacă l-ar fi tras spre stânga ar fi căzut în pârau și s-ar fi înecat. Așa doar se dezechilibra călcând în șanțul drumului și se lovi de un gard. Se prinse de un leaț, se clătină de vreo două ori, ca frunza-n vânt, apoi se frânse, alunecând spre baza gardului. Căzu și imediat adormi. Sau își pierdu seama? N-avea să știe ce i s-a întâmplat multă vreme, nu numai câteva ceasuri ci vreo două zile bune. N-avea să știe că atunci când se lovise de gard, din curtea acelei case au sărit cu lătrat mare 2 câini răi, ciobănești. Lătrau cu furie și săreau asupra gardului. Stăpânul casei, morarul Aurel Molnariu, se trezi de la lătrat și ieși, numa-n izmene și cizme, pe târnaț, o prispă nu mai lată de un metru, dar cu scânduri fasonate artistic și stâlpi ciopliți, ca de porți. Casa arăta chivernisită, morarul era om cu stare, dar nu foarte bogat. Din ușa casei strigă: „Măi Gheorghe, scoală mă și vezi de ce latră câinii. Ia-ți și un lămpaș și securea, ai grijă să nu fie ceva hoți și să te pălească rău. Să strigi, auzi?” De lângă căsuța din spatele porților grele se desprinsă o umbră, cu un felinar de vânt și o porni pe lângă gard, prin curte, până la locul unde câinii continuau să se agite. Lumină cu lămpașul, se lămură despre ce era vorba și strigă: „Tete Aurele, îi unu căzut în drum, lângă gardu nost.” „Bine, stai că vin și eu, să vedem cine o fi.” Țăsta a fost norocul cel mare din viața lui Pompei. Că dacă morarul Aurel și cu sluga Gheorghe nu l-ar fi adunat din drum, până dimineața ar fi murit de frig, acolo în șanț. Cei doi, stăpân și slugă, l-au ridicat cu greu și l-au urcat într-o roabă, apoi Gheorghe l-o dus în șură și l-a răsturnat, ca pe un sac mare, plin, pe un braț de fân uscat. Aruncă asupra-i un cojoc de oaie vechi, rupt pe alocuri, dar destul de bun pentru un bețiv murat de noroi și ploaie.

A dormit acolo două nopți și o zi sub cojocul devenit prea scurt din cauza rupturilor pe care, rostogolindu-se în somn, le-a lărgit mai mult. Era seara de luni, 8 aprilie 1929, când morarul Molnariu Aurel l-a salvat pe Pompei de la o

moarte sigură. S-a trezit pe la 5 dimineața, miercuri, 10 aprilie. În curtea morii oamenii trăgeau căruțe grele, încărcate cu saci cu porumb, pentru măcinat. „Ce stai degeaba, pune mâna și ajută la descărcat și la urcat sacii în podul morii!”, îl somă, cu voce autoritară, morarul. Sacii erau grei, de cincizeci-șaizeci de kilograme fiecare. Pentru el un asemenea sac era o jucărie. Nu era un om înalt, să fi avut, pe atunci, un metru și vreo șaptezeci de centimetri, dar era îndesat, vânos. Morarul îl măsură iute din ochi și nu-i displăcu. Când gătară treaba, pe la vreo șapte dimineața, ziua începuse să albească dar plutea pe vale o ceață lăptoasă, rece. Stăpânul îi chemă la masă, în bucătărie. Brânză iute, frământată, din putină, cu mămăligă caldă, aburindă, ouă jumări cu slănină prăjită. Și ceapă roșie. Bărbații care aduseseră sacii se așezară, dar mai întâi se închinară la o icoană aflată în colț, lângă geamul scund. „Slavă Ție, Maică, pentru ajutor, că am venit bine pe drum, nu ne-o pălit hoții ori lupii și oamenii ăștia ne-au poftit și la masă. Dă, Maică, morarului Aurel și femeii lui, Sofronica, sănătate și zile bune”. Pompei se închină și el, așa cum învățase acasă, bolborosind cuvintele potrivite: „Îți mulțumesc, Maică Prea Sfântă pentru tot ajutorul, că nu m-ai lăsat pieirii și m-ai mânat la casă de om bun. Slavă Ție și Fiului Tău, Domnul și Ocrotitorul meu, Mântuitorul meu!” Mâncară în tăcere. Pompei nu se îndemna prea tare cu mâncatul, i se cam răscolea stomacul. Văzând asta, Sofronica îi dădu o cană cu moare de varză murată și-l îndemna să bea. „Ia, măi omule, că moarea nu te omoară! Al cui ești? Ești de pe aici, din Topliță? Cum de ai nimerit la noi? Ori nu știi ce-ai făcut aseară?” Cu glas rușinat Pompei începu a zice. Dădu raportul ca un oștean cuminte, învățat cu legea militară. „Sunt soldatul Pompei Todoran, lăsat la vatră de Crăciunul anului 1928, din Bogata de Jos plasa Dej, am plecat de acasă de sărăcie. Mi-o dat tata 5 lei și-o zâs să-mi cumpăr bilet de tren de 4 lei, să mă dau jos din tren acolo unde se găte cei 4 lei și să-mi caut acolo norocul. Am intrat la crășma gării să întreb de muncă și-acolo un ungur, Joska, m-o pus să beau, pe pariu. Am beut până i s-o făcut rău lu Joska și am plecat. Nu știu cum ajuns aici, dar vă mulțumesc pentru că ați avut grijă de mine. Acu, io v-am spus tot, vă sunt dator pentru casă și masă și bunătate de suflet, să-mi spuneți câte zile trebuie să muncesc ca să-mi plătesc datoria, că bani nu am, decât mâinile estea două și spinarea. Și încă o dată îmi cer iertare și vă sărut mâna, doamnă Sofronica, sunteți ca o mamă pentru mine de acum încolo.” „Noa ni, mă, domnule morar, bețăvu ăsta m-o ales de mamă, că mie-mi trebe un copil bețăv, la asta nu s-o gândit? Să muncești și să-ți plătești datoria și să nu ieși din cuvântul lu bărbatu-meu și stăpânul morii că apoi am eu cum să te jupoi de viu, bețivule și nerușinatule!” Auzi, să-mi zică mie „doamnă” și „mamă”! Și revoltându-se la gând, se întoarse iară asupra lui: „Ai auzât

cumva că am fată de măritat și vii asupra noastră cu gând de hoț, să ne-o iei numindu-mă cu lingușeală „mamă” înainte măcar să-mi vezi fata? Care nu-i de nasul unei slugi, ca tine, să știi!” Și întorcându-se spre bărbatul său ca spre un sergent de companie, îi porunci scurt: „Să-i dai de lucru, auzi? Tătă zăua să muncească. Să-i lași cojocul de învelit și să se culce în șură, unde s-o simțit bine, el, bețivul! Să mânânce după ce mănâncă Gheorghe, dacă o mai rămâne după hulpavu ăsta ceva. Și peste o săptămână să-i dai drumul să plece. Nu-i așa că așa-i bine, nu tot așa te-ai gândit și tu, Aurele, domnule morar?”

Deci ordinul fu dat pe vorba stăpânei. Odată contractul semnat și parafat, Pompei s-a retras afară, în curte, acolo unde îi era locul, așteptând poruncă de lucru. Veni Gheorghe rânjind și-i zise: „Mai întâi ia 2 găleți și cară apă curată de la fântâna de mai josul uliței pentru vite, apoi creapă niște lemne și le du la bucătărie, iar pentru casa unceșului meu să le pui în coșul de răchită de pe târnaț, că le duc eu înăuntru, tu nu ai voie că ești un bețav și un nerușinat, cum o zâs tușa Sofronica. Eu pornesc moara, când gați de lucru să vii să mă cauți în podul morii să-ți mai dau de muncă! Auzi, bețavule și nerușinatule?” Era tare mândru Gheorghe că el, până mai ieri sluga casei acum o ajuns să aibe slugă care să facă ce spune el, adică du-te încolo, vino înapoi, fă aia, drege asta, stai drept, nu dormi, bețavule și nerușinatule!

Nu termină bine Gheorghe de distribuit ordinele pe mica lui unitate militară subordonată că pe porțița dinspre stradă își făcu intrarea în curtea morii un domn îmbrăcat frumos, cu pălărie neagră de fetru, cu paltonaș cu guler de mieluț și baston scurt, cu măciulie din corn de cerb, urmat de un plutonier grăsunu, cu chipiu și firet galben la epolet. Gheorghe zbieră ca la armată: „Tete Aurel, o venit domn comisar Platon și domnu plutonier de jândari! Fugi, mă, Pompei de-l caută pe stăpănu nost!” „Da, să trăiți, mintenaș”, răspunse noua slugă. Dar nu fu nevoie să se miște. Că din casă ieși morarul, salută autoritățile și îi invită în odaia cea bună, la o cafea pe care mama Sofronica o va face mintenaș. „Tete Aurele, nu-i nevoie, că suntem cu grabă. Am auzit că ți-ai luat slugă nouă. ăsta-i omu? Că spune lumea că el l-ar fi omorât pe Joska, alătăieri seară, la cârciuma de la gară” „Tulai, domn comisar, l-o omorât? Și l-am luat eu în casa mea?” „Noa, stai cuminte, tete Aurele, că lumea zice cum îi mai rău când se prăpădește un ungur, nu știi? Am aflat adevărul de la cârciumă, de la Piști chelnerul care o fost de slujbă luni seara, așa că nu-l acuză nime de omor pe acest băiat, dacă o fi chiar el. Dar așa-i vorba oamenilor, că l-a omorât la beut, că cu Joska nu se putea pune nime la pâlinci. Avea ficatul ferfeniță, așa o zâs domnu doctor Gutman. Și doctorul Lederer, directorul spitalului o zâs la fel. Dar adevărul este că Joska o murit azi dimineață, la spital. Prea multă pâlincă l-o

omorât, nu soldatu ăsta. N-am venit să-l ridicăm ci să te rugăm, tete Aurele, să-l ții ascuns până se liniștesc prietenii lui unguri. Că ei mai mereu cată motiv de scandal, Dumnezeu să-i bată pe toți oameni răi de sfadă.” Apoi, întorcându-se spre Pompei care încremenise la vestea că namila de Joska murise răpit de băutură: „Băiete, am dat ordin la toate cârciumile din sat să nu te primească nimeni și să nu-ți dea de băut, mai ales alcool, nici pe banii tăi nici pe cinste de la altul. Ai înțeles, măi? Și să-ți vezi de treabă, că la prima greșală te bag la arest! Uite, trebuie să dai o declarație că cum s-o întâmplat baiul cu Joska. Eu am scris-o, trebuie doar să o semnezi. Știi să scri și să citești? Ai carte? Câte clase ai?”

Deși încerca să fie aspru la vorbă, așa cum îi șade bine unui comisar de plasă, domnu Platon nu era om rău, iar în dosul asprimii se simțea o anume blândețe, chiar admirație pentru fapta nemaipomenită a acestui flăcău, de a-l învinge pe faimosul Joska la băut pălinci. Mai târziu când depăna amintirile sale din acei ani, fiul său cel mai mic, Petru (după numele bunicului său, adică tatăl lui Pompei) îl ironiză din scurt: „Auzi tată, mai mare râsul, în filmele americane oamenii se omorau cu pistoale, ucigașii ăștia făcuseră din trasul în inimi sport național. Dumneata ai făcut din ucisul cu palincă un alt fel de sport național, ardelenesc! Să nu te afle careva de la Buftea sau de la televiziune că te face erou de poveste!” Dar revenind la curtea morii lui Molnariu din Toplița, soldatul Pompei luă poziție de drepti, pocni călcâiele și răspunse: „Să trăiți, domle comisar, mă cheamă Todoran Pompei, am fost liberat de la oaste de Crăciun anul trecut, am 4 clase primare, știu să scriu și să citesc, am și diplomă de absolvire de la armată! Semnez declarația, dar vreau să o citesc mai nainte, că dacă scrieți altceva, mai de rău pentru mine!”

Astfel se stinse scandalul – care de fapt nici măcar nu începuse! – din jurul morții unui mare bețiv. Vizita comisarului Platon avu însă darul să schimbe puțin lucrurile în relațiile lui Pompei cu gazda și sluga Gheorghe. Acesta beli ochii mari când află că acest soldățel, bețavul și nerușinatul, l-a învins în duel pe vestitul Joska.

Și uite așa dădu norocul peste Pompei, fiu de om sărac din comuna Bogata de Jos, plasa Dej, în acea zi de 8 aprilie 1929, în gară la Toplița, sat valah încă de pe timpurile Imperiului.

Dar nu ținu mult.

Capitolul 3

Roata morii se-nvârtește

Timpul trecea. Pompei munci până la Paști de-și plăti datoria de onoare. Apoi morarul îi dădu simbrie. Nu mulți bani, dar destui cât să trimită acasă, la Bogata, câte 15 lei pe lună. În scrisoare pomeni că acei bani se vor împărți câte 5 lei fiecărei surori ca dar din partea lui pentru zestre, mamei lui 4 lei, iar tatălui un singur leu. În septembrie, când expedie tranșa de 15 lei scrise o scrisoare acasă în care îi aminti tatălui că atunci când l-a alungat de acasă i-a dat 5 lei, ca să se descurce în lume, să-și găsească norocul. Acum, după 5 luni, reușise să-i restituie tatălui cei 5 lei, de acum mama va primi lunar 5 lei și surorile la fel,

câte 5 lei. În octombrie scrise că a găsit de lucru la familia Sămârcan, un loc de argat pentru Vasile, fratele său. Deci, dacă vrea, să vină. Familia Sămârcan era bogată, unii boieri erau școliți pe la Viena ori Paris, trăiau permanent la București și veneau acasă, la Toplița, doar vara, în august, când căldurile la câmpie deveneau de nesuportat. Averea din Toplița era administrată de sora cea mai mare, care rămăsese o țărancă greu de deosebit de femeile românilor din sat. Purta o fotă roasă, pătată, cămăși cu cusătură, cruciulițe negre la guler, la decolteu, pe umeri și la manșete. Când urca zilnic dimineața să mulgă cele câteva văcuțe din grajdul de pe Podină, mergea totdeauna, iarnă sau vară, cu cizme din cauciuc. Acum femeia îmbătrânise, se văita de picioare, așa că acceptă o slugă. Acela fu Vasile Todoran, fratele mai mare al lui Pompei.

Peste vară moara intră în pauză de producție. Rar venea cineva să macine vreun săculeț cu porumb ori grâu. Cum însă moara nu putea porni decât pentru mulți saci deodată, morarul pusesse de o parte câțiva saci de făină de toate felurile, de grâu și de porumb, și de acolo dădea la schimb făina cerută. Peste vară, toată familia morarului Molnariu se ocupă de averea de pe dealuri. Pompei trăgea bine la coasă. Așa că el era cel care, alături de sluga Gheorghe se ocupa de pășuni, de cosit, de adunat fânul pentru iarnă. Familia Molnariu avea multe locuri de fânează. Aproape o treime din poala dealului Podină era a lor. Numai de aici, la o singură coasă, adunau 20-25 de căpițe de fân bun. Și mai aveau locuri în Prelucă, apoi pe partea Călimanilor, pe Costișă. Dar acolo mergeau rar. Acolo cultivau în, cânepă și ceva cartofi. La stâna de pe Bătrâna, muntele care domina valea Măghierușului, pe unde avea morarul casa și moara, aveau în fiecare an 20-25 de oi, 6 vaci de lapte și 4 boi de tracțiune, animale uriașe de 300-350 de kilograme, poate chiar mai mult, lente dar foarte bune la tras lemne din pădure. Porcii îi vindeau în fiecare toamnă târzie, venea un evreu bătrân schilod de ambele picioare, pe nume Schechter, care mâna alături de argați turmele de vite de la ORACA, compania care se ocupa cu achizițiile de animale pentru carne, piei, grăsimi. Vacile de lapte erau aduse în grajd, iar cele două perechi de boi, morarul le dădea în chirie la țăpinari, oameni din partea locului, români ortodocși, săraci, care iarna munceau la pădure, la tăiat lemne. Că prin locurile acelea pădurea se tăia numai iarna. Atunci transportul devenea ușor, buștenii lungi unii și de 40 de metri, groși, puteau fi tractați direct pe zăpadă. O pereche de astfel de boi putea să tragă 3 trunchiuri mari și unul mic, legați împreună cu scoabe de fier forjat și lanțuri groase, puși cu capătul gros pe o sanie cu proțap scurtă, iar vârfurile trunchiurilor atârnau direct pe drumul acoperit cu zăpadă groasă și bătătorită.

La Toplița puținul grâu care creștea, mai ales pe platoul Cornișa, era secerat după Sânpetru, până la Santa Măria Mare. Grâul era legat în snopi înfiți în cruce, alternativ, în țepe înalte, de doi-trei metri. Stăteau snopii câte două-trei săptămâni la uscat, până le venea vremea de adunare pe arie, la batoza neamțului de la Bistrița, care venea în fiecare an, la sfârșit de vară. În septembrie se recoltau cartoful și porumbul. La început de octombrie se smulgea inul și se tăia cânepa. Țăranul avea de muncit toată vara, de la prășit până la recoltat și adăpostit recolta în șuri, stoguri, căpițe și pe arii.

Pompei munci din plin, neobosit. Devenise om de bază în gospodăria lui Molnariu, era mai destoinic decât sluga Gheorghe căruia stăpânul mereu trebuia să-i explice și să-i arate, practic, cum se face cutare sau cutare lucru. Era sărac la minte Gheorghe, dar câteodată îi plăcea să-i aducă aminte lui Pompei că mai demult el a fost cel care l-a salvat de la îngheț, pe „bețâvul și nerușinatul!”

Din banii câștigați, Pompei își cumpără o pereche de bocanci grei, pentru iarnă și un costum de haine de oraș. Arăta bine astfel îmbrăcat. Ieșea duminica, cu familia stăpânului, la biserica ortodoxă din deal, de pe Cornișa. Apoi, la întoarcere acasă, morarul îl lua câteodată cu el, la o halbă de bere la restaurantul Transilvania, din centru. Acolo morarul se întâlnea cu alți meseriași, de o samă cu el, vorbeau de una, de alta, despre meserii, afaceri, despre politică mai rar, dar cu mândrie despre Iuliu Maniu și despre patriarhul Miron Cristea, toplițeanul care le făcuse satul de mare cinste nu numai în țară dar și peste hotare. Morarul îl prezentă pe Pompei prietenilor lui ca pe o minune de circ. „Aveți grijă, nu cumva să vă puneți cu el pe rămășag la beut pălinci, că el l-o băgat la spital pe Joska, ungurul”. Pompei însă nu se mândrea cu rezistența lui la pălincă. Isprava prin care se făcuse cunoscut îl deranja, nu-i plăcea să i se aducă aminte. Fapta aceea îi suna în urechi exact cum îi spusese în prima zi Gheorghe, sluga morarului Aurel Molnariu: „Mă bețâvule și nerușinatule!”

Prin octombrie moara începu să macine. Aproape zi de zi, uneori și noaptea. Sacii cu grâu se depozitau jos, în sala mare, în partea dreaptă, iar porumbul în stânga. Se făceau campanii de măcinat grâu câteva zile, apoi se făcea curățenie și se trecea la porumb. Sacii erau urcați cu spinarea, pe o scară verticală, cale de câțiva metri până în coșul morii. Pompei tocmai luase un sac pe umăr și aștepta să-i vină rândul să urce scara. De sus, din coșul morii se auzi un trosnet de lemn, apoi cineva strigă disperat „Cadeeee!”. Pompei nu avu timp să se ferească. Știa că ceva vine peste el, om sau sac cu grâu ... Din instinct se încordă bine pe picioare și când sacul îi căzu pe spate, cu un zvâcnet îl aruncă deoparte, împreună cu sacul pe care-l avea așezat pe umăr. Nu simți nimic. Dar apoi se topi. Se surpă din picioare și din gură îi curse sânge cu bulbuci. Își pierdu

cunoștința. Morarul îl duse la spital și îi imploră, cu lacrimi în ochi, pe doctori să-l salveze. Omului sluga credincioasă îi devenise dragă. Făcu febră. Slăbi. Stătu în spital aproape trei săptămâni până când scăpă de febră. Din accident o singură coastă i se rupsesse, dar care i-a perforat plămânul drept pe la bază. Morarul îl luă acasă și îl îngriji ca pe propriul fiu. Între timp veni și Vasile de la Bogata de Jos. Îl găsi pe Pompei în spital, cu febră mare. Se duse și se angajă la familia Sămârcan și doar duminicile după amiază îl mai căută pe frate-su.

De Crăciun Pompei se puse pe picioare. Ieși în curte și curăță zăpada. Apoi curăță în grajd. Apoi aduse câte două jumătăți de găleți cu apă la vite. Sănătatea îi reveni treptat, îi fu de mare ajutor vigoarea pe care o avea din naștere. În primăvară starea lui era normală. Morarul aduse un meșter care construi o platformă cu roată și lanț pentru tras sacii în sus, în scoc. Puteau ridica o singură dată patru, deci 200-250 de kilograme, acum roata dințată cu cliket era învârtită de doi oameni iar dispozitivul era sigur, cliketul nu permitea să scape roata înapoi. Când era multă treabă de făcut la moară, Pompei reușea singur să urce doi saci, iar sluga Gheorghe, care era mai voinic, câte trei deodată.

După 20 ale lunii aprilie, vremea se încălzi. Lui Pompei îi plăcea să stea pe pragul morii, seara târziu, și să admire norii, luna, stelele. Până când într-o zi, spre înserat, zări printre scândurile gardului o fețișoară frumușică, cu păr roșcat împletit în codițe, iscodindu-l îndelung. Când se îndreptă spre gard să vadă ai cui sunt ochii aceia, cine-i fata cea curioasă, cu un chicotit aceasta o zbughi la fugă și Pompei nu văzu pe nimeni pe stradă. Fătuca se jucă cu el zile în șir, mereu având timp să dispară din calea lui. Apoi stătu. El veni la gard, deschise poarta și o privi. Era frumușică. Nu foarte tare, era roșcată și avea un aer foarte serios. I se adresă în limba maghiară. El nu pricepu nimic, dar întinse mâna și zise, scurt, Pompei. Iuliska, răspunse ea. Apoi au făcut câțiva pași pe drum, împreună. Era un drum îngust care urca dealul spre vilele baronului Banfi. Brusc, fata o luă la fugă și dispăru pe străduță. A doua zi, apăru la aceeași oră la poarta morii, împreună cu un tânăr, cam de vreo 20 de ani. Deschise poarta cu curaj și îi făcu semn lui Pompei să se apropie. Tânărul vorbi. Se prezentă ca fiind tâlmaci. Iuliska începu să vorbească, iar Feri traducea. Îi spuse că știe cine este. Ea l-a urmărit de multe ori, mai ales în zilele de duminică și a văzut că nu caută cârciuma, că merge la biserică și de acolo direct acasă. De aceea ea crede că el nu este un bețiv și ar vrea să știe adevărul despre povestea cu Joska. Ea crede că el este om serios. Apoi povesti că este orfană, ambii părinți îi muriseră, iar acum ea era sub tutela unchiului Șandor, fratele mamei ei pe care o chemase Sofia, Jofi pe numele mic. Unchiul Șandor era om bun dar aspru, în schimb mătușa Marghit o teroriza. Nu se plăceau una pe alta. Poate că ei ar putea deveni

prieteni. *Baratok*, pronunțat un „boratok”. Cuvânt pe care Pompei îl învăță și deveni cuvântul lor de salut, ținea loc de bună ziua, bună seara, ce mai faci, și așa mai departe.

A fost o dragoste de o vară, cu talmaci. El învăța repede cuvinte și expresii, astfel că toamna, după ce lucrul la moară mai încetini, avu curajul să se prezinte în fața unchiului Șandor și să o ceară de soție pe Iuliana. Omul rămase cu gura căscată. Relația dintre cei doi fusese păstrată de Iuliana ca o mare taină. Mătușa Marghit a fost și mai surprinsă. Chiar ofensată.

„Ai văzut, măi bărbate, pe cine ai luat să crești? O fată cu taine de dragoste! Dacă venea cu burta la gură, ce făceai?” Și tot bodogăni zile în șir, până când i se limpezi gândul cel bun.

„Bărbate, dacă olahul o vrea, dă-i-o! Scăpăm de grija unei fete care nu este a noastră, îi săracă, n-are mare lucru moștenit de la mamă-sa, că tată-su o lăsat totul celor trei copii din a doua căsătorie”.

Dar unchiul Șandor se lăsa greu. Pentru el, Iuliana nu era doar „o fată care nu este a noastră, îi săracă, n-are mare lucru moștenit ...” Pentru el, era de adevăratelea o nepoată dulce, era fiica surorii lui, lăsată lui în grijă. Așa că trebuia să aibă grijă ce hotărâre va lua.

Mai întâi vru să afle mai multe despre băiat, despre Pompei adică. Îl căută pe talmaciul Ferike și îl ținu la puricat o după amiază întreagă. Fu foarte aspru cu el, bietul talmaci transpiră ca un om îmbrăcat cu cojoc vara, sub soare. Se duse la morarul Molnariu și vorbiră mult timp. Apoi, îl invită pe Pompei la el acasă. Dar nu în zi de sărbătoare, ci într-o zi din mijlocul săptămânii. Vorbiră singuri, în sopron, tăind lemne pentru foc, cu joagărul. Îl chestionă despre originile lui, despre mamă, tată, surori. Despre averea lor. Îi plăcu povestea cu alungatul de acasă în căutarea norocului. Vorbiră așa cum putură despre credința lui ortodoxă. N-ar vrea el să se boteze greco-catolic? Pompei nu se pricepu să argumenteze împotriva unei asemenea propuneri, dar găsi, cu ungureasca lui puțină, o formulă mult mai simplă: n-ar fi mai bine ca Iuliana, împreună cu toată familia ei, adică cu unchiul și mătușa, să se boteze la ortodocși? Când auzi una ca asta, unchiului Șandor i se lungi fața. Nu-i venea să creadă. S-a simțit jignit de moarte, mai întâi. Pentru el și familia lui credința catolică era totul. Nu exista altă credință adevărată, Iisus i-a dat puterea credinței primului papă, sfântul Apostol Petru, nu altcuiva. Cum îndrăznește să-i propună o asemenea blasfemie? Apoi se liniști când văzu licărul de triumf din ochii lui Pompei. Pricepu, în sfârșit. Își dădu seama că avea în fața lui un om mult mai matur decât îl arătau anii și figura. Pe deasupra era și inteligent. Din faptele pe care i le povestise morarul Molnariu reieșea că e un om cinstit, harnic, de cuvânt. Și un adevărat

creștin, care nu-și părăsește biserica din interes pământean. Adică înțelese ungurul catolic că românul ortodox îi e pe măsură în ce privește credința.

Apoi îl mai chemă la el în câteva rânduri, rar. Stătură în curte, la grajd, în șură. Pompei se îndrăgosti de vacuțele unchiului Șandor. Nu văzuse niciodată la viața lui astfel de animale curate și frumoase. Le cercetă peste tot, le mângâie și îi ceru voie unchiului Șandor să le țeale. Mai mult le dezmiardă, atât de ușor plimbă peria aspră pe spinarea vacuțelor. O singură dată îl invită unchiul Șandor înăuntru, în casă și la masă.

Era Duminica Floriilor la catolici. Era și ziua mătușii Marghit. Iuliana îl anunțase pe Pompei că este ziua onomastică a mătușii, ar trebui să vină cu o floare, ceva. Se sfătui cu mătușa Sofronica, acum erau buni prieteni. Ba chiar o dată îi pomeni lui Pompei că uite așa un bărbat și-ar dori de ginere, ca Pompei, dar să aibă ceva avere, să nu fie un coate-goale. La care Pompei adăugase, glumind: ... coate goale, un bețâv și un nerușinat”. Râseră ca doi prieteni, însă Pompei își luă seama și își ceru iertare de la Doamna Sofronica pentru prea mare îndrăzneală, doar nu era decât o slugă și nu se cuvenea ca sluga să glumească cu stăpâna.

În ziua când Pompei fu invitat la masa de prânz la unchiul Sandor, se îmbracă curat, chiar își dădu pe față după ce se bărbieri cu puțin parfum pe care-l ceru de la Ileana, fata morarului. Își lustrui bocancii ca la armată, își luă o batistă curată și călcată, iar pentru mătușa Marghit cumpără o basma cu flori, bună de pus la gât sau pe cap, într-o zi mai călduroasă.

Mătușa Marghit primi cadoul, și-l puse la gât ca pe un fular, se uită în oglindă, se admiră puțin sucindu-se pe călcâie, apoi dădu baticul Iulianei. Era un gest firesc la mătușa Margit, nu putea primi și purta un batic de la un olah, chiar dacă bărbatu-său îl acceptase de ginere. A doua zi, Iuliana îi povesti că mătușa Margit i-a cerut baticul înapoi și i-a mai cerut să spună la toată lumea că ea, Iuliana, i-a făcut baticul cadou de ziua onomastică. Să nu pomenească în nici un fel numele lui Pompei. Râseră amândoi, erau bucuroși că, în felul ei specific, mătușa Margit îl acceptase pe Pompei, dar ea trebuia să rămână în continuare, evident, cu coada sus!

În ziua aceea de sărbătoare, unchiul Sandor îi anunță pe tineri, solemn, că din partea lor se pot căsători. Dar că preotul catolic a spus că mirele trebuie să treacă musai la catolicism sau măcar la uniți, pentru ca să se poată căsători în biserica lui. Pompei îi ceru îngăduință unchiului ca să se intereseze și el. Puse întrebarea potrivit morarului. A doua zi, luni, morarul îl luă cu el pe Pompei și merseră la casa parohială. Acesta se adresă preotului ortodox. Nu, nu era adevărat, în România exista o lege dată de Parlament care spunea că două

persoane de religii diferite puteau să se căsătorească în orice biserică, cu condiția ca nașii să îi cunune în biserica lor, a nașilor, iar preotul acelei biserici să recunoască legea civilă a căsătoriei.

Unchiul Șandor lucra în fabrică, la OFA, societatea anonimă cu acționari mulți. Era fochist la cazanele pentru gatere. Gaterile cu care erau tăiați buștenii în scânduri erau acționate cu motoare cu aburi, iar aburul se obținea din cazane încălzite cu rumegușul rezultat la tăierea lemnului. Era un meseriaș cunoscut și respectat. Puse o vorbă unde trebuia și reuși să-l angajeze pe Pompei ca necalificat în fabrică. Era ceva foarte bun, salariul era mai mare decât îi dădea morarul. Așa că putea să-și întemeieze o familie.

Tinerii se căsătoriră după Paști, în anul 1931. Deși regreta pierderea unui ajutor atât de important, până la urmă morarul Molnariu se resemnă și acceptă ceea ce era de acceptat. Și mai acceptă să le fie și naș, în biserica ortodoxă.

Iuliana moștenise de la mama ei, Sofia, o jumătate din casa unde locuia acum o verișoară, Manți (Moantzi ca pronunție!). Veniră și-și cerură drepturile. După o săptămână o cameră fu eliberată, Pompei bătu în scânduri ușa despărțitoare cu camera verișoarei și astfel avură liniște. Cu ajutorul unchiului Șandor amenajă, în colțul camerei lor unice, o mică bucătărie. Adică sparse tavanul și scoase un horn în pod și de aici peste acoperiș. Primiră cadou de nuntă de la unchiul o sobă nouă, cu plită și ler, adică cuptor, ceea ce era un lucru cu totul nou pe vremea aceea.

După nuntă, Iuliana primi aprobarea doctorului Grosfeld, la care lucra ca servitoare, să lipsească o săptămână ca să-și amenajeze casa de femeie măritată. Dar apoi trebuia să vină la muncă, musai! Era o slujbă bună, nu era prea mult de muncă și câștiga bine.

Toată lumea îi felicită pe tinerii care avură parte de o simpatie generală printre cei care-i cunoșteau. Dar acesta fu doar începutul. Căsătoria însemna doar o ușă deschisă spre familie. Iar familia ...

Capitolul 4

Iuliana

Avea doar 16 ani când s-a măritat. Cu dispensă de vârstă, obținută destul de ușor la insistențele tutorelui, Unchiul Sandor. Pe vremea aceea, fetele se măritau de tinere, familiile cu copii numeroși scăpau mai ușor astfel cu gurile de hrănit. Vârsta maximă la bărbați arareori trecea de 65-70 de ani. Regulile nescrise ale vremii cereau ca la căsătorie bărbatul să fie om serios, cu armata făcută, eventual cu o meserie sau ceva pământ. Cele mai multe munci erau brute, făcute manual, cu forță fizică. De aceea bărbații cunoșteau o uzură prematură și accentuată. Se murea frecvent din accidente de muncă, de boli incurabile sau din conflicte violente. În acea zonă de munte, cu ierni friguroase și multă umiditate, bolile de plămâni făceau ravagii. La fel, reumatismul și alte afecțiuni ale oaselor. Pădurea cu pericolele ei și munca la pădure luau anual cele mai multe vieți, ca jertfă. Natalitatea era bună, cele mai multe familii aveau cel puțin 3 sau 4 copii, de multe ori 8 și chiar mai mulți. La fel era la săraci, indiferent dacă erau unguri sau români, sași sau evrei. Bogații nu nașteau prea mulți copii, averea trebuia împărțită la mai puțini, astfel ca puterea conferită de bani să fie conservată în

clanurile importante, cu tradiție. Săracii erau, în schimb, bogați în urmași. Familiile nevoiașе ofereau argați, slugi ieftine, oameni destul de viguroși până la 40-45 de ani. Fetele intrau ca servitoare la familiile înstărite, mai ales la intelectuali. Ele plecau de acasă de tinere, dar cu deprinderi bune de muncă domestică. Știau să gătească, să prepare felurile de mâncăruri de bază, cele din meniurile zilnice. Delicatețurile, produsele de patiserie și cofetărie, le învățau la stăpâni. O servitoare ardeleană, dacă era și unguroaică, era preferată în capitală și în marile orașe din provincie. În anii 30, lumea era pașnică, granițele se așezaseră pentru o vreme, imperiile încheiaseră păci acceptabile, garantate pentru eternitate! Ce amăgire! Curând sămânța de scandal avea să aprindă din nou rugurile războiului și milioane de tineri aveau să-și dea obolul de sânge și carne pe altarele zeităților belicoase.

Iuliana devenise așadar femeie. Nu era prea tânără pentru această stare. Iar bărbatul pe care-l luase de soț își înțelesese bine rolul de protector al ei și de responsabil pentru binele familiei. Învățase aceste reguli de bază pentru poziția lui în familie din condițiile (mai mult amenințări și constrângeri) pe care unchiul Șandor i le pusese atunci când și-a dat acordul la căsătorie. El se însurase nu doar cu Iuliana, ci și cu statutul de tolerat în familia largă a unchiului Șandor. Pentru că acesta avea un frate în Toplița, Andraș. Fratele Andrei și cu Șandor nu se aveau prea bine, evident din cauza nevestelor. Mătușile Margareta și Ilonka nu se suportau una pe alta, orice întâlnire între ele, chiar întâmplătoare, pe stradă, se lăsa cu scânteii. Toate într-o limită, femeile se opreau de la a se da în spectacol, doar erau din familii bune, care nu se coborau până la a se păruia în public. Iar în privința Iulianei, dreptul de tutore al lui Sandor, ca frate mai mare și de șef al familiei era contestat, mutește, atât de Andraș cât mai ales de Ilonka, soția lui. Ori de câte ori Iuliana se întâlnea prin sat cu unchiul Andraș sau cu mătușa Ilonka, trebuia să răspundă la sumedenie de întrebări, mai ales în legătură cu tratamentul pe care zgârcita de Marghit i-l aplica. „Nu-i așa că e zgârcită? Te ține flămândă, se vede după cât ești de slabă și de galbenă.” Și așa tot mereu, astfel că biata fetiță își ocolea rudeniile de la mare distanță, ori de câte ori putea.

Dacă pentru Pompei căsătoria devenea o sarcină grea, cu multe obligații și constrângeri, pentru Iuliana măritișul a însemnat eliberarea de sub o tutelă aspră, cu multă ostilitate manifestată față de ea în familia unchiului. Măritată, s-a transformat într-o tânără veselă, care nu pregeta să-și arate iubirea față de soț. Era mai mult duioasă decât iubăreață. Instinctul matern al femeii tinere era din belșug condimentat, în cazul ei, cu dragostea de mamă care îi fusese răpită de tânără. Sofia, mama ei tânără și frumoasă murise răpusă de boala de plămâni la

nici 30 de ani. Iuliana păstra cu sfințenie, învelite în pânze fine, două fotografii obișnuite, lipite pe cartoane tari. Erau icoanele ei. Într-una era mama ei, Sofia, șezând pe un taburet printre trunchiurile subțiri de brazi care creșteau în jurul casei, cu Iuliana în picioare, lângă genunchiul mamei, o copilă de 5 anișori, negricioasă ca o țigancă cumpărată cu 3 cartofi și o cupă de făină de porumb, cum obișnuia să o tachineze, în clipele ei bune, mama Sofia și apoi tatăl ei, Francisc, înainte de a se înstrăina de copilul lui prin recăsătorire cu altă femeie, mamă a propriilor ei copii. Din poză Sofia se vedea ca o femeie înaltă, cu trăsături nobile. Avea nasul fin, grecesc, fruntea înaltă, iar părul strâns în coc o prindea foarte bine. Purta o fustă lungă, din material negru și o bluză strânsă pe talie, cu nasturi de jos până sus. Copila era îmbrăcată aproape la fel ca mama, doar că părul împletit în două codițe groase lăsa rebeli zulufii cârlionțați pe frunte. În picioare, atât mama cât și fiica aveau ghetete înalte, cu nasturi, din piele fină. În poză, Iuliana era serioasă, avea o privire ca de copil supărat pe adulții care poate că tocmai o certaseră.

A doua poză era a tinerilor soți, Sofia și Francisc, în haine de sărbătoare. Sofia era îmbrăcată la fel ca în cealaltă fotografie, alături de ea stătea soțul, Francisc, un ungur frumos, mai luminos decât soția poate din cauza zâmbetului puțin șăgalnic pe care-l afișa pe fața pe care mustața, potrivit tunsă, era o podoabă de admirat. Fotografia era dominată de seriozitatea și maturitatea femeii responsabile pentru întreaga casă, cu prezentul și viitorul ei, maiestuoasă prin frumusețea pe care o purta ca pe o bijuterie scumpă, proprietate a unei familii de mic nobil respectat în mod tradițional în comunitatea lor. Spre deosebire de aerul rece – dar nu foarte – pe care Jofi o emana, chipul lui Francisc încălzea ansamblul. Se vedea că a lui erau veselia și buna dispoziție, acceptate ca un dat firesc de către serioasa lui soție. O tunică de culoare deschisă, probabil din aba de calitate sau poate chiar din stofă, cu brandenburguri și motive ornamentale cusute pe manșete cu ață neagră, groasă prezentau un tânăr ofițer de husari. De fapt, Francisc nu făcuse armata și nu avea veleități războinice. Portul unguresc era semimilitar în acei ani, iar Francisc, bărbat frumos, se purta cu o veritabilă detașare, de nobil obișnuit să fie admirat și respectat.

Cele două fotografii au stârnit, chiar peste ani, admirația urmașilor dar și a celor străini de familie care, întâmplător sau nu, aveau ocazia să privească cu interes niște oameni frumoși, în haine de epocă. Majoritatea celor care erau la curent cu istoria familiei remarcă, invariabil, mina supărată a Iulianeii, o supărare care nu era generată de moment ci aparținea mai mult destinului, viitorului ei plin de suferințe. O supărare îndulcită de resemnare, o supărare pe

viitor, cu acceptarea, ca o fatalitate, a pierderii premature a mamei iubite. Era atitudinea unui arici zburlit, gata să înțepe.

Curând după moartea soției, Francisc s-a recăsătorit. Căsătoria a fost un aranjament de familie, cu intenții bune de a rezolva în mod fericit două necazuri separate. Mama vitregă a venit în familie cu copiii născuți din prima ei căsătorie. Ea rămăsese văduvă după ce soțul îi fusese răpit de pădure. Un accident stupid, la tăiat bușteni, iarna. Când bradul a început să se încline, la strigătul ritual de „ferește” sau „atenție”, omul alunecase pe zăpada pe care o bătătorise sub picioare tropăind de frig și s-a rostogolit pe pantă exact sub trunchi, primind o lovitură fatală. A murit imediat, aproape inconștient de cele ce i se întâmplau. A lăsat în urmă doi copii, un băiat pe nume Francisc și o fată, Iuliana. Băiatul era strigat în familie Ferike, iar sora era chemată Iulia cea mare deoarece avea doi ani mai mult decât Iuliana, roșcovana ce avea să se mărite cu Pompei. Din căsătoria aceasta a rezultat un băiat, botezat Mihai sau Miși, pe numele de alint.

Iuliana a rămas orfană de mamă la cinci ani, iar după ce a împlinit treisprezece ani a rămas orfană și de tată. Francisc, tatăl ei, suferise un accident de muncă în fabrică, la OFA. Lucra la calea ferată uzinală, o rețea de linii înguste pe care putea să circule o locomotivă cu aburi, fabricată la Reșița, dar și vagoaneți, manevrați manual. De teamă ca funinginea amestecată cu scânteii să nu producă incendii în depozitul descoperit de cherestea, activitatea locomotivei era strict îngăduită pe un traseu magistral, pe la marginea depozitului de cherestea. Manipulând cârligul de ancorare între două vagoane, Francisc a fost prins și strivit între tampoane. Lovitura i-a afectat grav plămânii. Tratamentele cunoscute la vremea respectivă nu i-au adus nici o ameliorare și curând hemoragia internă l-a răpus. După ce i-a murit și soțul de-al doilea, mama vitregă, Maria, s-a întors la familia ei, la părinți, în satul Bilbor, vecin cu Borsecul. Tânărul Feri, cel născut din prima căsătorie a mamei, avea să moștenească toată averea la Bilbor, iar ulterior, căsătorit cu o moldoveancă din împrejurimile Vatra Dornei, obișnuia să vină destul de des în vizită, la casa lui Pompei, chipurile să o vadă pe sora lui vitregă. Care soră vitregă de fapt nu-i era soră de loc, între ei nu exista nici un fel de rudenie de sânge, neavând vreun părinte comun.

Războiul din 1944 avea să destrame familia Mariei. Miși, mezinul, dornic de aventură, s-a luat vagabond în urma trupelor sovietice aflate în ofensivă. Și a rămas în Ungaria. Avea să se căpătuiască la Dunaujvaros, devenind muncitor în combinatul siderurgic din acel oraș. Iulia cea mare împreună cu mama Maria au trecut munții în sud, stabilindu-se la Râmnicu Sărat. Acolo Iulia cea mare s-a căsătorit cu un tânăr care era ungur de origine, dar din ungurimea lui nu

moștenise decât numele, Nagy, care însemna Mare în ungurește. Ironie sau nu, dacă în familia sa din Toplița Iulia cea mare era strigată Nagy Iuli, după căsătorie numele de Nagy Iuli a devenit oficial.

Iuliana, orfana de ambii părinți, fu abandonată deci și de mama vitregă, Maria. O luă sub tutelă unchiul Șandor, care fusese frate cu Sofia, mama dulce a Iuliane. După cum am văzut mai înainte, viața Iuliane la casa unchiului Șandor nu a fost prea fericită. Dar căsătoria a eliberat-o, cu adevărat.

De la 13 ani și până la căsătorie Iuliana își câștigă pâinea pe care i-o servea mătușa Margit slugărind la familia doctorului Grosfeld. Om milostiv, fără noroc la copii proprii, doctorul se purtă omeneste cu mica servitoare. Aprecie în mod deosebit cinstea profundă, fetița nu avea în fire nici un strop de falsitate. Era genul de om pe al cărui cuvânt puteai să te încrezi orbește. Acest comportament îl impresionează profund pe intelectualul evreu. Și mai descoperi inteligența nativă a fetiței. Ea prindea ușor toate ordinele care i se dădeau. Stăpânul sau stăpâna nu trebuiau să repete de două ori aceeași poruncă. Au descoperit asta din primele zile, când au pus-o să repete ce anume i se cerea să facă și au văzut că fetița repeta, cu cuvintele ei, ceea ce recepționase aproape totdeauna corect. Astfel tratată, Iuliana se simțea atrasă de casa doctorului și în fiecare zi pleca voioasă la munca ei. Deși sâmbăta, de sâmbăta, doctorul și soția lui nu făceau nimic prin casă și toate sarcinile îi reveneau Iuliane, curând fata aprecie că cel mai mult îi plăcea această zi, căci toată casa devenea a ei. Începea ziua aducând stăpânei ceaiul la pat, iar doctorului ziarul Universul. Mâncarea de sâmbăta, mâncare specială, cușer, era pregătită încă de vineri de stăpână iar Iuliane îi revenea sarcina doar de a o servi și a spăla apoi vesela. Doctorul avea o bucătărie superbă. Serviciul de masă, din porțelan de Boemia, cu modele albastre îi era cel mai drag. N-a avut niciodată frică de aceste farfurii fragile, că ar putea să le spargă sau să le scape din mâini. Le purta ca pe niște ființe scumpe, mai mult le mângâia, astfel că adeseori soția doctorului se oprea nemișcată și admira dansul plin de grație al mâinilor fetiței învârtind șervetul și lustruind o farfurie sau un castron. Îi plăcea argintăria, freca tacâmurile mari și mici din argint până când îndepărta orice urmă de negru sau de cenușiu. De când venise la casa lor bucătăria familiei Grosfeld devenise un centru de lumină, admirat deopotrivă de prietenele doamnei și ale doctorului.

Două lucruri nu-i plăcuseră Iuliane în slujba ei de servitoare de casă evreiască. Mai întâi, nu-i plăceau zilele când doamna primea vizita prietenelor ei. Discuțiile care se purtau într-o limbă străină – Iuliana nu pricepea ce fel de limbă o fi, nu o mai auzise niciodată, nicăieri – au deranjat-o din prima zi, deoarece femeile acelea elegante discutau despre ea. Fără nici o jenă, o priveau

și o întorceau pe toate părțile, cu vădită neîncredere, nu putea să existe un asemenea specimen pe care doamna casei tocmai îl descria. Acele priviri scrutatoare și neprietenoase au rămas agățate de ea pentru totdeauna. Mai târziu, când a ajuns la casa ei ca femeie măritată, întâlnindu-le pe stradă se ferea de ele, la fel ca de mătușa Ilonka și unchiul Andraș. Iar dacă se intersecta cu ele fără putință de evitare, le saluta cu respect și se grăbea să dispară, ca nu cumva să fie nevoită să vorbească cu ele.

Al doilea lucru fu cabinetul doctorului, cu sala de așteptare cu tot. Mirosul de dezinfectant, puternic înțepător îi făcea rău. Albul dominant din cabinet, dulapul cu medicamente, instrumentarul, toate o speriau. Era depășită de situație, oricând putea intra în panică. Doctorul Grosfeld observă schimbarea fetei la primul ei contact cu mediul lui de specialitate și, prevenind orice întâmplare nefericită care ar fi fost posibilă în viitor ca o reacție de respingere a unui mediu ostil, îi interzise categoric fetei să calce în cabinetul lui. Zilnic, după orele de consult, trebuia să facă curat în sala de așteptare, ștergea cu dezinfectant scaunele, mesele, spăla pe jos, ștergea mânerurile de la uși și ferestre de mai multe ori pe zi. În anumite perioade doctorul o obliga să poarte o mască de protecție peste gură și nas. Îi explică motivul acestei precauții și fetea prinse o teamă rece de bacterii. Ființele acelea mici, invizibile, care puteau declanșa atâtea boli urâte o speriau peste măsură. Când s-a măritat și soțul Pompei i-a cerut să renunțe la slugărit, plecă bucuroasă și ușurată că, în sfârșit, scăpa de teroarea bacteriilor.

Bucuria cea mare a Iulianeî au fost, toată viața, florile. Cel mai mult îi plăceau plimbările prin parcul domeniului de vânătoare al baronului Banfi. Vara, imediat după Paștele catolice când familia nobilă pleca la reședința oficială de la Cluj, majordomul domeniului dădea liber la vizitarea parcului, în zi de duminică. Pe la ora 2 după masa de prânz, până la 4 sau 5, pe căldura amiezii, avea acces sărăcimea. Servitoare tinere, soldați veniți în permisiile, femei văduve și perechi de soți în vârstă, îmbrăcați curat în hainele cele mai bune, de sărbătoare, umpleau aleea principală și cărările de pe versanți. Parcul era amenajat între 2 versanți, la mijlocul lor, în vale era un izvor de apă termală, slab minerală, tămăduitoare, care generase un mic lac datorită scurgerii blocate artificial. Pe timpul verii, în iulie și până după Sântămăria mare, baronul puneă să fie coborât un grătar din șipci de lemn, ca un bazin, în lăcușorul format de izvorul miraculos și acolo, feriți de privirile indiscrete ale sătenilor, familia baronului și invitații lor se bălăceau cu plăcere în apa răcoroasă. În jurul bazinului natural, care nu îngheța niciodată datorită temperaturii ridicate a apei, de 26 de grade, baronul amenajase alei cu flori, iar pe versanți plantase brazi, la distanțe egale, de circa 3 metri. În orice direcție te întorceai, vedeai alei perfecte, pardosite cu un strat

natural de ace de brad uscate. Ici și colo, printre brazi creșteau tufe de smeură, deliciul musafirilor baronului care culegeau fructele parfumate și dulci, bob cu bob, pe măsură ce se coceau.

Pe căldurile mari de la sfârșit de iulie și începutul lui august, umbra răcoroasă de pe aleile cu brazi era locul preferat al toplițenilor. Pe seară, după orele cinci, urcau la plimbare la Banfi familiile înstărite ale satului, inclusiv tărani cu pământ sau meseriași, stăpâni de ateliere cu calfe și ucenici. Prin anii 30, moda feminină, mai ales la țară, nu suferise mari modificări după războiul cel mare. Se purtau rochiile lungi, pe talie, cu trenă, doar cu 2 sau 3 pliuri, cu cordoane din curele de piele fină, colorate și asortate. Femeile notabilităților, ale funcționarilor de la primărie, judecătorie, notariat, preoții ortodocși cu familiile lor numeroase, patronii de ateliere, își plimbau la braț soțiile – unele grase de plesneau rochiile pe ele – cu umbrelute de soare, colorate, cu mânuși subțiri croșetate din ață tare, pescărească. Era o priveliște plăcută, de viață tihnită și îndestulată, la acea vreme.

Când clopotul de la poarta domeniului începea să bată la ora 4, semn că vizita primului val de plimbăreți se încheia, Iuliana împreună cu bărbatul ei urcau coasta din dreapta până în vârful dealului, pe cărarea bătătorită de lângă gardul împrejmuitor și poposeau pe un peticuț de loc, de vreo 15 ari, averea Iuliane, pe care an de an cultivau cartofi. Recolta le era îndestulătoare, puneau deoparte cartofii de sămânță și pe cei mărunți, hrana celor doi purci pe care îi îngrășau din mai până în preajma Crăciunului, iar restul se consuma în diverse rețete în care ardelencele erau renumite. În capătul dinspre sat al locului lor de cartofi, aveau o fâșie necultivată, cu iarbă, de vreo doi metri lățime, loc de popas și odihnă, dar și de pregătire a însămânțării sau de adunare a sacilor plini cu cartofii culeși la sfârșit de septembrie. Acolo, pe „locul nostru” cum se spunea, Iuliana și Pompei așterneau o pătură aspră, militară, din cele ce se puneau pe spinarea cailor și ședeau la un veritabil picnic, cu două-trei ouă fierte tari, un borcânel cu câteva bucăți de carne de porc friptă în untură, un codru de pâine de casă din care bărbatul, după ce făcea semnul crucii cu briceagul peste coaja pâinii, tăia, cu o anumită solemnitate teatrală, felii mai groase pentru el, mai subțirele pentru nevastă. Mai curățau de coajă câțiva castraveți culeși din grădină sau o roșie mare, cărnosă, gustau din mâncare și se întindeau apoi pe pătură, cu fața spre cer, urmărind alunecarea leneșă a norilor albi ce luau forme uneori mitologice, de balauri, cai sau păsări uriașe.

Pompei era fericit, Iuliana era fericită. Ca orice pereche de tineri la care dragostea încă nu fusese alterată de amarul vieții de zi cu zi, în nevoi și lipsuri, fericirea lor se revărsa din ochii cu care se cercetau unul pe altul. Purtarea lor era

decentă în totalitate, se fereau să facă vreo greșeală care ar fi fost surprinsă de privirile spionilor satului – țatele purtătoare de bârfe despre, mai ales, femeile tinere, proaspăt căsătorite, care nu aveau răbdare să aștepte întunericul și intimitatea pereților camerei și se pretau la mângâieri indecente, nerușinate, în văzul lumii!

Dragostea lor nu adusese rod în primii doi ani de la căsătorie. Răstimpul acesta le dădu voie să se cunoască, să stabilească reguli, să împartă toate, cele bune și cele rele. Nu se strigau pe nume, își spuneau unul altuia „copilul meu, copila mea”. Iuliana era foarte mândră de numele ei de femeie măritată. În ungurime, soția devenea cunoscută ca „femeia lui cutare”, termen definit cu două litere, atașate ca sufix la prenumele soțului. Astfel Iuliana deveni anonimă, cunoscută doar ca „Pompi né”. Cum încă era doar o copilă, vecinele mai apropiate nu îi acordau acest statut, cu apelativ de soție a lui Pompei, ci o strigau ca pe o tânără necoptă, Iulișka. Accepta orice apelativ, totuși, când i se adresau cu Pompei né se simțea flatată.

În 1933 li se născu primul copil, un băiat zdravăn și sănătos. Îl botează, la catolici, unchiul Sandor. Îi puse numele Emil. Pe când era prin luna a șasea sau a șaptea și burta proeminentă se vedea bine, pe podul Mureșului cineva o strigă, apucând-o pe după umăr: Piroška - Roșcato! Pompei se întoarse amenințător spre tânărul obraznic care avusese curajul de a o îmbrățișa, cu familiaritate excesivă, pe soția lui. Acesta se înroși când observă, mai întâi, că Roșcata, cum o strigase el, era gravidă și pe lângă ea mergea un soț care devenise subit amenințător. Iuliana repară rapid momentul de încordare: „Hu-Hu-Hurubă! Ce faci? Unde ai fost doi ani?” Apoi îi prezintă unul altuia: soțul meu, Pompei, prietenul meu de la teatru, Hurubă. Îi bâlbâit, să nu strigi la el că atunci nu mai vorbește de loc. „Cum adică, prietenul de la teatru?! Ce teatru, ce prieten?“, întrebă Pompei. Asta era o noutate pentru el, nu știa despre ce putea fi vorba. Iuliana îi povesti că, la puțin timp după ce îi murise tatăl, la clubul fabricii OFA niște profesori și învățători tineri de la școala elementară de limbă maghiară din sat organizaseră o trupă de actori amatori, ca să pregătească o piesă pentru Farsang, sărbătoarea culesului viilor. Deși la Toplița nu existau vii, clima era prea aspră pentru cultivarea viței de vie, această sărbătoare era la mare cinste în comunitatea maghiară. Se dădeau spectacole de amatori, copiii de la școală veneau cu corul, spuneau poezii, se cântau ariile cele mai populare din operele lui Kalman, se jucau piese de teatru, apoi se așterneau mese cu fripturi, mici, must, se bea vin mai vechi sau tulpurel proaspăt. Învățătoarea Iulianei o adusese și pe copilă la repetiții, în piesă era un rol de orfană, cu părul roșu, care nu avea decât câteva cuvinte de spus, dar statutul Iulianei, de proaspătă orfană și părul ei

cu o nuanță ușoară de roșcat o făceau să fie foarte potrivită pentru rol. În piesă, un tânăr gângav și tont îi făcea curte și crea situații comice de câte ori încerca să-i spună „Te iubesc”. Acest Ion al lui Hurubă, gângav din naștere, devenea și mai bâlbâit la emoții sau la nervi, și de multe ori, cuvântul care i se blocase în gât ieșea, împins de furie, ca un glonț, năucindu-l pe adversarul batjocoritor. Ei doi jucau în piesă rolurile proprii, de viață, și tocmai de aceea replicile li se potriveau perfect, puteau să le spună cu ușurință. Scena era tragică prin situația de viață, dar particularitățile actorilor creau un comic spontan de mare efect. Era o scenă de tip răs-cu-plâns. Cei doi făcuseră, în urmă cu trei ani, un spectacol de mare succes, până după Crăciun lumea își mai amintea de ei, iar pe stradă găseau destui admiratori. După sărbătorile de iarnă, Hurubă, prietenul și iubitul Hu-Hu-Hurubă dispăruse. Nu se mai întâlniseră de mult, deși băiatul încerca să-i atîină calea ori de câte ori avea ocazia să-i apară înaintea, întâmplător, chipurile ... Da, fusese recrutat, dar i-au dat drumul după ce comisia de medici militari de la București se convinsese că bâlbâiala tânărului era incurabilă, chiar periculoasă pentru starea de soldat activ.

N-au stat prea mult de vorbă, acolo pe podul Mureșului. Hurubă era dezamăgit, era gata să izbucnească în plâns că iubita lui cu părul roșu se măritase și chiar se pregătea să nască. Pompei asistă ca un spectator la explicațiile soției, dar se vedea că piesa de teatru care ei îi adusesese multă popularitate îi crease un fel de mândrie personală, de parcă aplauzele pe care le primise ea i s-ar fi cuvenit și lui. Episodul cu Hurubă fu mult timp pomenit în familie, mulți ani mai târziu, iar întâlnirile întâmplătoare, pe stradă, ale celor doi foști parteneri de teatru aveau un anumit farmec. Hurubă devenea duios și se bâlbâia tare caraghios, încercând să-i declare dragostea, de fiecare dată. Scena întâlnirilor se repeta aproape identic: Hurubă i se adresa iubitei, încercând să-i spună „Te iubesc!” Nu reușea niciodată din cauză că privitorii, din familie sau simplii trecători, îl încurajau în batjocură, imitându-l, ceea ce îl enerva peste măsură. Cu gâtul blocat de nervi, se întorcea spre agresorii lui și exploda, totdeauna, un scurt și răcnit: „Stropșivar!” Acest cuvânt semnifica o răstire, o burzuluire, dar mai avea și înțelesul de lovitură distructivă. Care lovitură nu putea veni niciodată de la Hu-hu-Hurubă!

Dar scena reamintea totdeauna toplineilor gloria de altă dată a doi tineri săraci, care își jucaseră, la teatru, propria condiție de orfani nefericiți!

Capitolul 5

În întâmpinarea destinului

Zăbovi, aruncând privirea roată prin odaia austeră, de oștean bătrân gata oricând să sară în cizme și pe cal la orice semnal de adunare sau de bătălie. Se așeză pe marginea priciului din lemn pe care nu se mai afla nici un așternut. Cojocul gros din piei de oi rulat și înfășurat strâns cu curele subțiri, bine argășite, saltea de campanie la bine și la rău, stătea alături de cele două desagi în care înghesuisese toată averea lui. Slujise 14 ani la curtea lui Mihail Racoviță, domn al Moldovei, și cu puține zile în urmă fusese eliberat de orice îndatoriri. În ochii hatmanului Volbur, căpitanul Tănase era prea bătrân ca să stea la comanda steagului de gardă, iar nepotul hatmanului aștepta de mult să-și facă loc pe o poziție de unde să fie mai bine văzut de Vodă...Nu-i vorbă că n-ar fi fost bun, doar tânărul Volbur crescuse și învățase deprinderile de oștean sub comanda aspră a căpitanului Tănase, venit la Curte după ce colindase, fugar, tocmai de la marginea Vienei. Căpitanul aflase că Vodă Racoviță adună oaste de lefegii ca să ia scaunul Moldovei cu ajutorul neamului și ocrotitorului său, Vodă Brâncoveanu Constantin al Valahiei. Luminatul voievod, vestit pentru înțelepciune, blândețe dar și fină diplomație, scăpase cu bine din toate cercetările slugilor Marelui Vizir, totdeauna bine unși cu pungi grase de galbeni de pretendenții la tronul acestei țărișoare bogate pe care sultanul o ținea pentru sine, atât cât mai scăpa din lăcomia și nesațul slugilor puse de Soarele Lumii (Allah să-l aibă în pază!) să-i chivernisească averile nenumărate. Cercetat de însuși marele stolnic Cantacuzino, oșteanul transilvan dezertat din armata austriacului plăcu celui care învățea treburile de mare taină ale Brâncoveanului. Zăduful cu care oșteanul povestise faptele de pe urma cărora fusese nevoit să intre la pribegie nu ascundeau nici un strop de vicleșug, un simț aparte îi spunea stolnicului să se încreadă în vorbele acestuia. Statura falnică, mult peste

înălțimea obișnuită a oștenilor de rând, mersul măsurat și agilitatea cu care mânua sabia, știința într-ale ostășiei dar și ale războiului i-au deschis calea spre recrutare imediată. Însuși stolnicul îi vorbise lui Vodă Racoviță să-i dea comandă specială, de instruire a oștii de strânsură pe care o pregăteau pentru intrarea în Moldova, mai spre toamna aceluia an. Vodă urmări cu atenție prima lecție de muștru a căpitanului Tănase cu lefegiii care, în cel mai scurt timp, ar fi trebuit să devină o armată disciplinată. Vorba clară, tonul hotărât al comenzilor explicate scurt și demonstrate nemțește, că-i musai să le facă oșteanul întocmai că altfel iese cu moarte de soți în bătălie, i-au impus respect din primele ceasuri. Vodă admise că cerul îi dăruise un ajutor de nădejde, de mare valoare pentru reușita lucrului său de a se pune pe scaun de domnie cu firman otoman șubred, pândit din umbră de neamul Cantemirilor, doritori să apuce din nou domnia.

Când oastea puțină, de doar câteva sute de oameni, a voievodului moldovean se puse în mișcare pe drumurile colbuite de sub poalele codrilor, abia ce trecuseră sărbătorile de naștere a Sfintei Maria, Maica cea fără de prihană a Mântuitorului. Deși puțini, pâlcul de călăreți ai lui Vodă Racoviță se distingea de oastea de sprijin a Țării Românești prin marșul grupat, cu un pas anume ales să țină de drum lung fără risipă de energie, astfel încât să poată să fie buni de luptă chiar dacă vrăjmașul s-ar fi arătat pe nepusă masă.

Căpitanul Tănase călărea în latura detașamentului, supraveghind rânduiala marșului. Avea pândari înaintea și pe laturi: cale de un sfert de zi călare, aceștia cercetau totul, pădurea, văioagele, satele, conacele întărite ale boierilor de țară și veneau la raport în fitece seară. Nu era vorba de o amenințare cu o confruntare iminentă cu vreo oaste vrăjmașă, doar Vodă venea în scaun cu firman de la Marele Vizir, plătit cu pungi grele de omul Brâncoveanului de la Înalta Poartă. Acum țara era condusă de caimacamul Ioan Buhuș, care aștepta în cetatea de scaun să predea domnia. În târgul Romanului, un olăcar domnesc ieși înaintea alaiului și vesti că măritul Logofăt și Caimacam Ioan Buhuș îl așteaptă pe Vodă sub poala pădurii, la Strunga, în deal.

Călătoria decurse în bună rânduială, fără incidente. Vremea călduroasă uscase drumurile și doar colbul stârnit de vânt mai supărase obrazele subțiri ale Doamnei și coconilor domnești. La Strunga, o mică așezare din corturi ostășești îl aștepta pe Vodă Racoviță cu de toate. Se adunaseră ca să-l însoțească la Ieși boierii ce contribuiseră cu pungi de galbeni la cumpărarea scaunului de domnie. Erau de față toți și, după cuvenitele prezentări, Vodă se trase cu ei la sfat ca să aleagă și să numească Divanul Țării, să pună în dregătorii pe boieri după rangul și contribuția fiecăruia. Sfatul fu o formalitate, Vodă avea Divanul făcut după bună tocmeală, fiind ajutat la astă grea corvoadă de unchii măriei sale,

Cantacuzinii și însuși Vodă Constantin Brâncoveanu sub a cărui ocrotire se aciuase. Boierii divaniți veniseră cu daruri către Doamna țării și coconi, iar în fața lui Vodă jurară credință și se întrecură care mai de care să asigure noua domnie că nu existau în toată țara oameni mai potriviți decât ei pentru slujbele pe care tocmai le căpătaseră. Atmosfera de veselie se înteeți după ce slugile boierilor aduseră tipsiile cu fripturi de vânat și păsăret, dulcețuri și vinațuri care prinseră bine călătorilor flămânzi.

Căpitanul Tănase ceru învoire de la Vodă să hrănească oștenii, pe rând, astfel ca buna rânduială de până acum să nu fie știrbită cu nimica. Avea dânsul, căpitanul Tănase, bune informații căpătate din tainițele odăii secrete a stolnicului Cantacuzino, unchiul Măriei Sale, despre boierii care jucau strâmba cu miere și lapte pe buze, gata să dea dosul la domnul ce sta să fie declarat mazâl și să-și întoarcă fețele, la timpul cel mai potrivit către cel ce va intra în grațiile Înaltei Porți cât mai curând. Măria Sa Vodă Brâncoveanu avea mare neliniște din partea fraților Cantemir, Antioh și Dimitrie, ce umblau după domnia Moldovei, dar piedici mari stăteau în fața lor la Stambul din cauza prea multor dovezi de prieteșug al acestora cu străinătatea papistașă și cu rușii moscoviți. Așa că Tănase căpitanul sta tot timpul cu ochii și urechile ciulite la anumiți boieri, iar atunci când limbile fură bine dezlegate de vinațurile cele mai vestite din viile renumite ale Moldovei, căpitanul prinse curaj și, intrând în vorbă ici colea cu slujitori boierești, află multe lucruri care-i prinseră bine mai apoi, câștigând din ce în ce mai mare prețuire de la Vodă Racoviță.

Frumoase vremuri, cugetă căpitanul, dar apoi luă aminte că ziua avea să se scurteze curând și își continuă îndeletnicirea. Strângerea avutului său puțin nu-i răpea prea mult timp, nici nu avea vreo grabă prea mare să părăsească Curtea Domnească, dar scoaterea lui din oștire pe motiv că ar fi fost prea bătrân îl supăra nespus. Era în 1717, al doilea an al celei de a treia domnii a lui Vodă Mihail Racoviță și căpitanul Atanasie Todoran împlinise 58 de ani când Domnul țării l-a ridicat la rang de răzeș domnesc, dându-i o sfoară de moșie prin părțile Hârlăului. Averele i se cuvenea de drept pentru slujirea lui cinstită, începută în anul 1703 când a intrat în oastea Moldovei. În cei 14 ani, căpitanul îi stătuse alături domnului la bine și la rău. L-a însoțit la Stambul în 1703, la prima mazilire, apoi în 1709, la a doua mazilire, mai primejdioasă decât prima. Banii și relațiile l-au scăpat de la moarte, dar fără ocrotirea căpitanului Doamna țării și coconii ar fi fost în mare primejdie la tot pasul într-o capitală ostilă oricărui creștin aciuat pe acolo. Domnul fusese închis la Edicule unde avea să stea până va aduna o sumă importantă de bani. Fusese reclamat de oamenii Cantemireștilor că ar fi strâns haraciul cuvenit Înaltei Porți dar l-a oprit pentru

el. Cum banii erau mai importanți decât viața unui domnitor care fusese generos cu mulți demnitari turci, aceștia i-au luat apărarea, lucrând în favoarea lui ca să nu fie decapitat. În lunile cât Măria Sa Racoviță a adunat banii pentru răscumpărare, căpitanul Tănase a fost sluga credincioasă și cinstită care a umblat după bani și cu ei în desagi pe la porțile turcilor celor influenți. „Fără sluga mea cea credincioasă aș fi rămas de mult fără căpățână”, recunosc Vodă când îl răsplăti pe Tănase cu rang de răzeș și avere bună.

Bucuros de recunoașterea unor merite și răsplătit cum se cuvine, căpitanul trăi câțiva ani în pace și tihnă în Moldova. Soarta îl trăgea însă spre locurile natale, deși acolo și-ar fi pus viața în mare primejdie. Nedreptățile abătute peste creștinii ortodocși în Transilvania îl revoltau pe omul drept care asista neputincios la evenimentele de peste munți. Știa că dacă s-ar întoarce în țară ar fi prins și condamnat pentru dezertare din armata imperială. Deși trecuseră ani mulți de atunci, imperiul nu ierta asemenea fapte și nu pregeta să dea pedepse aspre, să fie de învățătură pentru neamul cel rău și încăpățânat.

Până la urmă plecă. Trecu granița în Transilvania și reveni în satul natal, Bichigiu, din ținutul Vișeuului. Să tot fi avut câțiva ani peste 60. Nimeni nu știe exact când a venit și când a plecat. Viața unor oameni rareori poate fi separată de evenimentele semnificative din istorie. Căci omul este un bob mărunt din mulțimea care face istoria, viața lui este strâns împletită cu a celorlalți astfel că, de multe ori și la multe personalități, nici nu știi unde începe și se termină viața individului și unde începe viața și istoria mulțimii. Poate că nu are prea mare importanță. Ce este important pentru posteritate, din noianul de amănunte, este faptul că, odată ajuns în satul natal, și-a întemeiat o familie. Cine o fi fost femeia lui? N-are importanță. A avut de la această femeie doi copii, o fată și un băiat. Fiul i-a murit în brațe, neîmpărțășit, deoarece în satul lui și în cele din împrejurimi preoții ortodocși fuseseră alungați sau convertiți la uniati ori poate muriseră odată cu bisericile lor distruse de tunurile austriacului general Bucow. Dar chiar și în preajma morții, acest bărbat a stat neclintit ca o stâncă în credința lui: fiul drag în ortodoxie a fost botezat, în ortodoxie a fost crescut și nu se putea ca, la moarte, în pragul cărării de lumină care-l ducea în fața Dreptului Judecător, să primească azimă din mână convertită. Și-a luat asupra-și acest păcat, al refuzului de a permite ca un preot uniat să-i spovedească și să-i împărțasească fiul muribund. Mult mai târziu s-a dovedit că nu a greșit apărându-și credința, a lui și a fiului muribund.

Despre fiica lui nu se știe nimic. Ce soartă o fi avut această fată, unde a trăit și ce a lăsat în urma ei? Unii zic că s-ar fi bejenit departe de satul natal, în locuri unde istoria ei și a neamului ei nu era cunoscută. Ceva este cert. Că

vorbele din popor sunt mari adevăruri verificate de istoriile tuturor neamurilor și timpurilor: ce naște din pisică șoareci mănâncă. Peste timpuri, poate din stirpea ei de revoltat, s-ar fi născut un prunc cu soartă asemeni strămoșului luptător. Un om mereu revoltat în fața nedreptății, pus pe harță cu tiranii cu orice risc. Cine să fi fost acest urmaș? Au importanță linia lui genealogică, lipsa unor documente care să-i ateste trunchiul pe care crescuse ca ram tânăr? Glasul sângelui a vorbit și a spus tot ce era de spus....

Curând după revenirea acasă, bătrânul oștean fu prins, condamnat și închis la Bistrița, în turnul Dogarilor. Dar îi dădură drumul, la o vreme, recunoscându-i-se vârsta mult prea înaintată pentru a-l mai ține sub pedeapsă. Când văzu din nou soarele libertății era anul Domnului 1750, iar vârsta lui era de 91 de ani. Cei care crezuseră că Atanasie (Tănase) Todoran era un moșneag terminat se înșelau amarnic. Aveau să constate curând că omul avea un destin de împlinit. În acei ani de frământări, dar și peste veacuri ...!

Capitolul 6

Greva

Emil, primul născut, abia încerca primii lui pași, șovăielnici, când, în septembrie 1934, veni pe lume Emilia, a doua născută a soților Todoran. Nașterea a fost prematură, la 8 luni, perioadă considerată nefastă pentru copil: e suspectat de o infirmitate ascunsă, ori puținătatea minții ori vreo malformație internă, chiar dacă, aparent, corpul îi apărea întreg. Iuliana era încordată, sta cu inima strânsă la orice scâncet al fetei. Voia cu toată ființa ei ca Emilia să fie normală, să nu se adeverească bârfa babelor atotștiutoare din vecini, că nu-i întreagă la trup.

Tânăra familie fu norocoasă cu Manczi, vecina și ruda de sânge a Iulianei, care locuia în cealaltă jumătate a casei. Ea se atașă repede de micuțul Emil, apoi cât Iuliana alăptă, avu grijă de toată gospodăria. Cu puținul câștig al lui Pompei, casa lor ar fi cunoscut foame și nevoi dacă n-ar fi reușit să crească găini, rațe, un porc sau doi. Sfoara de pământ de la Banfi le asigura necesarul de cartofi. Pe coasta dealului din spatele casei, sub bradul falnic care creștea la marginea gardului, Pompei săpă o groapă de vreo doi metri jumătate, îi întări pereții laterali cu scânduri meșteșugit îmbinate cu nut și feder, așternu un strat de jumătate de metru de nisip uscat, apoi puse un pat de paie proaspete de grâu și depozită aici cartofii pentru sămânță. Lucrarea fu inspectată de unchiul Sandor, curios să afle de unde învățase tânărul bărbat să construiască un asemenea adăpost. „De la tatăl meu”, răspunse scurt. Cartofii fură acoperiți cu alte paie peste care Pompei așază un podeț de scânduri groase, puse niște saci cu pământ, închise adăpostul cu pământul pe care-l săpase din groapă și la urmă așază, la locul lor, brazdele de iarbă pe care le tăiasă la începutul lucrării.

Doar o mică ridicătură de pământ sub bradul înalt trăda că acolo era o ascunzătoare. Unchiul Sandor fu impresionat de măiestria ginerelui, că în adâncul inimii așa îl considera pe Pompei, un veritabil ginere. „Ai făcut ascunzătorea foarte bine, cartofii vor fi protejați de frig și umezeală, cred că nici nu vor încolți acolo, sub pământ. Dar de ce ai mascat totul cu brazdele de iarbă?”, întrebă unchiul. „Contra hoților. La noi, la Bogata de Jos a fost odată o iarnă lungă, la sfârșitul lui aprilie zăpada încă nu se topise. Oamenii nu mai aveau ce să mănânce. Și, de foame, au început să fure, unii mai săraci de la alții care încă mai aveau rezerve de provizii dar nu dădeau nimănui nimic, tot de frica

foamei. Dezgropau noaptea ascunzătorile de cartofi de sămânță pe care toată lumea le știa, că încă nu se întâmplase niciodată ca lumea să fie lovită de așa o nenorocire. E bine ca nimeni să nu știe unde mi-am pus eu cartofii de sămânță.”

O groapă la fel săpă Pompei în bucătăria de iarnă, sub masa din mijlocul odăii. Dar aceasta nu avu nevoie de atât de multe precauții, doar pereți din scânduri și un capac ușor de îndepărtat pentru a scoate, din când în când, câte o găleată de cartofi din cei sortați pentru consumul iernii.

Aveau 20 de găini pestrice, majoritatea ouătoare. Un purcel primit cadou la botezul lui Emil crescuse de aproape 100 de kilograme și fu tăiat după Mikulaș (Sfântul Nicolae). Vreo cinci kilograme de carne dădură lui baciul Alexandru, măcelarul străzii, alte cinci dădură înapoi vecinilor Kosa și Lado care tăiaseră porcii cu o săptămână mai înaintea lor, iar obiceiul acesta, de a lua carne proaspătă de la vecinii buni pe măsură ce se făceau sacrificările, fu păstrat cu sfințenie pe strada lor așa cum se moștenise din bătrâni, până când nu mai fu nevoie ca oamenii să-și crească singuri porcii.

Pe măsură ce tranșa porcul pârlit cu paie de grâu și cu mare meșteșug, baciul Alexandru dădea instrucțiuni cum să fie folosite organele, slănina, jamboanele, mațele pentru caltaboși, sângerete, cârnați. Apoi răcitura. „Tu, Iuliană, învață de la mine că cea mai bună și frumoasă răcitură, pentru care te-ai lăuda orice soacră, e cea limpede, fără grăsime nici în gel nici deasupra. Că unele femei lasă deasupra răciturii un strat de untură, pe care-l culeg frumos cu cuțitul, îl întind pe pâine și îl presară cu sare și paprikă și îl mănâncă înaintea răciturii. Să faci așa cine-o vrea, mie așa ceva nu-mi place. Că io, dacă vreau să mănânc răcitură, apoi aia răcitură să fie, dacă vreau să mănânc jambon, apoi ăla jambon adevărat să fie. Iar pâine cu untură și sare și paprikă pot mânca oricând, nu numai de sărbători.”

Totdeauna baciul Alexandru, cu mare dar de povestitor, dădea sfaturi. Când tăia el porcii de Crăciun, umbla pe la jumătatea lui noiembrie din poartă în poartă, să programeze sacrificiul. Uneori avea și doi porci de tăiat pe zi. Atunci începea ritualul cu noaptea în cap, pe la ora 4, iar pomana porcului o servea nu mai târziu de ora 8. La al doilea porc, programul era astfel tocmit ca masa de prânz, cu ciorbă de fasole cu afumătură, acrită cu moare proaspătă de varză și o tocană de cartofi țărănești cu pomana porcului să se servească pe la ora 1. Că baciul Alexandru totdeauna dormea o mică de ceas pe la ora 2 după-masă. Așa era el învățat, așa făcea toată iarna și toată vara, cât era cu vitele la stână, sus pe muntele Bătrâna.

Baciul Alexandru era cioban cu multe meserii. Avea piuă de sumane. Avea atelier de tâmplărie, știa să construiască o căruță, să facă roți, sănii de

tracțiune pentru transportat buștenii de gater din munte până la bazinul cu apă caldă de la OFA. Familia lui era cunoscută ca fiind a Iconarilor, un moș de-al lui pictase icoane, iarna, și umbla cu ele în traistă prin satele de pe valea Mureșului, de sărbătorile împărătești. Talentul de pictat sfinte icoane nu-l moștenise nici unul din urmași, dar porecla de Iconari rămăsese, ca un titlu de cinste, de mare merit, chiar de noblețe.

Iar vara toată baciul Alexandru urca la munte cu stâna. Era un om pe cinste, de sub mâna lui nu se prăpădea nici o vită, din mai și până în octombrie, când coborau la iernat. Fiecare proprietar de vite avea obligația să urce la stână, la intervale bine stabilite, cu sare mare necesară animalelor. Bolovanii mari, de 5- 10 kilograme, se găseau de vânzare la magazinul fabricii OFA, aduși cu trenul de la Praid, de la ocna de sare. *(Eu am urcat la stână, băietan fiind ca de 12-13 ani, cu nănașul Miron și nănașa Măricica, cu prietenul meu Puiu, iar acea excursie n-am să o uit câte zile voi trăi. Dar asta e altă poveste, o să-i vină rândul și ei la o vreme anume.)*

În seara de ajun când se tăia porcul, baciul Alexandru venea în inspecție ca să vadă dacă gospodina avea totul pregătit. Tăvile pentru prins sângele, covata pentru tranșat carnea, apa caldă pentru spălat și ras părul pârlit al porcului, paiele de grâu, sticla de palincă de chimion cu monopol (spirt simplu rafinat, alcool etilic de 60 de grade, numit așa fiindcă pe etichetă scria cu litere mari, frumos ornate „Monopolul Casei Regale”). Sticla trebuia să fie musai de un litru, să fie pusă pe o tipsie din metal, cu 6 pahare de un deț (o măsură de 100 de mililitri de alcool), iar pentru el, baciul, un pahar mai mare, de 2 deți pe care și-l aducea de acasă dacă gospodina nu avea. Cât timp se pârla porcul și se curăța șoriciul, copiii familiei trebuiau să fie de față, să aibă grijă ca toate cele șase pahare să fie umplute mereu cu țuică, să-i dea la mână baciului cana cu apă caldă la ras șoriciul atunci când el cerea acest lucru, și să fie atenți la mâna baciului, când tăia cu măiestrie o bucată din codița porcului și i-o trecea cu mare viteză, pe sub nas, lui prâslea. Dacă rata mișcarea, spre hazul tuturor la așa șolticărie, bucățica cea mai râvnită intra între fălcile baciului, iar neatentul trebuia să izbucnească în plâns, ca baciul să se îndure de el și să-i strecoare, din palma lui cea mare, de fapt cam toată codița.

Porcul era înjunghiat în curte, imediat ce bărbații chemați în ajutor imobilizau animalul și-l răsturnau pe o parte ca să-i vină numai bine baciului Alexandru să-i dea lovitura de grație, acolo unde trebuia, cu precizie și o singură dată. Că animalul nu trebuie să sufere, el, săracul, nu are nici o vină că s-a născut să fie hrană pentru oameni. Animalul care nu era înjunghiat mortal din prima lovitură putea să facă și moarte de om. Acea sută de kilograme de carne devenea

o bestie cu o sută de kilograme de mușchi, care ataca pentru a se apăra. Și era imposibil de prins atunci. Trebuia mânat într-un țarc sau înapoi în coteț, dar de cele mai multe ori rămânea liber în curte. Și sângera până pierea, scoțând sunete aproape omenești. Cu greu se mai consuma carnea acelui porc. Lumea credea că vaietul lui era cântec de blestem și mare nenorocire urma să i se întâmple celui vinovat de eșec. Baciului Alexandru nu i s-a întâmplat niciodată să rateze un porc. De aceea oamenii aveau mare încredere în el, îi respectau cerințele și îl respectau pe el ca om și meseriaș.

Pompei stătu lângă baciul Alexandru Braic la primul lui porc, de la început și până la sfârșit. Luă copitele și rasoarele și le dădu nevestei, să le pună deoparte, să le fiarbă de Crăciun pentru răcitură. Apoi duse în casă jamboanele. Abia pe urmă începu tranșarea propriu zisă. Fiecare bucată de carne avea denumire și se obținea dintr-o singură tăietură de cuțit. Rareori folosea baciul Alexandru satârul pentru a zdrobi vreun os mai mare. Din bucățile mai cărnose decupa cu cuțitul lui fermecat, care tăia ca un brici, bucățele mici de carne cu slănină pe care le punea în tigaia grea de tuci, spre a fi puse pe foc la prăjit pentru pomana porcului.

Dar cerința specială a baciului, pe care adesea o prezenta la terminarea tranșatului ca pe ceva foarte important, de care îi părea nespus de rău dacă uita, era pâinea caldă. Știindu-i hachițele, gospodinele puneau cuptorul pentru pâine în după masa ajunului sacrificiului și o pâine mare, de două-trei kilograme era uitată în cuptorul închis, cu ușița de tablă pusă la loc și rezemată cu jăratecul viu adunat peste ușă. Când termina ultimul lui pahar de chimion – de fapt, nu bea decât un singur pahar de palinkă, cel de la început, pe care-l tot mirosea și-l descânta până ajungea la ultimul strop – îl dădea peste cap, se strâmba de tărie și cerea o coajă de pâine. Iar gospodarul trebuia să-i aducă pâinea caldă din cuptor, ca baciul singur să-și rupă o coajă crocantă, care suna totdeauna așa de bine în mușcătura omului că stârnea mare poftă tuturor privitorilor.

Ritualul tăierii porcului se desfășura la marginea drumului, lângă pârau. Oamenii care coborau spre centrul satului cu diferite treburi de dimineață, se opreau să dea binețe și să cinstească un pahar de țuică, în cinstea celui răpus spre bună mâncare, dar și spre sănătatea baciului și a gospodarului ce se învrednicise să-și crească așa un porc mare și frumos. De aceea paharele de un deț trebuiau să fie tot timpul pline, ca și cum acel drumeț era așteptat încă de la prima oră a acelei dimineți.

„Măi Pompei, bucățile astea de slănină să le freci bine pe toate părțile cu sare mare și să le lași trei zile în covată, în cămară. După trei zile, să vii cu ele la mine, să le punem la afumat. Iar la vară, să-ți faci afumătoare. Acum, la primul

porc pe care l-ai tăiat în familia ta, eu trebuie să te învăț ce trebuie să faci, ca să fie carnea bună de mâncat și șoriciul moale până la vară. Pentru asta eu nu-ți opresc uium.”

A doua zi după tăiatul porcului, la fabrică Pompei fu chemat la șeful depozitului descoperit, meșterul care conducea echipele de lucrători necalificați. În depozitul de cherestea, totul se făcea manual. Pachetele mari de scânduri scoase din fabrică cu vagonetul erau dirijate spre platformele de depozitare, pe rețeaua internă de linie îngustă. Și acești vagoneti erau împinși tot manual. Iar descărcarea cherestei și stivuirea erau operații simple, care nu necesitau mare știință de carte, așa că muncitorii din zonă nu erau caracterizați cu prea multă deșteptăciune.

„Pompei, am auzit că ți-a născut nevasta al doilea copil, așa-i?”

„Da, domnule Natea, mulțumesc lui Dumnezeu, am acum doi copii, un băiat și o fată”.

„Pentru că ai casă grea, am hotărât să nu te dăm în șomaj. Că fabrica își reduce activitatea, nu-s comenzi, nu-i de lucru. Cei aleși de noi, începând cu ziua de mâine, vor veni la lucru cu un ceas mai devreme și vor pleca acasă cu un ceas mai târziu. Iar salariul rămâne același.”

„Dar e corect așa, domnu șef? Muncă mai multă la același salariu?”

„Tu nu știi că îi iarnă și e cerere mică de cherestea? Deci fabrica se închide pe jumătate până în februarie. Jumătate din oameni pleacă în șomaj, voi care aveți familii grele rămâneți și munciți și pentru cei lipsă, iar banii sunt mai puțini acum, dacă nu-s comenzi. Ori vrei să te dăm în șomaj? Că o pus vorbă pentru tine Erszeny Șandor, fochistul de la cazane. Nu-i bine să-l superi pe binefăcătorul tău!”

„Mulțumesc, domnule Natea. Ziua bună”. După ce închise ușa gheretei, șeful de depozit strivi o înjurătură și-i zise pontatorului Grigore: „Ăsta-i câine rău, curând va ieși să muște, i-ai văzut căutătura? Stai cu ochii pe el, Grigore, află cu cine se înhăitează și spune-mi tot din timp.”

Pompei ieși din ghereta șefului și rămase ținut locului preț de câteva minute. Pe o latură a gheretei era amenajat un loc special de fumat, dotat cu o ladă cu nisip pentru stins mucerile de țigări. Pompei își luă seama și se trase aici, să fumeze o țigară. Nu voia să-l vadă domnul Natea cât este de nervos. El era proaspăt în fabrică, auzise doar zvonuri despre comportamentul dur al funcționarilor de la birouri cu prostimea analfabetă, dar încă nu simțise pe propria piele. Ceea ce i se întâmpla era greu de acceptat. Cum adică, să stai zece ore în frig și-n viscol, adeseori, și să câștigi același amărât de salariu? Și să taci, să nu protestezi de frica concedierii? Ceva din adâncul sufletului urcă, făcându-l

să gâfâie ațătat, ca un taur gata să pornească în goană să sfâșie un adversar. Cât fumă țigara, agale, reuși să se liniștească. Se întoarse la echipă. Nimeni nu-l întrebă ce decizie luase domnul Natea cu el, deja se îndreptau spre gheretă alți colegi, dar aceștia erau echipați pentru plecat acasă.

După amiază, pe la 4 când plecară de la lucru, din om în om se transmise ordinul de a se întâlni la cârciuma gării, pentru sfat. Și în alte dăți se făcuseră astfel de convocări, însă Pompei nu onorase cârciuma cu prezența lui. Salariul era prea mic ca să-l cheltuie pe băutură. De data aceasta era altceva. Acum era direct lezat, voia să vadă cum reacționează ceilalți muncitori. În fabrică exista un sindicat, numai că șefii aleși erau în cârdășie cu directorii și nu erau la inima oamenilor. Tot cu ajutorul conducerii se strângea și cotizația de membru de sindicat, dar unde ajungeau acești bani și cum se foloseau era un lucru care nu se raporta decât rareori, la alegeri. Chiar și atunci, raportul financiar era sumar, termenii folosiți nu erau pe înțelesul oamenilor simpli, care nu-și mai băteau capul cu dreptatea ciungă. La gară, lumea se aduna în sala de așteptare, nu la cârciumă. Lui Pompei acest lucru îi plăcu, cu băutura în cap nu se puteau lua hotărâri drepte. Un anume instinct îi spunea cum e bine și cum nu e bine. Când sala deveni neîncăpătoare, unul din șefii sindicatului se urcă pe o bancă și se adresă mulțimii.

„Oameni buni, trebuie să acceptăm hotărârea Direcțiunii, nu-i chip altfel. Nu-i de lucru, am mai trecut prin asta și altă dată, așa că suntem obișnuiți. Direcțiunea ne-o întrebat și pe noi despre cei propuși la șomaj, dacă știm ce situație au. Noi i-am arătat pe cei cu un pic de avere, pe cei care mai au pe altcineva din familie care a rămas angajat, ori au gospodărie și au din ce trăi, ori că au atelaj și pot merge la tăiat pădurea, după sărbători. Noi zicem că situația nu-i gravă, așa că să stăm liniștiți.” Ăsta-i Vladimir, tartorul tuturor relelor, se auzi în surdină, în apropierea lui Pompei.

„Dar să muncim zece ore, în frig, și să luăm același salar îi corect?” izbucni, parcă fără control, Pompei. Se trezise singur vorbind, pentru prima dată supărat peste măsură de abuzul la care erau supuși.

„Cine a vorbit? Să iasă în față, să-l vedem”, strigă Vladimir, supărat că a fost întrerupt. Dar oamenii din jurul lui Pompei nu-l lăsară, îl înghesuiră în mijlocul lor și o voce din mulțime răspunse:

„Cine o vorbit o spus drept, mai bine ai răspunde ce-ați făcut pentru noi. Unde sunt banii de cotizații, unde-i ajutorul de șomaj?”

„Păi, oameni buni, v-am explicat la ultimele alegeri, noi am ajutat cu bani sindicatele de lucrători forestieri din zonă când au intrat ei în greve, așa că acum trebuie să ne întoarcă ajutorul. Deocamdată nu prea avem bani puși deoparte, dar

am trimis scrisori către toate sindicatele pe care le-am ajutat în ultimii ani. Când vom primi ajutoarele, atunci vom stabili cât să dăm fiecărui șomer. Până atunci, deschidem o colectă, să dea fiecare o zeciuală, adică din zece lei câștigați la salariu, un leu să fie vărsat la colectă. Nu-i mai bine așa? Că noi trebuie să sărim primii în ajutorul fraților, la năcaz, că de aia suntem sindicat.”

Din mulțime, vorbind cu fața întoarsă spre perete ca să nu fie recunoscut, aceeași voce dădu răspuns:

„Și zeciuală asta, tot așa o dăm la salariu? O strânge casierul, oprindu-ne din leafă?”

„Sigur, doar am hotărât o dată că așa-i sigur că vor intra toți banii la noi, la sindicat!”

„Și de la voi, de la sindicat, unde s-or duce banii? Tot pe drumuri sparte ca și până acum? Fraților, vânduții ăștia ne-au furat destul și cred ei că pot să ne prostească și de data aceasta. Nu vă lăsați prostiți!”

„Să-i dăm la cap hoțului și vândutului!” Mulțimea se tălăzui, cineva îl trase jos de pe bancă pe vorbitor, apoi se auzi un geam spart și imediat izbucniră fluierile poliției, ale jandarmilor. Țiuitul tăie avântul gloatei și curând sala se goli, fugiră spre peron și de aici, peste liniile de cale ferată, spre Zencani și spre Măgheruș. Doar grupul de rezistență din mijlocul sălii rămase pe loc. Printre ei se afla și Pompei, înghesuit. Jandarmii îi înconjurau, trăgeau de câte unul să-l scoată din mulțime și să-i pună cătușe. Același conducător, Balint de la gaterul 2, se adresă șefului Poliției: „De ce ne arestați? N-am făcut vărsare de sânge, nimeni nu a fost rănit, nu avem dreptul să ne cerem dreptatea de la șefii noștri de sindicat? Că noi pe aceștia îi judecăm, nu ne-am pus cu Direcțiunea.” Șeful Poliției, chestorul de plasă Grigorescu, numit cu ordin pe post tocmai de la Huși, din Moldova, mărunțel, mustăcios și burtos, rămase descumpănit la aceste vorbe. Nu se aștepta ca lucrurile să ia altă cale decât cea care-i fusese descrisă de directorul fabricii când l-a avertizat să se pregătească să intervină cu forța. „Domnule chestor, du-ne pe toți, așa cum suntem, în fața Direcțiunii, noi nu vrem violență, dar nici nu vrem să murim de foame lângă ieslea lui Iisus!”

Îndrăzneț om, dar drept. Așa cum a spus el, Direcțiunea n-are ce să ne facă. Noi vrem să ne răfuim cu șefii noștri de sindicat, care ne-au furat și ne mint în continuare, gândi în sinea lui Pompei.

Fără a aștepta încuviințarea chestorului, grupul se puse în mișcare spre ieșire și apoi spre poarta fabricii. Ajunși aproape de poartă, cu jandarmii în jurul lor, Balint opri grupul și scoase dintre ei vreo patru bărbați, printre ei fu și Pompei și îi trimise acasă. Îi ceru chestorului să-i lase să plece, că fuseseră amestecați la înghesuială, doar acei care au rămas pot discuta cu Direcțiunea

despre necazul lor. Ba chiar îi sugeră chestorului să facă bine și să-l aresteze pe Vladimir, președintele sindicatului lor, că ei vor depune plângere la Tribunal pentru furtul cotizației.

Balint stăpânea situația. Pompei ar fi vrut să stea, să vadă cum vor decurge lucrurile, dar Balint fu categoric: nu ai ce căuta aici, copiii tăi sunt prea mici încă, stai la muncă și vezi-ți de familie.

Plecă acasă, bucuros în sinea lui că lucrurile nu rămăseseră cu acel gust amar pe care-l simțise în preajma domnului Natea, cu câteva ceasuri mai înainte, că reușise să-și strige necazul în gura mare.

Ajuns acasă îi povesti Iulianeii tot ce se întâmplase peste zi. Ea se sperie. „Mai copilule, fii cuminte, nu te băga în bucluc că noi suntem săraci, nu ne putem pune cu cei bogați. Avem familie, de-abia ne-am luat, nici nu am pus încă ban pe ban ca să ne cumpărăm câte ceva, să ne îmbrăcăm mai ca lumea. Sărăcia ne omoară iar orice scandal cu jândarii și poliția poate fi o nenorocire. Te rog, pentru copiii noștri și pentru mine, stai deoparte!”

„Tu ai dreptate, sărăcia ne omoară, dar vezi ce fac acești bogătani? Ca să mă țină la muncă mă pun să muncesc două ore în plus pe zi, iar banii sunt aceiași. Acum e iarnă, e frig, nu ne lasă măcar o dată sau de două ori pe zi să stăm câteva minute la căldură, să ne dezghețăm. Frigul ne va omorî de tineri. Nu putem sta ca boii, cu capul în jug. Oamenii ăștia, cu Balint în frunte, se luptă pentru noi toți. Dacă nu vom sta alături de ei, crezi că vor câștiga de la Direcțiune vreun drept? Numai mulțimea poate să câștige drepturi. Dacă stai deoparte, nu vei primi nimic la împărțire. Bine, îți promit să mă feresc, să nu ajung pe mâna poliției. Acum stai liniștită, s-a terminat pe ziua de azi.”

Dar nu fu așa. Tocmai terminaseră de vorbit, că pe ușă intră unchiul Șandor. Era furios, dădea din cap mărunț și-și frământa buzele. „Mi-o spus domnul Natea că nu ești cuminte. Că poți să faci necazuri. Eu mi-am pus obrazul pentru tine, de dragul fetei și copiilor și tu, tu ce faci? Te bagi cu comuniștii? Nu știi că Balint îi comunist și-i căutat de Siguranță? Vrei necazuri? Eu de acum nu mă mai pun pentru tine, să ști!”

Pompei îl lăsa să se liniștească, apoi începu să-i spună. „Lui domnu Natea nu i-am spus decât că nu-i drept să muncesc două ore în plus în frig și să nu-mi dea nimic la salariu. Doar atât. Iar la adunarea de la gară m-am dus cu echipa. Am fost prins la mijloc de grupul lui Balint, dar m-a scos din grup când am ajuns la poarta fabricii și m-o trimis acasă. I-o spus chestorului că să mă lase să plec, eu nu-s cu grupul lor, am fost prins la mijloc din greșeală. Așa a fost, nu trebuie să te superi dumneata degeaba”. „Măi omule, eu te cred, dar Siguranța nu te crede, după cum nu-l crede nici pe Balint. Te-o văzut cu ei, de acum

înainte te vor urmări până vei greși o dată și atunci te vor duce la ocnă. Trebuie să te porți fără greșală.”

„Așa am să fac, unchiule Sandor, îți promit și îți mulțumesc pentru vorba bună pusă pentru mine”.

„Uite, ți-am adus bundița asta, eu n-o mai port, am alta mai nouă. Cred că îți vine bine și îți va ține cald la spate. Tu ai probleme cu plămânii, trebuie să te ferești de frig cât mai mult.” Deci unchiul Sandor nu era așa căinos cum îl arăta vorba la mânia. Venise cu acea bundiță și i-o dădu cu inima bună, să-l protejeze că avea plămânii atinși.

După ce plecă musafirul, familia se liniști, mâncară de cină câțiva cartofi copti cu o cană de lapte acru, apoi se culcară. Pompei mai stătu o vreme pe marginea patului, la gura sobei, gândindu-se la cele întâmplate. Avea dreptate Iuliana să fie îngrijorată, avea dreptate unchiul Sandor să fie speriat. Așa erau ei, oamenii umili, plecați în fața mai marilor zilei. Nu aveau curajul să ridice capul, să-și ceară drepturile.

Îngenunche lângă pat și-și spuse rugăciunea de seară: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, Ocrotitorul și Mântuitorul meu, îți mulțumesc pentru această zi în care ai revărsat mare mila Ta asupra mea, nevrednicul și m-ai ferit de pierzare.”

Imaginea lui Balint nu-i dispărea din fața ochilor. Glasul lui ferm îi răsună încă în urechi. Spusese exact acele cuvinte care-i stăteau și lui gata să-i explodeze din inima revoltată de nedreptate. Oftă, apoi se întinse în culcuș lângă femeia lui, luându-i trupușorul cald în brațe, cu blândețe.

Adormi liniștit, lângă căldura care-i făcea atât de bine.

Capitolul 7

Locul cu bună mireasmă

Într-o latură a orașelului Salva din județul Bistrița Năsăud, în vara aceluia an 2006, de Sfânta Maria Mare, se organizează un târg de produse tradiționale. Orașul sărbătorea Adormirea Maicii Domnului cu multă religiozitate, tradiția spunea că Preasfânta Fecioară avea să aibă o grijă deosebită de acele locuri, că de acolo se va ridica un sfânt ce va face vestit întregul ținut și va aduce mare schimbare în cugetele românilor de aici.

Pe locul numit „La mocirlă” se ridicaseră corturi și căsuțe din lemn, frumos meșteșugite, în care negustorii moderni puteau să expună produse tradiționale, în fapt în mare parte kitsch-uri cu valoare îndoielnică dar nelipsite de la astfel de sărbători. Existau și excepții. În câteva locuri de pe platou, ceramiști din părțile Corundului harghitean și rădăuțeni cu ceramică neagră întinseseră pe jos, pe scoarțe cu motive tradiționale, tot soiul de oale, ulcele, străchini din lut ars, ornate cu desene tremurate, parcă intenționat spre a da mai multă autenticitate lucrului manual.

O altă latură a târgului fusese destinată preparatelor alimentare tradiționale, făcute toate în casă, fără excepție, de oameni gospodari. Tot aici urma să aibă loc, pe la orele amiezii, un concurs de gulașuri, moment în mod cert tradițional, căci oalele mari erau deja atârinate deasupra lemnului stivuite în piramidă, gata să fie aprinse când arbitrii vor da semnalul de începere a concursului. Care semnal fu dat la ora 11, cu sunete prelungi de tulnice, de pe scena amenajată pentru un spectacol folcloric de amatori. În sunetul tarafurilor de lăutari moderni și în tropotitul dansurilor populare ce se succedau pe scenă, bucătari și bucătărese au purces la pregătirea gustoaselor gulașuri. Străchini și oale emailate fuseseră pregătite din timp cu cartofi, morcovi, rădăcini de pătrunjel și țelină curățate și tăiate cubulețe, bucăți de carne de porc potrivit de grase sau numai de vită, precum și costițe, copite și rasoale de porc afumate așteptau să le vină rândul la cazan. Când apa dădu în clocot, bucățile de carne plonjară în băile fierbinți, iar ajutoarele de bucătari începură spumuirea, operațiune obligatorie spre luare aminte de tot neamul că acele gulașuri aveau să fie perfect sănătoase. Legume și zarzavaturi, mirodenii care mai de care mai năstrușnice din pungulițe cumpărate din supermarketuri aveau să adauge arome și gusturi ce nu s-au mai pomenit de veacuri, în fapt E-uri de toate soiurile, evident nedeclarate pe etichetele însoțitoare.

Într-o latură a locului de concurs, un cazan din cele folosite de ciobani pe la stâne fierbea o supă roșcată la culoare, lipsită de bucăți de carne sau cartofi care să înoate spre deliciul privitorilor. Pe o măsuță din lemn erau stivuite vreo 50 de străchinuțe din lut smălțuit, un castron cu sare grunjoasă și altul cu zahăr, linguri de lemn în cantitate suficientă. Pe tăblița-firmă, agățată artistic pe o jumătate de ușă de han, scria cu litere arhaice: „La Marișka – supă de roșii”. Ce să caute supă de roșii la un concurs de gulașuri? Mai ales o supă de roșii, care în afară de suc de tomate cu bucăți de roșii strivite și cu ceva boabe de orez, nu mai conținea nimic apetisant și îmbietor. Să fi fost pregătită supă pentru eventualii abștinenți de cărnuri, postitori de hram? De la distanță, prezentarea austeră, chiar sărăcăcioasă, stârnea zâmbete, dar curioșii care se apropiau cu vădite

intenții de glume și persiflări curând deveneau serioși, iar chipurile lor arătau surpriză și interes. Încet, încet se făcu coadă la cazanul cu supă de roșii. Evident, rețeta simplă adusese producătorul în linia întâi a startului de vânzări, lucru consemnat de membrii comisiei de arbitri care, spre convingerea publicului, gustară din supă și făcură frumos din buze, apreciativ. Gusti baci, un ungurean purtând cioareci din aba cu cusătură din fir negru și o cămașă cu mâneci largi, brodată cu motive naționale, cu roșu și negru, iar la brâu încins cu un chimir lat peste burta pântecoasă, oferea celor așezați la rând linguri de lemn pentru a gusta dintr-o strachină mai măricică, delicioasa supă. Surpriza de a descoperi un gust deosebit, foarte plăcut, cu aromă suavă dar simplă, trecu de-a lungul cozii, de la om la om, pe măsură ce se făcea degustarea. Oamenii erau invitați să păstreze lingurile de lemn, apoi primeau o strachină cu supă, iar Marișka bucătăreasa – care nu era grasă și roșie în obraji, ci suplă și frumoasă foc în costumul popular năsăudean – îi invita să adauge, după gust, un supliment de sare sau de zahăr și câteva fire de măcrișul ursului, cules din pădure în zori de zi și spălat cu apă din belșug la izvor, pentru cine era amator de gust acrișor.

O porție de supă costa 3 lei, strachina de lut 5 iar lingura 2 lei: total 10 lei. Sumă simplu de achitat, fără complicații cu dat restul.

Oamenii vedeau de departe coada și lumea ce servea din străchini, cu linguri de lemn, o zeamă subțire, aburindă, se apropiau și întrebau, curioși, că ce are acea supă așa de deosebit, de se înghesuie lumea la consum. Nu știm să explicăm, dar este foarte bună, are aromă, este bine potrivită de sare, zahăr, numai bună de caldă, nu are grăsime sau ulei, parcă te unge pe stomac, te simți foarte bine de la primele înghițituri! Și întrebările începură să curgă. De unde sunteți? Ce fel de suc ați folosit? Ce arome speciale ați pus? Cât? De la ce producător? Iar răspunsul era simplu: nimic din comerț, în afară de sare și zahăr, supa este făcută cu suc de roșii din recolta de acest an, din grădina noastră, apa e de izvor, limpede și curată, verificată la sanepid, lingurile le-o cioplit Gusti baci, unchiul meu și cu fiul meu, Ionuț, iar străchinile le-am cumpărat de aici, din piață de la corundeni. Nu se poate, doar de la roșii nu există o asemenea aromă, mai trebuie să fie ceva, un secret pe care nu vreți să-l spuneți. Nu, oameni buni, uitați-vă, astea-s roșiile noastre. Și Marișka ridică pe masă un coș cu roșii, mari, coapte. Cât se poate de coapte. Tăie în două câteva roșii, le prezintă oamenilor demonstrativ și imediat aroma supei deveni mai puternică. Parfumul provenea de la pătlăgele! Măi, oameni buni, ce fel de roșii sunt astea? De unde le-ați scos, din ce sămânță? Din sămânța noastră, pe care o folosim din tată-n fiu, din pământul nostru pe care-l îngrășăm doar cu bălegar de grajd, cu apa de ploaie pe

care ne-o dă Bunul Dumnezeu, iar aroma, parfumul acesta pe care nu l-am cunoscut nici noi, a apărut în satul nostru din primăvara acestui an.

Care sat? Bichigiu, o țară mai sus de Salva. Povestiți, cum a apărut acest parfum la voi în sat. Nu cumva cineva o fi pornit o afacere cu chimicale și v-a poluat satul? Nu, domnule, nimic din toate acestea nu s-a făcut. Și noi, cu mic cu mare din sat ne-am neliniștit când am simțit parfumul caișilor și merilor care au înflorit primele, apoi același parfum a venit cu salcâmul, cu teiul, acum parcă și fâneața miroase la fel. Este tot satul un parfum, cale de câțiva kilometri până la intrarea în sat se simte acest parfum, de parcă cineva ar da cu tămâie specială, tot timpul.

Și ați informat mai sus, la prefectură, la Episcopie? Da, au venit niște oameni, au constatat ce era evident pentru toată lumea, apoi au plecat. Doar preotul nostru ortodox spune că la Episcopie se vorbește despre un loc sfânt, că această bună mireasmă este caracteristică locurilor unde odihnesc martiri, mucenici sau sfinți neștiuți și care dau de știre astfel că acolo se află ceva minunat. Oamenii din sat ce spun? Bătrânii își mai aduc aminte despre fapte din trecut care să lămurească această ipoteză? Da, spune preotul la slujbă, în fiecare duminică ne informează, că se fac cercetări în arhive și curând se va dezvălui toată minunea. Că ar fi vorba de niște bărbați tari de vârstă, care au fost martirizați pe aceste locuri în urmă cu mai bine de două sute de ani, pentru mărturisirea credinței ortodoxe la care nu au vrut să renunțe, chiar cu prețul vieții. Preotul spune că dacă se dovedește sursa acestei bune miresme ca provenind de la sfinte moaște, pentru noi, locuitorii de aici va fi un semn foarte bun. Înseamnă că Pronia cerească s-a îndurat de noi, ne dă sfintele moaște ca să ne aducem aminte de tăria credinței strămoșilor noștri dar și pentru a ne îndrepta, a ne îmbunătăți cu toții. Că de la o vreme, tare s-a mai înrăit lumea.

În timp ce lumea discuta aceste amănunte, prima tranșă de supă se găta. Marișka turnă în ceaun apă dintr-un bidon de plastic, spală și clăti bine vasul apoi pregătește o nouă încărcătură de ingrediente pentru supă. Gusti baci se duse pe la olari să mai cumpere străchini. Dacă vânzarea va merge la fel de bine ca la primul ceaun, s-ar putea ca lingurile de lemn să nu fie de ajuns. Deci Gusti baci mai întrebă pe la lingurari de preț, dar nu fu prea încântat. Așa că se duse la un magazin mixt din apropierea platoului și cumpără un pachet de linguri de unică folosință.

Când se întorcea la „firmă”, văzu mai multă lume adunată lângă masa Marișkăi. În mijlocul mulțimii, un preot îmbrăcat în sutană neagră le explica ceva oamenilor. Gusti baci se apropie și ascultă. Preotul vorbea despre Tănase

Todoran, grănicerul care ridicase la răscoală oamenii de pe vale, împotriva puterii austriece, pe la 1763.

Istoria consemnează, zicea preotul ortodox, că pe la 1759 ori 1760 s-a dat un decret imperial privind înființarea unui regiment de grăniceri în acest ținut al Bistriței, pentru întărirea siguranței imperiului la graniță. Prin publicații afișate în sate și orașe, prin vestire directă cu strigare pe străzi și ulițe, cu goarne și tobe, li se aducea românilor la cunoștință că aceia care vor intra în oastea de grăniceri vor dobândi anumite drepturi, cum ar fi scutirea de impozite, clăci și munci obligatorii la stat și altele. Românii iobagi începură să se îmbulzească la înscrieri. Bătrânul Tănase Todoran, care era judele satului Bichigiu și collector de taxe în satele din împrejurimi, supuse cetății Bistriței de pe valea Someșului, cunoscut ca om drept și înțelept, apărător înfocat al credinței strămoșești ortodoxe deși era trecut de vârsta de 90 de ani, încerca să-i tempereze pe români, să nu se vândă prea ușor pe făgăduințele austrieților, ci să aibă răbdare până se vor clarifica lucrurile. Că imperialii făgăduiesc ușor, dar uită repede să se țină de cuvânt. „Măi, oameni buni, luați aminte, să nu fie o capcană și să vă pierdeți credința creștină de la moșii noștri, că vedeți cum umblă uniații, ajutați de oștile imperiale, să distrugă ortodoxia de tot. Ca ieri s-o gătat răzmerița părintelui Sofronie, care doi ani de zile o umblat prin tot Ardealul și o dezvăluit vicleșugurile cu care habsburgii încearcă să ne atragă la uniați, că nu le place lor ortodoxia. Acum, ați văzut, după ce l-or înfrânt pe părintele, generalul Bucow o venit cu tunurile și rade de pe fața pământului biserici și mănăstiri ortodoxe din tot Ardealul. Mai bine să mergem la Viana și să cerem la Cancelarie drepturi grănicerești ca peste tot în imperiu. Grănicerii trebuie să fie oameni liberi, nu iobagi, să nu facă corvezi, să nu lucre la moșia grofilor și nici să nu plătească taxe și impozite așa mari.”

Așa că, la inițiativa moșului, fost oștean în oastea imperială și cunosător al treburilor pe la Viena se tocmi o delegație de nășăudeni care plecă la curtea împărătesei Maria Tereza, pentru a negocia drepturile grănicerești.

Capitolul 8

Martiriul

Prin cancelariile împărătești, delegația năsăudeană răzbi cu greu la urechile mai marilor Ministerului de Război. Bătrânul oștean, cunoscător al limbii germane încă din tinerețe, când servise în regimentul Principele Carol, fu recunoscut ca șef al delegației și în această calitate fu ascultat cu multă atenție de către slujbașii desemnați să se ocupe de problemele lor. Anii slujiți la curtea domnească de la Iași în steagul lui Vodă, apoi anii când însoțise familia lui Vodă Racoviță la Istanbul, în surghiun, îl făcuseră să prindă îndrăzneală pe lângă mai marii zilei, iar vorbirea i se șlefuisese îndeajuns ca să nu fie luat nici de prost și nici de obraznic. Adevărul este că se descurca. Iar atunci când reveni pe la aceiași slujbași pentru a cere deslușiri mai multe în pricina lor, a năsăudenilor,

pentru care bătuseră atâta cale, bătrânul oștean câștigă ceva toleranță, ba chiar și simpatie pe alocuri. Dar moșul Tănase era deprins cu vicleniile înnăscute ale Împărăției, așa că nu se încredea prea ușor în promisiunile spuse prea repede de austrieci. Până la urmă plecară, fiind asigurați că li se vor respecta cererile de bază. Acestea erau: acceptarea credinței ortodoxe la depunerea jurământului militar; statut de oameni liberi nu de iobagi în armata grănicerească; drepturi și îndatoriri la fel ca peste tot în regimentele de graniță.

Soții judelui Tănase Todoran erau oameni liberi, frunțași ai satelor de pe valea Someșului care urmau să fie militarizate. Dintre ei, Vasile Oichi din Telciu, Grigore Mantu din Zagra și Vasile Dumitru din Mocod se dovediră cei mai fideli susținători ai bătrânului Tănase, în care aveau deplină încredere după ce văzură cât de aprig apărător al credinței străbune să arăta acesta. Curând cei patru deveniră prieteni apropiați, iar delegația se bază pe înțelepciunea lor. Se întoarseră la Bistrița cu promisiuni dintre cele mai bune, dar de la Cancelaria Imperială nu obținură nici un înscris.

Înscrierile în regiment se încheiară. Pe 10 mai 1763, fu stabilită data depunerii jurământului și primirea steagului, la Salva, pe acest loc cunoscut cu numele „La mocirlă”. Pe 4 mai, episcopul unit Petru Pavel Aron își anunță vizita canonică în satele de grăniceri, dar la Bichigiu moșul Tănase, judele aceluia sat ortodox, cu biserică dar fără preot, nu îl primi și închise biserica din sat, astfel că trădătorul de neam nu avu nici un succes aici. Prezența acestei slugi a imperialilor și a mai marilor bisericii papistașe îl puse pe gânduri pe Tănase Todoran care, luând legătura cu prietenii lui din Telciu, Zagra și Mocod, avertiză lumea că s-ar putea să fie o trădare, o capcană pentru a-i atrage pe români la uniție. Lucru care s-a adevărit în ziua de 10 mai, ziua jurământului.

Dis de dimineață, platoul fu înconjurat de oștenii aduși de generalul Adolf Nikolaus von Buccow, guvernatorul Transilvaniei, pentru a asigura buna desfășurare a liturghiei după rit uniat, sfîntirea drapelului regimentului de grăniceri nou înființat și depunerea jurământului de credință din partea grănicerilor înrolați. Recruții îmbrăcați în uniforme noi, cu armele strălucind în lumina vie a zilei de mai, stăteau aliniați într-o ordine desăvârșită. Curând își făcură apariția notabilitățile, în frunte cu guvernatorul și episcopul uniat Petru Pavel Aron. Văzând că imperialii nu au respectat promisiunea de a acorda românilor dreptul de a depune jurământul militar în credința lor ortodoxă și înțelegând că nici celelalte promisiuni nu vor fi acordate – scoaterea de sub iobăgie și anularea unor taxe și corvezi obligatorii către stat – Atanasie Todoran ieși în fața regimentului și se adresă atât mulțimii cât și nobililor habsburgi: „Nu v-ați respectat promisiunile date la Viena, nici nu ați avut în gând altceva decât

să ne întoarceți de la credința moșilor și strămoșilor noștri creștini ortodocși, nici nu ați vrut să ne eliberați din iobăgie. Numai minciuni și înșelătorii. Români, aruncați armele, nu depuneți jurământul!” Fu primul care își aruncă sabia la picioarele generalului Buccow. După el, întreaga oaste de români făcu la fel. Se produse rumoare. Românii erau prea mulți și furioși, iar oștenii de escortă aduși din garnizoana de la Bistrița erau prea puțini ca să restabilească ordinea. Atanasie Todoran îl luă cu blândețe de umăr pe episcopul uniat și-l împinse în afara platoului, recomandându-i să se ducă acolo unde îi este parohia, că aici are cine să slujească sfânta liturghie. Cei doi mai mari ai zilei, episcopul Aron Petru Pavel și generalul Adolf Nikolaus von Buccow, scăpară cu fuga, peste dealuri.

După încheierea incidentului, românii se întoarseră liniștiți la casele lor, cu dezamăgirea în suflete. Dar lucrurile nu rămaseră așa. Atanasie Todoran fu declarat capul răzvrătiților, fu arestat și condamnat la moarte prin tragere pe roată. Cei trei soți ai lui care l-au urmat peste tot, la bine și la rău, Vasile Oichi din Telciu, Grigore Manu din Zagra și Vasile Dumitru din Mocod, fură arestați și ei și condamnați la moarte prin spânzurare. Alți 19 rebeli au fost condamnați cu bătaia cu vergi, ceea ce însemna moarte sigură. Execuția a avut loc pe 12 noiembrie în același an, 1763, aici la Salva, pe locul pe care ne aflăm acum. Aici au fost părăsite trupurile celor patru martiri multe zile la rând, ca tot românul să ia aminte și să se înfricoșeze, apoi au fost îngropați chiar aici. Bătrânul Atanasie (Tănase) Todoran avea 104 ani când a fost executat cu atâta cruzime.

Preotul își încheie povestirea spunând că acest bun miros care se simte răspândit aici și în satul Bichigiu sunt semne clare, de la cer, că a venit vremea ca biserica să-și recunoască și să-și cinstească sfinții martiri. Povestirea părintelui aduse deslușire despre o sursă aproape sigură a acelui bun miros, greu de asemuit cu ceva pământean, de floare sau legumă sau orice altfel de plantă obișnuită în bucătării.

Cineva din grupul de ascultători întrebă dacă se știe cum a fost înăbușită revolta grănicerilor și ce a mai urmat după aceea.

Da, istoria mai consemnează că aceste revolte au produs îngrijorare la Viena. Generalul Buccow primi mână liberă să înăbușe în sânge orice act de rebeliune. Atunci a pus el tunurile pe bisericile și mănăstirile ortodoxe, cu o cruzime fără seamă omorî sute poate chiar mii de oameni nevinovați. Fu declanșată o mare prigoană prin satele din jur care fuseseră desemnate să furnizeze grăniceri, iar cei care avuseseră vreo legătură cu recruții și conducătorii satelor revoltate au luat calea codrilor sau au bejenit peste munți, în Moldova.

„Dar bătrânul Tănase a avut familie, copii, ce s-a ales de aceștia?” veni o altă întrebare.

„Nu se știu prea multe amănunte despre moș Tănase. El a fost un singuratic. Se zice că ar fi avut doi copii, un băiat mai mare și o fată. Cică la moartea fiului său, ar fi refuzat ca sfânta împărtășanie să-i fie dată muribundului de un preot unitarian, căci unul ortodox nu se găsea prin zonă. Decât azimă, mai bine să moară neîmpărtășit, că Bunul Dumnezeu o să-l primească, a fost un bun creștin ortodox. Despre fată nu s-au găsit nici un fel de însemnări, nici măcar care i-ar fi fost numele. Se poate să fi fugit din zonă, se poate că cineva ar fi ajutat-o, oricum, n-a fost predată autorităților.

Numele de Todoran s-a transmis generațiilor următoare, este posibil ca unii oameni, chiar de aici din Salva, să se tragă din urmași comuni cu martirul Tănase. Dar oameni cu curaj să se opună nedreptăților s-au pomenit mulți prin acele sate de pe valea superioară a Someșului. De parcă duhul lui Tănase s-ar fi transpus în oamenii locului, în cei de atunci și în cei care le-au urmat.

Un an de zile a durat teroarea. Viena a trimis alt comandant militar la conducerea regimentului de grăniceri, acesta a avut mai mult tact și a reușit, până la urmă, să-i liniștească pe români. Iar în 1766 s-a schimbat legea grănicerilor și după asta grănicerii nășăudeni au scăpat de iobăgie. Dar nu și de prigoana unitariană.”

Discuția se încheie aici. Câțiva străini de părțile acelea de țară spuseră că povestea pe care tocmai o auziseră este o pagină de istorie foarte frumoasă, ce îi face să fie mândri că se trag dintr-un asemenea neam. Apoi lumea se împrăștie.

Cercetările Bisericii Ortodoxe Române au continuat și, în octombrie 2007, sinodul BOR a hotărât canonizarea Sfinților Mărturisitori Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu. La 11 mai 2008, într-o slujbă solemnă la mănăstirea Salva, s-a făcut proclamarea oficială a canonizării acestor sfinți nășăudeni, cu ziua de pomenire 12 noiembrie.

Dacă oamenii i-au uitat, rareori fiind pomeniți de către cei ce se ocupau cu istoria locului sau, mai cuprinzător, cu istoria tuturor românilor, Cerul nu i-a uitat și, prin semne greu de neluat în seamă, a făcut ca meritata lor cinstire în neam să fie veșnică.

Capitolul 9

Sfânta Împărtășanie

La Toplița, după revolta spontană a muncitorilor au urmat zile încordate, în așteptarea unei hotărâri a Direcțiunii dar și a Poliției, legat de plângerea depusă împotriva lui Vladimir, președintele ales al sindicatului. Grupul lui Balint pledase în fața Direcțiunii pentru majorarea salariului celor rămași să continue munca. Cerură și pauză de încălzire o jumătate de oră la fiecare 4 ore lucrate, asta lungi programul cu încă o oră față de cele 2 anunțate deja de conducere. Deci ziua de muncă urma să aibă 11 ore, iarna pe frig și ninsoare, oricum ar fi fost vremea. Era prea mult, sănătatea acelor oameni se putea șubrezi periculos de mult în acea iarnă. Atunci Direcțiunea veni cu o propunere mai omenoasă: în loc de pauza de încălzire de jumătate de oră, muncitorii să fie de acord cu 15 minute și în compensare vor avea dreptul de a ieși din fabrică cu o legătură de țănduri cât putea duce oricare pe spate. Țandurile erau deșeurile rezultate din fasonarea marginilor scândurilor tăiate la gater. Aceste deșeuri erau folosite la cazane dar cum consumul era mai mic decât cantitatea rezultată, exista un depozit de țănduri destinat vânzării către populație ca lemn de foc. De acolo, la sfârșitul schimbului, fiecare muncitor putea să-și facă un balot pe care

să-l ia în spinare și să iasă, legal, pe poarta fabricii. Propunerea era tentantă, acea legătură de lemne venită pe gratis ar fi ușurat bugetul fiecărei familii, mai ales iarna. Dar Balint fu cât se poate de ferm. Respinse propunerea, arătând că era o înșelătorie, că prețul acelor deșeuri nu reprezenta nici 10 la sută din valoarea orelor lucrate suplimentar. El a insistat pentru plata acelor ore la tarif normal, iar legătura de deșeuri să fie acordată oricum, gratuit, fabrica ar avea câștig deoarece cantitatea de deșeuri adunată avea să fie, până la primăvară, o mare problemă.

La o săptămână după revoltă, chestorul Poliției de Plasă dădu răspuns la plângerea oamenilor împotriva lui Vladimir. Poliția nu se implica în acest conflict sindical intern. Oamenii trebuiau să-și aleagă noi conducători, să facă verificări interne privind bugetul sindicatului și, dacă găseau vreo neregulă, puteau face plângere la Tribunal.

În timp ce dădea răspunsul reprezentanților muncitorilor, chestorul Grigorescu se freca pe mâini, zâmbind cald, părintește, parcă ar fi vrut să zică: „Măi copii, certați-vă între voi, căutați singuri vinovatul și dați-l pe mâna noastră. Până atunci, nu este treaba Poliției să vă facă dreptate în conducerea sindicală”. Balint explică, calm, că nu puteau face aceste verificări financiare deoarece cotizațiile fuseseră reținute prin intermediul casieriei fabricii, iar Direcțiunea nu admitea ca muncitorii să facă verificări în contul OFA fără un ordin judecătoresc. Grigorescu ridică din umeri, neputincios, dar categoric în final. „Vedeti-vă de drum, eu am terminat cu voi.”

Grupul lui Balint se retrase. Urmau să hotărască pe ce cale să o apuce. Dar Pompei primi o veste. Într-o seară, vecinul de peste drum, Laszlo Goșler, veni la el acasă și îi spuse că Balint voia să-l primească în echipa lor. Ar fi primit ca sarcină să fie responsabil peste un grup de 10 muncitori, să comunice cu aceștia din partea grupului Balint pentru a-i convinge să susțină propunerile și hotărârile lor viitoare. Numele celor 10 avea să-l comunice Laszlo numai dacă Pompei ar fi acceptat propunerea.

Pompei se arată neîncrezător. Ce rol putea avea Laszlo pe lângă grupul lui Balint, el era zidar independent, nu lucra în fabrică. Acesta îi explică faptul că ei doi fuseseră colegi de armată, erau prieteni, iar legătura prin Laszlo Goșler îl ferea pe Pompei de a deveni suspect în ochii Siguranței.

Cum auzi cuvântul Siguranță, Iuliana începu să plângă. Amândoi bărbații o liniștiră că nimic nu era periculos, că pentru binele tuturor oamenii trebuiau să se organizeze. Și aveau nevoie de oameni serioși, cu priză la muncitori. Pompei ceru un timp de gândire. Până a doua zi seara.

Dar a doua zi, la muncă, unul din colegii de echipă îi șopti, în timp ce își aprindea țigara de la a lui: „Acceptă propunerea lui Balint, suntem mai mulți în echipă care te vrem”. Așa că seara îi comunică lui Laszlo hotărârea lui. Până la Crăciun, nimic nu se mai întâmplă. Direcțiunea nu luă nici o altă hotărâre, grupul Balint demară organizarea de alegeri sindicale.

Imediat după Anul Nou, în gara CFR sosiră câteva vagoane din care fură descărcate niște panouri ciudate, din scânduri fasonate superficial. Ciudat era că unele panouri aveau decupări sub formă de uși sau ferestre, deci era clar că făceau parte din construcții ce puteau fi asamblate rapid și ușor. Echipele care descărcară aceste panouri le așezară pe căruțe și urcară dealul de deasupra gării, în cartierul Zencani. Panourile fură descărcate pe un platou care fusese nivelat încă din toamnă. Acum, aceiași oameni începură să assembleze panourile și, de dimineața până seara crescă rapid un cartier de locuințe, case din pereți dubli, fără umplutură, fără uși și ferestre. În zilele următoare, de la cazanele gaterului fură aduse brichete de rumeguș, din cele folosite în focarele cazanelor. Oamenii puneau un strat de brichete și completau peste ele cu saltele de paie aduse tot cu vagoanele, odată cu panourile. Într-o săptămână, 4 case tip vagon, cu câte 6 camere fură gata pentru montajul ușilor și ferestrelor.

Grupul lui Balint transmise prin oamenii de legătură avertismentul: Direcțiunea se pregătea de grevă, acele case urmau să fie folosite ca locuințe pentru spărgătorii de grevă. Peste noapte, câteva umbre se strecurară spre cartierul nou de locuințe cu intenția clară de a face ceva rău. N-au apucat să pornească ceva, că fură avertizați cu focuri de armă, iar apoi jandarmii îi alungară cât ai clipi cu lovituri iuți de băte. Dimineața, grupul Balint ceru o discuție cu conducerea, dar nu fură primiți. Li se comunică scurt: Direcțiunea a hotărât să le ofere muncitorilor rămași la lucru șansa de a-și păstra locurile de muncă numai dacă acceptau programul de muncă de 10 ore, fără creșterea salariului și fără alte înlesniri.

Muncitorii se adunară în fața clădirii administrative. Dar acolo erau așteptați de jandarmi și polițiști. Conducerea se pregătise să zădărnicească acțiunea grevistă. Grupuri de muncitori fură izolați de restul mulțimii și împinși spre ieșirea din fabrică. Acolo staționa un corp masiv de polițiști gata să intervină dacă cei scoși pe poartă ar fi încercat să revină în fabrică. Tentativa de grevă fu zădărnicită. Direcțiunea se organizase mai rapid și mai eficient decât sindicatul lipsit de o conducere legală. Imediat se zvoni că membrii grupului Balint erau vânați de Siguranță. Oamenii se resemnă. Cei selectați anterior se întoarseră la muncă. Ceilalți plecară acasă.

Pompei rămase cu echipa, era calm, spera să nu fie căutat de Siguranță. Dar nu fu așa. Îl ridicară de acasă. Stătu izolat într-o carceră câteva zile fără să fie interogat, doar cu o cană de apă și o felie de pâine uscată și înghețată, pe zi. Apoi fu escortat, cu cătușe la mâini, într-o sală de tribunal. În boxă era tot grupul Balint.

Judecătorul comunică sentința scurt: pentru organizarea de acțiuni împotriva ordinii publice, unii primiră detenție câțiva ani, ocnă grea și interzicerea unor drepturi timp de doi-trei ani după ispășirea pedepsei, alții fură exilați, adică li se fixă domiciliu obligatoriu departe de Toplița. Printre aceștia fu și Pompei, care primi domiciliu forțat în Dobrogea, la Măcin. Timp de un an avea să facă muncă de ocnă într-o carieră de piatră.

Din sala de judecată, fură duși din nou în carceri. Grupuri, grupuri fură scoși afară, li se puseră cătușe și lanțuri, fură urcați în furgoane militare și duși spre destinații. La gară, înainte de a fi urcat, cu grupul, într-un vagon de marfă, Pompei apucă să o vadă pe Iuliana care, cu fereală, se strecură pe lângă un polițai ce se prefăcea că nu vede nimic și îi dădu o traistă cu câteva schimburi, o bundiță, o pereche de bocanci și ceva de mâncare. Nu apucară să schimbe nici o vorbă. Polițaiul o împinse brutal pe Iuliana departe de grupul condamnaților. Curând trenul se puse în mișcare. Drumul până în Dobrogea dură o săptămână. La Brăila trecură Dunărea cu bacul, legați unii de alții cu lanțuri la picioare, pe o vreme căinoasă, cu vânt rece și un fel de lapoviță amestecată cu alice de gheață.

Ajunseră la destinație ruși de foame și de frig, uzi până la piele. Bundița unchiului Șandor îi salvă viața lui Pompei, fără ea ar fi căpătat o boală de plămâni mortală. Fură cazați într-un grajd de cai, golit de animale, destul de curat. Pe jos fuseseră aruncate câteva mobile de paie sparte, imediat ce le văzură deținuții începură bătaia pentru un culcuș. Legea celui mai tare se puse în mișcare. Pompei apucă un braț de paie, îl adună grămadă așa cum învățase acasă, pe vremea când copil fiind pășteau vitele până toamna târziu și se apărau de frig cu culcușuri din paie sau fân. Se așeză cu tot trupul peste culcușul său și nu putu fi dat la o parte. Avea pumnul greu și reuși să împartă câteva lovituri aprige unor agresori.

Apoi lucrurile se liniștiră. Chiar de a doua zi fură duși la muncă. Cariera era un platou mărginit de peretele muntelui tăiat. Ici colo existau câteva blocuri de piatră cenușie și, în jurul lor, bolovani mai mari sau mai mici și multe așchii. Li se legară picioarele cu lanțuri, la fel și mâinile, un lanț prins de brâu lega, pe verticală cele două lanțuri, de la mâini și de la picioare, unul de altul. Cu totul lanțurile aveau 6 până la 8 kilograme și incomodau la mers și la muncă. Deținuții mai vechi îi învățară pe cei noi cum să se miște ca să nu cadă la tot

pasul și curând Pompei reuși să se descurce. De altfel, observă că paznicii îi urmăreau, și cei care reușiseră mai repede să se acomodeze primiră o atenție specială: la primul semn de oboseală, când încercau să-și tragă sufletul, primiră o lovitură de bâta pe spinare și un răcnet amenințător, de fapt un blând îndemn la muncă, de preferat față de lovitura de corecție cu parul.

Când începură munca se făcuse deja ziuă de-a binelea. Primiră o pauză de masă, o gamelă cu o fiertură pe jumătate sleită de varză acră și câteva bucăți de cartofi, o felie de pâine tare ca piatra, pe care o tăiau sau o spărgeau în bucăți. Deși mâncarea era o lătură bună pentru porci, după atâtea zile de flămânzit fu repede sorbită de deținuți. Mâncau direct din gamelă cu mâinile murdare, nu existau linguri nici măcar de lemn. Când se întoarseră la baracă, era întuneric, paznicii aprinseră câteva torțe și, la lumina lor, îi mânară ca pe animale. Avea să stea acolo un an, asta era condamnarea lui. Și pentru ce? Numai pentru că pusese o întrebare despre un drept care i s-ar fi cuvenit?!

Amarul îl îneca, ori de câte ori se gândea la această soartă tristă. Ce-o fi făcând Iuliana? Singură, fără ajutor, cu doi copii mici, fără salariul soțului? Oare unchiul Șandor se va îndura de ea? Primele zile trecură greu, cu tristețe, cu valuri de ură care îl inundau, făcându-l gata să urle ca un câine și să sară la bătaie. Primi corecțiile de cuviință de fiecare dată când privirea grea, clocotind de furie îi trăda intențiile de răzbunare, apoi își luă seama și învăță să-și ferească ochii încărcăți de ură de privirile provocatoare ale paznicilor. Își aduse aminte de anii de armată, doar și atunci îndurase carceră, felurite pedepse și corvezi. Trebuia să supraviețuiască, avea soție și doi copii, erau în responsabilitatea lui, trebuia să se întoarcă acasă.

Ianuarie era pe sfârșite când a început să curgă numărătoarea anului său de detenție. Avea să petreacă acolo, la mină, două ierni, o primăvară, o vară și o toamnă. Cum o fi vremea pe aici? Ca să reziste frigului și vântului hain care mușca din toate părțile, Pompei munci în draci, doar așa reușea să se încălzească cât de cât. Dar ritmul acesta îl slei repede, nu putea să o țină tot așa de-a lungul celor 9-10 ore cât dura ziua lumină. Și mai era și mâncarea puțină și proastă, frigul nopții pe culcușul de paie și gândurile, mai ales gândurile dureroase care îl sleiau cel mai tare. Ca să-i treacă de urât, mai întâi spuse rugăciuni. Cele puține pe care le învățase de mic copil le repetă în gând, în neștire, până când își pierdură semnificația profundă, din cauză reluării automate. Apoi începu să cânte. Evident că în gând, doar vorbitul era interzis, orice cuvânt scăpat din gură, de voie sau de nevoie, era sancționat cu o bâta care cădea unde era locul cel mai dureros, adică pe suflet. Cântarea lui preferată reuși să-l încălzească mai bine decât munca intensă, căci o dată cu cântecul i se însenină și sufletul. „Pe Murăș

și pe Târnavă//Nu-i fată să-mi fie dragă” ... Când ajungea la refren, ritmul loviturilor de baros i se întetea, fără să vrea. „Dar mie, mie, mie nici că-mi pasă//C-a mea-i mai frumoasă și mai drăgăstoasă, măi, măi!” Gândul la Iuliana lui dragă îi crea sentimente contrare: îl și veselea, redeșteptându-i dragostea pe care nu i-o destăinuise în cuvinte niciodată deoarece nu se pricepea la vorbe meșteșugite, dar îi aducea și valuri de dor și jale. Cum va trece acest an atât de greu?

Dar încet, monoton, în frig și durere, timpul trecea. Zilele începură să se lungească și odată cu orele mai multe, căldura soarelui cresc treptat, mângâindu-le zilele amărâte. Când soarele alungă norii de pe cer, iar pământul se zvântă, parcă și paznicii se mai înmuieră. Loviturile de bâte cădeau mai rar, în locul lor răcnetele deveniră mai răsunătoare, mai dese ... Ziua de muncă se lungi, ajunse curând la 12 ore, așa că paznicii înmuieră pedepsele pentru ca robii să-și păstreze vlaga. De Bunăvestire și de Florii rămaseră în barăci, la odihnă. Căpătară și ceva mâncare mai multă, mai bună. Iar de Paști veni un preot din satul cel mai apropiat și le sluji o liturghie specială, cu multă dojană dar și câteva cântări de mângâiere. Toți deținuții avură lacrimi în ochi, fiecare își plânse soarta. Majoritatea celor încătușați erau deținuți politici, nedreptatea pedepsei nemăsurat de aspre îi dorea mai tare decât tortura fizică. Ca o minune dumnezeiască, de Înviere asprimea comandantului și a supraveghetorilor se înmuie, astfel că preotul, împreună cu dascălul și un țârcovnic, împărțiră fiecărui deținut un ou roșu și o felie de pâine care, deși neagră și aspră, avu un gust mai bun decât un cozonac domnesc. La primirea darului mâna care dădea – fie că era a preotului, albă și fină sau a cântărețului și țârcovnicului, mai aspră și tăbăcită – fu sărutată cu dragoste și recunoștință de amărâții întemnițați. Poate că niciodată nu simțiseră cu adevărat măreția iubirii Celui Înviat ca la acea slujbă de Paști, din acel an și din acel loc, în acea stare de umilință deplină. Stând noaptea culcat pe brațul lui de paie sfărâmate, cu mâna sub cap și ochii în tava, Pompei avu timp suficient să-și pună viața pe talerul Judecătorului Divin. Ce făcuse el, din viața lui, până acum? Avea 31 de ani, era căsătorit cu o femeie bună, blândă și iubitoare, avea doi copii ... și mai avea de tras încă trei sferturi de an la ocnă, la baros și pietre, la sărăcie și durere! Care trebuia să fie calea lui de aici înainte? Avea puțința alegerii? Îl va primi Iuliana acasă? Își va ierta el, sieși, acel an în care a lipsit de lângă tânăra lui familie? Dar unchiul Șandor, îl va mai tolera în familia lui? Câte noi umilințe va trebui să înghită în anii ce vor urma, el, pușcăriașul, ocnașul? Va găsi undeva de muncă, ceva care să-i permită să aibă grijă de familie, să le asigure cele necesare vieții decente, soției și copiilor?

Adormi într-un târziu, cu trupul parcă strivit de greutatea sorții ce-i fusese dată din pruncie și până acum. Scăpă de gândurile stârnite de acea frumoasă și copleșitoare slujbă de Înviere imediat ce începură din nou munca de ocnă. Aveau însă să-i revină de fiecare sărbătoare împărătească, în acele ore suplimentare de odihnă ce le erau acordate prin mijlocirea calendarului creștin ortodox. Pentru tot restul vieții, Pompei avea să le spună copiilor că nimic nu este mai bun, pe pământ, decât odihna și rugăciunea în zilele de sărbătoare creștină. Zile când, spunea el cu credință adevărată, orice om ar trebui să mulțumească Lui Dumnezeu pentru fiecare clipă de fericire ce i-a fost dată în viață, oricât de mărunță și scurtă ar fi fost ea. Pentru scurtul răgaz acordat de Dumnezeu, în acea zi de sărbătoare, în urmarea neîntreruptă a necazurilor, sărăciei, bolilor și amarului ce le era dat ...

Vara veni cu arșiță și zile nemăsurat de lungi. Apoi, toamna. Acel preot omenos veni și le mai ținu o slujbă specială a doua zi de Sântămărie. Acum primiră, din aceleași mâini pe care le sărutară cu recunoștință, un ciorchine de strugure roșu și o felie de pâine. Niciodată fructul viei nu le-a fost mai dulce ca atunci! Poate pentru că, împărțind darul, preotul șoptea fiecărui amărât: „Luați trupul și sângele Domnului care vă iartă păcatele dacă le mărturișiți din inimă!” Puțini deținuți înțelesesă că în acea zi sfântă, slujitorul lui Dumnezeu le luase mărturisirea mută a păcatelor și le dăduse Sfânta Împărtășanie, pe ascuns, gest văzut de paznici, dar neînțeles în adâncă semnificație pe care o dăduse preotul cuvintelor abia șoptite. Doar mai târziu, pe seară, în liniștea barăcii încinsă de căldura zilei, un deținut oarecare sparse tăcerea și zise: „Să ne bucurăm, fraților, că Dumnezeu ne-a dezlegat de păcate și ne-a făcut parte și cu Sfânta Împărtășanie, sub formă de pâine și strugure, care vin ajunge în pânțele noastre!”

Pompei fu pătruns de înțelesul acelei împărtășanii. Pentru el, dar și pentru alți câțiva, zilele ce le-au mai rămas din pedeapsă fură mult mai ușoare, orele și zilele trecură parcă zburând. Toamna fu mai lungă și mai blândă ca niciodată. Prima zăpadă căzu în seara de Ajun. Gerul adevărat fu cel din ziua Bobotezei. Apoi vremea se înmuie. Pe 20 ianuarie, Pompei fu eliberat. Împreună cu el încă șapte deținuți fură duși cu un furgon la Măcin, în gară. Acolo primiră câte un bilet de drum până acasă, li se aduse la cunoștință că imediat ce ajungeau la destinație trebuiau să se prezinte la Poliție și să predea foaia de drum. Dacă nu făceau asta, urmau să fie dați în urmărire și vânați ca niște lupi periculoși ce erau.

Drumul dură câteva zile. Foamea și nesomnul nu-l învinseră pe Pompei, dar cu cât se scurta distanța până la dragii lui, cu atât îi creșteau emoția, teama de a nu fi alungat din poartă ...

Ajunse în gara Toplița odată cu căderea serii. Se prezentă la impiegatul de serviciu cu foaia de drum pentru a fi înregistrată și ștampilată. Apoi se îndreptă spre centrul satului, la sediul Poliției. Era destul de întuneric afară, lumea se retrăsese deja prin case, așa că Pompei nu întâlnește nici un cunoscut. La Poliție fu dus imediat în fața chestorului Grigorescu. Acesta îi luă foaia de drum și îi dădu un carton barat în diagonală cu o linie roșie, groasă, pe care scria, sub titlul Act de Identitate, numele și calitatea – deținut politic eliberat. Când citi noul lui document de identitate, Pompei simți rușinea arzându-l ca un fier roșu pus direct pe frunte. De acum avea să fie cunoscut de toată lumea ca fost ocnaș. Oriunde s-ar duce, arsura de pe frunte avea să-l însoțească. Se încovoie sub greutatea jignirii enorme. Lucru care nu-i scăpă chestorului Grigorescu. „Să-ți fie de învățătură de minte. Greu vei scăpa de acest act de identitate, de tine depinde dar cel mai mult de mine, greu mă vei convinge că te-ai făcut om cuminte, să știi! De acum începând, în fiecare săptămână te vei prezenta la Chestură să raportezi unde locuiești și unde muncești. Ai înțeles?”

De la Poliție până acasă drumul fu parcă mai lung și mai greu decât cel parcurs un an de zile. Trecu puntea peste pârâul înghețat și împinse poarta grădinii. Casa era cufundată în întuneric, doar fumul care se înălța din horn arăta că acolo, înăuntru, locuiește cineva ... Se apropie de prispă, dar geamul înghețat nu-i îngădui să vadă înăuntru. Încercă să descopere, totuși, o breșă cât de mică printre florile de gheață, însă zgomotul involuntar făcut de pașii furișați îl trădă. Dinăuntru se auzi glasul neliniștit al Iulianei: „Cine-i acolo? Pompei, tu ești?” Împinse ușa. Un val de căldură îl lovi, făcându-i emoția mai puternică. Așezată lângă masa din bucătărie, Iuliana cosea ceva, un mileu poate ... Scăpă lucrul din mână și se ridică, dar genunchii o trădară și căzu înapoi pe scaun. Pompei închise ușa în urmă și se apropie, frământându-și căciula în mâinile înghețate. „Ai să mă poți ierta vreodată?”

Lacrimile li se amestecară în îmbrățișarea care-i uni din nou, după atâta timp de despărțire ...

Capitolul 10

Focul din cămin

Trecură câteva minute până când fiecare își reveni din surpriza revederii. Norocul casei aceleia fu o reacție necontrolată a Iulianei: „Omule, miroși foarte urât!” Pompei reveni la realitate și retrăgându-se spre ușă spuse: „Sunt plin de păduchi. Dă-mi să mă schimb și încălzește apă, apă multă, să mă spăl”.

Ieși în tindă și începu să se dezbrace. Iuliana îi dădu schimburi curate, iar bărbatul, învingându-și rușinea, îi ceru să-i dea o cârpă curată și bidonașul cu gaz lampant. Aveau un bidon din tablă cositorită, moștenirea casei, pe care o umpleau pentru lampa cu gaz și pentru aprins focul în sobă. Înmuie cârpa cu petrol și începu să se frece pe cap, pe ceafă, pe sub brațe, pe la încheieturi unde știa că se ascundeau dușmanii aceia mărunți care, parcă la înțelegere cu paznicii ocnei, le făceau tuturor viața și mai amară. Cu pielea roșie de frig dar și de la frecatul pe care și-l aplică fără menajamente, stătu afară până când femeia îi spuse că baia era pregătită. De fapt, aveau o covată mai mare pe care o foloseau la baia săptămânală. Era destul de mică, așa că apa se revărsa pe podele și trebuiau să piardă timp cu ordinea după spălatul care totdeauna se termina cu o hârjoană plăcută, plină de dorinți nu tocmai nevinovate...

Pompei intră în apă iar Iuliana îl spălă cu săpun aspru, de casă, îndelung, examinându-i toate cutele pielii pentru a prinde paraziții care ar fi invadat casa repede dacă ar fi scăpat spre copii. Bărbatul era slab, piele și os, doar fibra mușchilor ce mai ținea pielea întinsă. În timp ce el se ștergea cu un prosop curat

și se îmbrăca în schimburi curate, Iuliana scoase o porție de carne de porc friptă în untură, o încălzi pe plită și tăie din pâinea de casă pe care tocmai o copsese cu o zi în urmă. Scoase din butoi o jumătate de varză murată, o tăie mărunț și o stropi cu paprică iute, așa cum îi plăcea bărbatului. De neunde, uitat de mai bine de un an de zile, descoperi o stică cu ceva țuică de chimion și îi umplu un pahar. Apoi se așeză lângă sobă, privindu-și bărbatul cum devora mâncarea al cărui gust aproape îl uitase în anul de detenție.

La început mănca nemestecat și curând se înecă. Bău din moarea de varză și își luă seama, mestecând corect fiecare bucătură care acum avu alt gust, mult mai bun. Ce bine e să fii din nou acasă! Deși întrebările stăteau gata să explodeze la amândoi, se traseră în pat, arzând de dorinți care li se deșteptară ca din senin.

Focul trosnea plăcut în soba veche. Căldura căminului, căldura femeii lui, respirația liniștită a copiilor care, cu toată gălăgia, nu se treziseră, toate la un loc însemnau pace și tihnă. Se rugă scurt, în gândul lui profund: „Dă-mi, Doamne, să am parte de toate acestea, deși nu le merit, eu, păcătosul!” Adormi curând. Iuliana deschise ochii ușor și se ridică într-un cot. Nu se sătura să-și privească bărbatul și, deși sentimentele ei erau amestecate, de furie dar și de duioșie, acum lăsa orice supărare la o parte și se uită la el cu îngrijorare. Ce mult a suferit, pare a fi îmbătrânit cu mult mai mulți ani decât timpul petrecut în ocnă. Și plămânii lui slabi? Cum au rezistat, nu cumva ...? Dar nu-și duse gândul la capăt, ca nu cumva răul pomenit doar pe departe să nu vină să dea târcoale casei și omului ei. Oftă și într-un târziu adormi.

Prima noapte împreună după lunga despărțire fu agitată pentru amândoi. Pompei visă același coșmar care-l bântuise multe nopți la rând, la carieră, cum năvălesc peste el jandarmii, cum îl doboară și îl calcă în picioare, tocându-l mărunț cu bastoanele. Gemea și se foia în pat. Iuliana îl mângâie, șoptindu-i cuvinte de alinare, ca unui copil. Doar era un copil, copilul ei, așa conveniseră să fie unul pentru altul, copilul meu! El se trezi o dată, își privi soția parcă de departe, ea îl sărută ușor și îi șopti: „Nu, nu-i vis, ești acasă, ești cu mine și cu copiii noștri: Dormi liniștit!”

Se treziră când ziua se îngâna cu noaptea. Iuliana coborî din pat și puse lemne pe foc, apoi casa se încălzi făcând ca totul să fie minunat. Emil se trezi primul și veni, desculț, în patul mamei. Acolo dădu peste un om mare, bărbos, care îl luă în brațe și îl sărută, înțepându-l cu barba lui aspră și nerasă de multe zile. Joaca cu tatăl îi plăcu și curând începu să râdă vesel, trezind-o și pe surioara lui, Emilia. El avea acum mai mult de 3 ani, mergea bine pe picioare și mereu căuta joacă. Emilia avea doar 2 ani, deabia îi împlinise și era timidă. Nu realiză

atât de repede ca Emil că acel bărbat din patul mamei era tata. Cuvântul TATA nu avea nici o semnificație pentru ea, fusese mult prea mică atunci când tata dispăruse, luat de oamenii cei răi.

Pompei îi lăsa pe copii să se joace împreună și o întreba pe Iuliana cum se descurcase în anul ce trecuse. Dacă unchiul Șandor i-a dat vreun ajutor sau supărarea lui pe el, Pompei, se întorsese și asupra nepoatei și copiilor. Da, unchiul Șandor se poartă aspru, dar nu este rău. Ne-a ajutat cu bani și cu merinde, spuse Iuliana. Nu cu prea mult, că nici el nu o ducea prea bine, a fost un an foarte greu, în sat multă lume rămăsese fără servicii, unii au coborât spre Târgu Mureș și Reghin în căutare de muncă, alții au urcat în munți, spre Borsec și mai încolo, spre Moldova. Dar curând s-au întors, tot cu mâna goală cum au plecat, sărăcia și criza erau peste tot în țară.

Îi spuse că ajutorul cel mai mare i-a venit de la doctorul Grosfeld. La două săptămâni după ce rămăsese singură, doctorul trimisese vorbă să vină la el, la cabinet. O promise ca pe o pacientă, o întrebase cum o duce, dacă e sănătoasă, copiii cum sunt, cum se descurcă cu banii și cu alimentele. Iuliana îi spuse adevărul, că bărbatul ei se îngrijise de proviziile pentru o iarnă lungă, tăiaseră un porc de aproape o sută de kilograme, avea carne prăjită la borcan cu untură, slănină, ceva cârnați, avea un butoi de varză murată și cartofi. Mai prost o ducea cu pâinea, nu mai avea făină de grâu nici mălai, dar se descurcau, mâncau cartofi copti în loc de pâine. Doctorul îi dădu un săculeț de cinci kilograme cu făină de grâu, două franzele albe și pufoase ca niște cozonaci, mai mult pentru copii decât pentru ea și o sticlă cu lapte de vacă, fierț. Apoi îi dădu o legătură cu rufe de spălat. „Uite, ți-am pregătit niște cearceafuri de pat, fețe de perină, prosoape și șervete de bucătărie, niște ciorapi și două gheme de lână. Ai acolo și un calup de săpun de rufe și niște albăstreală pentru albit rufele. Să le speli și să le calci, să le aduci într-o săptămână, o să-ți dau plată pentru muncă”. Iuliana strivi o lacrimă în colțul ochiului, mulțumi cu recunoștință doctorului și îndrăzni să o întrebe pe doamna, pe hol la ieșire: „Dumnezeul nostru, al creștinilor, este tot Dumnezeu și pentru dumneavoastră?” „Sigur, prostuț, există un singur Dumnezeu, iar noi toți suntem copiii lui.” „Atunci am să mă rog tot timpul pentru domnul doctor și pentru dumneavoastră, că ați fost atât de buni cu mine, mereu ...” „Bine, mergi cu Dumnezeu și fii harnică și corectă, că așa-i place lui domnul doctor să fie oamenii, oricum ar fi ei, săraci sau bogați!”

„Și uite așa, ne-am descurcat, cu spălatul și cu curățenia prin casă la doctorul Grosfeld. O dată pe lună sau de două ori, cum se nimerea, am mers și la unchiul Șandor să o ajut pe mătușa Margareta. Tu știi cum e ea, totdeauna se ține mare și tare. „Cum să mă ajuti, tu fato, ce eu sunt babă de acum, nu mai am

putere să am grijă de casa mea? Unde vezi tu că ai avea ceva de făcut aici, că eu aş fi lăsat murdărie sau treburi neterminate? Sau ai venit doar așa, cu pretexte, ca să te hrănesc pe tine și pe puii ăștia de olași pe care ți i-a lăsat în poală bărbatul tău? Crezi că eu îs proastă și nu te cunosc? O să-ți dau să mănânci acum, dar pentru că n-ai vrut să mă asculți, altă dată să nu mai vii. Că eu ți-am spus „Nu-l lua pe neamul ăsta străin, nu-i de tine” Dar nu m-ai ascultat și vezi ce o ieșit? Se răsucește în mormânt, biata Jofi, mamă-ta, când vede cum v-ați luat voi, două sărăcii și mai faceți și copii!” Și când m-o văzut că plâng, m-o luat pe după umeri și mi-o zis: „Noa, nu plânge că-mi vin și mie lacrimile și io nu poci plânge, că io-s făcută din rahat și mă topesc de tot!” Și așa un răs m-o apucat, auzi babă din rahat, ai mai auzit așa ceva? Și am luat-o pe după gât și am sărutat-o, cred că nici Șandor baci n-o pupat-o vreodată cât am pupat-o eu. Iar când am plecat acasă mi-o dat o pâine mare, neîncepută și o oliță de sarmale, cu totul. Așa de bune au fost! ...Noa, și azi trebuie să mai calc două cearceafuri mari pentru domnul doctor și apoi să duc toate rufele spălate săptămâna asta. Nu vrei să vii și tu cu mine? Coșul cu rufe este destul de greu și cred că domnul doctor s-ar bucura să te vadă.”

„Tu, copilă, cum să mă arăt eu în fața doctorului? Că eu sunt un ocnăș, cum să vin acum printre oameni? Mor de rușine, nici nu știu ce mă fac de acum înainte”, zise Pompei, întunecându-se la față.

„Lasă că știu eu ce să vorbesc cu domnul doctor, binefăcătorul meu, o să fie bine, spre folosul tău și al casei noastre. Că așa o zis domnul doctor, fato, când vine bărbatul tău acasă de la ocnă să-l aduci la mine, să-i văd ochii. Că dacă-i om la locul lui, de rușine n-o să vrea să dea ochii cu nimeni în satul ăsta. Dar trebuie să-i spună cineva cum trebuie să se comporte de acum, ca să poată ieși pe drum, să poată ridica ochii la oameni. Înțelegi, ce-o zis el arată că e doctor mare, de unde știa el că o să-ți fie rușine să te arăți la oameni? Hî? Așa că eu te iau cu mine și te duc la doctor ca pe un copil bolnav, să-ți dea medicamente ca să te faci bine.”

Așa făcură. Pompei luă în brațe coșul cu rufe și merse în urma Iulianeii cu un pas, ca un servitor. Când bătură la ușa doctorului Grosfeld, le deschise servitoarea angajată și le spuse să stea acolo, pe hol, să nu intre cu noroi în casă. Apoi se duse cu rufele în salonașul doamnei, care le inspectă, bucată cu bucată și ieși să o plătească pe Iuliana. Făcu ochii mari când îl văzu pe Pompei, ea nu-l cunoscuse mai de dinainte, așa că privirea ei era întrebătoare. „E soțul meu, Pompei, doamnă, s-a întors aseară”. „Bine, mergeți pe cealaltă intrare, la cabinet la domnul doctor, a zis mai demult că vrea să-l examineze pe soțul tău”.

În sala de așteptare nu era nimeni, deși nu era încă miezul zilei. Iuliana ciocăni la ușa cabinetului și asistenta îi deschise, invitând-o. „Iuliana, ce-ai pățit, te simți bine? Dar copiii? De ce ai venit la mine?” „Păi, doamna m-a trimis, că o venit aseară soțul meu acasă și doamna a zis că trebuie să-l vedeți.” „Unde-i, adu-l aici. Ce ți-e frică de un doctor, măi omule?” „Nu, domnule doctor, dar mi-e rușine. Am venit să vă mulțumesc pentru Iuliana, că sunteți un mare domn și eu o să vă fiu slugă cât vreți dumneavoastră, ca să-mi plătesc datoria. Și tot nu va fi de ajuns!”

Doctorul râse. Îl luă pe Pompei pe după umeri și îl trase înăuntru. Deși era un bărbat nu prea înalt de statură, poate cam cât Pompei de înalt, acum doctorul îl domina, prin curățenia halatului alb, al părului înspicat, al trăsăturilor de om calm, stăpân pe sine. Era bine făcut, nu era gras adică nu avea burtică, dar nici nu arăta ca un tinerel atlet. La cei aproape 45 de ani ai săi, doctorul era o dovadă vie a omului care învățase în școală și în viață foarte multe despre om, din ce-i alcătuit, dar mai ales despre ce îi face bine și ce îi face rău în viața de toate zilele.

Îl așeză pe patul de consultații și îi ceru să se dezbrace de sveter, de cămașă. Când îl văzu costeliv, cu acea scobitură anormală în dreptul sternului cauzată de coasta ruptă când cu sacul căzut asupra lui din podul morii, doctorul scăpă un fluierat de surpriză. Mai avea și urmele bățăilor primite la ocnă, vânătăi și hematoame sub piele, mai ales pe umeri și șale. „Ai cam încasat-o de la viață, măi băiete! Cred că ești un om dur, de ai rezistat la atâtea chinuri. Că văd că până acum tu ai învins răul, nu el pe tine.” Puse stetoscopul pe piele în mai multe locuri, îi luă pulsul apoi îi numără bățăile inimii ținându-l de încheietura mâinii stângi și privind ceasul mare, cu cadranul rotund pe care îl scosese din buzunarul vestei. „Boala ta de bază acum este foamea și nesomnul. Trebuie să mănânci bine și să dormi cât mai mult, ca să te odihnești și să-ți recapeți forțele. O săptămână ține-l legat de pat, Iuliană. În săptămâna asta să fiți cuminți. Nu aveți voie să faceți prostii nici măcar o dată. După asta îi dai drumul. Să iasă din casă prima dată pe la ora amiezii, un ceas să dea zăpada din drum, un ceas să taie lemne și să le care în casă, două ore să mănânce și să doarmă, apoi iar la zăpadă și iar la lemne. A doua zi la fel. Apoi a treia zi, îl trimiți la mine să-mi taie și mie niște lemne, din plata datoriei.”

Pompei o trimise pe Iuliana acasă, la copii. Îi spuse că trebuia să se prezinte la Poliție zilnic, să fie văzut. Iuliana se sperie și zise că nu, nu-l mai lasă singur la Poliție, merge și ea acolo, să fie sigură că nu-l arestează din nou. El stătu în cumpănă. Nu ar fi vrut să fie ea de față atunci când va da ochii cu chestorul. Știa că acesta va folosi cuvinte grele, că va încerca să-l umilească și

n-ar fi vrut ca astfel de momente să o afecteze pe această femeie, încă copilă în sufletul ei neîntinat. Îi ceru să nu intre cu el înăuntru, să aștepte afară cât va da ochii cu polițiștii, că acolo nu este loc pentru oameni care nu au avut de a face cu legea niciodată. Ea înțelese și se supuse. „Dar dacă întârzii prea mult, am să intru peste voi și te scot eu din ghearele ticăloșilor ăloră”. Pompei zâmbi, pe trei sferturi amuzat de atitudinea bățăioasă a acelei copile, o strânse ușor de cot și intră.

Se prezentă la ușa chestorului, care era ocupat, îi făcu semn să iasă. Pompei așteptă la ușă, răbdător, poate cam un sfert de ceas, apoi se duse la ghișeu și prezentă actul de identitate ce-i fusese eliberat de chestor cu o zi mai înainte. Polițistul îi luă actul și intră cu el la chestor. Ieși repede, îi făcu semn lui Pompei să vină. Acesta intră, îl puseră să semneze pe o foaie liniată, cu căsuțe ca un tabel, cu zilele lunii. Apoi primi actul înapoi și i se dădu liber. „Să te prezinți în fiecare zi, la ora 8 dimineața, nu avem timp de pierdut cu toți ocnașii”, îi spuse răstit plutonierul mustăcios. Ieși din clădirea Poliției bucuros că scăpase doar cu atât.

Iuliana răsuflă ușurată când văzu chipul liniștit al bărbatului, înțelese că totul era în regulă. De data asta nu mai fusese jignit. Se îndepărtară de clădire, apoi Pompei spuse: „Trebuie să merg la mănăstire, la Sfântul Ilie. Am o datorie de împlinit față de Dumnezeu, am să-ți povestesc acasă despre ce este vorba. De acum o să fie bine. Du-te acasă liniștită, vin și eu într-o oră.”

Ea îl privi lung, părând să pătrundă în mintea omului acestuia, acum devenit iarăși un străin pentru ea. Sau poate nu chiar un străin, totuși nu bărbatul care stătuse până atunci lângă ea, ci altul cu ceva secret în el. O fi un secret bun? Sau o fi iarăși ceva de rău, care să le tulbure viața pe mai departe? Toate acestea le intui doar cu mintea și inima ei de femeie, de mamă. Dacă ar fi întrebat-o cineva atunci la ce se gândise când îndreptase spre soțul ei o privire de neîncredere nu ar fi putut exprima în cuvinte, era o filozofie prea complicată pentru cele câteva clase de școală primară pe care le avea și ea.

Îi dădu credit soțului, plecă spre casă cu coșul de răchită pe braț, cu pachetul de rufe de spălat ale familiei doctorului Grosfeld. Pe când se îndepărta spre podul Mureșului, un vânt rece se stârni din senin, făcând ca iarna să i se pară mai dușmănoasă ca oricând până acum în scurta ei viață.

Capitolul 11

Mănăstirea Sfântul Prooroc Ilie

Drumul cobora spre Reghin, la pas cu apele Mureșului. Mai jos de ultima casă din sat, mănăstirea Sfântului Prooroc Ilie, ctitorită de părinții Patriarhului Miron Cristea, se ivea mândră dincolo de o perdea de brazi subțirei, plantați de-a lungul gardului. Departe de șosea, biserica veche, din grinzi înnegrite de vreme, adăpostea osemintele părinților patriarhului. Tot acolo era pregătită și cripta pentru Prea Fericitul, când Domnul Dumnezeu se va îndura să-l cheme să dea socoteală ...

Mănăstirea era frumoasă, bine îngrijită, chiar și iarna mâna călugărilor gospodari, deprinși cu ordinea și ascultarea, făcea ca aleile să fie curățate de zăpadă, iar la poala Sfintei Biserici stivele de lemne crăpate erau așezate în ordine, așteptând să fie folosite pentru a da căldură în sobele care făceau aerul mai ușor de suportat, acum iarna. La Toplița iernile treceau greu, oamenii sufereau de frig ca în Siberia. Adeseori, cei săraci se trezeau dimineața cu o crustă de gheață peste apa din căldări în mijlocul casei sau în cămări. După anul nou, lemnele erau arse continuu două luni și cel mai ades, chiar și în martie frigurile reveneau câteodată cu viscole și zăpezi de se blocau drumurile pe valea Mureșului.

Pompei se îndreptă spre poarta mănăstirii, care nu era încuiată și nici păzită. De-a lungul aleii pietruite ce ducea de la poartă la stăreție și la Sfânta Biserică, nu era nici țipenie de om. Când ajunse la jumătate cale, de neunde, dintre brazi aleii apărură un călugăr, cu suman greu, țărănesc, din aba bătută la piuă și cu căciulă de miel, neagră.

„Sărut mâna, părinte!” zise drumețul și făcu o jumătate de temenea, în semn de respect.

„Bună să fie, omule, Domnul să fie cu tine. Încotro te-ai pornit la ora asta? Slujba sfintei Liturghii s-o gătat de mult, călugării sunt la ascultare, iar preoții sfătuiesc în cancelarie. Ce necaz te mână în casa Domnului?”

„Necaz mare, cuvioase, dar și un legământ pe care nu l-am rostit cu glasul, ci numai cu inima, să mă spovedesc lui Iisus Mântuitorul imediat ce mă slobozesc la vatră”.

„Dar ce, ai fost la oaste? Te văd cam copt pentru oștire, nu crezi?”

„Da, cuvioase, oștirea am gătat-o de mult, altă slujbă domnească m-a ținut legat o vreme și m-am jurat să mă spovedesc părintelui stareț de la mănăstirea noastră.”

„De unde ești, de loc? De aici din Toplița?”

„Da, cuvioase, am o căsuță pe Măghieruș, nevastă și doi copilași, mulțumesc lui Dumnezeu și Maicii Prea Curate că mi i-a ținut sănătoși cât am fost eu înstrăinat”.

„Văd că ești bun de gură, te pricepi la cuvinte. Îi fi și om cuminte?”

„Asta numai Bunul o hotărăște, eu am venit cu gând de spovedanie, că așa m-am jurat să fac primul lucru când voi ajunge acasă, să-I spun Domnului Iisus Hristos tot necazul meu și El să-mi dea pedeapsă. Vreau să mă spovedesc la părintele Emilian, mai este stareț? Nu l-o chemat Prea Fericitul la București, să-i dea slujbă înaltă?”

„Nu, aici îi. Dar nu-i stareț, că părintele Emilian îi însurat, are familie, soție și copii. Și s-a nimerit să vină pe acasă o vreme, stă mai mult la mănăstire, că îi place tare mult să vorbească cu învățații noștri despre Legea Domnului. Să aștepți aici, la vedere, că mă voi duce la stăreție să întreb dacă te primește. Să nu te depărtezi de acest loc, aici să înlemnești, că de aici ești văzut de toată lumea și o fi vai de zilele tale dacă ai gânduri necurate în Sfânta Mănăstire”

Călugărul plecă. Pe drum se mai răsuci de câteva ori să-l vadă pe Pompei. Apoi dispăru în laturea stăreției.

După o vreme reveni.

„Știi vreo rugăciune?”, îl întrebă.

„Da, părinte, știu Tatăl Nostru, Crezul, Înger îngerașul meu”.

„Bine, o zâs părintele că să intri în tinda Sfintei Biserici, să faci o sută de metanii la icoane, la Mântuitorul și la Maica Lui, la fiecare icoană câte o sută și alte cincizeci la pomenirea ctitorilor Sfintei Mănăstiri. La adormiții în Domnul Gheorghe și Domnița. Apoi să spui Tatăl Nostru și Crezul până o veni el, să te spovedească. Dar am uitat să te întreb, cum te cheamă, creștine?”

„Pompei mă cheamă, cuvioase.”

„Păi ăsta-i nume de creștin sau ce?”

„Păi dacă am fost botezat în biserica ortodoxă, sigur că-i nume de creștin”, zise Pompei, pe jumătate amuzat.

„Bine, bine, vino în biserică.”

Acolo dădură de căldură. Era un aer plăcut, deși în tindă nu era nici o sobă, doar cele două suporturi pentru icoane, a Mântuitorului și a Sfântului Prooroc Ilie, pe dreapta și a Maicii Domnului, pe stânga. Deasupra ușii de intrare, era un epitaf sculptat în lemn, cu dania celor doi fondatori, Gheorghe și Domnița, iar biserica din lemn fusese cumpărată de aceștia și strămutată de la Stânceni, un sat mai la vale pe Mureș.

Pompei își scoase căciula, cuviincios, la intrare își scutură bine bocancii de zăpadă. Apoi se puse în genunchi și începu să se roage. Dacă văzu călugărul că acesta e plin de evlavie, se apropie de ușa mare de la intrarea în biserică, din lemn, cu ferecături din platbenzi de fier forjat și verifică lacătul mare și greu, pus la ușă. Apoi mormăind ceva și bătând și el 2 metanii adânci, ieși lăsând omul să-și facă rugăciunile.

Pompei termină ruga. Era gândul care-l frământa din august, de la slujba și miruirea cu pâine și struguri roșii la ocnă, în Dobrogea. Se închină și-l rugă din nou pe Iisus să-l ajute să puie în cuvinte potrivite istoria toată, ca părintele Emilian să-l înțeleagă și să-i dea dezlegările cuviincioase.

Apoi spuse cu jumătate de voce Tatăl Nostru, Crezul, Înger-Îngerașul meu, după care începu metaniile. Curând se încălzi. Lepădă sumanul gros, îl împături frumos și-l puse în colțul tindei și continuă să se închine. Văzu, mai mult intui, că o umbră oarecare s-a așternut peste fereastra scundă, întunecând și mai mult tinda. Își continuă închinarea, nu se întâmplă nimic o bună bucată de vreme, apoi părintele Emilian Antal intră în tinda biseriței. Pompei sări într-o parte, se aplecă și sărută poala reverendei părintelui, apoi mâna întinsă și rămase așa, simțind toată căldura binecuvântării pe care părintele i-o dădu, ținându-și mult timp mâna dreaptă pe capul lui.

„Scoală, creștine, și hai în Sfânta Biserică să-mi spui prin ce iaduri te-au purtat blestemele pământului”. Pompei rămase șocat. De unde știa părintele ce anume îl tortura, ca un demon din Talpa Iadului, de când a apucat să plece de la casa tatălui său și până în ziua de azi? Dar nu avu răgaz să se minuneze că părintele, așezându-se în strana cântărețului, îl puse să îngenunche, îi puse epitrahilul pe cap și recită, din memorie, Molifta cuvenită. Apoi începu să-l întrebe, tir de întrebări fără să aștepte răspunsuri: „Cine ești, de unde vii, când ai ajuns în Toplița, nu cumva din cauza ta a murit Joska, nu ai fost printre ocnașii deportați în Dobrogea după revolta de la fabrică?”

După acest lung șir de întrebări, preotul veni, pe îndelete, la întrebarea de bază: „Ce te bântuie de nu ai somn și nici liniște?”

„Părinte, văd că mă cunoașteți mai bine decât mine, așa că am să vă spun din povestea mea numai răspunsul la ultima întrebare. Acolo, în munții Măcinului, am avut parte de un an de zile de bătaie cu bâta, cu cureaua, cu pumnul și cu bocancul sau cizma. Frig, foame, muncă grea, nu aveam voie să vorbim, orice cuvânt scăpat însemna pedeapsă imediată și grea. Când eram în pragul disperării, în august anul trecut, de ziua Adormirii Maicii lui Dumnezeu, a venit din sat un preot ortodox și ne-a citit o slujbă scurtă, specială. Nu recunoșteam nimic din liturgia noastră de la biserica din sat, spunea niște cuvinte de ferecături în obezi, de cântări îngerești, de paznici adormiți. La urmă ne-a miruit cum n-am mai fost miruit niciodată în viața mea. Ne-a dat câte o felie groasă de pâine neagră, de casă, proaspătă și un ciorchine de strugure roșu, copt și dulce. Și ne-a pus mâna lui sfântă pe creștetele fiecăruia. Paznicii erau întorși cu spatele, iar cei mai de departe priveau ca în somn, nu vedeau ce se întâmplă. Și ne-a zis acel preot, dându-ne darul: „Luați și mâncați din această pâine și din acest strugure, care prefigurează trupul și sângele Domnului nostru Iisus Hristos și mărturișiți-vă Lui!” Așa de tare m-au zguduit aceste cuvinte, că de atunci nu există zi de la Domnul să nu revăd mâna acelui preot și să nu-i aud glasul sfânt, și am venit, așa cum a spus el, să-mi mărturisesc păcatele și să mă împărtășesc de adevărat.”

„Eu n-am venit în Toplița cu gând rău. Tatăl meu m-o alungat de acasă, din sărăcie, să-mi caut norocul în lume. Mi-o dat 5 lei și mi-o zâs că să-mi cumpăr bilet de 4 lei, să plec cu primul tren din gară de la Dej încotro mă va duce, când se gată cei 4 lei acolo să mă dau jos și să-mi caut norocul. Așa am ajuns aici. Iar în crâșma gării am intrat ca să întreb de muncă. Atunci m-o văzut Joska și m-o forțat să beu. Ceva parcă mi-o luat mințile, eu nu-s bețiv, nu-mi place beutura, dar m-a învățat tatăl meu cum să merg la crâșmă, după recrutare, și să nu mă fac de râs. Așa am crezut că va fi și cu acest Joska. Eu n-am nici o vină dacă acel om o murit, nu eu i-am pus paharul în mână ci el mi-o pus paharul în mâna mea. Iar la grevă, eu atâta lucru am spus, îi drept că în gura mare: „Să muncim în frig, fără repaos, două ore în plus și cu aceeași plată, îi drept?” Că eu sunt slab de plămâni și mă gândeam dacă o să rezist la așa o muncă grea. Dar ei m-au ridicat de lângă nevastă și copii, nu m-o întrebat nimeni ce am făcut și de ce am făcut asta sau alta, doar m-au bătut de parcă ar fi vrut să mă omoare, nu alta. Și ocnă mi-au dat, fără să spună că pentru ce vină-i darul acela. Iar acolo a fost iadul de pe lume. În anul ce a trecut, au murit oameni în ocna aceea. I-au îngropat ca pe stârvuri, părinte, nu erau oameni aceia, nu meritau o vorbă bună și

o cruce la căpătâi? Că Iisus pe cruce i-o iertat pe tâlharii atârnați lângă el, oare ăsta nu-i cel mai bun exemplu de creștin? Ori nu mai suntem creștini, părinte? Ş-apoi ce se va alege de mine, pe mai departe? Tot numai de bătaşi şi de puşcării voi avea parte, toată viaţa? Acel preot din Dobrogea a rămas ca o lumină cerească în mintea mea. Dacă e să am parte numai de chinuri, îmi las familia în plata Domnului şi fug în Dobrogea, să-i fiu slugă acelui om sfânt.”

Tăcu. Preotul stătu nemişcat un timp, parcă adunându-şi minţile. Era cutremurat de mărturisirea lui Pompei, aceste cuvinte simple ale unui suflet chinuit de umilinţă, de păcat şi de pedeapsă mult prea aspră i-au reamintit – pentru a câta oară? – că omul pentru om mai rău decât lupul este. Apoi se ridică, intră în altar şi se întoarse de acolo cu o carte groasă, de rugăciuni. Veni lângă Pompei, se așeză în genunchi lângă el şi citi, cu glas tremurat, cu noduri de lacrimi în barba-i sură şi stufoasă:

„Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, Cel ce ai slobozit pe iubitul Tău Apostol Petru din legături şi din temniţă, fără nicio vătămare, cu umilinţă ne rugăm Ție: Primeşte cu milostivire şi rugăciunea aceasta pentru iertarea păcatelor robului Tău Pompei, ce fost-a închis în temniţă şi cu rugăciunile aceluia, ca un iubitor de oameni, cu dreapta Ta cea întru tot puternică, din tot răul si primejdia izbăveşte-L şi-L slobozeşte, că bun si iubitor de oameni Dumnezeu ești şi Ție mărire îți înălțăm, Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, în vecii vecilor. Amin” Şi ridicându-se, îl binecuvântă pe Pompei făcând cruce peste capul lui cu crucea sfântă, simplă, din lemn, pe care părintele Emilian nu o lepăda de la sine niciodată.

„Să vii duminică la sfânta Liturghie, să te împărtăşeşti. Să o aduci cu tine şi pe Iuliana, soția ta, că veți fi invitații mei la masa de prânz.”

Capitolul 12

Fratele Vasile, pocăitul

Trecuse de amiază când ieși din curtea mănăstirii. Stătu în prag parcă așteptând un semn încotro s-o apuce, la deal sau la vale. Își trase căciula pe urechi. De-a lungul Mureșului bătea un vânt rece care reuși să-i pătrundă la piele în scurt timp. În jos, adică în sensul curgerii Mureșului, pe drumul Reghinului, la câțiva pași de mănăstire era o fabricuță de cherestea a unui domn Gantz, avea doar un gater cu care făcea scânduri și lăzi pentru transportat saci sau produse mijlocii, cum ar fi fost cartofi, pepeni ori haine și încălțări. La fabrică lucrau niște comandăi, oameni aduși de domnul Gantz de undeva din secuime sau de la ceangăi. Le construiseră niște barăci ca acelea făcute de Direcțiunea de la OFA pe platoul din Zencani, când pregăteau lovitura împotriva grevei. În acele barăci simple oamenii trăiau și se înmulțeau, o liotă de copii se auzea de sub deal, pe la poala pădurii, de la săniuș.

Pompei o luă spre fabricuță. Știa că la OFA nu avea șanse să fie iertat și reangajat. Așa că, gândi, ce-ar fi să-și încerce norocul la domnul Gantz? La birouri cineva îi indică ușa pe care să intre. Se trezi într-o încăpere mare cât sala de așteptare de la gară, iar la perete văzu o cămăruță din leături și sticlă unde stătea un domn, știa că acela trebuie să fie domnul Gantz. Un domn de la birouri îl întrebă ce dorește. Îi spuse că ar fi vrut o vorbă cu domnul Gantz. Domnul Gantz nu angajează oameni, acum îi iarnă și cererea de cherestea îi scăzută, așa că ar fi mai bine să-și vadă de drum. „Cred că domnul Gantz ar putea să mă asculte un minut, și eu sunt om, nu câine de alungat de la ușă.” Ca la comandă, toate capetele de la birouri se ridicară din hârtii și Pompei se roși, speriat de îndrăzneala lui. De unde i-au venit aceste cuvinte? Vrea să aibă iar necazuri? Dar nu fu așa. Ușa de la biroul din colț se deschise și domnul Gantz îl pofti să intre. Veni, se opri în prag, își șterse tălpile bocancilor de pardoseaua pe care nu exista nici un preș sau cârpă de șters. Apoi intră, încă puțin speriat de propria îndrăzneală.

„Ce vrei, creștine, care zici că nu ești câine de pripas?”

„Domnu Gantz, vreau și eu să trăiesc, să duc o pâine la nevastă și la copii. Am 32 de ani, am armata făcută, am o căsuță pe Măghieruș, nevastă și 2 copii. Și mai am un necaz mare, care mă scoate din rândul oamenilor și mă ține la un loc cu câinii.” Zise aceste vorbe și scoase spre dovadă, actul de identitate special pe care îl primise cu mai puțin de o zi în urmă de la chestură.

Domnul Gantz luă actul, îl citi încet, parcă luând literă cu literă. Într-un târziu îi dădu actul înapoi și zise:

„Și de ce crezi că mie mi-ar fi milă de un câine de pripas?”

„Domnu Gantz, eu am fost la Sfânta Mănăstire, unde m-am rugat și m-am spovedit lui Dumnezeu. Și i-am cerut să aibă milă de sufletul meu.”

„Și ți-a spus Dumnezeuul tău, al creștinilor ortodocși, că milă găsești la mine?”

„Nu, nu mi-a spus nimic Dumnezeuul meu, care este și al dumneavoastră, cum să-mi vorbească mie, unei firimituri de noroi murdar din drum? Dar un gând, venit așa de neunde, pe când am stat un picuț în poarta mănăstirii, m-a trimis să-mi încerc norocul și aici”

„Hm! Vorbești bine, nu ești om prost. Milă mi-i, dar n-am ce-ți face. Fabrica este oprită luna asta. Noi adunăm acum leături, resturi de scânduri, facem curat și trimitem la o fabrică de hârtie. Din această comandă trăim încă două săptămâni. Apoi, Dumnezeu cu mila! Așa că, oricât aș vrea, tot nu am de unde să te ajut, măi om de pripas. Dar când s-o porni fabrica, dacă până atunci nu găsești nimic de lucru, mai încearcă. Numai că trebuie să ști că la noi salariile sunt mai mici ca la OFA. Și ca să-ți dau același salariu ca la oamenii mei, ar trebui să îmi faci serviciu special. Să fii ochii și urechile mele în fabrică și prin sat, să-mi spui tot ce se vorbește despre mine și fabrică, ce pun muncitorii la cale, cine sunt cei de teapa ta. Altfel, nu cred că pot avea un câștig de pe urma ta, măi Pompei!”

„Mulțumesc, domnu Gantz că ați stat de vorbă cu mine, puteați să mă dați afară din prima. Ați fost bun, la început și am crezut că Dumnezeuul nostru m-a trimis la dumneavoastră, un evreu, să-mi dați o pâine în timp ce creștinii mei mi-au dat numai bătaie și ocnă. Eu turnător de oameni nu voi fi, chiar de-ar fi să rod numai scoarță de copac. Mulțumesc încă o dată și mă iertați!”

Ieși. În urma lui, Gantz, evreu bun la suflet dar dur după cum i-o cereau afacerea și viața de toate zilele, privi cu tristețe ridicând din umeri a neputință.

Pe drumul de întoarcere spre sat, în dreptul unei case retrase de la stradă, Pompei se auzi strigat. Recunoscuse glasul fratelui său, Vasile. Se opri și îndată poarta se deschise și frații se îmbrățișară.

„Hai înăuntru! Când ți-o dat drumul?”

Întră în casă. O cameră micuță, în același timp bucătărie și cameră de zi. Pe patul de la perete, sub geam, o țărancă tânără, de vreo 20-22 de ani, lucra la o cămașă femeiască. Era cu burta la gură.

„Ea e Mărioara, femeia mea. Ne-am luat anul trecut, în toamnă. Are un pic de pământ pe Cornișă, vreo două iugăre și ceva fâneță în Prelucă. Avem două vacuțe, două capre și ceva oi, găini și un câine de pază. Trebuie să nască de Paști. Dar e pocăită, la bapțiști. Și m-am botezat și eu. Îi bine aici, oamenii sunt credincioși și se ajută unii pe alții. Ar trebui să vii și tu, cu Iuliana la noi, la bapțiști.”

„Mă Vasile, ești fratele meu mai mare, dar ești și un prost mare. Cum ai putut să te lepezi de credința ta, măi, ai uitat ce spunea tata, că orice ar fi să fie, numai de credința ta să nu te desparți, că te bate Dumnezeu, pe tine și pe pruncii tăi până la al șaptelea neam! Ce-ai făcut, măi omule? Te-ai lăcomit la avere și ți-ai vândut sufletul, ai, ai, ai! N-am nimica cu Mărioara, nevasta ta, rămâi fratele meu că de un sânge suntem, dar de acum ne amestecăm mai puțin. Că eu tot timpul îți voi cere să vii înapoi la ortodocși, iar tu tot timpul îmi vei cere să mă pocăiesc. Și numai de bine nu ne va fi. Rămâi cu bine!”

„Stai, măi frate, ce pleci așa supărat, am știut că te superi, m-am gândit că o să mă și bați, dar am scăpat ușor. Uite o straiță cu ceva de mâncare, niște mălai, o funie de ceapă și o găină tăiată și curățată care era pregătită pentru noi. Ia pentru Iuliana și copii, nu mă refuza!”

Pompei acceptă, dar ieși cu lacrimi în ochi, depărtându-se de casa femeii fratelui său, cu amarul pierderii celui cu care a crescut pe dealurile și prin livezile de la Bogata de Jos. Noua lovitură a vieții se suprapuse peste amarul jignirii primite de la domnul Gantz, acela de a deveni turnător de meserie. Acum, prin gura fratelui său de un sânge, i se propunea să-și lepede legea că o să-i fie bine. Era prea mult pentru o singură zi, ziua în care s-a bucurat de casă și căldură, de grija unui străin de neam și de religie pentru trupul și sufletul lui, ziua în care i s-a dat dezlegare de păcate. Față de atâtea bunătăți, primise o măsură a iertării omenești: ca să-ți fie ție bine, ori devii turnător de frați ori te lepezi de credința ta! Asta nu, n-o să se întâmple în veci. Mai bine se leapădă de nevastă și de copii și se călugărește la ai lui, la ortodocși, să-I slujească lui Iisus Domnul și acelui preot cu suflet mare din Măcin.

Pe drum, faptele zilei i se învâlbura în minte: mai întâi, rugăciunea aceea frumoasă spusă de părintele stareț și iertarea de păcate. Cum de l-o iertat de toate păcatele, că el n-a apucat să-i spună nimic din ce-i încărca mintea și inima în nopțile petrecute scrâșnind din dinți cu ură și sete de răzbunare. Că de acele ore lungi de tortură sufletească ar fi vrut să scape, mai înainte de toate. În

urechi îi răsună ca o mângâiere murmurul abea deslușit al rugăciunii rostite de preot: „*Primește cu milostivire și rugăciunea aceasta pentru iertarea păcatelor robului Tău Pompei, ce fost-a închis în temniță și pentru rugăciunile aceluia, ca un iubitor de oameni, cu dreapta Ta cea întru tot puternică, din tot răul și primejdia izbăvește-l și-l slobozește...*”

Pacea se coborâse dintr-o dată peste toată făptura lui, niciodată nu se simțise atât de ușor, de parcă ar fi fost pruncul din leagănul copilăriei lui. Venise apoi întâlnirea cu domnul Gantz. Partea întâia a discuției îi plăcuse, evreul se arătase a fi om, își dezvăluise sufletul în mijlocul neputinței materiale, dictată de vremurile ticăloase în care era și el cuprins, ca toți ceilalți. Dar în ultima parte stricase tot. Cum i-o venit în minte o asemenea propunere rușinoasă, să-l facă spion și trădător? În ochii acelui domn, a fi sărac însemna să renunți la demnitate, la cinste și la dreptate de dragul unei bucăți de pâine? Ce fel de om, de român ar fi acela care ar renunța atât de ușor la tot ce e curat și ar trece în tagma câinilor jechoși, lingători de mâini și de picioare? Apoi, când gândurile începuseră să i se așeze pe drum, revenindu-și ușor spre starea de bine pe care i-o adusese rugăciunea de dezlegare a călugărului, taman atunci când iarăși îi era bine, s-a găsit Vasile, fratele lui dulce, să-i spulbere de tot echilibrul arătându-i o altă față a slăbiciunii omenești exploatată de sărăcia și lipsurile trăite toată viața până la acea clipă. Îi venea să plângă, nu știa pentru cine: pentru el, că se simțea trădat de fratele de sânge care cu mare ușurință trădase ordinul dat cu sfințenie de tatăl lor iar acum se simțea singur și părăsit? Sau pentru Vasile, care ca un prost, se lăudase ce avere nimerise peste el, deodată, însurându-se?

Cât gândurile îi zburau prin minte, ajunse deja acasă. Era cam 4 după amiază. Lumina scăpătase, se însera, astfel că pe drum se întâlni cu puțină lume care să-l recunoască și să-l oprească la o vorbă. Îi era rușine, mergea cu ochii în pământ, nu se uita nici în dreapta nici în stânga, decât pe drumul plin de hârtoape, cu gropi pline cu ochiuri de apă acoperite cu cruste subțiri de gheață pe care puteai ușor aluneca. Nu-l opri nimeni pe drum, așa că răsuflă ușurat când trecu podul peste pârâu și intră în curte.

Iuliana îl privi întrebător despre traistă, fără o vorbă. El începu să-i povestească întâmplările zilei. Despre drumul la mănăstire, drum pe care trebuia să-l facă deoarece făcuse un legământ sfânt atunci când, în pustietatea și teroarea ocnei venise peste el Iisus în persoană, sub haina acelui preot tămăduitor de suflete. Îi povesti cum se pricepu mai bine despre așa zisa lui spovedanie, că nu apucase să zică mai nimic din ce avea greu pe suflet. Despre preot, care se dovedi că știa totul despre el, despre familia lui, cum îi dăduse ordin să vină duminică la liturghie ca să se împărtășească și să o aducă și pe ea, Iuliana, că

părintele Emilian, nepotul Patriarhului Miron Cristea spusese, cu aceste cuvinte: „Să o aduci cu tine și pe Iuliana, soția ta, că veți fi invitații mei la masa de prânz.”

Îi spuse, în puține cuvinte, despre domnul Gantz, dar ascunse de ea propunerea rușinoasă pe care i-o făcuse evreul. Apoi veni cu vorba la Vasile și aici răbufni: „Prostul, nu știe ce-l așteaptă. Că taica ne-o povestit de atâția oameni din sat care trecuseră la uniați sau la pocăiți, și apoi veniseră necazurile peste ei. Boli grele i-au lovit, pe ei și pe copiii lor. Dar în încăpățânarea lor, nu voiau să recunoască că de la trădarea credinței în care au fost botezați li se trage tot răul.”

„Atuncea cu traista cu mâncare cum rămâne? O arunci?”, întrebă Iuliana.

„Nu, doar mâncarea n-are nici o vină că Vasile îi prost”, zise foarte serios Pompei. Atât de serios, că pe Iuliana o apucă râsul. Auzind râsul părinților, Emil începu să sară în sus de bucurie în pat, iar micuța Emilia bătea din palme. Toată lumea era veselă!

Scoaseră din traistă un săculeț cu făină de porumb. Iuliana cercetă conținutul și decretă: „Îi cernut, numa bun de făcut o mămăligă”, și imediat puse ceaunul pe ochiul sobei. Mai găsiră în sac o tablă mare de slănină afumată și o bucată de mai bine de un kilogram de carne afumată. Acestea umplură casa cu un miros plăcut care le stârni imediat foamea și celor mari și celor mici. Mai găsiră și un boț de brânză de burduf, o funie cu vreo duzină de cepe roșii potrivite și un borcan cu untură de porc. Pe lângă găina grasă, galbenă, curățată și mirosind a proaspăt.

Iuliana puse mălai în apa care începuse să clocotească în ceaun, sparse cu meleșteul muntele de făină ce se formase în mijlocul apei, strecură o jumătate de cană de apă din ceaun pentru adăugat mai încolo, ca mămăliga să nu facă cocoloașe, apoi Pompei începu să mestece mămăliga.

La ușă, mătușa Moanczi bătu și ceru îngăduință să intre. „Am auzit râs mare, cum n-am mai auzit de mult în casa asta și m-am gândit că o fi venit Pompei și se joacă cu copiii”. Pompei o invită în casă : „Tocmai ne așezăm la masă, te rog poftește cu noi la sărăcia noastră, că tare bună ai fost cu Iuliana și cu copiii cât eu am fost plecat.”

„Ce sărăcie, că aici îi mai ceva ca la Împăratul, nici Maria Tereza cu bărbatu-su Ferdi Ioșka nu mănâncă așa ceva niciodată!”. Mătușa nu prea le avea cu istoria și politichia, dar asta nu însemna nimic pe vremurile acelea.

Iuliana gătise de prânz un gulaș de cartofi, acum tăiase mărunț câteva felii de afumătură și le prăjea în tigaie, folosind untura de porc primită. Când afundase lingura metalică în borcan să scoată ceva untură, dăduse și peste câteva

bucăți de carne prăjită. Alesese câte una pentru ea și Pompei, apoi alta mai slabă, fără grăsime pentru copii. Dacă Pompei o invitase pe mătușă-sa la masă, Iuliana se grăbi și puse în tigaie și pentru ea o bucată de carne prăjită din borcan.

Mătușa zise: „Păi, să mai aducem ceva, ca să ne fie bine!”, și ieși iute pe ușă, mânată de un gând vesel. Se întoarse repede într-o mână cu o farfurie adâncă din tablă smălțuită cu varză murată tăiată mărunț și stropită cu boia roșie de ardei, iar în cealaltă mână cu o ulcică din lut cu țuică de chimion, făcută în casă din *monopol*.

Se așezară la masă, Pompei cu Emil în brațe, iar mătușa cu micuța Emilia, în timp ce Iuliana se învârtea pe lângă masă și sobă, împărțind în farfuriile mâncarea. Mămăliga aurie fu răsturnată pe un fund de lemn. Pompei îi spuse femeii să facă un boț și ea întinse mămăliga cu o lingură de tablă până făcu un blat ca de două degete grosime. Apoi fărâmiță niște brânză peste blatul întins, cald încă, adună marginile blatului suprapunându-le pe mijloc, apăsă cu degetele până închise cele două linii de mămăligă, apoi luă boțul cu grijă și îl puse pe marginea plitei. Mămăliga sfârâi, scoase un fum alb plăcut la miros și, după două minute, minunea fu gata. Puse boțul înapoi pe fundul de lemn și cu o bucată de ață de cusut tăie felii egale, pentru toată lumea. Capetele boțului, care aveau doar puțină brânză, rămaseră pe fundul de lemn pentru carnea prăjită. Pompei puse o ceapă roșie într-un colț de ștergar, răsuci bine pânza apoi lovi ceapa de marginea mesei, amestecând-o. Îi mai dădu vreo două lovituri cu latul palmei, apoi desfăcu șervetul. Ceapa zdrobită fu împărțită la toată lumea și începură să mănânce. Iuliana puse trei păhărele de un deț pe masă, mătușa împărți țuica și ciocniră. Atunci Pompei se ridică și zise: „Nu se cade, nu suntem porci, suntem creștini, trebuie să mulțumim Domnului pentru acest belșug de mâncare”. Și spuse Tatăl Nostru în limba română, în timp ce Iuliana și mătușa Moanczi repetară în limba maghiară. Fiecare își făcu crucea în legea lui, se închină spre icoana din colțul odăii și apoi se așezară la masă. După prima înghițitură de ceapă, Emil scuipe și plânse: delicatasa asta nu era pentru el. Iuliana îi dădu o înghițitură de lapte și copilul se liniști. Se luptă singur cu felia lui de boț și nu se lăsă până nu o termină până la ultima firimitură. Văzând paharul bărbatului golit, mătușa i-l umplu din nou și completă și la ea. „Tu, Iuliana, nu ai voie să bei prea mult, că dacă te apucă ceva gânduri vesele?”, râse baba, făcând șmecherește cu ochiul. Răseră și trecură la gulașul de cartofi, înnobilat acum cu afumătură și cu varză murată. Deși farfuriile fură umplute decent, burțile lor nefiind obișnuite cu prea plinul curând dădură semne de săturare și se lăsară pe spătarele scaunelor. Afară se înnoptase, florile de gheață acoperiseră din nou geamurile mici. Iuliana aprinse lampa, adună vasele, încălzi

apă și spală totul, iar mătușa o privea, lăudând-o. „Bună fată și răbdătoare. Îi iubește pe copii și a oftat tot timpul după tine. Să faci bine și să rămâi acasă cu familia, că toți avem nevoie de un bărbat adevărat în curtea asta.”

Și cu asta lucrurile fură spuse, Pompei nu avea decât să se conformeze, să îndeplinească cererea femeilor. Mătușa se retrase, mulțumind frumos pentru masa foarte bogată, pentru veselia casei și rugându-se, la icoană, pentru sănătate și pace, împăcare cu toată lumea.

Se pregătiră de culcare. Iuliana moștenise de la părinții ei un pat foarte caraghios: semăna cu o cutie de chibrituri. Era pătrășos, cam doi metri lat și doi metri lung, când sertarul era deschis. Cu sertarul închis, lungimea patului se reducea la jumătate. Peste pat se așeza un capac mobil, folosit doar ziua. Atunci patul putea servi ca masă, cam incomodă pentru că nu aveai pe unde pune picioarele. În ziua aceea, când venise acasă pe la 4 după masă, Pompei găsisese patul desfăcut, iar copiii se jucau acolo. Pentru ei era locul cel mai bun, frig nu le era și nici nu încurcau lumea. Doar atât că, uneori – mai ales când erau mici – mai udao salteaua. Dar nici asta nu era o problemă, salteaua era umplută cu paie și acestea se înlocuiau destul de des, cu bunăvoința vecinilor Braic, de peste drum.

În acest pat caraghios încăpeau toți patru. Iuliana adormea copiii, la picioarele lor, în partea deschisă a sertarului. Apoi se culcau și ei, cu capul sub capacul fix al patului. Așa făcură și în seara aceea. Să fi fost în jur de 8 ceasuri când casa se liniști și toată lumea se culcă. Stând unul lângă altul puseră țara la cale, cum se zice.

„Trebuie să mergem, mâine, la unchiul Sandor, altfel se va supăra“, zise Iuliana.

„Cum s-a purtat cu voi, unchiul Sandor, în anul ăsta cât am lipsit?“, întrebă Pompei.

„Bine, mai venea câte o dată cam pe la două săptămâni, ne aducea lapte de la văcuțe. Eu m-am dus mai rar, de gura mătușii Marghit, că nu suportam cum te făcea pe tine în toate felurile, și pe mine din proastă nu mă scotea. Dar cu copiii s-a purtat bine totdeauna.”

„Bine, o să mergem mâine, că nu am cu cine să mă sfătuiesc în Topliță. Poate să îl întreb pe vecinul Laszlo ce s-a întâmplat cu prietenul lui, Balint.”

„Nu știu, după ce te-au luat, vecinul nu se arăta și de câte ori eram prin curte, el se trăgea în casă. El n-o pățit nimic, dar parcă se simțea vinovat față de noi.”

„Trebuie să ne pregătim pentru duminică să mergem la mănăstire, că ne-a invitat părintele stareț la masă. Să îmbrăcăm ce avem mai bun, să fim curați că

știi tu cum se zice : „Mândria omului sărac este haina curată, chiar dacă-i cârpită petec peste petec!”

„Bine, omule, nu ne facem de râs. Dar tu, mai știi să mănânci cu lingura și furculița, cum te-am învățat?”

„Mă descurc, dar trebuie să repet zilele astea, până duminică.” Apoi adormiră.

Capitolul 13

La poalele Călimanilor

„Nu trebuie să te duci la fabrică. Nu trebuie să te vadă nimeni din conducere, nici dintre colegii tăi de muncă, nici măcar cu paznicii de la poartă nu trebuie să te întâlnești.” Unchiul Sandor era categoric în acest sfat pe care mai mult îl ordonă decât îl dădu. Pompei era uimit, iar Iuliana se făcuse albă ca varul.

„Dar unchiule Sandor, ce a făcut bărbatul meu de este atât de prost văzut în tot satul, nu numai la fabrică? N-a plătit destul pentru acele cuvinte pe care le-a spus la întrunirea mulțimii, în gară? Au fost atât de greșite acele cuvinte? Au însemnat ele sămânță de răsccoală?”, întrebă cu amar în glas Iuliana.

„Măi fato, nu știu ce să zic, nici eu nu înțeleg mare lucru, dar ceva se întâmplă, iar taina asta mare doar bărbatul tău o poate dezlega”, zise unchiul, aruncând către Pompei priviri bănuitoare și acuzatoare în același timp.

„Cine ești tu, Pompei, cu adevărat, de unde vii, de ce te-ai legat de fata asta și de familia mea, că acum și eu sunt luat la întrebări de șefii noștri din fabrică? Eu am fost totdeauna respectat, am învățat meseria și am fost disciplinat la muncă totdeauna. Niciodată n-am ieșit din cuvântul șefilor mei, i-am respectat pe cei mai mari decât mine. Așa că, de câte ori aveam o problemă și o spuneam cu tot respectul, primeam înțelegere și bunăvoință. Așa am reușit să te angajez în fabrică. Așa am reușit să te trec printre cei lăsați să lucreze mai departe. Iar acum, după tot ce s-a întâmplat, sunt chemat la conducere și directorul adjunct, el însuși, mă întreabă: „Cum ai lăsat, măi Erszenyi, să-ți intre în casă un asemenea om? Unde ți-au stat ochii, n-ai văzut cine-i acest Pompei? Că este un Todoran?” Eu n-am știut ce însemnau toate acele lucruri, așa că l-am întrebat pe domnul director, cu tot respectul, cine este Todoran? Ce înseamnă acest nume? Dar nu mi-a răspuns, m-a trimis afară doar cu un gest din mână. Asta s-a întâmplat după ce ai fost condamnat la ocnă. A doua zi. De atunci, toată lumea se uită ciudat la mine. Nu mi-au mai zis nimic, dar nici eu nu am curaj să întreb pe nimeni. Așa că, măi Pompei, spune-mi și mie, cine este acest Todoran al cărui nume îl porți tu?”

Pompei era la fel de nedumerit ca toți ceilalți din casă. Privea când la nevastă, când la unchiul Sandor, când la mătușa Marghit care, ca niciodată în viața ei, acum stătea cu gura închisă, cu buzele subțiri strâns lipite, de parcă n-ar fi avut gură de loc.

„Nu știu, unchiule Sandor, cine o fi acest Todoran de care s-a speriat atâta lume. E drept, ăsta e numele meu, îl am de la tata, la fel îl cheamă și pe Vasile, fratele meu, cu care m-am întâlnit ieri și nu mi-a spus nimic, nu l-a chemat nimeni, nicăieri. Eu am să merg din nou pe la el și am să-l întreb de tata, de bunicul, de neamurile noastre de la Bogata de Jos, din Dej sau de unde ne-om

trage, dar mă jur pe Bunul Dumnezeu, pe nevasta asta a mea, nevinovată, și pe copiii mei la fel de nevinovați, că nu înțeleg nimic din ce mi se întâmplă. Uite, unchiule Sandor, încă un lucru ciudat. Ieri am fost la mănăstire, la Sfântul Ilie și am cerut să mă spovedesc la stareț. M-a primit părintele Emilian Antal, nepotul Patriarhului, eu așa am crezut că el este starețul dar mi-a spus că nu, el este preot în București. M-a întrebat ce mă întrebi acum și dumneata: cine sunt, de unde vin, ce caut aici, din cine mă trag și ce duhuri necurate mă stăpânesc de a trebuit să fiu atât de aspru pedepsit. Știa totul despre mine, de Iuliana că e nevasta mea, de copii, de casa de pe Măgheruș. M-am spovedit, mi-a dat dezlegare și m-a chemat duminică la liturghie să-mi dea împărtășanie. Dar să vin și cu Iuliana, că ne invită pe amândoi la masa de prânz”.

„Bine, te cred, acum ce să zic? E bine că nepotul Patriarhului te-a chemat la mănăstire, e un semn de mare cinste că te pune la masă cu el. Ai grijă cum te porți, să nu iasă ceva rău. Fii respectuos și arată că ești credincios. Poartă-te cu respect și cere-i *părintelui* să te lămurească el despre ce fel de Todoran o fi vorba în toată istoria asta.”

După aceste cuvinte, văzând sincera nedumerire a omului, unchiul Sandor se mai îmbună. Mătușa Marghit deveni dintr-o dată vorbăreață, de parcă bunăvoința arătată de bărbatul ei i-ar fi deblocat supapa vorbirii. Și începu, pe tonul ei binecunoscut, să dea măsură lucrurilor: că niciodată neamurile nu trebuie să se amestece, că acel tălmaci, Feri, care le-a purtat vorbele de la unul la altul este singurul vinovat. Că dacă ea ar fi cunoscut ce se pune la cale între Iuliana și Pompei, ar fi pus piciorul în prag și ar fi oprit această dragoste prostească. Dar tu, fată, gata, cum ai dat de un fecior care ți-o plăcut ai și ridicat fustele în sus, că ce, așa te-o învățat ea, Jofi, cumnata mea? De la mine n-ai învățat cum să fii respectuoasă? Acum ai ajuns în gura satului, mă mir cum de domnii aceia, doctori mai întâi și numa pe urmă evrei, mă întreb cum de-ți dau ei de lucru, să nu mori de foame cu copiii tăi cu tot.

„Taci, femeie, se răsti unchiul Sandor la ea, și pune masa să mâncăm, că mi s-o făcut foame și la copiii ăștia la fel”.

„Să pun masa? Care masă? Dar ce, eu am mâncare? Nu-i așa că vouă nu vă este foame?”

„Nu, mătușă, nu ne este foame, dar dacă unchiul Sandor zice că trebuie să ne fie foame, atunci chiar că ni-i foame. Lasă-mă, te rog, să te ajut la pusul mesei”, zise Iuliana, recitând aceeași poezie pe care o spunea totdeauna când venea vorba de a primi ceva de-ale gurii de la mătușa Marghit.

Mâncară în silă, mai mult din obligație și din respect față de unchiul Sandor decât de foame, deși era taman ora prânzului.

„Să nu faceți nimic până nu vă sfătuiți cu mine. Orice afli, de la frate-tu Vasile sau de la preotul Antal, neam cu Preafericitul Patriarh care se zice că va deveni Regent, ocrotitor al tânărului moștenitor Mihai, să vii și să-mi spui, că eu am un cap mai bun decât al tău. Pe mine capul meu și numele de Erszenyi nu m-au dus la ocnă, ca pe tine gura ta și numele de Todoran! Ai înțeles?”

„Da, unchiule Sandor, așa voi face”, se legă pe loc, Pompei. Într-un fel, se simțea ușurat că unchiul o lăsase mai moale și nu-l dăduse afară de tot. Dar lucrurile rămâneau pe mai departe încurcate.

Plecară de la casa unchiului Sandor care era aproape de malul Mureșului, dincoace de podul acoperit care lega casele de pe Zăpodie cu șoseaua națională a Gheorghieniului. „Mergem la Vasile, zise Pompei. Să-i mulțumim Mărioarei pentru traista cu mâncare și să-l întreb pe Vasile ce știe el din povestea asta”.

Vasile îi primi bucuros. Zburda ca un cățel, iată fratele lui care cu o zi în urmă se arătase rău și încăpățânat, acum vine în vizită împreună cu femeia lui. Așa se cuvine să fie frații între ei, iar cumnatele să se respecte una pe alta și să se ajute la bine și la rău. Mărioara, care tocmai ațipise după ce mâncaseră de amiază, se ridică bucuroasă și scoase din blidar o farfurie de lut smălțuit, cu plăcinte cu brânză. Îi pofti să guste și să o ierte, îs doar niște plăcinte simple, țărănești, ea nu știe rețete alese de prăjituri așa cum știu unguroaicele! Ea e doar o țarancă de care s-o îndurat Vasile și Bunul Dumnezeu și acum e fericită că este așezată la casa ei și va avea un copil, mintenaș!

Deși, luate așa cum erau, cuvintele Mărioarei erau bune și cuminți, Iuliane nu-i plăcu femeia și nici vorbirea ei, avea o anume falsitate și răutate când sublinia, cu umilință, diferența de rang care ar exista între o româncă și o unguroaică. Dar ținu pentru ea această impresie și o păstră toată viața!

Între înghițituri, Pompei îi povesti lui Vasile scopul vizitei lor. „Spune, frate, că ești mai mare decât mine, cine este acest nume Todoran care m-o trimis pe mine la ocnă?”

„Mă Pompei, eu ți-s frate mai mare cu trei ani, crezi că tata, în ăștia trei ani cât am fost eu pe lume înaintea ta, mi-o spus mie că ce și cum? Apoi dacă așa crezi, că dacă-s mai mare cu trei ani, trebuie să știu mai multe, apoi și tu ești prost, mai mare decât mine. Că ieri m-ai făcut prost și m-o durut, că nu am fost noi frați buni toată viața și nu ne-am bătut joc unul de altul niciodată? Nu-i așa? Atunci de ce m-ai făcut prost? Că eu țin la femeia asta, Mărioara și am luat-o de nevastă? Că tu n-ai făcut la fel cu Iuliana?”

„Nu, mă Vasile, eu n-am făcut la fel ca tine, eu nu m-am botezat papistaș, nici greco-catolic, dar tu, gata, te-ai pocăit și ai uitat ce-o zis tatăl nostru. De asta ești tu mai prost, dar nu trebuie să te superi, tot tu te duci cu tata la cosit și la

prășit, iar eu tot m-oi duce cu vaca la păscut. Noa, gata, spune dacă știi ceva despre neamul nostru, dar să nu scorești nimic, să spui drept, că de juruit tu nu te mai poți jurui la mine, că ești pocăit!”

„Mă, Pompei, nu știi nimic despre neamul nostru mai mult decât știi tu. Dar dacă vrei să știi mai multe, scrie-i lui Emilia, sora noastră, că am primit carte de la ea că s-o măritat cu un învățător și acum îi doamnă la Sărățel.”

„Cum ai zis, Emilia-i doamnă de învățător? Noa, fain lucru, mă, Vasile, ce mândru mi-s! Avem o soră doamnă, mă! Tulai! Ieri de ce n-ai zis nimic despre Emilia, ha?”

„Păi eram supărat că m-ai făcut prost de față cu muierea mea, de aia!”

„Apoi dacă nu știi nimica, am să scriu carte lui Emilia, dă-mi adresa. Și uite, ca să nu mai fii supărat pe mine, oi lua de la Mărioara două plăcinte să le duc la copii, că mie mi-o plăcut plăcintele ei de țarancă, mama la fel făcea plăcintele ca și Mărioara. ”

A doua zi era sâmbătă. Pompei trebălu prin curte, sparse lemne, coborî în pârau și tăie o copcă lungă în gheață pentru ca Iuliana să poată clăti mai ușor albiturile lungi. Mintea i se învârtea pe lângă acea întrebare care îl neliniștea amar: ce fapte ascunse erau legate de numele lui de familie.

Ziua trecu cu greu. Pe seară se trase în casă, Iuliana îmbăiașe copiii, acum îl aștepta și pe el o oală plină cu apă fierbinte. Ferit de ochii copiilor, se așază în covata înaltă și se lăsă frecat de Iuliana pe spatele care mai purta urme de bici și de bâte. Se uscă lângă sobă, îmbrăcat în niște indispensabili subțiri, din pânză, numai buni pentru un trup curat, dorit de un somn bun lângă copiii lui.

Se trezi când încă soarele nu se ridicase dintre norii de la răsărit. Vara soarele era vizibil la ora începutului zilei deasupra văii Mureșului dinspre Gheorgheni, dar acum, iarna, mai tot timpul acolo era nor sau ceață. Pe la 8 plecă, fără să pună nimic în gură, spre mănăstire. Iuliana urma să vină spre prânz, după ce asculta și ea liturghia la biserica catolică din deal. O rugară și de această dată pe mătușa Moanczi să aibă grijă de copii.

Pompei ascultă cu inima bătând ușor, a emoție, slujba cântată pe două voci de călugări. Nu erau mulți mireni în biserică, la mănăstire veneau mai ales vecinii din preajmă și câțiva apropiați ai familiei patriarhului Miron Cristea. Când îi veni rândul, luă cu un sentiment de mare ușurare bucățița de pâine înmuiată în vin, împărtășindu-se cu trupul și sângele Domnului. Se simțea împlinit: după atâtea luni de așteptare, iată reușise să-și ducă legământul făcut lui Hristos în gând, în august, când fusese împărtășit simbolic cu pâine și struguri roșii. Când slujba se termină, ieși în pridvorul bisericeții, acolo o află pe

Iuliana care aștepta răbdătoare să fie chemată. De îndată apărură un călugăr tânăr care îi invită, în numele părintelui stareț, la masa de obște.

Călugării erau așezați la o masă lungă, lângă perete. În capătul opus bucătăriei, sub peretele dinspre răsărit al trapezei se afla masa ierarhilor mănăstirii. Acolo ședeau, de regulă, starețul și înalți demnitari ai bisericii, veniți ocazional sau special în vizită. În ziua aceea masa era ocupată de părintele Emilian Antal și de părintele stareț, Ștefan Teodorescu.

Același călugăr care îi adusese în trapeză îi așază pe Pompei și pe Iuliana la coada mesei călugărilor. Între ei doi, doi mireni săraci invitați special de părintele stareț și ceilalți călugări rămăneau câteva locuri neocupate. În fața fiecăruia, pe masă, era pus un blid simplu, din lut ars și nepictat, o lingură și o furculiță din tablă. Pentru amândoi, o solniță simplă, cioplită dintr-o bucată de lemn, ca o pară tăiată pe sfert. Pe un fund de lemn aburea o mămăliguță aurie și două felii de pâine neagră, nu foarte proaspete.

Părintele stareț se ridică, fiind imediat urmat de obștea mănăstirii. Călugării intonară un psalm, unul dintre ei spuse o rugăciune, iar la sfârșit îl rugă pe stăpân să binecuvinteze masa. Starețul făcu semnul crucii peste bucatele ce-i fuseseră servite pe masa lui, apoi peste obște și peste cei doi mireni invitați. Înainte ca să se așeze în jilțul său, părintele stareț se adresă obștii:

„Fraților, am invitat astăzi să stea la masa noastră simplă, călugărească, doi mireni, soț și soție, Pompei și Iuliana, localnici din Toplița. Istoria lor este plină de durere, sunt orfani de părinți, am putea spune la fel despre amândoi, deși bărbatului îi mai trăiesc mama și tatăl. Dar el a fost alungat de acasă, dintr-o sărăcie fără scăpare, de către tatăl lui, ca să-și caute norocul în lume. Și a găsit-o pe Iuliana, o catolică orfană de mică de ambii părinți, unguroaică de aici din satul nostru. Norocul lor, găsindu-se unul cu altul, este așa cum spune vorba simplă din popor, norocul adunării laolaltă a două nevoi. Împreună se bat cu viața, împreună își apără pruncii, împreună trebuie să găsească calea de a-și duce credința creștină mai departe, lăsând-o moștenire urmașilor lor, după datină. Nu i-am adus aici ca să le plângem de milă sau să le punem în traistă merinde pentru ei și puii lor. I-am adus aici, lângă noi, în speranța că văzându-i aici, în sfânta biserică, Mântuitorul Hristos se va îndura de noi toți laolaltă, și ne va întări dragostea frățească, de aproapele nostru, pentru că Cuvântul întrupat este mai folositor pentru suflet și trup decât tot aurul din lume. Să mâncăm din ce ne-au pregătit frații noștri!”

Pompei prinse mesajul din zbor. El venise aici cu speranța că va avea prilejul ca, stând la masă cu părintele, numai ei trei, să-l poată întreba ce voia să afle. Era puțin dezamăgit. Dar înțelegând cuvintele călugărului, simți deodată

căldura comunității. Toți cei de acolo erau oameni simpli, săraci, truditori din greu în biserică, prin curtea și acareturile mănăstirii. Pentru traiul de toate zilele trebuiau îndeplinite multe nevoi, întocmai ca în gospodăria omului simplu: mai întâi cele de trebuință pentru animale, pentru hrana, sănătatea și căldura lor, apoi pentru țaria casei, pentru căldura necesară fiecăruia în această Topliță atât de friguroasă, apoi pentru trebuințele celor care le încredințau rugăciunile, speranțele și dragostea lor ca să le ducă mai departe, în fața tronului Împăratului Lumii. Așa om simplu cum era, Pompei simți trupește că nu era singur. Avea sentimentul că aceste cuvinte ale părintelui vor avea urmări, favorabile lui, că de aici încolo viața lui va fi ferită de marile primejdii și necazuri peste care trecuse în cei 33 de ani ai lui. 33 de ani, cât anii trăiți de Iisus pe pământ! Fără să vrea, se cutremură. De departe, din celălalt capăt al trapezei, doi ochi iscoditori se umeziră, plini de recunoștință. Părintele își făcu scurt, o cruce adâncă, plină de dragoste și recunoștință. Iisus i-a dat un semn!

Mâncară un boț de mămăligă cu brânză iute, de burduf. Apoi un blid de ciorbă de cartofi cu câteva bucățele de afumătură și o tocăniță de cartofi, simplă, cu un castravete murat alături. Și o cană de apă rece de izvor. Unul dintre călugări primi îngăduință să citească din scripturi. Citea cu voce slabă din faptele apostolilor, iar în trapeză liniștea era desăvârșită. Nici un tacâm nu se lovea de altul sau de farfurie.

Când obștea termină de mâncat, la un semn al unuia mai mare dintre ei, se ridicară și spuseră rugăciunea de mulțumire. Părintele stareț îi binecuvântă și îi slobozi la ascultările lor. Făcu semn celor doi invitați să rămână pe loc. Veni spre ei împreună cu părintele Emilian și îi invită să ia loc la mijlocul mesei obștei călugărilor. Se așeză pe partea dinspre perete și le făcu semn să stea și ei. Rămase puțin pe gânduri ca să-și aleagă cuvintele, apoi părintele Emilian spuse:

„Omul gospodar își ia în curte un câine de pază. Un câine bun, care știe să sară la primejdie. De la cotețul câinelui, lângă șură și până la poarta curții, gospodarul întinde o sârmă groasă pe care va alergera, legat cu lanțul, câinele de pază, de la șură până la poartă și înapoi. Și lumea va ști că acea casă este în siguranță. Părintele tăcu câteva clipe. Țara noastră, abia înfiripată de câțiva ani ca România Mare, are nevoie și ea de un astfel de câine de pază. Dar nu seamănă cu totul acest câine de pază cu cel din curtea omului. Că în țara noastră există dușmani în afara gardului, de aceștia ne păzim cu oastea și cu grănicerii. Dar există dușmani și în curtea noastră, lupi sub blană de oaie. Iar unii câini care trăiesc liber printre noi, fiind socotiți animale de folos, au obiceiul să muște din senin, fără pricină. Deci sunt mulți dușmani ascunși printre noi. De toți răii trebuie să ne ocrotească țara, România asta Mare, un serviciu special numit

Siguranța Statului. Neamul tău, Pompei, se trage dintr-un om mare, iubitor de țară, de neam și de ortodoxie. El n-o răbdă să vadă cum stăpânirea de atunci a pus tunurile și a distrus biserici și mănăstiri ortodoxe, uneori cu preoți și creștini înăuntru. Neamul tău n-a răbdă această nedreptate și s-a răsculat. El, acel Todoran din acele vremuri tulburi, a fost prins și executat. Iar neamul lui a cunoscut pribegia și prigoana. În scrisurile Siguranței Statului, numele de Todoran este asociat cu răscoala, acești oameni nu rabdă nedreptatea și se ridică dintr-o dată. Și trag după ei și pe alții. De aceea Siguranța îi caută, îi ține sub observație și când văd că pot pune mulțimile pe picior de răscoală, intervin în forță și le fac ceea ce ți-au făcut și ție. Eu am ieșit în apărarea ta. Urmează să dovedim împreună că nu ești un răsculat pus să ridice oamenii la revoltă, doar așa de dragul revoltei. Datorită unchiului meu, am fost ascultat. Am pus o vorbă pentru tine, Pompei, ca o chezășie. Dacă vei cădea în păcat, toată bunăvoința față de neamul tău se va duce. De aceea trebuie să faci ascultare ca la mănăstire. La OFA nu vei putea intra, o bună bucată de timp. Vei pleca în Călimani, la Deluț, acolo este o mină de piatră și vei lucra acolo trei ani. Iarnă și vară. Va fi greu, nu ca în Dobrogea. Plata este mai bună ca la OFA, vă dă și premândă. Acolo avem un schit, cu doi călugări. Ei vor fi cu ochii pe tine, dar vor fi și sfătuitoarii tăi. Ei sunt oamenii mei, ai acestei mănăstiri, nu ai Siguranței Statului. În acești trei ani, va trebui să te îmblânzești, să înveți să numeri până la 10, până la 100 dacă va fi cazul, și de-abia apoi să scoți vorba din gură. Numai așa îți vei salva viața și familia. Ai înțeles? Te învoiești?”

„Greu lucru, părinte. Să-mi las femeia iarăși singură, cu copii mici, fără ajutor? Trei ani?”

„Nu, iarna vei munci în munte o lună și vei coborî o săptămână. Iar vara la șase săptămâni vei avea o săptămână liberă. Asta în primul an. Apoi lucrurile se vor îndulci, dacă treaba va fi bună. Te învoiești?”

„Și nu-mi va cere nimeni să fiu turnător și spion? Așa cum mi-o propus domnul Gantz?”

„Nu, acest lucru nu se va întâmpla, îți garantez eu și neamul nostru, al lui Miron Cristea Patriarhul.”

„Atuncea mă învoiesc, părinte”

„Măine, luni, să te duci la poartă la OFA, acolo este o băcănie pe ușă scrie AICI SE DĂ PREMÂNDĂ. Intri acolo și spui că ești cioplitor în piatră și cauți de lucru. Asta-i tot, mergi cu Domnul! Iar tu femeie, dacă ai înțeles ce am vorbit, fii ascultătoare și de ajutor bărbatului tău! Și întregi, în limba maghiară: „Igen?” adică Da? Și primi răspuns: DA.

Capitolul 14

În 1963

Băiatul citea cu voce potrivită din cartea pe care o ținea deschisă cu amândouă mâinile, în timp ce se mișca înainte și înapoi, prin camera micuță. Nu făcea decât vreo 4-5 pași de-a dreapta și de-a stânga mesei pe care își împrăștiase cărțile și caietele de școală. Era o zi urâtă de noiembrie în acel an 1963, și băiatul cel mai mic al familiei lui Pompei își făcea lecțiile pentru a doua zi.

Era înăltuț, peste un metru și trei sferturi, bine croit sub svetărul din lână subțire împletit în casă, desigur că de mână mamei lui. Nu erau foarte săraci dar nici banii nu-i scoteau din casă. Singurul venit al familiei era salariul de

muncitor cu spinarea al tatălui, angajat la CPL, combinatul de prelucrare a lemnului cum se numea acum fosta OFA, naționalizată și apoi modernizată recent. De vreo trei ani intrase în funcțiune o secție de mobilă și odată cu această nouă capacitate întreprinderea de prelucrare a lemnului se transformase în combinat. În următorul plan cincinal socialist, această secție de mobilă urma să se dezvolte și să devină independentă sub umbrela organizării combinatului, care însemna o reunire de mai multe unități autonome, legate între ele printr-un flux tehnologic complementar.

Toate aceste noutăți băiatul le aflase în acea după-amiază, când la sediul UTM-ului raional avusese loc instruirea lunară a cadrelor din organizațiile tineretului comunist. Băiatul avea funcție înaltă: deși nu împlinise decât 17 ani, era secretarul organizației de tineret din liceul toplițean. Învăța bine și cu ușurință, iar faptul acesta îi adusese multe recompense, morale mai ales dar și unele materiale, bine venite la bugetul destul de sărac al familiei. Noroc că fratele mai mare, Eugen, încă neînsurat, mai aducea și el un ban în casă. Acum era militar în termen, făcea instrucția obligatorie pentru apărarea patriei la o unitate militară de tancuri, undeva pe Mureș mai la vale, aproape de Arad. În mod normal, ar fi trebuit să se elibereze de sărbători („libereze”, măi tăntălăule, ăsta-i termenul consacrat în armată, liberare că eliberați suntem de mult, măi, de când frații noștri sovietici, de la răsărit, ne-au eliberat de tot și de toate! Așa spusese Eugen în vară, de 23 August când venise în permisie cinci zile și răspunsese întrebărilor fratelui mai mic, Petru, cel care acum își învăța de zor lecțiile pentru a doua zi). Fusesse la ședința activului UTM raional până la ora 5 după-amiaza și acum trăgea tare, că noaptea se lăsa și mai avea mult de tocit pentru a doua zi, când urma să dea teză la istorie.

Deodată, se opri din mișcare. Apropie cartea de nas ca să poată citi mai bine, era un pasaj scris cu litere mai mărunte decât pe restul paginii, semn că acel paragraf nu trebuia memorat, avea doar rol de informație suplimentară. Chipul lui arăta uimire, însă una plăcută, parcă dintr-odată se luminase la un gând fain. Deschise ușa spre bucătărie unde mama Iuliana ședea la masă și croșeta, ca de obicei, un lucru de mână, iar tata Pompei își citea ziarul „Scânteia” la care erau abonați că de, aveau în casă doi activiști politici, pe el, Petru și pe Eugen, care după armată urma să-și reia locul la raionala UTM ca instructor economic de specialitate.

Intrând în bucătărie cu cartea de istorie deschisă în mână, băiatul i se adresă tatălui:

„Uite, tată, ce scrie aici, în cartea mea de istorie! Cică „... în anul 1763 – deci exact cu două sute de ani în urmă, înțelegi matale? – grănicerii români din

ținutul Năsăudului s-au revoltat sub conducerea unuia Tănase Todoran împotriva Imperiului Habsburgic care, abuzând de putere, îi atrăgea cu înșelătorie pe iobagi să intre în oastea crăiască. Pentru ei, iobagii români, intrarea la grăniceri însemna mai multe corvezi și nici un avantaj în plus. Acel Tănase Todoran îi îndemnase la revoltă, drept pentru care fusese prins și executat, prin tragere pe roată, deși era trecut de vârsta de 100 de ani!” Înțelegi, tată, la 100 de ani moșul ăla era revoluționar! Cine o fi fost, nu cumva o fi vreun strămoș de-al nostru? Dumneata ești născut la Bogata de Jos, de lângă Dej, destul de departe de Bistrița și de Năsăud, unde a avut loc revolta. E posibil ca acest moș Tănase să ne fie nouă străbunic? Dar ce ai tată, nu te simți bine? Te-ai făcut palid, nu mai fuma, te rog, nu-ți face bine țigara asta, a dracului iarbă!” Și Petrică deschise ușa spre tindă, să iasă pâcla de fum ce plutea spre ușă, împins de căldura focului din sobă.

Pompei se făcuse palid. Cele citite de fiul lui îl trimiseseră departe, în urmă, spre amintirile cele mai dureroase din viața lui. În memorie îi reînviară vorbele acelui preot, ruda primului Patriarh al României. *„Neamul tău, Pompei, se trage dintr-un om mare, iubitor de țară, de neam și de ortodoxie. El n-o răbdat să vadă cum stăpânirea de atunci a pus tunurile și a distrus biserici și mănăstiri ortodoxe, uneori cu preoți și creștini înăuntru. Neamul tău n-a răbdat această nedreptate și s-a răsculat. El, acel Todoran din acele vremuri tulburi, a fost prins și executat. Iar neamul lui a cunoscut pribegia și prigoana. În scrisurile Siguranței Statului numele de Todoran este asociat cu răscoala, acești oameni nu rabdă nedreptatea și se ridică dintr-o dată. Și trag după ei și pe alții. De aceea Siguranța îi caută, îi ține sub observație și când văd că pot pune mulțimile pe picior de răscoală intervin în forță și le fac ceea ce ți-au făcut și ție. Eu am ieșit în apărarea ta. Urmează să dovedim împreună că nu ești un răsculat pus să ridice oamenii la revoltă, doar așa de dragul revoltei. Datorită unchiului meu am fost ascultat. Am pus o vorbă pentru tine, Pompei, ca o cheazășie. Dacă vei cădea în păcat, toată bunăvoința față de neamul tău se va duce ...”*

Acum, după atâta amar de timp, trecuseră 27 de ani din ziua aceea de iarnă, când starețul Emilian Antal ridicase puțin vâlul de pe secretul teribil legat de numele de Todoran, secret care îl trimisese la ocnă grea, deși era nevinovat! Iuliana își lăsase din mâini lucrul și privea la soțul ei, la fel de albă la față ca și el.

Băiatul se sperie. „Ce-i cu voi, mamă și tată? Ce v-am făcut, ce înseamnă asta? Eu v-am citit din cartea de istorie ca să fiți mândri de numele nostru, că

suntem scriși în istorie, și dacă se poate dovedi că dumneata, tată, ești urmaș al acestui revoluționar, ai putea primi chiar și niște bani, o decorație, ceva ...”

„Stai, copile, nu te bucura! Nici nu știi istoria ce-ți poate face. Pentru noi, pentru familia mea, numele de Todoran ne-o adus numai necazuri. Așa că mai bine stai ascuns, fă-te că n-ai nimic de a face cu acest nume, este numai o simplă potrivire, eu sunt de la Dej, nu de la Năsăud și moșii și strămoșii noștri tot din Dej erau, din comuna Bogata de Jos, un sat pe atât de sărac pe cât de fălos îi numele!”

Pompei își revenise la calm. Dar cu ce efort! Un junghi îi bântui coasta ruptă încă din tinerețe și începu ușor să-și maseze pieptul. Iuliana veni lângă el și îl mângâie pe creștetul cărunt. „Lasă, fiule, uită, nu-i bine ... nu-i bine!” Nu-i spunea aceste cuvinte duioase fiului lor, Petru, ci lui Pompei, care pentru ea fusese din începutul căsătoriei lor, un pui propriu, de aceea ei se strigau în casă, unul pe altul „copilul meu”.

„Deci, Petre, nu e bine să știi mai multe acum despre acest nume și despre ce ne-a adus nouă acest nume. Tu ești un elev cuminte, înveți bine, poate vei merge și la o facultate, să te faci profesor sau inginer, ceea ce noi nici cu gândul n-am gândit că ni se va putea întâmpla vreodată, pe vremurile acelea grele. Fratele tău, Emil, e la casa lui, acolo la Piatra Neamț, are o meserie cinstită și câștigă bine. Sora ta, Emilia, îi dactilografă la Sfatul Raional, este iarăși bine, bărbatu-său e profesor la voi, la liceu, este iarăși bine, sora ta, Margareta e măritată cu un maestru topitor de hârtie și e bine, la Călărași, fratele tău, Eugen vine amuș din armată și îl vor lua înapoi, la UTM, e iarăși bine. La toată familia ne este bine acum. Trebuie să lăsăm trecutul acolo, în cartea aia a ta, să nu răscolim nimic. Altădată, când vei fi bătrân ca mine, vei înțelege!”

„Ascultă-l pe tata, fiule, și închide cartea aia! Acum!” Glasul mamei era foarte hotărât. Și aspru. Copilul se resemnă, făcu exact cum i se ceruse, dar mintea lui căuta o ieșire din situația paradoxală: „Cum, domnule, să fii trecut în istorie și asta, în loc să te faci să fii mândru, să te faci fricos, laș? E posibil așa ceva? Nu, trebuie să-l întreb mâine pe profesorul de istorie, poate știe el ceva mai multe”, își zise Petru în gând și se așeză cuminte, de cealaltă parte a tatălui, pe pat și-l mângâie pe spinare. Pe spinarea aceasta care îl făcuse să fie mare, școlit și apreciat la liceu și în tot orașul.

A doua zi, ora de istorie era ultima, iar Petru se frământă toată ziua în așteptarea momentului când îl va face pe profesor, pe dom' profesor cum îi plăcea profesorului Traian Prigoană să i se spună, să zică mai multe despre revolta lui Tănase Todoran. „Măi, copii, mie să-mi spuneți de acum **dom' profesor** ca să înțelegeți și să respectați până îți muri și să transmiteți la tot

neamul vostru **respectul față de omul-profesor și de menirea lui pe lume**. Că **învățător** i se spunea și lui Iisus și iată, El a învățat neamurile și învățătura Lui s-a transmis prin veacuri, deși puterea pământească de acum, de la noi din țară și din tot lagărul socialist Îl contestă și caută să vă îndepărteze de această învățătură.” Și așa rămăsese el, Traian Prigoană, **dom’ profesor** peste tot și în tot timpul.

Era un om mândru acest bărbat, neamul lui era cunoscut pe valea Mureșului ca un neam de gospodari, oameni harnici care munciseră pământul locului, crescuseră animale și făcuseră negoț, aducând grâu și mălai la schimb cu vite și oi, și vânduseră cu preț ca pentru oamenii săraci aceste produse vitale necesare în ținutul cel mai friguros din Ardeal, unde nu se făcea mai nimic, decât cartofi și un porumb pipernicit. În schimb aveau fân, coseau fâneța și, de patru ori pe an, adunau și otava din toamnă și o puneau în amestec cu iarba uscată cea mai veche, din prima coasă, ca să dea suculență furajelor pe care vitele le rumegau îndelung. Pe cât erau de gospodari, pe atât erau de rebeli, erau neamuri cu Miron Cristea, patriarhul, de aceea nu se supuneau decât vechii credințe, celei ortodoxe, strămoșești, iar acest profesor, Traian, unul din fiii cei mai mici ai familiei, ajunsese licențiat ca un student eminent dar și mare luptător pentru tradiția neamului. Acolo, la Cluj, la Universitate, fusese chemat la decan, la prorector, la partid, ba l-au chemat în câteva rânduri și la Securitate și încercaseră să-l determine să-și țină gura ferecată sau măcar să nu ridice glasul în mulțime. Dar el rămăsese neschimbat, nu se temea de nimeni, ba se mai luase și de prorector acuzându-l pe față de lașitate și servilism:

„Eu mă pregătesc pentru cariera didactică, în domeniul istoriei și vreau să vă spun că eu am istoria neamului meu în fiecare picătură din sângele meu. Noi am rezistat peste veacuri de istorie aspră numai legându-ne strâns, agățându-ne cu ghearele și cu dinții de credința ortodoxă. Ea ne-a dat putere să trecem peste huni, tătari, turci, poloni, unguri, habsburgi și ruși și să rămânem pe loc, aici pe pământul nostru. Asta am învățat aici, pe aceste bănci, asta mi-ați spus la cursuri citând din hrisoave și cronici străvechi. Și cu toate acestea, acum voi încercați să negați izvorul de tărie care ne-a dat vitalitate două milenii și mai mult, anulând cu ateismul crezul nostru? Nu vă dați seama că n-o să faceți nici o brânză? Că acest neam, unic în lume, s-a născut la anul 275 era noastră, gata creștinat peste noapte? N-a venit nimeni să ne creștineze, nici măcar Papa de la Roma. Pe acest pământ, al Daciei Romane, și-au găsit refugiul mulți dintre creștinii aflați în prigoană în Imperiul Roman. Iar când împăratul Aurelian a ordonat retragerea și abandonarea Daciei Felix, aici, pe acest pământ au rămas ascunși prin păduri și peșterile munților creștinii prigoniți: sclavi dar și oameni liberi, militari tineri și

în putere dar și veterani hârșiți în războaie. Ba chiar și funcționari din administrația imperială. Pe toți îi uneau Crucea și credința în Hristos. La sud de Dunăre, îi așteptau circurile cu gladiatori și fiare sălbatice, crucile de-a lungul drumurilor romane pe care să fie răstigniți. Așa că ei au ales libertatea, a trupului și a spiritului. Din acei creștini s-au format primele state, ducate și voievodate pe aceste locuri, iar deasupra Scaunului Domnesc se afla, pe perete, Crucea, de ocrotire și de credință. Că voievozii noștri și cnezii au stat pe Scaune Domnești, și nu pe tronuri. Că scaunul este o mobilă de casă, caldă, cioplită din lemnul locului, cu dragoste și cu barda care ne-a fost și unealtă dar și armă de luptă. Scaunul Domnesc a fost scaun de sfat și nu de împilare. Noi n-am stat pe tronuri împodobite cu aur și nestemate furate de la popoare, nici măcar n-am pus pe Scaunul Domnesc aur din munții noștri, că nu ne-o trebuit să ne lăudăm cu aurul nostru. Timpurile de acum sunt timpuri de rușine, pe care Istoria le va călca în picioare și le va da la ladă. Așa că, mai bine ați sta puțin și v-ați gândi, domnilor profesori, dacă aveți sânge de români în vine sau de altceva.”

Și, deși era cunoscut ca agitator, profesorii universitari dădeau din colț în colț în fața autorităților: „El ne bate cu ceea ce l-am învățat aici, la Cluj, la Universitate. N-avem ce să-i facem, el se apără cu adevărul istoric!” Semidoctii politici, de pe poziții de forță le cereau acelor profesori să schimbe istoria, să nu-i învețe pe studenți despre biserică și creștinism, ci să le spună că toată învățătura din Țările Române venea din Răsărit, că toate cărțile erau scrise pe slavonește, slujba la biserică era în slavonește, nu în limba dacilor, dacă o fi existat o asemenea limbă vreodată. Traian Prigoană luase licența în istorie în anul 1962 și fusese forțat să se angajeze la Institutul de Cercetări Istorice al Academiei Române, astfel au crezut autoritățile că îl vor închide printre rafturi cu pergamente prăfuite și îl vor face șoarece de bibliotecă, nu revoluționar. Dar s-au înșelat. El n-a răbdut această formă de închisoare și a evadat, s-a întors în orașul natal și a primit catedră de istorie. Toate acestea despre omul, studentul și apoi istoricul Traian Prigoană le-am aflat mult mai târziu, de la un prieten comun, bucureștean, fost ministru adjunct al metalurgiei din ultimul guvern de stil vechi, desființat în vara lui 1990. Traian Prigoană a fost pus sub protecție specială, dar și sub urmărire specială. În anii aceia, șeful statului comunist, Gheorghe Gheorghiu Dej se pregătea să lanseze tezele comunismului autohton, de tip românesc. Voia să repună la loc de cinste marile valori istorice ale neamului, Hora Unirii s-a cântat din nou la defilarea de 1 Mai Muncitoresc în 1965. Dar Doina lui Eminescu („De la Nistru pân la Tisa//Tot românul plânsu-mi-sa...”) n-a fost acceptată, a rămas sub obroc. Încă nu aveam curaj național suficient în sânge. Încă vocile ca a lui Traian Prigoană erau slabe și puține.

Lecția pe care ne-a predat-o în prima zi de școală a fost: „Nașterea neamului românesc”. Și a scos această lecție din capetele noastre, am spus cuvintele lecției noi, elevii, cu gurile noastre. El, dom’ profesor, n-a făcut decât să pună întrebări și să ne scoată dogma pe nas, cu arma logicii și a adevărului istoric. Ne-a făcut praf, acest dom’ profesor, eu m-am îndrăgostit de istorie deși îmi plăcuse toată istoria pe care am învățat-o în anii mai mici din liceu, însă ca Istoria Neamului nu era nimic asemenea.

La teză ne-a dat ca subiect răscoala lui Horea. Mi-am scris teza cât de repede am putut, deși aveam informații în plus față de carte. Iar la urmă, prima pagină albă de după teză am rupt-o pe colț și am scris, cu litere mai mari: „Ce știți despre răscoala lui Tănase Todoran? Un urmaș al lui Horea ar avea acum, pe timpurile acestea, socialiste, de suferit pentru faptele strămoșului său?”

Am așteptat, pe jar, aproape o săptămână, să vină dom’ profesor cu tezele corectate. Lucrarea mea a lăsat-o la urmă. Știam că așa va fi, că urmau niște comentarii și deja începeam să mă înfoi, ca un cocoș pe gard, pregătindu-se să cucurigească. La urmă de tot, a luat caietul meu în mână, l-a deschis, l-a răsfoit și mi-a spus fără să mă ridice în picioare: „Și ce vrei, o decorație în piept pe care să scrie „Pui de Todoran răsculat la 1763” ,sau ceva asemănător? Ești tu pui, stai în coteț și mai ciugulește până crești mare. Iar pentru teză, nota 10. Cele scrise în plus nu le-am pus la socoteală, că am văzut că le-ai scris pentru profesor, nu spre știința și formarea ta, ca elev. Mai învață!”

Și n-am mai cucurigit. Mi-a stat în gât, ca o gălușcă mare, pe care n-am înghițit-o niciodată. Până acum. Dar n-am mai avut ocazia niciodată să discut acest subiect cu dom’ profesor.

Capitolul 15

Trei ani

După spusa părintelui Emilian, Pompei urma să muncească trei ani la cariera de piatră de la Deluț, din Călimani. În răstimp, avea să treacă proba încrederii, adică să aibă răbdare, să muncească disciplinat, să fie ascultător și să nu se revolte, oricare ar fi fost nedreptatea la care avea să ia parte. Supraveghetorii lui aveau să dea rapoarte speciale, iar la sfârșitul celor trei ani, dacă totul ar fi mers bine, avea să i se retragă actul de identitate de ocnaș și va intra în rând cu lumea. Era o probă grea, nu știa în ce situații avea să fie pus în viitor atunci când, în fața nedreptății, trebuia să strângă din măsele, să nu scrâșnească și nici măcar să nu clipească.

Așadar, luni 27 ianuarie 1936, la ora 6 dimineața, pe întuneric, frig și ceață, Pompei cobora drumeagul din strada Gării spre poarta fabricii OFA. Așa cum i se spusese, în dreapta porții văzu clădirea cu etaj a depozitului pe ușa căruia trebuia să scrie „Aici se dă PREMÂNDA” Văzu ușa mare, cu două aripi din lemn solid, armate cu ferotenii, iar deasupra un felinar cu gaz arunca o lumină palidă peste o tablă pe care era scris ceva, cu litere roșii, greu de deslușit de la distanță.

Pompei se apropie de ușă, văzu înscrisul și cu pumnul bătu de câteva ori în ușă. Nu se întâmplă nimic. Așteptă câteva momente, apoi bătu din nou. Ușa se deschise și un evreu bătrân, de vreo 60 de ani, cu barba roșie cârlionțată și căciulă de oaie apăru, întrebându-l scurt:

„Tu ești Pompei? Intră iute, că-i tare frig!”

Păși în depozit și trase ușa grea după el. O tejghea înaltă puțin peste un metru, în forma literei L, despărțea rafturile cu diverse produse de clienții pentru care nu era loc prea mult. În colțul din stânga tejghelei, o ușă destul de scundă dădea spre interiorul depozitului, făcând ca omul abia intrat să se gândească pe dată la cine știe ce minuni de scumpeturi ce s-ar găsi în adâncul cotloanelor acelei clădiri. Evreul lăsa pupitrul rabatabil jos și Pompei se trezi izolat între ușă și tejghea.

„Eu sunt domnul Rudi și să te porți respectuos cu mine, că eu multe pot face, și bine și rău. Părintele mi-o trimis vorbă despre tine. Îți dau premânda pentru două săptămâni: dacă rezști, trimite vorbă că totu-i bine pentru Șmil – auzi, pentru Șmil, ai înțeles?, să nu uiți! – și vei primi altă porție. Ai un sac de cinci kile cu mălai, o tablă de trei kile de slănină sărată, o pâine de un kil, sare, gaz cinci litri pentru călugării de la Schitul Tuturor Sfinților, doi litri de untdelemn tot pentru ei, afumătură trei kile pentru tine, chibrituri și 20 de țigări Naționale. Toate acestea ți se scad din salariul pe care îl vei lua la întoarcere, după șase săptămâni. Călugării de la Schit, vezi că-s doi, te vor căta azi ori mâine, le dai ce-i al lor și ei o să-ți dea un cojoc ciobănesc, fără de care mori într-o săptămână, cu frigurile care sunt acolo sus, la carieră. Să ai mare grijă de cojoc, să nu-i superi pe călugări că ei te au în grijă. De la ei poți cere sfat și ajutor, în alții să nu te încrezi, așa îți zice părintele stareț. Dar eu, dacă aș fi în locul tău, tocmai de acești călugări m-aș feri cel mai tare. Să n-ai încredere în nimeni, nici măcar în somnul tău de noapte, că cine știe ce poți vorbi când dormi. De la călugări să ceri brânză, trebuie să-ți dea pentru mămăligă, și chișleag, ști ce-i ăla? lapte acru de la Bilbor, îl tai cu cuțitul numa pale-pale! La ora 7 pleacă trenul forestier către Borsec, te urci pe platforma acarului de la ultimul vagon și cobori din mers la Secu, la monument. Acolo o să fie o sanie grea, cu cai nemțești, cu care vei urca până pe Deluț, la carieră. Vezi că cu tine merg încă doi oameni, muncitori pietrari, nu te întinde la vorbă cu ei, nu-i cunoști și nu știi cine sunt, așa că ai grijă. Acuma trage scăunelul acela din colț și așează-te, până auzi locomotiva fluierând. Atunci ieși și ai grijă de tine. Și nu uita de Șmil, auzi?”

Pompei luă rucsacul pe care domnul Rudi îl ridicase pe tejghea și bidonul cu gaz și le puse lângă scăunelul pe care se așeză. Repetă în minte toate

instrucțiunile pe care le primise, iar numele de Șmil îl legă de șmirghel, singurul cuvânt apropiat care îi veni pe limbă. Apoi stătu liniștit. Curând auzi locomotiva pufăind și pe dată fluierul îl scoase din depozit. Ieșind pe ușă aruncă în urmă un salut scurt: „Pace bună, domnu Rudi!” Locomotiva trecea la un metru de ușa depozitului, Pompei așteptă până zări ultimul vagon apropiindu-se, își potrive pașii cu mersul trenului, care nu se grăbea de loc!, și sări pe scara acarului. Pe dată, două mâini puternice îl traseră sus și se pomeni cu cei doi ortaci de drum lângă el. Aceștia îl ajutară cu rucsacul – Pompei observă ce mâini îndemânaticе și grăbite aveau aceștia când au pipăit pe dinafară rucsacul, socotindu-i tot conținutul. Se înfipse bine pe tălpi și se prinse de bara de fier a platformei, deși simți imediat arsura gerului lipindu-i pielea de bara grunjoasă. Nu avu încredere în tovarășii de călătorie, deși în lumina slabă a zilei încă nu putea să le vadă fețele și mai ales ochii.

„N-ai cojoc de oaie? întrebă unul dintre ei. O să-ți înghețe opincile până la Deluț. Ai mai lucrat în cariere de piatră? Ești cioplitor?”

„Am lucrat un an, în Dobrogea, la spart piatră pentru drumuri”, răspunse Pompei încercând să fie cât mai scump la vorbă.

„Aha, necalificat! O să-ți fie cam greu, măi băiete, trebuie să-ți alegi tovarăși care să te ajute, să te apere. Foamea-i mare la munte, în pustietate, așa să știi”, zise și celălalt. Pompei nu răspunse. Locomotiva prinse viteză, acum gonea chiar binișor la marginea satului. Când ajunseră la Secu, se luminase destul de bine. Pe aici, pe sub poala pădurii nu era ceață, rămăsese în urmă, pe valea Mureșului. Cei trei călători săriră din mers. În timp ce se apropia de marginea platformei, unul dintre pietrari se împiedică și lovi zdravăn, cu piciorul, bidonul cu gaz. Dar Pompei se ținea bine, nu cedă prețioasa comoară. Dezechilibrat din cauza reculului bidonului, omul sări într-o parte și, aterizând, căzu imediat pe un umăr. Și nu întâlni în cale niciun morman mai moale de zăpadă. Celălalt, care sărise mai înainte alergă să-și ajute tovarășul, blestemând gros pentru neatenția acestuia.

Pompei îi lăasă în plata Domnului și se îndreptă spre sania care aștepta puțin mai încolo. Pe nările și coamele cailor, ca și pe mustățile căruțașului, crescuse promoroacă. Spuse cuviincios bună dimineața și ceru voie să urce în sanie. Căruțașul încuviință, dând din cap și făcând gestul cu mâna. Pompei se sui, se trase în spatele vizitiului, îndesându-și sub șezut un braț consistent de paie de grâu. Puse rucsacul și bidonul sub scândura căruțașului, protejându-și averea cu trupul. Veniră și ceilalți, cel căzut gemea ușor. Se lovise la umăr destul de tare, poate și la coaste căci avea răsuflarea tăiată. Dar nu zise nimic, nu-l atacă cu vorba pe Pompei. Căruțașul îi spuse scurt, ca o atenționare: „Tot te

ții de prostii, Sandule, nu te-ai învățat minte?” Pe semne că văzuse faza de pe platformă și i se păru cunoscut obiceiul acelui om, Sandu, de a și-o face cu mâna lui. Se așezară cât putură de bine, înghesuindu-se unii în alții ca să se protejeze de vânticelul ce șfichiuia pe vale. Căruțașul, pe care în chema Ion, îndemnă caii la drum și aceștia o luară pe urma de sanie ce mergea prin zăpada nu prea înaltă, dar bine înghețată. Drumul mergea pe lângă pâraul Vale, sau cum se chema el de fapt, Pârâul Topliței. Caii erau din aceia greoi, lenți dar puternici, nemțești din soiul păros, cu copite late. Pentru ei sania părea ușoară, mergeau ca și cum n-ar fi avut nimic legat de hamuri. Pompei întrebă, mai mult ca să se afle în treabă: „Îi departe cariera?” Nu-i răspunse nimeni. Dar după un timp, prietenul Sandu nu se lăsă dator și zise: „Numa cât să-ți înghețe opincile, țărane! Și curul!” Pompei nu răspunse obrăzniciei aceuia, nu-l băgă în seamă. Dar rămase atent la orice mișcare pe care cei doi ar fi început-o, cum ar fi cotrobăitul în sân sau la picior, la bocanc. Puteau avea ascuns vreun cuțit și puteau să dea lovituri mișelești, ca răzbunare. Dar nu se întâmplă nimic.

Caii mergeau la pas, nu aveau nevoie de nici un îndemn din partea stăpânului, cunoșteau drumul. Pe la ora 11 ajunseră în dreptul unei cabane micuțe, înghețată după aparențe, nimic nu se mișca pe la ușă și la fereștile acoperite cu strat gros de gheață. Întorcându-se spre Pompei, căruțașul zise: „Ăsta-i refugiul Tișler. Rar îi locuită. Pe aici oamenii se opresc doar dacă ajung pe noapte. Uite, lângă ușă stiva de lemne este acoperită cu zăpadă, îi semn că de mult n-a mai călcat nime pe aici” Apoi își văzu de drum. Ajunseră, puțin mai sus de cabană, la o intersecție. Spre dreapta drumul era mai călcat, mai multe urme de tălpici de sanie și de copite de cai, chiar și balegi arătau că acela era drumul principal. Tot căruțașul binevoi să dea explicații. „Într-acolo, și arată cu biciul spre drumul mai umblat, îi Voievodeasa, pe valea asta ajungi la Căliman Izvor și apoi în satul Gura Haitii. Cică pe acolo mai tot timpul dau haitele de lupi, vară-iarnă vin să fure porci, oi, capre de prin cotețele oamenilor. De aia îi satul poreclit Gura Haitii. Noi mergem mai departe, o luăm la stânga și cam la un kilometru de aici dăm de Pârâul Purcelului, care ne duce drept la Deluț. Nu-i așa de departe. Ți-o înghețat opincile, cumva, măi omule?” întrebă căruțașul, șuguint binevoitor. „Cred că de mult îs sloi, că le-am lăsat pe spinarea porcului, în coteț, la Topliță”, răspunse Pompei, cu adresă de data aceasta, privind pe sub sprâncene la tovarășii de drum care moțăiau lipiți unul de altul.

Pe la amiază, ajunseră la carieră. Pe un platou larg, așezat sub spatele retezat vertical al muntelui de bazalt negru, se aflau trei cabane lunguiețe, care puteau adăposti fiecare 10-12 oameni, aprecie Pompei. Mai era o cabană mai mică, dar mai îngrijit construită, se vedea de departe că acolo locuiesc șefii, mai

marii exploatării de piatră. Mai era și un grajd pentru cai, un saivan de fân și un șopron pentru lemne. Așezate pe tălpici de sanie lângă cabana principală se aflau două construcții ciudate, arătau ca niște acoperișuri de case închise doar pe două laturi. Pompei avea să afle chiar de a doua zi, că acele acoperișuri mobile serveau ca protecție la vânt și ninsoare, astfel că acolo se muncea chiar și pe vreme rea. Aceste acoperișuri mobile erau trase de oameni peste blocurile de piatră care erau în lucru, iar când vremea se făcea bună, ele erau îndepărtate.

Ion căruțașul trase sania în fața cabanei principale. Călătorii se ridicară, întinzându-se și dezmorțindu-se. Aici, pe culmea muntelui, frigul era mai pătrunzător, însă aveau noroc, în ziua aceea cerul era fără nor și soarele parcă începea să dea căldură.

Ușa cabanei se deschise și un om mai mult mărunțel însă spătos, ieși răspunzând la salutul respectuos ce-i fu adresat de Ion căruțașul și de cei doi pietrari. Dom Pedro era un maestru italian, pietrar din tată în fiu, așezat în România de mai bine de o sută de ani. Fuseseră aduși în Dobrogea de turcii care voiau să exploateze depozitele de marmură de aici, recent descoperite întâmplător. Iar de acolo, după războiul din 1877, italienii se împrăștiaseră în țară, chemați de curtea regală să construiască palate și reședințe alese pentru familia princiară. Câștigau bine, erau stimați și lăudați peste tot, ce rost ar mai fi avut să se întoarcă în Italia lor săracă?

Dom Pedro mereu îi corecta pe muncitori, dorea să i se spună ca în Italia, Don Pedro, dar românilor le venea mai ușor să-l domnească, spunându-i „dom”, prescurtarea de la „domn”. Și spunându-i pe nume, Pedro, asta îi făcea să creadă că au dreptul să-i fie apropiați acestui șef bun, om cum rar găseai în lume.

Dom Pedro privi la Pompei, îl măsură zăbovind cercetător asupra oricărui detaliu care i-ar fi deslușit că acesta este un om deosebit de periculos. Dar nu văzu nimic, nu constată nimic special. I se adresează direct:

„Tu trebuie să fii Pompei, nu-i așa?”

„Da, Dom Pedro, eu sunt Pompei și am venit la lucru.”

„Ce știi să faci, ai mai lucrat cu piatra?”

„Da, am lucrat un an în cariera de la Măcin, în Dobrogea, am spart piatră pentru drumuri”.

„Bine, pentru început asta ai să faci, chiar începând de acum. Ioane, arată-i unde o să stea, dă-i scule și dă-i de lucru. Iar voi, ce așteptați? Nu cumva v-ați lenevit acasă la fusta de muiere? Hai, la muncă, domnul Stat nu așteaptă după puturoși, cată alții, mai harnici!”

Oamenii făcură întocmai. Ion căruțașul îi făcu semn lui Pompei să-l urmeze, intră cu el în baraca cea mai îndepărtată, laolaltă cu Sandu și celălalt, al

cărui nume nu fusese rostit încă. Acolo Ion îi arată un loc pe marginea unui prici de lemn, lustruit de atâta frecat de mulții locuitori care-și odihniseră oasele obosite după ceasurile lucrate la spart și cioplit piatră. Locul era în capătul opus al barăcii față de priciul pe care cei doi soți de drum îl ocupară imediat. Ion trase de sub prici o ladă de lemn cu capac și feroteni pentru lacăt. Îi spuse lui Pompei: „Aici poți să-ți pui lucrurile. Dacă vii cu mine, o să-ți dau un lacăt cu împrumut, până îți aduci de acasă. Iară ce ai adus pentru călugări ai face bine să-l rogi pe domnul Pedro să le păstreze el în baraca lui până or veni aceia să le ia. Acum fă bine și vină cu mine”.

Ieșiră în soarele amiezii. Se îndreptară către baraca lui Dom Pedro, Pompei ciocăni și așteptă respectuos să fie invitat să intre. Deschise ușa și zăbovi un picuț, ștergându-și apăsător picioarele de orice urmă de noroi. Intră, scuzându-se de îndrăzneală și îl rugă pe domnul maistru să-i păstreze gazul, untdelemnul și pita aduse pentru călugări, până vor veni aceștia să le ia. Italianul acceptă, îi arată colțul de încăpere unde să așeze traista cu merindea călugărilor și apoi îi făcu semn să plece. Pompei ieși cu spatele, mulțumind și scuzându-se pentru îndrăzneală. O făcu fără slugărnicie. Tonul ocnașului nu-i plăcu italianului, fu primul indiciu pentru el că avea să afle mai multe lucruri despre acest personaj.

De acolo, Ion trase caii și sania la grajd, deshăma și îi spuse lui Pompei să îl ajute la cai. Acesta luă de căpăstru pe cel rămas liber, îi scoase zăbala din gură iar apoi îl mângâie pe frunte, pe creștet, îl scărpină ușor după urechi și își lipi palma de spinarea lui ca să vadă dacă-i ud de transpirație sau de la zăpadă. Apoi duse calul în grajd, luă o mână de paie și șterse calul cu meșteșug, așa cum învățase în armată. Văzu o lădiță cu câteva unelte specifice îngrijirii cailor. Luă de acolo o scoabă cu mâner rotund, se dădu pe lângă picioarele animalului și cu grijă, șoptind încet, reuși să ridice primul picior, cel drept din față. Trecu cu scoaba prin șanțurile copitei, elimină murdăria, noroiul uscat cu gheață, șterse copita cu paie. Animalul simți că avea de a face cu un stăpân bun, priceput, și dădu cu ușurință celelalte picioare la curățat și șters. Simțind un tremur ușor pe pielea aspră, cu peri deși și scurți ai acestui cal nemțesc de povară, Pompei căută din ochi o pătură; în toate grajdurile trebuia să fie un loc special de ținut la uscat păturile de acoperit caii. Alese o pătură mai moale, care să nu fie scorțoasă, cu urme de gheață pe ea. Frecă pătura bine de tot, între pumni, până ce se convinse că poate fi folosită pentru protecția calului, apoi i-o așeză pe spinare, având grijă să-i protejeze zona plămânilor. Caii răceau ușor, mai ales în grajdurile neîncălzite iarna. Duse calul în boxa liberă de lângă ceilalți șase câți erau în grajd, apoi luă un braț de fân și îl așeză sub botul animalului. Ieși ca să întrebe

de apă. De când ajunseseră la carieră trecuse aproape un ceas și calul trebuia adăpat. Dar asta era o problemă, trebuia să-l întrebe pe Ion ce fel de apă dă cailor, rece sau măcar puțin încălzită. Ion stătea rezemat de ușa grajdului. Îl privise pe Pompei tot timpul cât acesta se ocupase de animal. Îi zise: „Lasă că-i dau eu apă! Tu ia-ți sculele de colo și du-te la lucru.”

„Unde să mă duc?”, întrebă el. „Acolo unde auzi zgomot de ciocane”, și îl lăsă în plata Domnului.

Pompei luă traista cu scule, o deschise, înăuntru era un ciocan mic, de 2-3 kile, două șpițuri și o daltă fără coadă. Erau scule suficiente pentru spart și mărunțit piatra destinată drumurilor de căruțe.

Ieșind din grajd, se orientă după sunet și din câțiva zeci de pași ajunse într-o scobitură a platformei unde munea o echipă de patru oameni. Doi dintre ei trăgeau un joagăr greu de tăiat piatra, iar ceilalți doi ajustau niște blocuri mai mici, pe semne bucăți ce urmau să fie borduri pe străzi de oraș. Pompei se apropie de oameni, spuse respectuos ziua bună, își spuse numele și explică ce sarcină îi dăduse Dom Pedro. Unul dintre cei doi cioplitori de borduri îi zise: „Dacă știi ce ai de făcut, apucă-te de lucru. Scoate așchiile de piatră de sub picioarele noastre și sortează-le. Cu găleata de colo, cară piatra spartă și pune-o în stiva de pe marginea gropii.”

Pompei înțelese ce avea de făcut. Cu o lopată aflată alături de locul de muncă al cioplitorilor, făcu curat în jurul blocurilor ce se fasonau, trase spărtura mărunță de o parte, alese cu mâna goală câteva bucăți de mărime potrivită și merse cu ele spre stiva de spărturi sortate. Văzu că apreciasse corect dimensiunea medie, așa că se apucă de muncă. Curând termină cu grămăjoara pe care o măturase de la primii doi cioplitori. Se apropie de cei cu joagărul. Acolo, blocul de piatră fusese deja cioplit pe lung, acum cu fierăstrăul oamenii se chinuiau să taie felii la dimensiunea finală. Cum se apropie de ei, oamenii se opriră din tras și scoaseră joagărul din tăietură. Pompei văzu că mai aveau de tăiat ceva mai mult de jumătate din grosimea blocului și își aduse aminte de șmecheria pe care o învățase la Măcin. Ștefan, se prezentă tăietorul, îi întinse joagărul și îi zise: „Cât ne tragem noi sufletul, tu fă ceaprazul la joagăr.” Și îi dădu o unealtă butucănoasă, ajustată grosier dintr-o bucată de fier brut.

Pompei se așeză și începu să învârtă ceaprazul și joagărul, ca să-și aleagă poziția corectă de lucru. Fierăstrăul avea dinții mari și bănuî că nu-i va fi ușor să le dea înclinarea potrivită, spre stânga și spre dreapta alternativ, după cum era regula. Prinse fierăstrăul între genunchi, pe lung și încercă prima îndoitură. Nici un rezultat, fierul era prea gros pentru o forță atât de mică. Pompei nu insistă, înțelese că trebuie să găsească altceva, o altă metodă, mai eficientă. Privi

circular prin groapă, dar nu văzu nimic altceva decât pietre, blocuri și spărturi. Puse joagărul culcat pe blocul pe care oamenii tocmai îl tăiau. Apoi, cu opinteli, reuși să ia în brațe o bordură finisată, avea ca la 40 de kile, ceva mai mult. O puse peste joagăr și aranjă pietrele una peste alta astfel încât porțiunea cu dinți a joagărului să fie cât mai mult ascunsă sub margini. Se așeză peste piatra de sus și încercă acum o rotire a ceaprazului. Când trase în sus, dintele nu cedă. Atunci schimbă direcția, apăsă în jos. Și iată că obținut ce dori. Începu să împingă dinții în jos, din doi în doi. Curând se încălzi și lucrul merse mai repede. Trecu o jumătate de oră până termină de la un capăt la altul. Se dădu jos de pe pietre, eliberă joagărul și îl răsturnă, expunând apăsării ceilalți dinți. Fixă pietrele, se urcă și începu din nou lucrul. Era pe la jumătatea danturii când un glas, de acum cunoscut, îl întrebă: „De unde ai învățat să faci ceaprazul așa?” Era Dom Pedro, care de ceva timp îl urmărise cum meșterea la joagăr. Pompei sări în picioare și răspunse: „Acolo am învățat, la Măcin”. Era o minciună. Acolo nu tăiau piatra cu joagărul. Metoda îi venise în cap de nicăieri, doar mânat de dorința de a nu se face de râs chiar din prima zi. „Bine, pentru că v-o făcut treaba, dați-i de mâncare din mămăliga voastră. Apoi o să v-o dea înapoi când or veni călugării.”

Pompei primi o învelitură de pânză în care găsi două felii de mămăligă cu un strat de brânză între ele. Mușcă, dar dinții i se opriră, ca și cum ar fi încercat o bucată de piatră cu dinții. Mămăliga era rece, înghețată, imposibil de mușcat. Dacă văzu că nu-i chip se mănânce așa ceva, înveli boțul înapoi în bucata de pânză și strecură mâncarea în sân. Ștefan râse:

„Măi, Gheorghe, ăsta-i de-al nostru. Hai să facem pace și să-l luăm în echipa noastră, ce zici?”

„D’apă-i ce să zic, tu ești cel mai mare, ești șef de echipă, cum zici tu, așa facem. Dar o fi om bun?”

„Asta om vedea mai încolo, altfel dracu îl ia!”

Și astfel Pompei își începu traiul la Deluț, în Călimani. În prima sa zi se alese cu un dușman, Sandu. Dar nu din vina lui. Își dădu seama că acela era un om rău, care căuta pricină. Deci trebuia să se ferească de el cât putea mai mult, iar când nu va mai putea evita un conflict deschis, să fie cu pumnul pregătit. Ceilalți pe care i-a întâlnit în acea zi pe munte l-au apreciat și l-au acceptat. Mai întâi Ion, căruțașul, după ce văzuse ticăloșia Sandului și modul cum Pompei evitase ciocnirea. Apoi, cel care i se alătură cu căldură fu calul pe care l-a îngrijit cu milă și dragoste. Pe urmă, Ștefan, cioplitorul. Și poate că și Dom Pedro, meșterul italian?

Asta mai avea de văzut.

Capitolul 16

Cojocul

În noaptea aceea, Pompei avu să trăiască pe viu înțelesul avertismentului răutăcios al lui Sandu. La miezul nopții își simți picioarele bocnă, deși soba nu era chiar departe de colțul lui de prici. Conform obiceiului din armată, la culcare se frecase pe picioare cu un pumn de zăpadă pe care și-l adusese într-un lighenuş împrumutat de la Ștefan. Zăpada rece îi puse sângele în mișcare și se încălzi astfel că somnul îl cuprinse repede, după o zi lungă, plină de noutăți dar și de muncă multă. Laibărul lui, de fapt un suman destul de larg și de lung cu care putea face față ușor iernii în sat, nu era suficient pentru munte. Când era prea scurt, lăsându-i umerii dezgoliți, când se făcea prea subțirel când focul din sobă pălea, spre sfârșite. După câteva frământări și zvârcoliri, se ridică în capul oaselor și, privind peste așternuturile ortacilor, se decise să-și petreacă noaptea veghind focul din sobă. Își luă sumanul, căciula o avea pe cap și se apropie tiptil de soba din mijlocul barăcii. De fapt, era mai mult o țeavă groasă, ca de tun uriaș, cu un fund din tablă groasă sudată și un capac cu mâner, ca de oală. Focul fusese puternic, peretele tunului fusese roșu încins, acum devenise vinețiu, semn că trebuia să mai pună cineva lemne. Ceea ce făcu, imediat. Apoi își adună obielele pe care le pusese la uscat de cu seară. Își dădu jos ciorapii groși, împlețiți din lână de Iuliana, își împachetă picioarele cu obielele pe care le ținuse aproape lipite de sobă ca să se încălzească, apoi trase ciorapii peste obiele și imediat simți cum căldura urcă plăcut spre stomacul care era mai mult gol decât plin, mâncase doar ce promise de la echipa lui Ștefan și asta cu zgârcenie. Avusese dreptate Sandu, mâncarea era scumpă pe munte dar, mai ales, era cam puțină.

Se rezemă cu spatele de stâlpul ce se ridica din podea, susținând grinda principală a barăcii. Curând picioarele începură iar să i se răcească, își încălzi

bocancii mai întâi, apoi se încălță. Ședea pe colțul sumanului, cu restul își învelise spinarea rezemată acum de stâlp. Picoti până când capul îngreunat de somn îl trase spre dreapta. Se trezi, verifică culoarea sobei apoi, cuibărimdu-se din nou, încercă să adoarmă. Își aminti de sfatul bătrânului căprar din plutonul de jandarmi în care își făcuse stagiul militar: „Mă Pompei, uită-te bine în jurul tău, Bunul Dumnezeu a dat înțelepciune păsărilor și animalelor mai multă decât omului. Și-i păcat că omul se crede buricul lumii și nu învață nimic din cartea scrisă de Dumnezeu. Bunăoară, păsărelele astea, vrăbiuțele. Uite cât îs de micuțe și gingase, n-au decât câteva pene zburlete cu care-și acoperă pielea și oasele micuțe. Și trece iarna cu geruri cumplite peste ele și nu mor. De ce? Cum de scapă atunci când unii oameni, în pădure, sub copacul pe ale cărui crengi doarme stolul de vrăbiuțe, devin dimineață stană de gheață, trecând în cea lume? Dacă te uiți mai atent, vei vedea că vrăbiuța doarme ținându-și ciocul sub aripă. Acolo îi calduț, de acolo vrăbiuța trage în plămâni aer cald și acest aer cald din plămâni îi încălzește tot corpul. Așa, învață și tu de la păsările cerului și când îi fi în noapte cu mare ger, în postul de pază la marginea cazărmii sau în tranșee, pe front, bagă-ți nasul sub aripă și respiră aer cald pentru plămâni. Și dormi păsărește, nu iepurește, că iepurele îi mai bun de zamă decât o biată păsărică!”

Făcu întocmai și adormi. Îl trezi dimineața mișcarea din baracă. Oamenii se învârteau sub cojoacele groase, încercând să mai fure o mică de somn. Pompei mai încărcă câteva lemne în sobă, apoi făcu întocmai cu ceilalți. Se sculară cu toții atunci când soarele aruncă o rază subțire prin stratul gros de gheață de pe ochiul de geam, rază care îl căută mai întâi pe Ștefan, parcă știindu-l de șef peste baracă. Acesta se trezi din scurt, militărește, și fluieră ciobănește: „Lupul, mă!”. Atunci când aude de lup, ciobanul sare drept peste bâta noduroasă pe care o ia în pumni și o cumpănește spre dușman. În baracă nu era nici un dușman și nici bâte, însă oamenii se ridicară destul de zglopii din așternuturi.

„Te-o învățat gerul să-ți păzești curul și opincile să nu-ți înghețe, țărane?”, întrebă cu o undă de ironie Sandu, stând pe marginea priciului și mestecând o bucată de șoric de porc.

„Ie, mă Sandule, prima dată am crezut că râzi de mine dar azi-noapte mi-am adus aminte de vorba ta și am cătat să-mi păzesc și opincile și dosul, mulțumesc de sfat bun”, zise Pompei fără pic de ranchiună sau de batjocură în glas. Sandu nu se aștepta la un asemenea răspuns, la un ton plin de bunăvoință și, poate pentru prima dată în viață, simți că i se adusesese mulțumire pentru ceva ce făcuse bine, chiar dacă prima intenție fusese alta. În ziua aceea, se feri să-l mai înțepe pe „țăranul” de Pompei și-și văzu de munca lui, în tăcere.

Când oamenii începură să scormonească în lăzile lor după ceva hrană, pe ușa barăcii intră, învelit într-un nor de abur, domnul Pedro, maistrul. În mână ținea un cojoc ciobănesc, nu tocmai nou dar nici rupt, pe care i-l întinse lui Pompei.

„Uite, l-am primit de la călugări mai în toamnă, să fie o rezervă dacă va fi nevoie la o adică și mi-am adus aminte azi-noapte de el. Dar mi-era prea frig ca să mai ies din casă pentru atâta lucru. Te-ai descurcat cu frigul, nu-i așa?”

Pompei bâigui un „Mulțumesc” și cu greu se abținu să nu scape o sudalmă grea, pentru vorbele din urmă ale maistrului. Apoi se dumiri, totul fusese o altă încercare peste care trecuse, însă rezultatul fusese în atenția tuturor, mai ales a maistrului. Acesta își confirmă încă o dată că Pompei era făcut dintr-un aluat tare.

Înghiți și el o felie de slănină sărată din premânda primită în Toplița. Când îl văzu cu slăcina în mână, Sandu veni și îi întinse o felie de pâine, dar îi ceru slănină la schimb. Se învoiră, pacea parcă îi învăluisese pe amândoi cu binefacere!

Ziua trecu la fel cu cea de ieri. Doar atât că pe la amiază soarele fu înghițit de nori și vântul începu să zvârle peste oameni pale de zăpadă. Echipetele traseră acoperișurile mobile peste blocurile de piatră la care lucrau, dar vremea rea deveni haină, în scurt timp și întunericul îi împiedică pe oameni să mai muncească. Ștefan fluieră din nou ciobănește și ordonă retragerea la barăci. Se opri la domnul maistru și îi spuse că au oprit lucrul din cauza întunericului. „Bine, uite azi îi ora 2 și un sfert, atâta ați lucrat pentru atâta luați bani.”

La baracă, Pompei se oferă voluntar să aibă grijă de foc. Plecând din groapă iuțise pasul ca să aprindă focul de la cei câțiva tăciuni care mai mocneau sub spuză. Suflând cu obrazii plini ca să aprindă vreascurile, se gândi ce buni ar fi fost câțiva cartofi copti în spuză. Dar va avea grijă la următoarea coborâre în sat.

Oamenii mâncară fiecare ce avea. Ștefan îi explică lui Pompei că, fiind venit proaspăt, trebuia să pună la bătaie, la grămadă, tainul lui de mălai și să facă bine să puie apă în ceaun și să mestece o măcăligă de un kil, să ajungă la toată lumea. Pompei ieși și se întoarse cu ceaunul plin cu zăpadă curată, proaspătă. Capacul sobei fusese înlocuit cu un cerc cu umeri în jos care cuprindea numai bine ceaunul. Pompei pregăti măcăliga și o învărti zdrobind cu grijă cocloașele. Când fu gata, Ștefan îi întinse un fund de lemn cu mâner lung, Pompei răsturnă măcăliga și imediat umplu ceaunul cu o căciulă plină cu zăpadă proaspătă pe care o aduse ieșind și revenind în baracă. Din trăistuța lui de acasă, scoase un boț de brânză de la Vasile, fratele, și o ceapă roșie ce scăpase

până acum nedegerată. Zdrobi brânza peste apa ce începuse să fiarbă ușor, apoi desprinse una câte una foile de ceapă și le trecu, pe rând, peste marginea sobei, călindu-le. Zdrobi ceapa peste laptele de brânză ce se formase în ceaun, cam de trei degete grosime. Cu o lingură de lemn amestecă continuu, mai puse două cocoloașe de mămăligă și le zdrobi și pe acestea, apoi mestecă mai departe. Brânza astfel prăjită se întări curând, rumenindu-se ușor. Pompei scoase această pălărie de brânză coaptă, bucată întreagă, pe un fund de lemn. Toată ceata privise la ce meșterise omul nou venit.

„Noa, din sărăcie am făcut și o friptură! Domnu Ștefan, te rog să împarți la tăți, ca dar de bunăvenire a mea la munte.”

„Păcat că nu avem și o gură de țuică”, scăpă Sandu arătându-și setea de lupan. Ceilalți râseră.

Mâncară la grămadă și lăudară „friptura ” lui Pompei.

„De unde ai făcut-o, măi omule?”, întrebare la sfârșit.

„Din sărăcie, de la noi de la țară. Așa făcea mama când se termina o putinică de brânză, numa că ea topea restul de brânză în ceaun cu lapte adevărat, iar la urmă prăjea puțin făcătura aceea cu untură, în tigaie. Și de unde, de neunde, mai scăpa și un șoric de la o slănină afumată, șoric care rămânea de la ea, săraca mama nu mai avea dinți în gură, mânca slăcina și ascundea șoricul. Dar noi, pruncii, totdeauna găseam ascunzișul mamei și rareori mai găsea vreo bucată, și aceea tare ca talpa.”

Așezați pe lângă foc, cu burțile cât de cât pline, cu vântul șuierând hain pe acoperiș, oamenii se puseră pe taclale. Că lungă mai e iarna asta, bat-o s-o bată!

„Noa, șezi picuț, nu vorbi vorbe de clacă, ai uitat anul trecut cum am avut vară în februarie?”, zise Gheorghe. „Cum adică, vară în februarie”, reluă unul care, se vede, era și el pentru prima dată prins de iarnă pe munte.

„Așe, că pe la amiază soarele era așa de cald că noi lucram în pielea goală până la brâu. Și ce bine ne mai mângâia soarele ăla pe spinările noastre uscate. Și ne mai și frecam pieile cu zăpadă, curățându-ne ca pe malul pâraului, nu alta”

„Da, zise Sandu, te mângâie soarele în februarie ca o țâță de muiere în călduri!”, iar oamenii îl suduiră: „Măi prostule, îi mare păcat să zici de Sfântul Soare că-i muiere în călduri”.

În noaptea aceea, Pompei dormi ca orișicare, bine învelit în cojocul ciobănesc. Iar a doua zi, la lucru, îmbracă tot sumanul lui cel gros, chipurile pentru că se mișca mai ușor în el. În realitate, îi era tare frică să nu agațe bunătatea de cojoc pe undeva, printre stânci, și să aducă supărare călugărilor.

Săptămâna se găta repede, duminică dimineața se încolonară și plecară, cu domnul maistru în frunte, la Schitul Tuturor Sfinților, la slujbă. Merseră doi-trei

kilometri și de după un delușor le răsări o baracă exact ca a lor, numai că pe mijlocul acoperișului avea o cutie dreptunghiulară în care stătea bine ancorată o cruce de lemn alb, dintr-un trunchi subțire de mesteacăn.

Slujba începu de cum sosiră oamenii. Erau doi călugări la Schit, unul slujea ca preot, în altar, al doilea era cântăreț. Gheorghe, care cunoștea rânduiala sfintei liturghii, deveni țarcovnic sau clopotar, deși schitul avea doar o bucată de șină de cale ferată îngustă în loc de clopot, agățată cu o sârmă de un stâlp în latura bisericeții.

În mijlocul bisericii se afla o sobă ca aceea din baraca oamenilor de la carieră. Dădea căldură bună, curând oamenii lepădară cojoacele și rămaseră în svetăre de lână. Trecuse doar o săptămână de la slujba pe care o ascultase la mănăstire la Sfântul Ilie, dar Pompei fu la fel de impresionat ca acolo, în sat. Poate din cauza glasului părintelui Ilarion și al cântărețului Gherontie? Pentru a doua oară în viața lui, Pompei simți că parcă mai făcuse un pas spre acel sfânt preot ce-i dăduse ciudata împărtășanie, cu pâine și strugure roșu, de la Măcin.

Dom Pedro participă la Liturghie în rând cu lumea. Numa că făcea crucea pe dos, ca papistașii, doar era catolic. La sosirea la Schit, Pompei dăduse călugărilor gazul, untdelemnul și pâinile, la îndemnul meșterului italian. Acum că slujba se terminase, călugărul mirui oamenii și le puse în palmă, fiecăruia, câte o felie mică de pâine, din cea pe care Pompei o adusese. El nu știa ce sarcină importantă îndeplinise pentru Schit, dar când îi veni rândul la miruit, călugărul îi spuse: „Aducătorului de pâine sfințită de la Sfânta noastră Mănăstire a Sfântului Prooroc Ilie se cuvine laudă și miruire. Să porți cu grijă jocul, că dacă-l rupi, focul iadului te va prăji ca brânza de sărăcie pe care le-ai făcut-o oamenilor!” Pompei sărută crucea și mâna aspră, noduroasă a celui ce-l ungea cu uleiul sfințit, mulțumi pentru slujbă și pentru toate. Apoi zise:

„Părinte, dacă aș vrea să mă spovedesc, când aș putea ajunge la dumneavoastră?”

„Noa, ni mă la el, auzi părinte Gherontie, abia duminica ce-o trecut s-o împărtășit la părintele nostru Emilian și după o săptămână o păcăuit iară! Cum de primiți la carieră astfel de păcătoși, domnule maistru Petru?”

„Parcă ar fi primul păcătos pe care l-am adus? Îți aduci aminte de ultimul, n-o trecut nici un an măcar și ni l-ai răpit, făcându-l călugăr de-al matală? Apoi treabă bună-i asta?”

„Domnule Petru, nu spui dumneata că aici la munte suntem mai aproape de Dumnezeu decât printre draci, în vale, în lumea largă? Păi dacă-i așa, marfa bună trebuie să-i slujească lui Dumnezeu, să-i facă cruci de piatră de pus pe la răspântii, prin lumea asta stricată, să le arate oamenilor că încă pot să se

depărteze de iad, nu-i târziu, nu? Că și crucea de piatră, cât o fi ea de tare, tot o macină păcatele noastre, deci mereu trebuie să fie înlocuită de pietrari cu frica lui Dumnezeu, nu?” Apoi întorcându-se spre Pompei: „Dacă ajungi la spovedanie, ai face bine mai întâi să te mărturisești lui Dom Pedro pentru cele ce ai greșit față de el și apropiații tăi și numa dacă te-o ierta Dom Pedro să ai coraj să vii la Schit la mine, ai înțeles?”

Lui Pompei i se păru ciudată această regulă neortodoxă, dar nu se întâlnea cu mai marii locului. Se întoarseră la carieră și, înainte de a se despărți, Don Pedro întrebă:

„Cine mă invită azi la masă la o afumătură?”

„Apăi noi, Dom Pedro, că am găsit bucătar iscusit, știe să facă mâncare bună din sărăcie, să-l vedem ce-o scoate dintr-o afumătură”, răspunse Ștefan, făcând cu ochiul ortacilor lui.

„Noa, bine, oi veni peste 2 ceasuri.”

Pompei înțelese că va fi supus la o nouă probă. Minte îi alergă iute scormonind către o ieșire cu obrazul curat. Dar rămase impasibil. Înăuntru Pompei ațâță focul și curând se făcu călduț în jurul sobei. Ștefan aduse o bucată de carne de porc afumată, la fel cu cea pe care o avea din premândă și Pompei. „Suntem zece guri la masă. Îți ajunge bucata asta de afumătură?” „Dacă n-a ajunge, oi mai găsi în pădure vreun porc mistreț!” „Atuncea, apucă-te de bucătărit!”

Și începu. În lada lui Ștefan și în cea a lui Ion căruțașul găsi câteva felii de mămăligă rece. Și două linguri de untură de porc pe fundul unui borcănaș. Pompei scobi cu vârful cuțitului scoarța de mămăligă de pe pereții ceaunului, apoi spălă bine oala afară, cu zăpadă. Puse ceaunul pe foc, tăie feliile de mămăligă în cubulețe mărunte, apoi topi untura și mai tăie două felii din slămina lui sărată, după ce mai înainte rase cu cuțitul crusta de sare. Când baia de untură începu să sfârâie, Pompei aruncă înăuntru cuburile de mămăligă și amestecă cu delicatețe până ce acestea începură să se rumenescă. Scoase ceaunul de pe foc și continuă rumenitul mămăligii, apoi răsturnă această delicatețe plăcut mirositoare într-o strachină. Întoarse în ceaun untura și mai adăugă două felii de slămină tăiate mărunț. Topi din nou o baie de untură, apoi trânti înăuntru afumătura pe care Ștefan o mărunțise. Se consultă din priviri dacă era o cantitate suficientă pentru zece oameni flămânzi și pofticioși. Da, trebuia să ajungă.

După vreun ceas, Pompei scoase tochitura, încercă o bucățică cu vârful cuțitului, dădu și lui Ștefan să guste, apoi o scoase tot într-o altă strachină de lut, pe care o acoperi cu o farfurie potrivită ca mărime. Lăsă tochitura lângă sobă să

se mențină caldă cât de cât și trecu la preparat mămăliga. Nu spală ceaunul de grăsimea plăcut mirositoare ci puse zăpadă curată pentru un urs de mămăligă. Când apa fierse, puse o mână de sare grunjoasă și turnă mălaiul. Scurse într-o cană niște apă din ceaun pentru dres cocoloașele și începu să mestece gospodărește o mămăligă la care trebuia muncit nu glumă. Dar până la sfârșit o dovedi, și boțul de aur fumega pe masă, pe cel mai mare fund de lemn din baracă. Pompei întinse un strat de mămăligă pe un alt fund, presără niște brânză de puțină, adună marginile boțului, îl făcu rotund și-l puse în ceaunul pe care-l așeză din nou pe foc. Mai făcu un boț, apoi al treilea și al patrulea. Și al cincilea, mai micuț, special pentru dom maistru. Pe toate le încălzi în ceaun. Acum mai rămăsese o bucată de mămăligă pe care Pompei o tăiase frumos, în pătrat. Din acesta putea să taie felii ca feliile de pâine, dar nu se grăbi.

Ion căruțașul se duse să-l cheme pe Dom Pedro la masă. Pompei puse boțurile în dreptul oamenilor și le tăie cu ața în patru felii măricele. Când Dom Pedro sosi, Gheorghe, care slujise ca țârcovnic la Schit, spuse rugăciunea și făcu sfânta cruce peste bucate și peste oameni. Începură să mănânce. Dom Pedro gustă boțul cald din care brânza topită se întindea ca un elastic. „Buuuuun, bun tare,” zise el. Topiră boțurile cât ai clipi și parcă ar mai fi vrut!

Atunci Pompei și Ștefan puseră tochitura de carne afumată pe masă. Aburea și mirosea tare frumos. Împărțiră cât mai egal bucățile de carne la toată suflarea, apoi Pompei scoase la iveală cubulețele de mămăligă prăjite mai înainte. Completă la toată lumea ca pe o garnitură. Atunci apăru Ion căruțașul cu o varză murată într-o oală, o puse pe masă la mijloc, o tăie în patru cu un cuțit mare, vânătoreasc, apoi mărunți sferturile în castroane mai mici, iar Dom Pedro scoase din buzunar o punguță cu boia roșie de ardei iute și presără câte puțin peste castroanele cu varză.

Gustară, dar mai întâi domnul maistru făcu onoarea să aprecieze felul de mâncare. Tochitura era cunoscută, nu era pentru nimeni o surpriză, dar cubulețele de mămăligă prăjită, crocante și gustoase fură laudate peste măsură. Mâncară cu poftă. La urmă, fiecare primi o bucată de mămăligă din felia groasă, ca să șteargă cu ea urmele de untură sleită de pe fundurile castroanelor.

„*Mamma mia*, ca la Imperatorul” zise italianul, bucuros ca un copil.

Mai sporovăiră o vreme, apoi Gheorghe spuse rugăciunea de mulțumire și se ridicară, trăgându-se spre priciuri la odihnă. În timp ce asculta rugăciunea, Pompei își zise: „Mai sus, pe munte, și mai aproape de Dumnezeu. Care ar fi măsura fericirii de azi?” Dar nimeni nu putea să-i răspundă deocamdată. Adormi și el, învelit în cojoc, pe priciul tare, fericit ca-n rai în mijlocul muntelui de

piatră care, în alt loc și-n altă lume parcă, fusese iadul pe pământ. Piatră acolo, piatră și aici. Doar că acea de aici avea magia înălțimii apropiate de Cer!

Capitolul 17

Darul fericirii

Trecu și cea de-a doua săptămână, cu zile pline de lucru dar și cu multe ore de viscol și întuneric. Când trebuia să se retragă la baracă neputându-se face față vremii potrivnice, tot omul suduia cu năduf: statul la baracă se făcea fără bani dar cu un plus de mâncare că doar, vrei nu vrei, când stai degeaba și burta goală o auzi mai tare țipând de foame.

Sâmbătă dimineața, la ora trezirii, Ion căruțașul anunță că de cum se va face ziuă mare va porni cu sania spre sat, deci cei care plecau în permisie să fie gata de drum. Pompei își aminti de tainul de premândă pe care i-l promisese domnul Rudi în schimbul unui cuvânt pe care trebuia să-l transmită prin căruțaș. Dar care fusese acest cuvânt? Pompei îl uitase, apoi își aminti că legase acel cuvânt de altul, pe care îl știa mai bine, de șmirghel. Așa că sări și îi spuse lui Ion să treacă pe la domnul Rudi și să-i transmită că șmirghelul e bine. Avea să primească tain de premândă pentru alte două săptămâni.

„Care șmirghel, mă omule? Întrebă nedumerit Ion. Despre ce șmirghel tot vorbești?”. Pompei explică, cât putu el mai bine, că acel cuvânt trebuie spus special, fără el domnul Rudi nu-i trimitea premânda.

„A, despre Șmil vorbești? Nu-l cheamă șmirghel, mă omule, ci Șmil și râse la un loc cu ceilalți. Domnul Rudi la toți le face la fel, râde totdeauna și întreabă ce alt cuvânt sau nume au folosit oamenii uitându-l pe Șmil. Nu era nici o șmecherie cu Șmil, doar o joacă de evreu bătrân care se amuza și el un pic pe seama proștilor.”

„Bine, oi spune cuvântul cheie de deschis urechi de Șmil unuia dintre cei care coboară în sat și știe domnul Rudi cum să facă cu premânda ta, ca să o primești la timp.” Apoi sania se puse în mișcare, cu Ion pe capră ținând hăturile și patru ortaci care plecau acasă la odihnă.

Ziua de luni începu pentru Pompei cu o ușoară neliniște: dacă nu vine premânda, ce va face el flămând și fără puțință de a obține ceva de mâncare? Așa că îl întrebă pe Ștefan cam cât de departe este satul acela mai din vale, Gura Haitii și dacă de acolo ar putea cumpăra ceva de mâncare. Oare Dom Pedro ar putea să-i dea câțiva lei în avans din câștigul ce i se cuvine?

„Ce, ți-i teamă că nu vine premânda? Stai fără grijă, vine ea, domnul Rudi îi om de cuvânt, așa un ovrei ca el mai rar, niciodată nimeni n-o rămas flămând din cauza lui.”

Neliniștea îi fu împrăștiată la fel cum vântul spulberă zăpada de pe brazi pe vreme de viscol, o dată cu ceasul prânzului, când sania lui Ion opri la baraca lui Dom Pedro. Ion aducea cu el pe doi dintre bărbații care plecaseră sâmbătă la vale. Aceștia se răzgândiseră acasă, la îndemnul nevestelor, ca să amâie săptămâna liberă pentru luna mai, când o fi vremea pusului în pământ a cartofilor. Atunci era nevoie de mână de bărbat la arat, la făcut cuiburi, la pusul cartofilor în cuiburi și la astupat. Și mai cereau ajutor de la munte mai târziu, prin iunie, la prășit.

Ion îi dădu lui Pompei rucsacul cu merinde. Avea sacul cu mălai, cinci kile, slănina, brânza de burduf, carnea uscată și afumată și o pită mare, rotundă, integrală. Toate erau trecute pe o foaie de caiet cu pătrățele, cu mențiunea că valoarea lor va fi scăzută din leafa convenită pe timpul muncit, confirmat de domnul maistru Don Pedro. În plus, domnul Rudi i-a mai strecurat un borcânel de vreo jumătate de kil cu untură și jumări. De unde o fi făcut rost, că doar el nu consuma asemenea spurcăciuni?! Dar asta nu era important, acum Pompei avea cu ce să-și înceapă ziua, ronțâind câteva cubulețe de jumări.

Din sanie Ion coborî o cutie de carton, cam de jumătate de metru de lat și de lung pe care o duse în baraca șefului. După ceva vreme, Ion dădu cu un sfredel mic o gaură în tocul ferestrei și scoase un fir de sârmă roșcată pe care o agăță de streășină. La puțin timp după asta din casă se auzi muzică. Oamenii rămaseră stană pe locurile unde erau, unii își făceau cruce neînțelegând ce se petrece. În ușa apăru italianul cu o drăcie mică prevăzută cu mâner ca la mașina de tocat carne, mâner pe care îl învârtea de zor.

„Am cumpărat un aparat de radio cu dinam, acum pot asculta știri din lume, muzică și altele”, spuse el, bucurându-se de noua jucărie, ca un copil mai mare ce era de fapt. Ion căruțașul le spuse că aparatul fusese comandat la București încă din toamnă și sosise doar de câteva zile la Oficiul Poștal din Toplița, unde fusese pus sub paza jandarmeriei ca un obiect de mare valoare. Și l-au pus să semneze tot felul de acte, că dacă nu l-ar fi învățat Dom Pedro ce să facă, el nici curajul să se apropie de cutie nu l-ar fi avut.

„Măi, Ioane, nu ți-o fost frică de dracu, că stă în el și spune blăstămății?”întrebă unul dintre cioplitorii bătrâni.

„Ce drac, moșule, asta-i tehnică nemțească, nu glumă!”

Apoi se împrăștiară la lucru. Ion îi ceru voie lui Dom Pedro să i-l deie pe Pompei de ajutor la caii cu care tocmai sosise din călătorie. Și așa trecu și ziua

aceea. Și toate multe, la rând, până se împliniră cele șase săptămâni de muncă, după care Pompei obțină o săptămână de odihnă. Dom Pedro îi făcu socoteala zilelor lucrate, ceas cu ceas, și îi acordă și un mic spor pentru condiții de frig excesiv. În total avea de ridicat de la depozitul domnului Rudi suma de 600 de lei, din care i se reținea premânda, conform listelor trimise de comerciant tot la două săptămâni.

Pompei plecă acasă cu sania condusă de Ion sâmbătă, 7 martie 1936, pe la ora prânzului. Ajunseră la Secu pe la 4 după-amiază, ziua era încă departe de înserat. Ion mai coborî cu sania încă o jumătate de ceas până ajunse la casa lui. Aici îi ură lui Pompei odihnă plăcută și să nu uite să se întoarcă peste o săptămână, luni 16 martie, plecare de la OFA cu mocănița pe la ora 7 dimineața. Îi mai spuse că domnul Rudi nu poate fi găsit până luni dimineața, așa că să nu se deranjeze la depozit degeaba.

De la casa lui Ion căruțașul, Pompei mai avea de mers vreo 6-7 kilometri până acasă, pe Măghieruș. Grăbi pasul de cum o luă din loc ca să ajungă la timp, să nu-l prindă noaptea pe drum. Când ajunse acasă era întuneric, pe la casele oamenilor ferestrele erau luminate după cum avea putere fiecare, cu lampă sau cu opaiț. Pompei trecu puntea și deschise poarta larg, lăsând-o să se trântască cu zgomot. Pe dată, Iuliana crepă ușa uitându-se afară la vizitatorul nocturn, gălăgios. Își recunoscă bărbatul după haine și căciulă, așa că strigă cu bucurie: „Pompi, copilul meu! A venit tata, a venit tata!” Emil, mai mărișor, i se iți pe lângă fuste, dar Iuliana îl trase înăuntru să nu răcească. Lăsă ușa întredeschisă, lui Pompei nu-i trebuia decât trei pași ca să intre în casă și să-și adune averea dragă la piept. Bucuria revederii a fost mare. În seara aceea făcu baie, se spală ca lumea după șase săptămâni, își puse schimburi curate și dormi în patul acela caraghios al lor ca o cutie de chibrituri.

Duminică dimineața mai lenevi în pat peste ora lui obișnuită de trezire din zilele de lucru. Era așa de bine! Apoi își aduse aminte că era duminică, nu se cădea să nu se ducă la slujbă la mănăstire. Se îmbracă în grabă și plecă, de data asta Iuliana nu trebuia să vină cu el, nu fuseseră invitați ca data trecută.

Ajunse la mănăstire la timp ca să prindă cântarea Fericirilor. Îi plăcea versetul „Fericiți făcătorii de pace, că aceștia fiii lui Dumnezeu se vor chema.” Aici își făcea cruce, o cruce apăsată și se închina până la pământ. Totdeauna se gândea cam cum ar trebui să se poarte un om care vrea să facă pace pe pământ. Avea să-l întrebe pe părintele, poate avea să-i deslușească el căile făcătorilor de pace.

Încet, pas cu pas, înaintă în naos. Strana în care-l văzuse în urmă cu șase săptămâni pe părintele Emilian era liberă. Ascultă cu răbdare slujba până la

capăt, primi miruirea cu untdelemn sfințit de la părintele Ilie Ornei, preotul monahal al mănăstirii, de la care află răspuns la întrebarea lui cu privire la părintele Emilian Antal.

„S-a întors la rostul lui, nu știai?”

„Păi, acum îs șase săptămâni m-am mărturisit la sfinția sa și m-am împărtășit aici. Credeam că este starețul acestei mănăstiri”, zise Pompei.

„Nu, dragă, părintele venise doar pe acasă, la familie, el este preot paroh în București și poate că Prea Fericitul părinte Patriarh îi pregătește o slujbă mai înaltă. Dar ce treabă aveai cu sfinția sa? Stai la urmă și te ascult.”

Pompei cumpăni dacă să stea sau să nu stea, dacă să vorbească sau nu. Până la urmă socoti că secretul despre originea lui nu trebuie să-l trâmbițeze în gura mare. Rămase să-l întrebe pe părintele Ornei care sunt căile făcătorilor de pace, tare ar vrea să urmeze și el această cărare. Părintele râse cu bunăvoință, încă până acum nimeni, nici dintre frați și nici dintre mireni, nu-i pusese o asemenea întrebare de adevărată credință. Cumpăni puțin și, înainte de a-i da învățătură, îl întrebă pe Pompei câtă carte are, dacă citește Scriptura și ce anume. Pompei îi spuse că are doar 4 clase primare, de fapt are doar un certificat de alfabetizare obținut în armată. Dar că știe să citească destul de bine și să scrie, chiar scrisese scrisori acasă, la părinții lui, uimindu-i pe aceștia când le împărtăși că făcuse școală în armată. Părintele scoase un ceaslov și îl puse să citească Psalmul numărul 1, al lui David. Pompei luă cartea, mai întâi trecu peste litere, le desluși forma și apoi începu să le lege în cuvinte. După primul rând, citi cursiv. Continuă cu mici poticneli, dar pe măsură ce citea, rândurile i se așterneau mai ușor iar înțelesul rugăciunii îi înmuie glasul. Părintele fu plăcut impresionat de acest om simplu, cu nici 4 clase, dar care avea o minte ascuțită, de țăran sănătos la cap. Îi spuse cu cuvinte simple: „Drumurile făcătorilor de pace sunt tare încurcate și pline de primejdii, fiule. Scriptura ne vorbește de prooroci, de regi, de conducători de oaste, de judecători și de înalți preoți din Țara Sfântă a Vechiului Testament. Dar singurul adevărat făcător de pace a fost Iisus Hristos, Mântuitorul. El ne-a lăsat poruncă să ne iubim unii cu alții, să-i iubim pe dușmanii noștri și pe aproapele nostru ca pe noi înșine. Dar e tare greu să faci asta. Spune-mi, ai dușmani? Dintre aceia pe care i-ai tăia cu cuțitul sau i-ai strânge de gât?” „Da, cred că am câțiva”, zise Pompei trecându-și dușmăniile prin fața ochilor minții. „Dacă vrei cu adevărat să te numeri printre fiii lui Dumnezeu, du-te și îmbrățișează-ți dușmanii, cere-le iertare și sărută-i cu cinste, ajută-i cu tot ce au nevoie, vinde haina de pe tine și dă-le lor banii, ia pâinea de la gura copiilor tăi și dă-o dușmanului tău. Poți să faci asta?” Pompei răspunse sincer, din prima: „Nu pot, părinte, cred că nici un om din acest sat nu

ar putea face așa ceva.” „Vezi? Pentru noi, oamenii, acestea și multe altele sunt foarte greu de îndeplinit, chiar imposibile, dar lui Dumnezeu nimic nu-I este imposibil. Noi trebuie să facem după puterile noastre și măcar câteva din cuvintele înțelepte ale bătrânilor noștri ar trebui să le urmăm. Bunăoară, știi vorba: „Ce ție nu-ți place, altuia nu face”. Crezi că e greu să duci la capăt o asemenea învățătură? Trebuie doar să cumpănești înainte să faci un pas, un gest, să spui un cuvânt despre aproapele tău, trebuie să te gândești dacă ceea ce vrei să faci ți-ar plăcea să ți se întâmple și ție. Sau să nu te uiți în curtea vecinului cu invidie la capra lui, sau atâtea și atâtea pe care moșii noștri le-au trăit cu fapta și le-au lăsat ca vorbe bune.”

„Da, părinte, acum am înțeles, există pe această cale a fiilor lui Dumnezeu și o cărare mai netedă, fără gropi sau suișuri și coborâșuri abrupte. Putem merge pe această cărare cu cinste și să căutăm mereu la pilda Mântuitorului.”

„Uite, îți dau această carte de rugăciuni și de pilde simple. Citește-o și fii de ajutor apropiaților tăi, copiilor, femeii tale, neamurilor tale și vecinilor, celor cu care muncești ca să-ți câștigi pâinea. Când o termini, să vii să-ți mai dau.” Și îi dădu o cărticică subțirică, un caiet de școală cu rugăciuni și povestiri. Avea vreo 30 de pagini, dar Pompei fu bucuros, era prima carte pe care o primea în dar în viața lui. Plecă mulțumind, bucuros că avusese de a face cu un om bun, care mai întâi îl măsurase apoi îi dăduse pilda, sfatul și darul ce i se potriveau.

Seara, stând în pat lângă Iuliana și copii, Pompei citi o rugăciune care lui îi plăcea nespus de mult: „Înger, Îngerașul meu ...” Și o rugă pe Iuliana să-i învețe pe copii această rugăciune esențială pentru ei, copiii care îi au aveau acum dar și pentru cei care vor mai veni. Atunci, prinzând momentul, Iuliana îl anunță că a rămas gravidă ... El o strânse la piept și o sărută pe creștet: „Să fii sănătoasă, să ai grijă de tine și de copil”. Sub îmbrățișarea protectoare a bărbatului ei drag, toată teama pe care o trăise atâtea săptămâni dispăru ca șters cu cârpa și săpunul, și curând, Iuliana adormi un somn sănătos, fericită. Pompei o privea și se simți liniștit și cald, la fel ca în acea zi de duminică geroasă de februarie, la prânz, când toată lumea acelor bărbați aspri era fericită doar că mâncaseră împreună, din merindea lor săracăcioasă, o masă la care se simțiseră uniți cu adevărat, în frig, muncă grea și nevoi. Acest secret al fericirii începu să-l intuiască, poate că fericirea vine atunci când dai ceva din inimă, dar și cu o frântură de inimă lipită pe darul tău. Apoi adormi și el fericit.

Împăcarea

Iuliana născu o fetiță, în primele zile din octombrie 1937. Se potrivi ca durerile facerii să se pornească chiar în seara când Pompei sosi acasă, în săptămâna lui de repaus. Văzând-o pe Iuliana strâmbându-se de durere, Pompei intră în panică, înlemnind neputincios.

„Nu sta, cheam-o pe mătușa Moanczi, repede. Și pune cazanul de rufe la încălzit, cu apă curată de izvor. Du-te odată, fricosule!”

Născu spre ziuă o fetiță nespus de frumoasă, gingașă ca o păpușă de jucărie, din acelea care aduc totdeauna bucurie și dragoste fetițelor iubite și alintate de părinții lor. De cum apărură pe lume, fetița smulse exclamații de admirație mătușii Moanczi și Rozaliei, vecina de peste drum, soția lui Laszlo, pe care moașa o chemase să-i fie de ajutor. În zilele următoare, toată lumea care o vedea pe fetiță reacționa la fel, exclamând, cu plăcută surpriză, cuvinte de admirație, invocând Pronia să-i dea sănătate și ocrotire și scuipând simbolic de alungarea deochiului.

Spre sfârșitul săptămânii, când trebuia să se întoarcă la munte, Iuliana îl trimise pe Pompei la unchiul Sandor să-l roage să fie nașul copilului nou născut, căreia se hotărâseră să îi dea numele Margareta, în cinstea mătușii. Sigur că o vor boteza în biserica catolică, altfel nu se poate.

Unchiul Șandor îl primi bine pe Pompei. Adică avu atitudinea lui obișnuită, nici prea fericit dar nici dușmănos. Cam cum primești în ogradă un vecin care, în mod sigur, vine să-ți ceară ceva. Aflase de nașterea fetiței, comuna era destul de mică dar cu babe multe, care transmiteau dintr-un capăt în celălalt al satului toate noutățile, cine a născut, cine a murit, cine face nuntă, cine o căzut bolnav, cine are bani și cum îi cheltuie. Reacția mătușii Marghit fu un adevărat spectacol:

„Dar de ce să-i puneți numele meu? Altă floare mai frumoasă n-ați găsit? Că frumoase-s și crizantemele, sau lăcrămioarele, sau liliacul sau orice floare de câmp, toate-s frumoase că-s lăsate de Dumnezeu.”

„Ce prostii vorbești, femeie, cum să o boteze Crizantema sau Liliac sau Floare de Câmp, ai mai auzit tu așa nume la oameni? Și ce, numele tău nu-i frumos? Eu de ce te-am ales pe tine, din atâtea fete, m-am dus tocmai la Sovata ca să te găsesc, crezi că aș fi umblat atâta drum pentru orice Floare de Câmp?”

„, Noa, iar vorbești prostii, cum ai venit tu la Sovata pentru mine?! Spui minciuni, ai venit la fratele meu, că nu știu ce treabă aveai voi doi încă de pe vremea când ai făcut armata, mai ții minte, cum ai rămas cu gura căscată când m-ai văzut prima dată, hî?”

„Bine, bine, mi-o luat Dumnezeu mințile atunci, nu știu ce o fi fost cu capul meu, parcă-l lăsasem în pălărie, în cuier!”, șugua totdeauna unchiul Sandor când venea vorba de pețitul Margaretei. Adevărul era că Tibor, prietenul lui de cătănie, îi arătase într-o zi fotografia surorii lui, Marghit, tocmai o primise de acasă într-un plic cu scrisoarea obișnuită și vruse să se laude cu soră-sa, frumoasa floare de câmp. Lui Șandor îi plăcuse fata din poză și îi promise lui Tibor că va veni să o vadă și dacă-i chiar ca-n poză atunci o va răpi, să și-o facă nevastă.

„Și de ce să o botez eu? Pe mine mă știe tot satul, sunt nevastă de fochist la OFA, om serios, cu casă bună și două vacuțe curate cum n-are nimeni pe valea Mureșului. Crezi că voi sunteți de nasul nostru? Niște sărântoci, certați cu legea, eu să fiu cumătră cu voi?”

„Sigur că vei fi, zise unchiul Sandor, retezându-i cuvintele fără noimă spuse la emoții, că așa o lua gura pe dinainte ori de câte ori era luată prin surprindere. O vei ține în brațe la altar și vei spune „Fugi, satana, mă lepăd de tine!”, așa cum cere rânduiala botezului. Că Iuliana este nepoata mea, e singura mea nepoată, că frate-tu Tibor umblă prin lume neînsurat, iar pe copiii fratelui mei Andraș nu-i numesc nepoți până ce frate-miu nu vine în genunchi să-și ceară iertare de la mine. Așa că mergem la biserică și botezăm. Măine venim la voi, după Liturghie, vreau să-mi văd nepoatele și pe nepotul Emil, că voi nu-i aduceți la mine, ce, eu sunt balaur care mănâncă copii? Și să-i spui Iulianeii că nu mîncăm la voi, să nu facă nimic special, că orice ar face, tot o va vorbi mătușă-sa de rău prin tot satul!”

„Du-te, mă, gură rea, că eu nu vorbesc de rău familia, așa cum o faci tu! Ba să-i spui Iulianeii să taie un cocoș dacă aveți doi, să facă o supă cu tăieței, că nu știu dacă se pricepe să facă găluște de griș bune, potrivit de tari, că dacă nu-i ies ca la mă-sa Jofi, atunci chiar că o fac de răs în tot satul! Numai atât vreau să gust la voi, supă de cocoș, iar la felul doi să facă friptură de pui cu sos de usturoi și cartofi boierești, cu mărar și pătrunjel. Și să aveți și un pahar de palincă, trebuie musai dacă vreți să vă botez fata, că așa-i obiceiul, să inviți cumetrii la masă când tocmești botezul.”

Aflând vestea că a doua zi vor avea musafiri, că pentru prima dată după patru ani mătușa Marghit le va călca pragul, Iuliana fu în culmea fericirii. Dacă venea mătușa Marghit la ea la masă, atunci vestea va înconjura tot satul și vor intra și ei în rând cu lumea, cu comunitatea maghiară, mai precis. Va fi recunoscută ca nepoata lui Erszeny Sandor, nu doar ca Orfana cu Părul Roșu care a jucat în piesa de teatru cu Hu-hu-hurubă cel bâlbâit!

Pompei tăie cocoșul bătrân, îl opări și-l lăsă un ceas la muiat, apoi îi smulse penele și curăță pasărea, tăind-o în bucăți. Pulpele le lăsă întregi, pentru musafiri. Iar din piept tăie patru felii și le pregăti pentru șnițele, să fie servite la o țiucă, la începutul mesei, alături de slămina afumată nelipsită de la orice masă în Ardeal. Cumpără o jumătate de litru de monopol de 60 de grade, pregăti o țiucă cu chimion și gustă – destul de des, câte o juma de deț – ca să-i potrivească gustul de tare și de dulce.

A doua zi, duminică, pe la orele 11, Iuliana îmbracă copiii și îi puse pe canapeu, să stea cuminți când vor veni musafirii. Canapeul era o ladă de zestre lungă, făcută să fie bancă de șezut dar și ladă cu averea fetei la măritiș. Era lungă de doi metri, avea lateralele din lemn lucrat la daltă, ca la scaunele împărătești, și spătar cu flori vopsite în culorile câmpului. Încăpeau pe canapeu Pompei și copiii, iar Iuliana avea să stea la margine, să o dirijeze pe mătușa Moanczi care se oferise să le fie de ajutor la servit. Problema cea grea rămăsese fetița- păpușă: patul cel mare, ca o cutie de chibrit, trebuia să fie strâns și închis, altfel nu ar fi încăput musafirii în casă, așa că, în lipsa unui pătuț pentru copil, îi amenajară loc pe lada de lemne iar culcușul i-l aranjă în coșul pentru lemne! „Lasă, măi femeie, din sărăcie totdeauna ies lucruri bune, să știi! Numa că trebuie să nu-ți fie rușine cu sărăcia. Să te rușinezi de murdărie, de beție, de curvie și de alte lucruri urâte. Că în lume trebuie să fie și oameni săraci, altfel crezi că ar exista boieri și nobili? Nu, ei există numai ca să-i rușineze pe săraci de sărăcia lor!” Asta era teoria onoarei săracului a lui Pompei, cum avea să o numească peste ani fiul lui cel mai mic, inginerul.

Musafirii veniră la ora când clopotele bisericilor din sat băteau de amiază. Mătușa Marghit veni cu un buchet de crizanteme albe, tăiate cu foarfecul din grădinița ei de flori cu care se mândrea printre vecine și cunoștințe.

„Măi Șandor, îi cam mică locuința nepoatei tale, nu crezi? Taică-su, cumnatul tău, n-ar fi trebuit să lase moștenire un palat, ceva mai ca lumea pentru fiica lui?” Mătușa nu se putea abține să nu spună răutăți. Dar Pompei salvă situația, glumind: „Mătușă dragă, nu scrie pe lucrul de mână de pe peretele de la sobă că „Locuința-i un palat când bărbatu-i mulțumit” Și râseră, așa era, pot să jur, spuse mătușa Moanczi.

Mătușa Marghit lăudă bucatele, inclusiv găluștele de griș. „Nu ți-o zis Pompei să nu faci găluște, ca să nu te faci de râs? Ce, vrei să arăți că ești o mare bucătăreasă și că știi să faci găluște totdeauna bune și pufoase?”

„Da, mătușă, sunt o bună bucătăreasă, poți să o întrebi pe doamna doctor Grosfeld la care am fost slujnică, ea îmi spunea totdeauna că sunt „mica ei bucătăreasă mare!” De la mama n-am învățat mare lucru, că a murit devreme,

ceva am furat de la dumneata, apoi am învățat ca slujnică la doamna Grosfeld, să-i dea Dumnezeu lor și al nostru sănătate, că tare bună femeie este!”

„Adevărat, așa-i, este o doamnă vestită în tot satul, toată lumea o laudă. Dar mie trebuie să-mi mulțumești că ai ajuns slujnică la acea casă de domni, că dacă te-aș fi ținut la noi ca pe copilul nostru, nimic nu s-ar fi ales din tine”, zise mătușa, ieșind și de această dată învingătoare, cu premiul pus pe capul ei. Numai că lucrurile nu stăteau așa. Doctorul Grosfeld îl opri pe unchiul Sandor pe drum, la câteva zile după ce Iuliana se făcuse cunoscută ca actriță de succes și o ceruse să fie lăsată să le fie „fată-n casă”, de ajutor pentru doamna doctor. Unchiul mulțumi, onorat de propunere și se tocmiră la preț. Doctorul fu ferm pe poziție: jumătate din leafă să fie pus la bancă ca zestre, pe când se va mărita, iar cealaltă jumătate să îi fie înmănat fetei, de față fiind și tutorele Sandor, la sfârșit de lună. „Și să-i cumperi ghetе și fustă și surtuc, ca pentru o fată-n casă mare, iar cheltuiala o poți opri din câștigul fetei, bine?” Contribuția mătușii Margareta în această poveste a constatat în achiziția îmbrăcămînții fetei, pe care o negocie la sânge cu Knoll, proprietarul magazinului de stofе din centru.

Masa fu un succes. Mâncară și spuseră glume, râseră cu ușa deschisă deoarece se nimerise ca acea binecuvântată zi de octombrie să fie una călduroasă la orele prânzului. Au stabilit că botezul se va face în săptămâna când Pompei avea să fie din nou acasă.

Împărtăși bucuria sa, a deplinei împăcări cu unchiul Șandor, pe drumul de întoarcere la Deluț, cu Ion căruțașul care îi devenise un fel de prieten. Apelau unul la altul la nevoie. Mai mult, Ion îl căuta pe Pompei, grija celor șase cai era o povară destul de grea pentru un singur om. Iar Pompei se dovedi a fi un iubitor de animale, le îngrijea cu mare atenție, „cu ochi și palmă bună”, cum zice proverbul, că astea sunt principala hrană care îngrașă pe prietenul omului. De la Ion, bucuria lui Pompei pentru nașterea frumoasei fetei și pacea care se instalase în casă se împrăștie în tot Deluțul. Când îi veni rândul să plece din nou în permisie, Dom Pedro îl chemă deoparte și îi dădu 50 de lei, ca un cadou de botez din partea lui. Bucuria italianului era, după declarația lui, nu numai pentru toate faptele de bine din casa lui Pompei ci, în plus, pentru că în casa unui creștin ortodox răsărise o floricea catolică.

Botezul se desfășură normal, respectându-se ritualul moștenit din vechi. Masa de botez fu dată de unchiul Sandor, care se bucură cel mai mult de faptul că la biserică, înainte de începerea slujbei, veni să-i strângă mâna fratele său, Andras. Se salutară fără nici un cuvânt despre problemele lor, doar conveniră că fetița Margareta era foarte frumoasă. Semăna, parcă, cu bunica Iulianei dinspre tatăl Francisc. Aici nu fură de acord, dar fiind în biserică, nu continuă disputa

deoarece cantorul dăduse drumul la orgă și muzica sfântă le acoperi glasurile. După botez, unchiul Sandor i se adresă fratelui: „Andras, dacă ai ceva să-mi spui, spune-mi numai mie, apoi voi hotărî dacă te chem la masă la mine acum, după botez sau nu ne vedem nici pe drum, ca până acum.”

Andras stătu puțin pe gânduri, după care zise:

„Am să-ți spun doar atât: Eu am dreptate nu tu, dar pentru că ești frate mai mare, recunosc dreptul tău la ultimul cuvânt. Asta ca să nu se supere părinții noștri acolo în cer. Dar la masă nu vin, deși mi-ar face mare plăcere, că Marghit gătește foarte bine. Nu vin deoarece Ilonka mea și cu Marghit a ta abia așteaptă să se ia la ceartă, de va vorbi Toplița despre noi o lună întreagă. Să ne vedem cu bine și să ne cunoaștem de frați. Am zis bine?”

„Ai zis foarte bine, cred că Dumnezeu îți pune mințile la loc, mă bucur că recunoști că sunt fratele mai mare și eu trebuie să am ultimul cuvânt. Cât despre femei, eu cred că ar trebui să ne învățăm femeile să tragă la trăsură. Că și cel mai nărăvaș cal tot se învață cu hamul, dar o femeie, nu suntem noi bărbați, măi Andras? Tu nu prea ești, dar eu sunt. Așa să știi și am să ți-o dovedesc, că în curând Marghit va fi numai lapte și miere despre voi și mai ales despre Ilonka. Atunci voi aștepta invitația ta la masă, de ziua ta de naștere, bine?”

„Așa să ne ajute Dumnezeu!” ziseră amândoi într-un glas și se îmbrățișară. Ceea ce lumea observă pe dată și câțiva, care cunoșteau conflictul și cerbicia fraților, își făcură cruci mari a slavă!

A doua zi, Pompei urcă la munte.

Capitolul 19

Operația

Târziu, când Pompei depăna amintiri din anul acela, al nașterii și botezului fetei sale, ochii i se-ngustau a zâmbet melancolic, în timp ce pe obraji

aluneca o lacrimă cât un bob de mărgăritar. Ofta și clătina capul a jale: „De ce, Doamne, cu dărnicie dai cele mai de neprețuit bucurii și clipe de mare fericire, ca în momentul următor să iei totul înapoi? Pe Tine, Doamne, nu te doare inima când vezi atâta jale? Tu zici, în Scripturi, că l-ai făcut pe om după chipul și asemănarea Ta și i-ai pus minte în cap și inimă cu simțiri. Toate le-ai făcut după chipul și asemănarea Ta? Înseamnă că și Tu, Doamne, ai suferit cum am suferit și eu atunci când ai luat înapoi darul scump, pe îngerul Tău întrupat în fetița mea minunată, Margareta? De ce ai făcut asta? Ca să înțeleg și să simt la fel cu Tine durerea pierderii Fiului Tău mult iubit, atunci când oamenii haini l-au torturat și l-au răstignit pe cruce? Nu-i drept, Doamne, să-l faci pe om după chipul Tău și să-l lași pradă dușmanului Tău care, prin acesta, distruge tot ce ai făcut Tu. N-a fost destul că ai luat-o pe Margareta înapoi, în Raiul Tău, ci mi-ai pus, în anii ce au urmat, atâtea nevoi în spinare până mi-am plecat genunchii și Te-am rugat, cu lacrimi în ochi: „Nu-mi da, Doamne, mai mult decât pot să duc!” Când a fost asta? Când ni s-au născut fiii, Eugen în 1941 și ultimul, Petru, în 46? Da, de atunci parcă toate s-au îndreptat în casa mea, numai eu nu am înțeles cum trebuie să plătesc acest dar din urmă primit. De ce, oare, am fost atât de prost și nu am priceput nimic, pe loc, din întâmplările vieții? De ce m-ai lăsat să cad în greșală, iară și iară și să plătesc de fiecare dată? Acum Iuliana mea este greu bolnavă, ce ai de gând, mi-o iei și pe ea? Îndură-Te și nu lăsa pruncul de numa trei ani fără mamă!”

Fără să vrea, gândurile lui Pompei se întorceau la acea discuție pe care o avusese cu părintele Emilian Antal la mănăstirea Sfântul Ilie. Părintele se întorsese acasă și-și căuta liniștea reculegându-se în rugăciune, după multele încercări la care fusese supus de oameni după moartea unchiului și protectorului său, patriarhul Miron Cristea. Plângând moartea fetiței dragi, Pompei se răzvrătea. Iar părintele Emilian, cu vorba lui blândă încerca, la rândul-i, să-l liniștească, făcându-l să-și deschidă inima în suferință spre Dumnezeu, care Însuși suferise la fel atunci când oamenii răi din lumea rea îi răstigneau fiul iubit. Nu știa cât de mult îl unise durerea lui cu durerea Tatălui Ceresc, dar după lunga mărturisire la părintele, furtuna din sufletul lui Pompei parcă se mai domolise. Nu primise dezlegare de păcate de la părintele, răzvrătirea față de Dumnezeu nu se ierta cu una cu două, mai trebuia să treacă peste multe canoane, ceea ce viața de toate zilele nu-i permitea omului care avea sprijin doar în cele două brațe ale sale pentru a-și întreține familia numeroasă.

Era în 1949. Furtuni au trecut peste lume, furtuni au trecut și peste Pompei și casa lui. Acum stătea cu Iuliana bolnavă la ușa cabinetului doctorului Matias din Cluj, cel mai vestit chirurg al României la vremea aceea.

„Dacă doctorul Matias nu poate face nimic, apoi nimeni nu te mai poate ajuta, Pompei! Noi ți-am deschis ușa cabinetului acestui om vestit, să nu îndrăznești să-l superi cu vreun dar sau cu bani din sărăcia voastră. El este un mare Om și nici n-a clipit când Statul i-a luat clinica și spitalul, pe care din banii lui le-a construit, și a făcut intrare gratuită oamenilor sărmani când aceștia înotau în nevoi și neputințe. Doar mulțumește-i, orice o zice, de bine sau de rău.”

Aceste vorbe i le-a zis Balint, în gară la Toplița, când i-a pus în mână biletele de tren și scrisoarea de recomandare către spitalul din Cluj. Acel Balint care a ridicat glasul în apărarea oamenilor în decembrie 1935, la adunarea ținută în sala de așteptare a gării din Toplița. Acel Balint care nu i-a mai răsărit în cale până în 1940, în iarna când îi treceau pe evrei peste graniță, în Moldova, pe cărările dosnice ale munților, apărându-i de furia nemților și a hortiștilor. Acel Balint care acum e cel mai important om la Toplița, care poate și face multe, și bune dar și rele, în război, cum zice el.

Ușa cabinetului se deschise și o asistentă îmbrăcată în halat alb îi invită înăuntru. Doctorul le veni în întâmpinare. Era un bărbat potrivit de statură, cât Pompei de înalt. Părul alb îi dădea un aer nobil, avea trăsături frumoase, iar renumele și întreaga lui înfățișare impuneau respect. Dar ochii, ochii aceia cenușii, minunați și iscoditori, erau în același timp izvor de lumină, de bunătate și de încredere.

„Am citit în scrisoare despre ce este vorba. O vom interna pe doamna și îi vom face analizele, apoi vom vedea ce trebuie făcut. Cred că va dura câteva zile. Dumneavoastră, domnule Todoran, aveți unde locui? Dacă nu, cred că vă putem interna pentru câteva zile ca să aveți unde dormi, bine? Matilda, să le faci internarea la amândoi soții și să-i pui în porție de astăzi, de la prânz.” Apoi, întorcându-se către ei, se scuză: „Mâncarea de spital este mai subțire, mai ales în perioada asta de după război. Dar este ceva mai mult decât nimic. Aveți încredere, eu voi face tot ce pot, dar să știți că numai Bunul Dumnezeu vindecă!”

Pompei plecă capul neștiind ce să zică. Fără vrerea lui, din gură îi ieși cuvântul cel mai potrivit: „Amin! Fie voia Lui, domnule doctor!”

Această expresie de credință îl uimi dar îl și bucură pe doctor. Îi conduse la ușă, unde Matilda îi invită să stea pe scaune până vor fi gata formele și va veni o asistentă care va avea grijă de ei.

Au stat în spital patru zile. Pe la ora 1 la amiază în ultima zi, vineri, fură chemați la cabinetul doctorului Matias. El intră direct în subiect, fără ocolișuri.

„Ați venit aici bolnavă grav, doamnă Iuliana, așa că nu trebuie să ne ascundem de adevăr. Unul dintre rinichii dumneavoastră este blocat, acolo se

întâmplă ceva rău și răul acesta trebuie dat afară, altfel puteți muri în dureri mari. Extirparea unui rinichi nu este o operație ușoară, poate dura ore multe, până acum nimeni din România nu a făcut o asemenea operație. Veți fi prima. Dar am aflat de la colegii mei din străinătate, de la Viena și Paris, că și cu un singur rinichi se poate trăi. Numai că trebuie să vă feriți de frig, de răceală, de muncă grea, de supărări, de sărăcie... După operație, va fi după voia lui Dumnezeu. Știința zice că fără un rinichi puteți trăi cel puțin zece ani, depinde de cum o să vă îngrijiți. Azi este vineri. Sâmbătă și duminică vom pregăti blocul operator pentru această operație specială și luni dimineață, vom trece la fapte. Să ne ajute Dumnezeu!”

Atât. Îi conduse la ușă și închise după ei destul de brutal. De fapt, bietul doctor avea emoții. Cu un instrumentar vechi, cu materiale de mână a doua, procurate anevoie, mai mult prin contrabandă, își asuma o sarcină pe care puțini medici s-ar fi angajat să o ducă la capăt. Dar nu și el, doctorul Matias, care totdeauna iscodea faptele, căuta în cărți și tratate până găsea răspuns la ultima întrebare. Era vestit între medicii chirurghi din Europa prin curaj, o pregătire teoretică excepțională și o siguranță deplină în manevrarea instrumentarului când intra în interiorul corpului omenesc. Rinichii erau organe puternic vascularizate. A extirpa un rinichi însemna să izoleze fiecare vas de sânge, cât de mic, să-l lege strâns și abia apoi să-l taie. Rând pe rând, până când rinichiul rămânea izolat, legat numai cu tubulatura proprie de racord la celălalt rinichi și la întreg corpul. Era mai mult o operație de migală, dacă se întâmpla un accident și un vas de sânge se spargea înainte de a fi izolat, se putea ca întreaga cavitate să se inunde și operația nu mai putea continua până când ... Dar mai bine să nu ne gândim la rău!

Pompei trăi emoțiile alături de Iuliana în așteptarea zilei de luni. Când sosi clipa, se ținură de mână, fără cuvinte, până la intrarea în sala de operație. Se retrase de lângă targa mobilă, rămânând înconjurat de mulțimea de ziaști care veniseră să surprindă acea premieră chirurgicală, făcută de un om vechi într-o societate nouă, care avea să dea totul pentru omul simplu, sărac dar muncitor ... Pompei prinse, din instinct, semnificația politică a operației. Nu era de acord cu această propagandă, se spuneau prea multe cuvinte fără înțeles și căroră nu le vedea rostul. Ca de atâtea ori, instinctul îi dictă comportamentul. Fu asaltat de ziaști, care mai de care se întrecea să-i pună întrebări pe care el nici nu le auzea măcar, darămite să le înțeleagă. În fața blițurilor își făcea cruci după cruci și spunea întruna: „Noi suntem oameni săraci, cu carte puțină. Ne rugăm ca Bunul Dumnezeu să-l ajute pe domnul doctor, că el este scăparea celor săraci și bolnavi. Dacă n-ar fi domnul doctor Matias ...” Și o lua de la început cu aceleași

cuvinte. Până când paza îi împinse pe ziariști spre ieșire, asigurând liniștea necesară în blocul operator.

Pompei fu condus într-o cameră micuță, pe același culoar cu sala de operație. Avea o masă și un pat de spital. Asistenta îi spuse să se întindă și să nu se plimbe pe culoar, să nu încerce ușa de la sala de operații ca să nu deranjeze cu nimic mersul operației. „Să fiți cuminte, bine?” Și îl lăasă singur.

Orele treceau greu. Gândurile și amintirile veniră buluc și, mai mult ca să treacă timpul, derulă întâmplările prin care trecuse de la botezul Margaretei, în acel an 1937. Cu 12 ani în urmă. Iarna trecuse fără evenimente. Prin martie, în anul următor, o dată cu primele semne ale primăverii, micuța Margareta făcu febră. Se trezise dimineața cu obrăjorii în flăcări și ochii înțețoșați. Ardea toată și Iuliana se sperie. O chemă pe Moanczi să aibă grijă de copii, o îmbracă pe micuța Margareta, o înveli într-un cojoc de oaie și plecă într-o fugă cu ea la doctor. Nu era încă ora 8 când bătea la ușa doctorului Grosfeld. Acesta apărui în pragul bucătăriei cu un pahar de lapte în mână. Iuliana despachetă fetița și doctorul puse dosul mâinii pe fruntea ei. „Iuliana, fă o compresă cu apă rece și înfășoară mâinile fetei, repede. Stai cu ea până mă schimb.” Reveni curând și o consultă, o pipăi peste tot, dizolvă un pachetel cu un praf alb-gălbui în sirop de dulceață de afine și i-o dădu fetei mai mult cu forța, i se uită în gât și rămase un timp pe gânduri. Apoi prescrie o rețetă, îi dădu Iulianei 10 lei și o trimise la farmacie, în centru, să comande medicamentul.

„Nu știu ce să zic. Nu-i gâtul roșu, pe burtică n-are pete, plămânii sunt aprinși, suflă greu, e adevărat. Hai să zicem că e răceală și mai așteptăm să vedem ce se întâmplă. Uite, pune mâna pe fruntea ei, nu palma ci brațul tău, dezgolește-l până la cot și ia-i temperatura. Simți? Dacă e mai fierbinte de atât, fă-i comprese cu apă rece și îmbracă-i fiecare mână până la cot cu compresa. Trebuie avut grijă să nu-i crească temperatura peste cât are acum. Am să vin să o văd deseară, pe la ora 7. Dacă-i răceală, la ora aceea trebuie să-i crească temperatura și trebuie să ai grijă. Fii atentă cu ea toată ziua.”

Iuliana îmbracă fetița, plecă mulțumind doctorului și se duse repede la farmacie. Dădu rețeta și primi un petic de carton cu un număr și indicația farmacistului Duha să vină la ora 12 după sirop, că va fi gata. Dădu cei 10 lei primiți de la doctor și plecă în grabă acasă. Toată ziua fu cu ochii pe Margareta. Fetița dormita, câte o dată dădea frenetic din cap, apoi din mâini și din picioare, gema, se dezvelea și strănuta. Focul duduia în sobă când veni doctorul în vizită. Îi spuse Iulianei să nu facă atât de cald în casă, tot ce-i prea mult nu face bine, o înveli bine pe fetiță, îi acoperi fața cu o batistă de tifon pe care o scoase din trusa lui medicală și deschise ușa, să intre aer. Iuliana se ocupă de ceilalți doi copii, să

nu răcească, apoi doctorul închise ușa. O dezbracă pe micuță, o cercetă peste tot, în gât, în urechi, pe sub brațe, prin părul de pe creștetul capului. Îi puse termometrul, avea aproape 39 de grade. Îi făcu comprese reci și îi împachetă mâinile, Iuliana știa cum trebuie să facă, învățase de la domnul doctor de la prima răceală a lui Emil. Apoi plecă, spunându-i că dimineața Iuliana să trimită vorbă printr-o vecină despre starea fetei, el va veni să o vadă pe la prânz. Să nu scoată fetița din casă, să vegheze asupra temperaturii și să-i dea ceai de zmeură fără zahăr sau miere, dacă are. Sigur că are, doar asta era planta cea mai populară la ei la munte.

A doua zi era sâmbătă. Iuliana se trezi cu spatele țeapăn de frig. Adormise numai în rochița de casă la picioarele fetei. Ridică fitilul lămpii cu gaz și văzu că micuța Margareta dormea liniștită. Îi puse dosul palmei pe frunte și i se păru că nu are temperatură. Verifică și cu cealaltă mână, simți la fel. Aprinse focul în sobă, își trase ciorapii și o vestă mai grosuță, apoi se cuibări în pat, lângă fetiță. Emil și Emilia erau la mătușa Moanczi, avea ea grija lor.

Se trezi speriată când afară se luminase bine de ziuă. Vârful mesteacănului de la poartă era poleit cu razele soarelui, ziua se arăta caldă, avea să curgă apă pe fâgașele lăsate de săniile cu trunchiuri mari de brad trase de boi spre fabrică. Fetița ardea din nou. Îi pregăti compresele reci, făcu alt ceai, proaspăt și își încălzi o cană cu lapte pe care îl bău cu înghițituri mici, gândindu-se ce să mai facă pentru a alunga boala de pe îngerașul ei scump. Apoi coborî din pat, se lăsă în genunchi și se rugă. Spuse începutul rugăciunii Tatăl Nostru, apoi sări la Ave Maria, apoi începu o rugăciune de implorare, cu cuvintele care îi veneau singure în minte. Plânse cu lacrimi fierbinți, le simțea umplându-i ochii și arzându-i, nici nu se mai osteni să se șteargă la ochi. Plânsul îi făcu bine, poate cineva acolo sus, în ceruri, îi ascultase rugăciunea și îi ștersese lacrimile și alungase jalea din inima ei. Când ceaiul se răci suficient, dădu fetei să bea, cu lingurița, ținând-o în brațe ca la alăptare. Margareta bău cu poftă câteva înghițituri, apoi gurița ei rămase închisă, refuzând ceaiul amar. Iuliana o legănă, cu blândețe, îngânând o melodie oarecare și stătu mult timp așa, liniștea parcă le învăluisese pe amândouă. Apoi fetița zvâcni, tremură scuturată de febră și obrăjorii i se aprinseră din nou. Moanczi tocmai intra pe ușă, cu copiii de mână. „Istenem, Istenem!”, doar atâta putu să spună și se puse pe bocit, stând înlemnită în mijlocul camerei. Era atâta jale în căsuța aceea ...

Pe la amiază Iuliana fugi la OFA, la poartă, la depozitul domnului Rudi. Îl rugă pe acesta să-i transmită lui Pompei la carieră, poate o fi cineva care urcă la Deluț luni dimineață, că fetița cea mică este grav bolnavă. Doar atât, va ști el, Pompei ce să facă cu acea veste. Tot filmul acelor zile îl află Pompei mult mai

târziu, de la mătușa Moanczi și de la vecinele Aniko și Tereza, care încercau să-l scoată din amorțire, pe el și pe Iuliana deopotrivă, la multe zile după înmormântare.

Pompei sosi luni noaptea, frânt de oboseală. Venise pe jos tot muntele, până la Secu avusese lumină. De aici, intrând în sat nu-i mai fu frică de lupi. Dar îl dureau picioarele ude learcă, soarele fusese puternic toată ziua și apa curgea sau băltea în zăpada mocirlită de pe drum. Intrând în casă, se prăbuși în genunchi lângă pat și nu îndrăzni să o atingă pe scumpa lui care ardea ca focul. Parcă simțindu-i prezența, micuța Margareta întinse mânuța și îl atinse, Pompei îi dădu degetul arătător și fetița îl strânse cu o putere nebănuită. Preț de câteva secunde. Apoi, răsuflând lung, șuierat la început, se stinse înțepenind cu pumnul mic peste degetul aspru al tatălui.

Când înțelese că fetița a murit, Pompei urlă. Ca un lup turbat scoase din gâtleej un sunet neomenesc și se înmuie. Rămase în genunchi, prăbușit peste marginea patului, gemând din greu. Apoi se lăsă pe podea și începu să se legene, repetând cu glas stins „De ce? De ce?”

Alături de el, Iuliana era o altă stâncă de durere. Așa-i găsi Moanczi care veni într-un suflet la auzul aceluia sunet teribil pe care Pompei îl slobozise din gât atunci când sufletul Margaretei plecase în călătoria spre Creator. Strigă, din prag spre vecini: „Ajutor, a murit fetița!” Repetă strigătul de câteva ori, până văzu ușile deschizându-se la Tereza și la Aniko și pe cele două vecine punându-și pe umeri broboadele grele, de iarnă. Intră înapoi, încercă să o ridice de jos pe Iuliana dar nu putu. Vecinele intrară și încet, încet, cu ajutorul lor reușiră să restabilească cât de cât o stare de lucruri aproape normală. Spălară trupușorul fetiței, o îmbrăcară cu hăinuțele cele mai bune pe care Moanczi le scoase din canapeu, apoi întinseră pe masă o pătură peste care așezară copila adormită în pace, fără dureri și febră.

Pompei rămase covrig pe podea, așa cum era când intrase în casă, cu sumanul pe el. Adormi sau leșină, nici el nu putu spune nimic mai târziu. Se trezi spre ziuă cu totul alt om. Ridicându-se de jos, admiră frumusețea copilei pe care Dumnezeu o luase înapoi și spuse: „Dumnezeu să aibă grijă de ea, de acum. Ai milă, Doamne, de sufletele noastre!”

Doar Iuliana auzi cuvintele bărbatului. Veni lângă el, întărită parcă de puterea de suferință a soțului și gata, umăr lângă umăr, să pornească împreună spre ... Unde? Încotro?

Mătușa îi aduse la realitate. Pompei trebuia să se ocupe de toate. Mai întâi să meargă la doctorul Grosfeld să obțină certificatul de deces. Apoi să meargă la Primărie să obțină aprobarea de îngropare. Apoi la preot, la cel catolic unde

fusese botezată Margareta, pentru loc de groapă în cimitir și pentru slujba de înmormântare. Apoi la tâmplar, pentru cruce și sicriu. Toate acestea mătușa i le repetă de trei ori, nefiind sigură că bărbatul slăbit de durere și parcă tâmp înțelesese ce avea de făcut. Uitându-se la el, mătușii i se înnodară cuvintele și lacrimile în barbă, dar nu se lăsă copleșită. Îl luă pe Pompei de umeri și îl scutură zdravăn, cât putu ea, trezindu-l la realitate.

O îngropară miercuri. Pompei singur săpase groapa în pământul înghețat. Tot singur purtă pe brațe sicriul cu trupul neînsuflețit, de acasă până la groapă. Acolo fu ascultător și lăsă preotul și groparii să-și facă treaba până la capăt. Aproape tot satul participă la înmormântare. Purtarea nefirească a lui Pompei stoarse lacrimi, nu puțini fură bărbații care își ștergeau ochii și suflau nasul, pe furiș, ca să nu fie luați în râs.

După înmormântare, Pompei rămase acasă, cu Iuliana și copiii o lună încheiată, până la Paști. Când constată că Iuliana era în stare să aibă grijă de ea însăși și de copii, urcă la munte. Rămase acolo toată luna mai, până primi știrea, de la domnul Rudi, că este chemat la Direcțiunea fabricii OFA, pentru reangajare. Pompei plecă din munte, parcă rupându-se din acel loc care-i devenise a doua casă. Se simțea mai sigur și mai liniștit în prezența pietrei. Stâncile mute, nemișcate de veacuri, îi transmiteau putere, dar parcă îl și înlănțuiau cu funii nevăzute. Plecă cu regret de la carieră, Dom Pedro îl îmbrățișă și îi ură liniște și pace.

A doua zi, la Direcțiune primi o hârtie prin care era înștiințat că fusese angajat ca paznic de noapte la porțile fabricii. Salariul era pe jumătate față de câștigul de la carieră, dar era bine, avea să fie acasă, avea să se ocupe de familie, să o păzească. Interveniseră pentru el unchiul Sandor și doctorul Grosfeld, care era prieten bun cu directorul fabricii.

În 1939 li se nascu o altă fetiță. Nu era la fel de frumoasă, dar amândoi, Iuliana mai întâi, apoi și Pompei, se pomeniră că o strigă pe nou născuta cu numele Margareta. Și așa o botezară. De data asta, mătușa Ilonka fu nașa, mătușa Marghit refuză întrebarea Iulianei dacă vrea să îi boteze fetița. „Ce te-o apucat să-i pui numele de Margareta? O fi de bine ce faci sau o fi de rău? Bătrânele spun și așa și așa. Așa că eu nu mă bag. Destul mi-ați rupt inima cu nepoțica și fina mea Margareta, de parcă ar fi fost propriul meu copil. Nu mai vreau să plâng. Cine are copii, să și-i crească singur, pe mine să mă lăsați în pace.” Era o declarație de suflet, de la mătușa Marghit aceste cuvinte sunau a jale și părere de rău. Omenesc, foarte omenesc!

În septembrie, izbucni războiul. Bărbații fură chemați la încorporare. Plecau rând pe rând. Pompei nu primi nici o hârtie, așa că fără știrea soției se

prezentă la Comisariat și ceru explicații despre starea lui. Un sergent ca de 50 de ani, cu un picior de lemn bocănind pe podelele Comisariatului îi ceru să revină a doua zi pentru răspuns. Pompei află că acei care fuseseră condamnați în timpul stagiului militar nu puteau servi patria pe timp de război, deoarece își pierduseră onoarea. Așa că era pus la dispoziția Primăriei spre a servi local, în gărzi sau cum s-o chema formațiunea militară de veterani din localitatea respectivă. Primi o hârtie, o adresă a Comisariatului către Primărie, prin care numitul Todoran Pompei, soldat instruit în trupele de jandarmi, cu o condamnare de un an la batalionul disciplinar în timpul stagiului militar, nu era apt combatant pe timp de război, așa că era pus la dispoziția Primăriei pentru a fi încorporat în Garda Civică locală.

Cu hârtia în mână, Pompei veni acasă și îi explică Iulianeii ce se întâmplase. „Mie nu mi-ai spus niciodată că ai făcut pușcărie înainte să ne luăm. De ce?”, îi reproșă femeia. „Apoi nici eu n-am știut că-i pușcărie. Noi eram în patrulă, într-o noapte, patru soldați jandarmi și cu sergentul, șeful patrulei. Aveam cazarma la Feldioara. În timp ce mergeam cu patrula prin oraș, am fost atacați de niște țigani. Erau mulți, cred că vreo 10-12. Voiau să ne ia armele. Noi ne-am apărat și în timpul îmbrâncelilor o armă s-a descărcat și unul dintre țigani a căzut mort. Ceilalți au fugit. Noi am primit întăriri de la cazarmă, apoi țiganii au venit la poartă cu toată șatra, femeile făceau un circ nemaipomenit, cerând trupul celui mort și viața celui care a ucis, la schimb. Tribunalul militar ne-a condamnat, pe noi jandarmii de rând, la câte un an de batalion disciplinar, iar sergentul a primit patru ani de pușcărie și a fost dat afară din armată. Pe noi ne-a apărat un avocat civil, pe gratis, a spus că am fost în legitimă apărare. Dar judecătorii militari nu au ținut cont de asta, ne-au condamnat pentru moarte de om. Într-un fel, au închis gura țăganilor care erau puși pe scandal mare, până la București. Asta-i povestea. Tot răul spre bine, eu rămân acasă cu voi, nu mă duc pe front.”

Apoi veni vara anului 1940. Știrea cedării Ardealului de Nord scoase comunitatea maghiară pe străzi. Pompei își amintea acele ore de exuberanță, cu oamenii fluturând steagurile naționale, cântând imnul Ungariei, dansând ceardașuri în mijlocul străzii cu lăutarii țigani maghiari alături. Apoi începură să devină agresivi față de români. Mai întâi luară cu asalt Primăria și cerură autorităților române să plece. Poliția, jandarmii și un pluton de soldați ai armatei române apărară clădirea. Nimeni nu fu rănit, doar câțiva voinicoși rămaseră cu vânătăi. Primarul dădu o ordonanță prin care explică modul de transfer al puterii, conform legii și instrucțiunilor primite de la București. Invita întreaga comunitate locală, români și maghiari deopotrivă, să stea calmă până când

delegații oficiali ai Ungariei vor sosi pentru a prelua puterea. Celelalte imagini din acele zile și din anii de ocupație care au urmat, Pompei le alungă din minte, nu vru să se dea de partea lui Balint care, cu orice prilej, cerea public ca toți criminalii de război să fie judecați și condamnați. Și numea toate crimele acestora, de la omor, jaf, bătai și schingiuri până la simple palme și scuipături.

Pompei se străduia să fie neutru. El și casa lui suferiseră în timpul ocupației, dar nu putea să fie răzbunător pe vecinii cu care rămase în cele mai bune relații în toți anii aceia. Mai întâi Iuliana a fost chemată la Primărie și i se aduse la cunoștință că avea să fie cetățean al Ungariei cu toate drepturile numai dacă soțul, Pompei, își lua cetățenie maghiară, adică lua alt nume și prenume și înscria și copiii cu numele noi. Apoi toată familia trebuia să treacă la religia catolică. Avea termen de conformare 24 de ore, dacă nu, urma să fie decăzută din toate drepturile de cetățean al Ungariei. Ce ar fi însemnat această decădere din drepturi, întreabă Iuliana, scuzându-și neștiința. Păi, în primul rând nu ar mai fi primit cartelă de pâine, făină, gaz, zahăr, ulei. Apoi, în orice conflict cu un cetățean ungur avea să fie ... În toamnă Emil începu școala, elev în clasa I-a. Ei l-au înscris la clasa română, dar din prima zi copilul a fost mutat la clasa cu limba maghiară, că doar mama lui era unguroaică! Și apoi școala în limba română a fost desființată!

Nu, nu, era prea mult, Pompei alungă amintirile acestea, tot coșmarul a trecut, acum suntem pe altă lume.

Cufundat în amintiri, nu-și dădu seama cât timp trecuse de când începuse operația Iuliane. Ceasul său de buzunar arăta orele 2 de după-masă, deci trecuseră cinci ore de când începuse operația. Ieși pe hol dar nu văzu pe nimeni. Se apropie cu pași furișați de ușa sălii de operație și își apropie urechea de ușă. Din sală răzbătu clinchet de instrumente metalice ciocnite între ele și voci șoptite. Se retrase înapoi în cămăruța lui. Se întinse pe patul tare, fără pernă și reluă firul amintirilor.

Anul 1940 a fost un an teribil de rău. Vecinii români de pe strada lor se baricadaseră în curți. Până la Crăciun tensiunea în sat fusese maximă, apoi lucrurile se mai domoliră. Din nou sărăcia îi uni pe oameni. Românii nu aveau acces la gaz, la zahăr și la ulei. Cea mai mare problemă era gazul lampant. În loc de zahăr, se folosi mierea de albine. Pompei cumpără cu bani făină de grâu și de mălai de pe piața neagră, dar de gaz se lipsiră. Undelemn consumaseră puțin și înainte, acum baza deveni untura de porc. În primăvară, Pompei cumpără doi porci pentru îngrășat, în loc de unul, ca în anii precedenți. În general, se descurcau. Vecinii maghiari de pe stradă erau pașnici și prietenoși. Pentru ei,

Iuliana rămânea tot unguroaica rămasă orfană de mică, bună soție și mamă de copii. Iar Pompei fu acceptat, mai mult tolerat. Nimeni nu se legă de ei.

În noiembrie 1940 îi lovi cutremurul cel mare. Casa bătrânească se zgudui puternic, din pereți tencuiala de lut sări pe alocuri și un praf fin, de lut uscat pluti mult timp în aer. Altceva nu se întâmplă, casa de lemn rezistă cu succes cutremurului mare și celor mărunte care urmară și care fură resimțite și la Toplița.

Pe la sfârșitul lui noiembrie, în miez de noapte Pompei fu trezit de bătaii timide în ușă. Numai în izmene și cu sumanul pe umeri, crăpă ușa și nu mică-i fu mirarea să-l vadă în prag pe domnul Rudi. Pompei deschise și imediat intrară Rudi cu nevasta și doi copii măricei, ca la 10-12 ani, o fetiță mai mare și un băiețel. „Pompei, să ne ierți dar trebuie să ne ajuți. Noi evreii suntem în mare pericol. În Ungaria hortistă, evreii sunt adunați și băgați în lagăre. Toată averea le este confiscată, iar în lagăre sunt supuși la munci grele, cu mâncare foarte puțină. Ovreii noștri mor pe capete. Trebuie să fugim în munți, să trecem Călimanii la Vatra Dornei, dincolo în România, acolo este bine. Poți să ne ajuți?”

Pompei privi spre Iuliana care se ridicase din pat și-și trăgea fustele pe ea. „Domnul Rudi, dumneavoastră ați fost om cu noi, ne-ați ajutat mult, sigur că suntem datori să vă sărim în ajutor. Dar cum să facem?” „Uite cum facem: pe la Secu nu se poate, ieșirea din Toplița este păzită de honvezi. Ne vom duce la Călimănel. Cu căruța, chipurile să cumpărăm brânză. De acolo avem de urcat prin munți, la Toaca, Cica Mică, Cica Mare, până la vârful Rețițiș. Acolo ne așteaptă niște ovrei de-ai noștri, cu oamenii lor și ne trec în Moldova. Tu, Pompei, vei mîna caii spre Călimănel, eu mă voi ocupa de tot ce se întâmplă pe drum. Dar drumul îi liber, încă nu s-a pus post de control. De la coada Călimănelului vom urca pe jos. Lăsăm caii și căruța la un gospodar și continuăm pe jos. Avem tot ce ne trebuie pentru munte. Tu cunoști muntele și tot ce trebuie să facem ca să rezistăm la un drum lung, de iarnă. Ce zici, te învoiești?” „Cum zici dumneata, domnu Rudi.” Bine, stăm noaptea asta la tine, mâine seară urcăm în Zencani, coborâm la OFA, o luăm de acolo peste podul de cale ferată îngustă, ieșim la drumul Reghinului și acolo luăm caii și căruța din curte de la fratele tău, Vasile. Merinde de drum avem noi, tu să-ți iei numai îmbrăcăminte de iarnă. Când te întorci, iei caii și căruța de la gospodarul din Călimănel și-i duci acasă la Vasile, fratele tău. S-ar putea ca zilele următoare să te caute și alte familii de evrei. Dumnezeuul nostru, al meu și al tău va avea grijă de tine, că tu ești numit anume de soartă să fii scăparea noastră!”

Nu vorbiră de vreo plată. Pompei nici nu gândi măcar să ceară ceva pentru acest drum. Dar avea să vadă cum funcționează recunoștința oamenilor, mult mai târziu.

Ziua trecu cu greu. Erau prea mulți în camera destul de mică, așa că pe la 10, Pompei și Iuliana plecară în sat. Duseră copiii la Moanczi, iar Rudi și familia se putură odihni câteva ceasuri. Bătrânul evreu – de fapt, nu era prea bătrân, abia trecuse de 55 de ani – se întinse cu nevasta și copiii în patul-cutie de chibrit, admirând ingeniozitatea tâmplarului care crease acea construcție. Soții se opriră mai întâi la doctorul Grosfeld. Acum că știau ce li se întâmplă evreilor, grija lor față de acea familie atât de cumsecade depăși cu mult simpla recunoștință. Doctorul închisese cabinetul, pe ușă era un afiș că este bolnav. Dar Pompei și Iuliana îndrăzniră și servitoarea le deschise. Doamna Grosfeld veni la ușă și îi pofti înăuntru, întrebând ce se întâmplă. Pompei începu, codindu-se și negăsindu-și cuvintele. Apoi, când apăru și domnul doctor, îi dădu drumul, pe șleau. „Domnu doctor, am auzit că e de rău cu dumneavoastră, scuzați-mă, adică cu evreii. Am venit să vă întrebăm dacă vă putem ajuta cu ceva, că dumneavoastră ați făcut atâtea pentru noi.” Spuse acestea gândind că, poate, o fi știind și doctorul Grosfeld despre calea de scăpare aranjată de Rudi. Doctorul îi luă mâna aspră în mâinile lui și îl strânse ușor. Ochii i se umeziră pe dată. „Soarta noastră este pecetluită, Pompei. În Europa de astăzi, evreii trebuie să plătească pentru istorie. Vom face ceea ce fac și ceilalți evrei, eu sunt doctor, trebuie să-mi fac datoria, chiar și în lagăr. Dar vă mulțumim. Sunteți oameni simpli dar cu inimă bună. Am știut din totdeauna că trebuie să vă ajutăm, cât putem și noi. Dacă Dumnezeu vrea, o să ne vedem. Dacă nu, să ne păstrați în amintire.”

Plecară cu inima îndoliată. „Dar nu, acestui om nimic rău nu i se va întâmpla, spuse Iuliana cu convingere. Lumea are nevoie de un asemenea om, mai ales că-i doctor priceput și inimos. Eu cred că va fi bine.”

Când se lăsă întunericul, pe la 6 și jumătate seara, Pompei porni de unul singur spre strada Reghinului, la fratele său Vasile. Îl conduse pe domnul Rudi până la străduța care urca spre cimitirul eroilor din primul război, pe dealul Podinii, pe lângă casa pocăitului Nucu, cel cu barbă de călugăr. Acolo se despărțiră, domnul Rudi cu familia urcară în Zencani.

Vasile îl primi în casă fără nici o vorbă. Doar îi spuse că i-a pregătit un rucsac cu o ploscă cu monopol, două ouă fierte și o bucată de afumătură fiartă cu coloniale. Adică cu piper și foi de dafin. Șezură de vorbă de una, de alta. Cam după un ceas apăru și Rudi cu familia. Intrară înfrigurați și se traseră în jurul sobei să se încălzească. „Domnu Rudi, ar fi bine ca doamna și fetița să îmbrace

pantaloni bărbătești, pe munte este pericol mare acum iarna, numai cu fuste, cât or fi ele de groase“, zise Vasile.

„Știu, măi Vasile, mulțumesc de grijă, ne vom îmbrăca gros când ajungem la ultima casă din Călimănel, până acolo stăm așa, că dacă ne oprește o patrulă, ce zicem? Noi avem o explicație, domnul Gantz de la fabricuță are o casă în Călimănel, vom zice că mergem la el peste noapte și mâine cumpărăm brânză de la niște gospodari. E de crezut, nu?” Fără să stea prea mult la taclale, Vasile și Pompei ieșiră să scoată caii din grajd. Mărioara servi femeia și copiii cu ceai cald de zmeură cu miere. Când traseră căruța cu coviltir în fața porții, Mărioara le dădu o saltea umplută bine cu paie, ținută aproape de sobă, astfel că nevasta evreului și copiii se cuibăriră sub coviltir, la căldura paielor de grâu.

Vasile deschise poarta, iar Pompei porni atelajul. Domnul Rudi urcă lângă el pe scândură și curând se pierdură în noapte, pe drumul Reghinului. Nici tipenie de om nu întâlniră în cale. Mai jos de ultima casă aparținând de Toplița, la o jumătate de kilometru, se deschidea un drum pietruit spre dreapta. După prima curbă, apărură casele din Călimănel scoțând fum din hornuri. Merșeră vreo jumătate de oră până când o arătare îmbrăcată în costum alb, cu glugă, ieși în calea cailor, oprindu-i. Veni spre domnul Rudi și întrebă dacă totul este în ordine. „Da, totu-i cusher, urcați cu doamna în căruță“, zise Rudi. Li se alătură altă siluetă îmbrăcată în alb, mai delicată desigur, fiind vorba de o femeie micuță de stat. Curând ajunseră la ultima casă din cătun. Acolo un bărbat voinic deschise poarta mare și lăsă caii să intre. Toată lumea coborî și intrară în casa încălzită. Pe masa din mijlocul camerei, stăpâna casei pregătise o farfurie cu plăcinte cu brânză și câni cu lapte acru. Era bine să mănânce ceva de drum lung. Domnul Gantz privi lung la Pompei, scormonind în memorie de unde îl cunoștea pe acest om? Își aminti curând și i se adresă direct: „Aha, dumneata ești creștinul care zici că nu ești câine de pripas!“ și râse, vesel. „Mi-ai plăcut atunci, mi-a părut rău că nu aveam nici o posibilitate să te ajut. Iar acum am ajuns la mila dumată. Vezi cum e soarta omului? Azi ești sus, mâine cine mai poate ști?!“ Pompei nu spuse nimic. De altfel, nici nu știa ce să zică.

Femeile se retraseră cu stăpâna casei în odaia alăturată, ca să se pregătească de drum. Reveniră curând, îmbrăcate în alb, ca soția domnului Gantz. Când au intrat în cameră, se duseră la patul de lângă perete și își luară fiecare rucsacul pregătit acolo. La fel făcură și copiii. Își luară rămas bun, gazda îi mai dădu câteva detalii de drum lui Pompei și apoi porniră. Pompei își făcu cruce și murmură câteva cuvinte. Abia acum realizează în ce aventură se băgase. Dacă, Doamne ferește, ungunii aveau vreo patrulă prin munți și dădeau peste ei mureau acolo cu toții, secerați de gloanțe. Că afișele cu sancțiuni, scrise inclusiv

în limba română, erau lipite peste tot. Dar Pompei nu le băgase în seamă atâta timp cât aceste situații nu îl priveau.

Ora de plecare fusese 9. Domnul Gantz scoase din haină un ceas mare de buzunar, și i-l dădu lui Pompei. Trebuie să ai un ceas, e bun oricând, mai ales la astfel de drumuri. După o oră de urcuș pe o potecă prin pădure, drumul se albi, ninsese de curând. Dar zăpada era mică, urmele lăsate erau clare. Pompei le ceru să se așeze în coloană, să meargă unul după altul, copiii la mijloc și doamnele, iar bărbații să acopere urmele de pași ale copiilor și femeilor cât mai bine cu putință. Fiecare trebuie să calce pe urma celui din față. Fără explicații. Mai urcară vreo doi kilometri și zăpada deveni mai groasă, acum regula de mers stabilită de Pompei era mai ușor de urmat. Pe la miezul nopții, ajunseră la o margine de poiană, în față terenul în pantă lină era complet descoperit, dar la vreo sută de pași mai încolo se zărea o cabană, nici prea mare, nici prea mică. În frunte fiind, Pompei avu timp să oprească coloana sub brazi. Nimeni nu vorbea. Pompei scrută locul, privi cât putea de atent spre marginile poienii și apoi spre cabană. Zări, prin noaptea albită de stratul proaspăt de zăpadă, stivele de lemne tăiate și așezate pe târnaț, aproape de ușă. Nu se zărea nici o mișcare suspectă, liniștea era deplină. Pompei porni de unul singur pe sub copaci, spre dreapta, așa cum știa că ar trebui să ajungă destul de repede la Schitul Tuturor Sfinților. Când ajunse la vreo trei sute de pași, se opri din nou și scrută întinderea, coasta de deal dar și poiana, pădurea din față. Nimic suspect. Făcu semne cu brațul, invitând grupul să-l urmeze. Când văzu că aceștia îl urmau, porni din nou, cu precauție, până când cabana rămase în urmă. În pădure se simți în siguranță, așa că așteptă să i se alăture și ceilalți. Le spuse în șoaptă că vor ajunge într-un ceas la schit, acolo vor afla mai multe de la călugări. Sigur, el îi cunoștea din anii când a lucrat la cariera Deluț. Erau oameni de încredere, creștini ortodocși adevărați.

Merseră în tăcere următorii kilometri. Deși noaptea era fără lună, zăpada curată, așternută de curând dădea suficientă lumină ca mersul să fie mai lesnicios. În același timp, puteau observa de la distanță orice mișcare în pădure. Nimic nu trăda că în jur ar fi ceva suspect. Ajunseră în curând aproape de schit. Când Pompei zări turla cunoscută, le făcu semn celorlalți să se oprească și el merse în recunoaștere. Ajunse aproape de schit. Ușa închisă, hornul fără fum arătau că înăuntru nu se desfășura nici o activitate. Dar Pompei știa că în biserică cei doi călugări nu aveau odihnă la această oră din miez de noapte. Așa că, destul de aproape fiind de bisericuță, duse pumnul căuș la gură și imită vaierul bufniței. De câteva ori, la distanță un țipăt de altul. Bufnițele nu erau active în această perioadă a anului. Pentru un muntean, un țipăt de pasăre nepotrivit anotimpului și orei din zi constituia un semnal de alarmă, de avertizare sau cine

știe ce altceva. După câteva minute, dinspre schit țipătul bufniței veni ca un răspuns. Imitarea era perfectă, aceeași tonalitate, același interval între țipete. Atunci Pompei se ridică și se apropie de biserică cu curaj. Ușa se deschise și părintele Gherontie, mai tânăr, se arată în prag cu o mică lumânare în mână. Pompei se apropie, făcu de la distanță plecăciuni și când ajunse la doi pași se puse în genunchi în zăpadă și spuse: „Cuvioase părinte Gherontie, binecuvintează pe cel ce altădată a adus la schit pâinea sfințită de la Sfânta Mănăstire a Sfântului Prooroc Ilie.” „Tu ești, Pompei? Bată-te cu mir sfințit Sfântul Ilie, ce-ți veni să tulburi miezonoptica unor călugări păcătoși ca noi? Ori ai adus pe cineva?” Da, părinte, am adus dar nu se cuvine să se apropie că sunt jidovi, părinte!” „Noa, să nu spui așa, fiule, că și Iisus Domnul a fost jidov și noi ne închinăm Lui. Iar Biblia, Dumnezeu a pus-o pe umerii poporului iudeu, pe care L-a ales din toate neamurile câte Le-a creat pe pământ.” Și băgând două degete în gură, fluieră ciobănește: „Brrr la strungă, oile mele!”

Grupul de fugari se apropie. Veneau smeriți, neîndrăznind prea multe. Când fură doar la doi pași, din biserică ieși părintele Ilarie însoțit de doi străini. Toți se speriară, în frunte cu Pompei. Crezu că au fost trădați, strigătul părintelui Gherontie „Brrr la strungă, oile mele” sunase alarmant de sinistru. Acum, prezența unor străini le întări frica. Dar numai câteva secunde, apoi unul dintre cei doi străini se apropie și zise: „Pompei, nu mă mai cunoști? Sunt eu, Balint! Nu te teme, am știut împreună cu soțul meu, acest om numit Bernard, din Câmpulungul Moldovei, că vei veni pe drumul cunoscut de tine, așa că am grăbit de la locul de întâlnire stabilit înainte. Totul este bine, haideți înăuntru în biserică, domnu Gantz, domnu Rudi și doamnelor și voi, copii!”

Deși hornul nu scotea fum, soba din mijlocul bisericii era fierbinte, iar în jurul ei era cald și bine. O găleată pe jumătate plină aburea mirosul cunoscut de ceai de zmeură și părintele Ilarie le turnă în căni de tablă lichidul cald. Se așezară care pe unde apucară, pe jos pe niște cojoace sau în cele câteva strane. Era trecut de două noaptea și călătorii erau sfârșiți de oboseală, mai ales femeile și copiii. Așa că Balint trecu la obiect: „Dormiți câteva ore, pe la cinci dimineața plecăm mai departe. Ne vom opri în satul Gura Haitii, acesta nu este ocupat de nici un fel de trupe. Pe la ora 10 va veni o sanie cu oameni de încredere și vom coborî la Dornișoara, în România. Mareșalul Antonescu a declarat de curând la radio că i-a comunicat Fuhrerului, la cererea acestuia de extrădare a tuturor evreilor, că România nu are cetățeni de dat. Că își va proteja și ocroti cetățenii, de orice etnie sau religie ar fi aceștia. Deci nu aveți a vă teme. Aveți actele de identitate emise de Regatul României încă dinainte de cedarea teritoriului, ele sunt valabile și nimeni nu se va atinge de voi. Dumneata, Pompei, poți rămâne la

schit sau să te întorci în Toplița. Dar cel mai bine ar fi să urmezi traseul cioplitorului de piatră și să cobori sâmbătă cu Ion căruțașul. Așa nu vei da de bănuiră nimănui.”

Oamenii se întinseră pe jos pe cojoace, grupându-se pe familii. Spusele lui Balint i-au liniștit pe deplin și frica din ochi se stinse, acea frică de animal hăituit pe care o zărise Pompei la domnul Gantz când spusese acele vorbe despre soartă, în casa gospodarului din Călimănel. Pompei se trase către ușă cu Balint la o discuție, iar călugării își reluară rugăciunile în surdină. „Cine ești dumneata, domnule Balint și cum de te gădesc băgat în treaba asta periculoasă? Nu ne-am văzut de la proces, ce s-a întâmplat cu dumneata?” „Bade Pompei, și eu am fost condamnat și închis la Doftana, închisoarea politică a Siguranței. De acolo, după un an, am fost transferat la Târgu Jiu în lagăr, iar tovarășii m-au ajutat să evaderez. Cu călăuze de încredere am ajuns înapoi în Călimani anul trecut, în vară, am aflat de la Dom Pedro toată istoria ta și a familiei tale. Dar n-am aflat de ce ai fost arestat și condamnat la ocnă grea, n-am aflat cine ești și de ce ești atât de periculos pentru Siguranța Statului.” În câteva cuvinte, Pompei se lămură cu cine avea de a face. Deci Balint era comunist, așa cum se zvonea la Toplița. Iar acești comuniști probabil că erau bine organizați și puternici, după cum lăsase de înțeles Balint. „Și ce cauți dumneata aici, la salvarea de evrei?” „Este o misiune pe care am primit-o de la partid. Salvăm tot ce putem, dar mai ales evrei, din Ardeal, din Ucraina, din Polonia. Războiul a făcut ravagii în Polonia, acolo comuniștii au fost vânați mai ceva decât evreii, noi am preluat la graniță convoaie întregi de refugiați polonezi și ucraineni, i-am dus la Constanța și mulți au emigrat în America. Ceea ce fac nemții și hortiștii este o mare porcărie, o crimă ce va fi pedepsită în curând, când popoarele se vor uni la luptă împotriva lor. Stai numa și așteaptă, ai să vezi ce istorie vom trăi noi.”

Pe la cinci dimineța, Balint și Bernard treziră grupul de evrei și îi pregătiră de drum. La despărțire, domnul Gantz vru să-i facă cadou lui Pompei o haină albastră cu dungulițe. Era puțin uzată dar bună de purtat, însă când i-o puse în mână, Pompei simți pe revere cocoșei de aur cusuți dedesubt. Îi dădu haina înapoi lui domnu Gantz spunându-i cu reproș: „Noi nu vindem și nici nu cumpărăm pe arginți, domnu Gantz, să nu te superi, că nu mă cunoști. O dată dumneata ai fost om cu mine, chiar dacă ai cerut un preț prea mare, poate tocmai ca să nu fac târgul. Acum mergeți sănătoși, de haina asta ai mai mare nevoie dumneata și doamna și copiii lui Rudi. Eu sunt învățat cu sărăcia, că nu sunt câine de pripas!”. Evreul îl îmbrățișă și îi șopti la ureche, parcă citind din cartea sfântă: „Nici în Iudeea nu am găsit așa un om ...”

Când ziua se arată în toată frumusețea ei, cu soarele strălucind peste întinderile nemărginite așternute cu un covor alb, de curățenie, Pompei porni singur spre carieră. Acolo mai rămăseseră câțiva oameni dar și aceștia așteptau ca lucrul să înceteze. Ungaria nu avea nevoie de piatra din Călimani, acum era război, le trebuia fier nu piatră. Și lemn și grâu și petrol. Pe toate le găseau în Ardealul primit pe gratis de la nemți, ca preț al trădării.

Rămase la carieră cu Ion căruțașul doar o singură zi, a doua zi cariera se închise și oamenii strânseseră puținele lucruri de luat acasă. Tot ce aparținea carierei, scule și unelte mai ales, Ion le grămădi în beciul pe care-l avea săpat în stâncă, acolo unde ținea el butoaiile cu varză murată. Cei șase cai fură înhămați la două sănii mari, în prima se urcară oamenii, iar în a doua Ion puse cele două axe cu roți de căruță. Acestea erau averea firmei, lăsate lui în grijă de Dom Pedro, cu sarcina de a face cărăușie în folosul familiei sale. Iar de o fi să se termine războiul și lucrurile să revină la normal, vor face socotelile atunci.

Ajunseră repede la Secu. Acolo nu era zăpadă, așa că fură nevoiți să înlocuiască săniile cu căruța. Ion îi duse pe toți până la doi kilometri de centrul satului, de acolo ajungeau pe jos fiecare la casa lui, iar el se întoarce acasă. Pompei intră pe poartă când soarele se grăbea să apună. Iuliana îl așteptă până se dezbracă și se așeză la cină. Mâncă în tăcere iar după ce copiii adormiră îi povesti Iulianei, pe scurt, toată aventura acelor zile. Și îi mai spuse de Balint, că s-ar putea ca alți evrei să aibă nevoie de ajutor, el o să fie gata să ajute acești oameni. Iuliana nu zise nimic, știa ce încăpățânat devenea bărbatul când se lupta pentru o cauză dreaptă.

Aici amintirile i se întrerupseră. În sălița de spital intră o asistentă aducând un așternut cu două păaturi și câteva perne, aranjă patul pe care șezuse Pompei, apoi doctorul Matias intră, sfârșit de oboseală. Zâmbi bucuros: „Am reușit, soția dumitale va fi bine. Operația a durat opt ore, sunt obosit frânt. Nu ai voie să o vezi nici azi, nici mâine. De altfel, în aceste două zile ea va dormi. Până atunci, stai pe aici și bucură-te, dar fără băutură, că te dau afară din Cluj și din toată România. Și nici o vorbă la ziariști.” Adormi în timp ce spunea ultimele cuvinte.

Capitolul 20

Tovarășul muncitor necalificat

Pompei se frământă fără rost în cele două zile de interdicție, dând târcoale ușilor ce dădeau spre secția de reanimare a spitalului, acolo unde Iuliana dormea somnul recuperator după greaua operație. Cineva dintre bolnavii din salonul unde i se dăduse și lui un pat să se odihnească pe durata spitalizării soției îi arătă poza într-un ziar local care dădea știrea despre succesul de răsunet mondial al operației făcute de vestitul doctor Matias asupra unei paciente de doar 36 de ani, grav bolnavă cu rinichii. Păstră ziarul ca să fie de amintire peste ani, dar nu dădu mare importanță faptului că el, Pompei, soțul pacientei devenită vestită în lume peste noapte, a fost fotografiat de niște reporteri care nu aflaseră de la el mare lucru.

Și totuși articolul din ziar îi aduse o surpriză uriașă. În orele de vizitare din ziua a doua din cele acordate de doctorul Matias spre recuperarea Iulianei, Pompei se pomeni căutat de doi oameni a căror revedere îl uimi peste măsură dar îi și produse o fericire imensă. Primul sosit la salon fu, nici mai mult nici mai puțin decât domnul Rudi, împreună cu soția și cei doi copii, acum niște tineri frumoși și bine făcuți. Toți îl îmbrățișară și-l felicitară pentru reușita operației, îi aduseseră Iulianei flori și prăjituri și două borcane cu compoturi. „Să le mănânce

doar Iuliana, sunt bucate cusher, nu-s de nasul păcătoșilor bărbați, chiar dacă au meritul de a fi salvat de lagăr și moarte mulți ovrei în timpul războiului”, zise cu glas mare domnul Rudi, acum un moșneguț rămas tot cu părul și barba roșcate, chiar dacă mai încărunțise un pic. Afirmația despre rolul de salvator de evrei al lui Pompei atrase privirile tuturor oamenilor din salon. După vizită, Pompei avu de dat multe explicații despre aventurile tinereților sale.

Povestind despre întâmplările din acea iarnă de pomină, timpul zbură pe nesimțite. Rudi și familia lui au ajuns la Iași, acolo comunitatea evreiască îl ajută să-și pornească o mică afacere, cât să reziste în anii de război. Când țara se eliberă, Rudi veni la Cluj la neamuri, fiindcă moștenise o casă și o dugheană în piață. „Tot comerț, cu brânzeturi, preciză Rudi, râzând mulțumit. Măi Pompei, acolo la Toplița am învățat să cunosc care brânză-i bună, chiar dacă-i în burduf de câine”, șugui evreul și continuă, luându-și rămas bun: „Să vii pe la noi cu Iuliana când se va externa, să stați și să vă odihniți înainte de a vă întoarce la Toplița. Acum plecăm, că uite ai alt vizitator important, pe care noi îl cunoaștem și îl salutăm cu tot respectul!”

De patul lui Pompei și de grupul format de el cu familia lui Rudi se apropie un doctor în halat, cu stetoscopul la gât. Boneta care-i ascundea părul și ochelarii cu lentile groase îl făceau de nerecunoscut pe bunul doctor Grosfeld, vizitatorul anunțat de Rudi. Pompei îl recunoscuse doar după ce doctorul își scoase ochelarii ca să le ștergă lentilele dar și ochii umeziți de bucuria revederii. „Pompei, ce bine-mi pare că ești sănătos. Ai fost un om puternic, ai dus greul toți anii aceștia, asta li se întâmplă oamenilor care au inimă adevărată în piept”. Era slab dar încă robust. Anii de lagăr au lăsat urme, chiar dacă datorită doctorului Matias avusese, în ultimii doi ani de detenție, un regim special, de favoare.

Doctorul Grosfeld fusese ridicat la câteva zile după vizita lui Pompei și a Iulanei, atunci când aceștia i-au sugerat să fugă în munți, fără să spună cuvintele deschis pentru că secretul era al lui Rudi, nu al lor. În lagărul de transfer, de pe lângă Cluj, doctorul fusese despărțit de soția lui, pe care, de atunci o căuta fără încetare, neputând să afle nimic, urma pierzându-se printre hârtiile din diversele lagăre de exterminare, arse în fugă de hitleriști sub presiunea spargerii fronturilor. Acolo, în lagăr veni în ajutorul oamenilor bolnavi, cu sfaturi și proceduri simple de prim ajutor, chiar dacă risca bătaie și durițai de la paznici. Cu toate sancțiunile ce i-au fost aplicate, cu chipul umflat de paturile de armă încasate, doctorul nu s-a lăsat intimidat și curând vestea despre cazul lui ajunse la urechile comandantului lagărului, un ober de rang mare. Acesta dădu ordin să fie lăsat în pace, deținuții apți de muncă trebuiau să fie atent selectați și trimiși

urgent, convoi după convoi, în Vaterland, deci un ajutor medical calificat nu făcea decât bine intereselor lagărului. Astfel doctorul Grosfeld rămase la Cluj, în lagărul de transfer. Cum vorbea fluent limba germană, curând printre pacienți începură să-și facă loc și soldații germani din corpul de pază. Mai pe ascuns și cu fereală, apoi din ce în ce cu mai mult curaj, mai întâi veteranii apoi și soldații mai tineri apelau la câte un consult de urgență și primeau sfatul calificat al doctorului. Acesta avea grijă și le cerea nemților să verifice diagnosticele puse de el prin vizite și consulturi la medicii din libertate, să nu pună prea mare preț pe spusele lui, el n-are instrumente, n-are nimic din ceea ce ar trebui să fie la îndemâna unui adevărat doctor care dă diagnostice sigure, calificate. Cuvintele lui pline de modestie dar și imperative l-au făcut repede remarcat, cu atât mai mult cu cât toate diagnosticele puse de el au fost confirmate și reconfirmate afară.

Așa se face că într-o zi ploioasă din toamna anului 1942, o criză de rinichi extrem de dureroasă îl puse la pământ pe oberul lagărului. Felcerul neamț se uita neajutorat la el, nu știa ce să facă. Ofițerul răcni, sfâșiat de durere, să fie adus doctorul evreu de urgență. Când ajunse la fața locului și văzu starea gravă a bolnavului, doctorul ceru ca acesta să fie internat de urgență la Cluj, la clinica profesorului Matias, deoarece doar acesta putea să rezolve problemele rinichilor, în care devenise specialist recunoscut internațional. Până atunci însă, tot ce putea face el, un biet fost doctor de țară, era să îi ceară bolnavului să se întindă pe spate pe birou și să se descalțe de cizme. Doctorul Grosfeld examinează atent tălpile bărbatului, fără să-l atingă. Din momentul când a fost adus din lagăr și introdus în biroul oberului, patru soldați îi urmăreau atent fiecare mișcare, stând cu puștile îndreptate spre el și cu degetele pe trăgaci. Doctorul nu le dădu atenție, își văzu de meserie. Cu delicatețe atinse cu vârful degetului arătător o zonă din talpa piciorului drept al pacientului. Acesta își retrase piciorul tipând de durere. Imediat țevile puștilor se ridicară amenințător. Neamțul îl întrebă pe doctor: „Ce ai găsit, de ce mă doare talpa și rinichiul la fel?” Doctorul îi explică despre legătura centrilor nervoși din talpă, de pe palme și urechi, de pe irisul ochilor cu organele interne și efectul intervenției asupra acestor puncte ca măsură de prim ajutor. Neamțul dădu ordin ca doctorul să fie lăsat să-și facă treaba. Acesta îl avertiză pe comandant că masarea punctului sensibil va fi foarte dureroasă, pentru început. Bolnavul își încleștă mâinile de blatul mesei, strânse din dinți și se lăsă tratat. La început masajul fu blând, delicat. Durerea atroce cedă ușor și bolnavul anunță rezultatul. Atunci doctorul evreu ceru felcerului să-i aducă un unguent, o alifie grasă, orice, ca să facă masajul alunecos. Acesta veni repede cu o cutiuță cu cremă de mâini plăcut mirositoare și imediat doctorul Grosfeld

începu un masaj mai în forță. Durerea reveni pentru scurt timp, apoi cedă brusc. Comandantul opri intervenția medicului și ceru felcerului să-l încalțe. Îl mai întrebă o dată pe Grosfeld numele profesorului din Cluj și adresa clinicii acestuia, apoi cu un semn dădu ordin ca deținutul să fie dus înapoi în lagăr. Nici o mulțumire, nici un gest de recunoștință. Răsplata însă nu întârzie prea mult. Oberul fu consultat de profesor, acesta îi relată intervenția prin masaj a doctorului evreu din lagăr, și atunci profesorul profită de poziția sa favorabilă și ceru să-l vadă pe acest doctor, ca să-l întrebe ce alte simptome descoperise. Motivă prin aceea că această procedură orientală de masaj era puțin cunoscută și practică în Europa, deci acel medic trebuie să fie cineva special. Comandantul ordonă să fie adus evreul la clinică. Trecu o jumătate de oră și doctorul Grosfeld, cu cătușe la mâini și lanțuri la picioare fu introdus în cabinetul profesorului. De cum îl văzu, profesorul își recunoscă studentul favorit. Vorbi cu el în germană pentru a elimina orice suspiciune. Conversația se rezumă doar la termeni de specialitate. Apoi profesorul spuse că este de ajuns, deținutul să fie scos din cabinet, dar să aștepte afară. Întorcându-se spre comandant, profesorul îl dojeni aspru. Ca specialist și cadru didactic, știa cum să-l facă pe elev să roșească de să-l usture rău mintea proastă. Așa procedă și cu acest nemțoi umflat, arogant și nesimțit. „Cum, domnule, ai în lagăr un om de aur, valoarea lui de medic este mai mare decât greutatea lui în aur și dumneata îți bați joc, ținând în lanțuri un om, un medic care și-a sacrificat viața numai ca să-și facă datoria față de bolnavi? Să știi că am să-ți fac raport, acesta este un mare specialist, trebuie imediat eliberat și să i se pună la dispoziție tot ce trebuie ca să lucreze ca medic adevărat.”

Auzind de raport și de reclamație, comandantul se înmuie pe dată. În pielea lui de zbîr pentru deținuții neajutorați, condamnați la exterminare, se ascundea, de fapt un laș, gata de orice ticăloșie numai ca să-și salveze șezutul gras de un șut spre linia întâi a frontului. Îi promise profesorului că va face tot posibilul, toate intervențiile ca să-l reabiliteze pe deținutul în cauză. Consultul nu mai continuă, profesorul spuse că ar fi o mare greșeală din partea lui ca să consulte un pacient deja diagnosticat și tratat de doctorul Grosfeld. Astfel îl făcu pe comandant dependent de un masaj banal, punând însă mare preț pe un deținut, de altfel doar un medic eminent însă nu de talie internațională, așa cum profesorul îl prezentase, doar pentru a salva un alt om de la o moarte sigură.

Astfel doctorului Grosfeld i se făcu loc la infirmeria pentru trupa de pază, își permise să coasă o mică cruce roșie în centrul stemei lui David care era desenat pe pieptul bluzei vărgate de deținut. Primi rație de mâncare din bucătăria trupei de pază, primi acces la medicamente, limitat ce-i drept, dar era un pas

enorm pentru ameliorarea sănătății deținuților din tranzit. La 23 august 1944, când România declară schimbarea sa de atitudine față de război, profesorul Matias în persoană veni la poarta lagărului și ceru să fie dus la comandant. În mod imperativ, tăios, îi ceru acestuia, în numele Crucii Roșii internaționale să i-l încredințeze imediat pe doctorul Grosfeld, să evacueze imediat lagărul și să-i pună în libertate pe toți deținuții. Comandantul nu cedă. I-l dădu pe Grosfeld, acesta îi devenise simpatic și avea o anumită recunoștință față de omul care îi schimbase într-un timp scurt starea sănătății. Dar cealaltă cerere legată de lagăr și de deținuți nu putea să o facă. Risca moartea prin împușcare, fără proces.

Profesorul plecă, mulțumindu-se deocamdată doar cu această izbândă foarte importantă, de altfel.

„Așa am ajuns liber, mulțumită profesorului meu. De atunci îmi caut soția neîncetat, aproape am pierdut orice speranță, dar nu mă las!” Tăcu, căzând pe gânduri.

„Știi că la operația Iulianei eu am fost anestezistul? Adică am avut grijă să doarmă și să nu simtă operația? Apoi, ultimele două ore am operat eu, că domnul profesor era foarte obosit. Totul a ieșit bine, Iuliana s-a trezit în urmă cu o oră, acum mănâncă. Apoi o să-i facem un consult, vine și domnul profesor de acasă, el va decide dacă o poți vedea sau nu. Așa că stai cuminte aici, în salon, te chemăm noi oricum.”

Uite deci că viața e plină cu de toate, câteodată plătești dar vin și momente când primești răsplată. Pompei se simți ușurat, acum parcă răsărise mai mult soare deasupra lui.

Pe la 8 seara profesorul îl chemă la el în cabinet. Îi explică starea Iulianei, era încă slăbită după operația grea, acum adormise din nou ca după o mare oboseală. Acest somn o să-i facă bine până dimineața și atunci, după vizită, va putea să o vadă.

„Domnu Profesor, niște cunoștințe vechi mi-au făcut azi o vizită și mi-au dat niște prăjituri și compot. Pot să-i dau Iulianei?”

„Nu, deocamdată fără dulciuri, primește de aici ceea ce trebuie, nu-ți fă probleme”

Au plecat la Toplița, cu trenul, abia după trei săptămâni. Șederea lor la spital, mai ales a lui Pompei, a fost acoperită financiar de doctorul Grosfeld, iar la plecare, domnul Rudi căruia i-au făcut o vizită scurtă, le-a plătit biletele de tren și le-a mai dat ceva bani în plus. Erau răsplățile la care se gândise mai înainte Pompei.

Acasă totul era în ordine. Emil avea 15 ani, era dat ca ucenic la un frizer, Amira, om nu prea bun la suflet. Lui Pompei băiatul i s-a părut slăbit, dar și-a zis

că așa pare din cauză că se mai lungise în cele mai mult de patru săptămâni cât lipsiseră de acasă. Emil le arată niște planșe desenate de el, cu diferite modele de tunsori. Erau capete de bărbați tineri, cu păr bogat, desene foarte frumoase, aproape ca niște fotografii. Pompei îl laudă și îi dădu o bancnotă de un milion de lei – banii se devalorizau de la o zi la alta, erau vremuri foarte grele. Mai pe seară, Pompei îl surprinse pe băiat stând în dosul casei, lângă cotețul câinelui și ronțând niște oase de pasăre, pe care, după ce le dezgolea de tot, i le pasa lui Leu, câinele. „Ce faci aici, măi băiete? Ce mănânci? De unde sunt oasele alea?” „Mi le-a dat domnul Amira să le duc lui Leu și mi-a fost poftă și mie și am mai găsit puțină carne pe ele,” spuse Emil, rușinat. Tatălui i se făcu milă de băiat. De asta era slab, meșterul nu-l hrănea ca lumea, deși avea obligații, că era plătit de școala de ucenici ca maistru și ca atelier de practică. Pompei nu stătu pe gânduri, intră în coteț, prinse o găină mai dolofană și îi suci gâtul. Apoi intră în casă și pregăti pasărea pentru o cină bună. Făcu o tocăniță de pasăre cu sos de usturoi și în timp ce tocana fierbea înăbușit răsturnă și o mămăligă. Hrăni copiii flămânzi, mănă și el și Iuliana, ba o chemară și pe Moanczi la o gustare. Pompei mai mult privi copiii cum înghițeau pe nerăsuflăte mâncarea bună, de parcă de mult nu s-ar fi săturat de ajuns. Oftă la sfârșit și se decise să caute de lucru, altceva decât salahor la OFA care între timp fusese naționalizată dar, în fapt, nimic nu se schimbase. Se duse a doua zi la fabricuța domnului Gantz și îi ceru de lucru. Primi un post bun, cu un salariu generos: pontator și paznic în gara de mărfuri ori de câte ori domnul Gantz livra marfă în vagoane. El prelua marfa din fabrică, supraveghea transportul la gară, întocmea scrisorile de trăsură și ponta muncitorii la încărcat și descărcat. Norocul lui a fost că totdeauna a reușit să încarce marfa – baloturi de scânduri sau bile, tocuri de uși sau de geamuri, dar acestea aveau regim special, se predau la număr și proces verbal magazionerului din gara CFR. Pompei reuși să nu fie furat mai ales în cazul tocurilor de uși și geamuri, care erau foarte scumpe. El răsplăti încrederea și salariul primit cu muncă cinstită și corectă. Atitudinea lui Pompei față de domnul Gantz nu se schimbase, deși după fuga peste munți acesta din urmă avea totdeauna o privire recunoscătoare față de Pompei. Dar atunci când a primit angajarea, Pompei i-a spus patronului: „Domnu Gantz, eu sunt un om simplu, fără carte prea multă. Nu-mi dați o muncă pe care să nu mă pricep să o fac. Iar ce a fost înainte să fie doar o amintire. Nici atunci și nici acum nu trebuie să vorbim despre asta, decât ca o obligație normală, de ajutor între oameni. Vă rog să mă iertați că am îndrăznit!” Domnul Gantz fu de acord, deși, îi spuse, îi va fi imposibil să uite vreodată că Pompei le-a fost salvator în ceasul cel mai greu din viața lui și a soției lui.

Pe la sfârșitul anului 1949, veni rândul fabricuței domnului Gantz să fie naționalizată. Evreul se aștepta la asta, dar surpriza fu dureroasă când ofițeri de securitate descinseră la casa lui și cotrobăiră peste tot. Au dat jos tencuiala de pe pereți căutând aur, bijuterii și cocoșei. Dar nu găsiră nimic. Îl luară pe domnul Gantz cu ei, iar a doua zi o arestare și pe doamna Gantz. Fabrica intră în subordinea fabricii mai mari, de peste apă, care acum se numea IFET – Intreprinderea Forestieră de Exploatare și Transport. La câteva zile după arestarea familiei Gantz, Pompei fu invitat la Miliție și dus la Tribunal. Un procuror începu interogatoriul încercând să-l intimideze, poate scotea de la el o mărturie care să-l înfunde pe Gantz. Subiectul era aurul, unde ascundeau domnul Gantz și soția lui aurul. Pompei trebuia să știe, doar îl ajutase să fugă peste graniță, în Moldova.

„Cu cât te-a plătit domnul Gantz atunci, în Călimani? Spune drept că avem metode să scoatem de la tine și laptele pe care l-ai supt de la mă-ta!” Lui Pompei sângele îi sări în obraz. Clocotea ca atunci, în decembrie 1935, la mitingul din gară. Răspunse dur, fără menajamente: „Cât a primit și tovarășul Balint, am împărțit pe din două, domnule chestor!” Procurorul înlemni, deveni subit vânat de furie: „Chestor? Domnule chestor? Îndrăznești să insulti un procuror al poporului?” „Da, domnule, că tovarăș nu vei fi cu mine niciodată. La fel mi-a vorbit chestorul de plasă în 1936, când fără motiv m-au condamnat la ocnă grea pentru grevă. Întreabă-l pe tovarășul Balint, pentru asta am luptat noi și am fost călcați în picioare, ca să mă ameninți tu, o lepădătură, că vei scoate de la mine și laptele ce l-am supt de la mama?” Se ridicase în picioare, avea pumnii strânși, cu cătușele puse la încheieturi. Tocmai în acel moment intră pe ușă Balint. „Ce se-ntâmplă aici, Pompei? Pentru ce ești arestat? Pentru ce ai cătușe la mâini?” Procurorul încercă să raporteze, dar Balint i-o reteză scurt: „Vorbește numai când te întreb, acum l-am întrebat pe tovarășul meu de ocnă cu ce a greșit de a fost arestat! Spune, Pompei!” „Păi, tovarășu Balint ...”, începu Pompei, dar Balint îl întrerupse. „Nu-mi spune mie „tovarășu Balint”! Când degeram de frig la Deluț salvând oameni nevinovați de prigoana hortistă, eram mai tovarăși ca oricând, dar îmi spuneai simplu, pe nume. Așa am rămas, Pompei, nu sunt alt om acum. Deci, spune, care-i hiba?” „Am fost arestat ca să spun unde-i aurul domnului Gantz, că altfel acest procuror va scoate de la mine și laptele pe care l-am supt de la mama. Oare nu așa ne amenințau chestorii și polițaii și agenții Siguranței când ne anchetau pe vremuri? Nimic nu s-a schimbat? Noi rămânem tot niște tâlhari sau acei chestori și-au schimbat doar blana, devenind din „domni” - „tovarăși apărători ai intereselor poporului?”. În timp ce spunea cu amar și revoltă aceste cuvinte, Pompei îl văzu pe domnul Gantz în spatele lui

Balint. Liber, nelegat. Înțelese că s-a făcut dreptate. Procurorul fu degradat pe loc, exclus din aparat și arestat, cu învinuirea de abuz, intimidare și încercare de a obține foloase personale în aur și bijuterii. Cazul a fost prelucrat în toată plasa Topliței, în fața grupurilor de muncitori din noile întreprinderi.

În public, în curtea fabricuței sale, domnul Gantz semna actul de trecere a proprietății sale, de bună voie și nesilit de nimeni, în proprietatea statului. Recunoscându-i-se calitățile umane precum și suferințele îndurate în anii războiului, statul român, prin organele puterii îl instalează la conducerea fabricii ca director, cu un Comitet de conducere care va fi numit în câteva zile. Orice prigoană împotriva lui și a familiei lui va înceta pentru totdeauna. Punct!

Pompei refuză numirea în Comitetul de Conducere al ILEFOR, așa se numea noua întreprindere, dar acceptă funcția de președinte al organizației locale a Frontului Plugarilor și pe cea de șef al Punctului Poștal Toplița. În această din urmă calitate urma să difuzeze presa și să asigure corespondența

Nu făcu mulți purici la Frontul Plugarilor. Nu-i plăcu modul cum țăranii gospodari fură transformați în „chiaburi” Acest titlu de ocară, acest cuvânt urât nu era cunoscut în vorbirea românilor... O fi el bun în Uniunea Sovietică, dar nu aici. La noi țăranul gospodar aduna pământ pe care-l muncea cu familia, la Toplița nici un țăran nu avea slugi, nici argați, așa că de ce să poarte acest nume de ocară și să plătească cote mai mari? Ei, țăranii ăștia care au muncit pământul și au adunat recolta pe orice vreme, cu ce se aleg? Iarăși cu sărăcia? Cuvintele acestea ale lui, spuse la o ședință a Frontului la Târgu Mureș, nu plăcură tovarășilor și fu aspru criticat. „Tovarășul Todoran Pompei, deși are un dosar curat și a adunat ceva merite în lupta sindicală înainte de 1944, are un nivel politic foarte scăzut. Și nu are decât 4 clase primare cum declară el, de fapt, tovarăși, Todoran Pompei nu are decât un curs de alfabetizare făcut în armată. Cu o asemenea slabă pregătire, tovarășul Todoran Pompei nu poate primi funcții de răspundere nici pe linie politică nici pe linia administrației de stat.” Așa că, plecat mare președinte de Front la ședință, la Tg. Mureș, Pompei se întoarce înapoi în fabrică salahor sau, mai nou, muncitor necalificat. Și așa rămase până ieși la pensie, în 1964, la vârsta legală de 60 de ani.

Capitolul 21

Lașul și ticălosul

Ar mai fi ceva de adăugat? Stătea cu teancul de foi albe în față, cu creioanele ascuțite și radiera moale la îndemână, iar mai încolo, dosarul cu coperti gri, gogonat de multele pagini scrise deja, aștepta încheierea istoriei neamului său. Istorie sau roman? Ce mai conta pentru el și pentru frații lui dacă era istorie sau roman? Cele aflate acolo, în dosarul pe care pictase niște litere rotunde, împrăștiate în dezordine dar orientate, atrase ca de un sorb spre cupa magică din mijlocul foii, o stâncă cenușie din care răsărea un trandafir roșu aprins: MAGIA PIETREI.

Da, ar mai fi multe de pus pe hârtie. Dar merita, oare? Pentru că de atunci, din acea toamnă de an 1949, când Pompei fu așezat de istorie la locul lui, adică înapoi la talpa țării, salahor – pardon! muncitor necalificat – într-o fabrică de cherestea de pe Valea Mureșului, tot instinctul lui de revoluționar, de om simplu care nu suferea nedreptatea se stinse și trăi mai departe în anonimat, de pe o zi pe alta. Revolta aceea instinctuală, ca o boală genetică transmisă de la un strămoș pierdut în istorii nescrise, rămăsese un virus slab doar la el, la Pompei? Avea să se stingă odată cu el?

Tânărul scriitor găsisese în acele multe pagini în care consemnase o viață – două vieți, ale părinților lui, răsărind întocmai cu trandafirul roșu crescut din stâncă, o idee puternică, a luptei cu nedreptatea. Era ideea păstrării neamului, a culturii simple naționale, bazată pe valuri de revoltă scaldate în sânge prin zdrobire cu roata, spânzurare, decapitare sau biciuire printre șiruri de oșteni imbecilizați. Atâta sânge curs din revoltă hrănise stânca istoriei până când aceasta, mult prea îmbibată, dăduse naștere acelui trandafir roșu, nespus de frumos.

Petru simți că tot ce făcuse până atunci nu fusese o întâmplare. Cuvintele se așternuseră pe pagini parcă mărșăluind, împinse afară de însăși Cartea Vieții. De foarte puține ori fusese nevoit să apeleze la radieră, toate literele se legau frumos în cuvinte, acestea deveneau propoziții și fraze, cu miez și deplin înțeles.

Talent? Inspirație? Persuasiune esoterică? Habar nu avea, nu era important nimic din acest gen de poleială pretențioasă. Instinctul îi spunea că nu terminase, nu-și dusesse munca până la capăt. Pierduse pe drum, sărind din 1949 tocmai în 1964, lăsând părăsită această idee a revoltei moștenite? Așa să fie oare? Începu să caute fapte, mai multe fapte dure, cu pumni și palme din care să răsară revolta. Dar nu găsi. Acei 15 ani trecuseră în pace și liniște. Traiul devenise din ce în ce mai bun, râsul înflorește pe buzele oamenilor care aveau din nou pofta dansului și cântecului. Nenumărate sărbători, concursuri și festivaluri aduceau lumea în săli de cămine culturale unde, cu palmele și călcâiele, toți participau la ritm și bunăvoie.

„Io-s în deal și badea-n șesu
Tra-la-la-la-la-la-la-la
Și mi-l cunosc după mersu
Tra-la-la-la-la-la-la-la
Când mere gândești că scrie,
La-la-la-la-la
Ca țăruza pe hârtie
La-la-la-la-la-la, la!”

Anii din urmă i se păreau la fel ca mersul legănat, ritmic, puternic bătut cu tocurile înălțute de la ghetuțele fetelor de la Căpâlna, așezat, sigur, plăcut. Cântarea era aceea a păcii și tihnei. Poate că de aceea gena revoltei se pierduse ... sau poate doar dormea?

Familia lui Pompei se întregise la cinci copii, după nașterea lui Petru, ultimul, adică el, cel ce scrisese acea istorie pornind de la o vagă informație care dădea izvor unui neam de revoltați. Și acea revoltă sănătoasă se regăsise doar la Pompei, ultimul pedepsit pentru revoltă. Nici unul din frații lui nu moștenise scânteia revoltei. Iar Vasile, fratele mai mare al lui Pompei, născuse numai fete. Toate erau cuminți, pocăite, se supuneau cu totul religiei, bărbatului, mamei, soacrei ... Iar surorile lui Pompei rămase acasă, în Bogata de Jos, nu dăduseră niciodată semne, chemări de apropiere a neamurilor. Una singură își trimisese fiica, pe Reghina, să-i caute pe frați și să le ceară ajutorul. Dar nici această nepoată, Reghina, nu ceru nimic de la Pompei sau Vasile, „unceșii” ei, cum spunea cu accentul ei puternic de țărancă neșcolită. Pe tren se cunoscuse cu un om, omul ei cum avea să spună mai apoi peste tot și la toată lumea. Omul ei avea o căsuță în Zencani, cam dărăpănată, dar bună de locuit. Acolo și-a găsit capătul de drum Reghina, nepoata din Bogata. Nu ceru ajutor nici unceșului Pompei și nici unceșului Vasile. Cu omul ei trăi bine până dădură în beție ...

Un zvâcnet de revoltă descoperi la fratele mai mare, Emil și apoi la cel următor, Eugen. Primul a ridicat mâna să o apere pe mamă-sa, Iuliana, de supărarea și agresivitatea tatălui Pompei, când fusese certat pentru starea de beție în care căzuse de ceva vreme. Asta fusese imediat ce Pompei își luase locul printre anonimi. Prea multă dezamăgire ceruse țuică și vin, iar o dată intrat la prietenie cu aceste licori ticăloase, drumul nu mai mergea înapoi, spre cel ce fusese odată, doar mergea anevoie, doar pe mai multe cărări. Când Emil i-a prins brațul și l-a ținut strâns, ca să nu lovească în acea care-i stătuse alături în viața comună, soția lui și mama copiilor lui, Pompei se trezise la realitate, dar mândria de bărbat înfruntat de un copil – deși Emil fusese deja recrutat, urma să plece în armată peste câteva zile – nu l-a lăsat să cadă în umilință. Așa că palma se abătuse scurt, mișelește, peste obrazul băiatului, care încasă pedeapsa nemeritată. Un fulger în ochii băiatului și un țipăt de durere scăpat din gât de Iuliana, apoi Pompei ieșise pe târnaț și stătuse acolo toată noaptea, legănându-se și jelind: „De ce? De ce?” După acel incident, se cumiți. Emil plecă în armată, dosarul lui era foarte bun, meseriaș (era frizer cu carte de meserii!), copil de om sărac, fu recomandat pentru școala de ofițeri. Trimise acasă scrisoare și o fotografie, îmbrăcat în ținută de elev, cu pantaloni de călărie, cizme înalte și chipiu cu calota largă, după modelul sovietic. Iuliana era mândră, uite ce băiat frumușel are mama! Dar Pompei doar dădu din cap, spunând trist: „Ăsta-i un pui de rus, nu-i copilul meu!” Regimul nou, adus odată cu frontul și bine instalat de oamenii noi, îl dezamăgise pe Pompei. Avea să se întâlnească, aproape de anul de pensionare, cu Balint, tovarășul lui de revoltă din anii tinereții. Acesta ajunsese ca și Pompei, pus la locul lui la talpa istoriei. Având școală puțină, nu reușise să-și ridice nivelul politic și avusese tupeul să critice lucruri și oameni mari. Au băut împreună o sticlă de vin și au cântat „Pe Mureș și pe Târnăvă ...”, apoi s-au despărțit, plecând spre casă unul, spre gară celălalt.

Amarul înecat în sticla de vin băută cu Balint dispăru când primi vestea cea bună de la feciorul său, Emil. Acesta nu a mai ajuns ofițer. Pus la studiu greu, ieși la iveală curând că nivelul lui de inteligență nu atingea baremul necesar pentru cariera militară. Memoria lui era la pământ. Nu reușea să învețe pe de rost nici măcar cele mai importante articole din regulamentul militar. De atâta efort intelectual, risca să facă alte complicații. De exemplu, le relatează el în scrisoare, un timp nu fu în stare să-și coordoneze mișcările. Pornea în marș cu piciorul stâng și cu mâna stângă tot spre înainte. Asta îl umplea de bâlbâieli, căutând să schimbe pasul din mers ca să fie sincronizat cu plutonul. Așa că fu trimis la trupă, la muncă pe șantierul hidrocentralei de la Bicaz. Acolo calificarea lui de frizer îl scuti de corvezile cu sapa, târnăcopul și roaba. Cum

puse mâinile pe foarfec și piepten, defecțiunile neuromotorii dispărură pe dată și, surpriză, în doar două săptămâni îi reveni și culoarea în obraji.

Citind scrisoarea prin care Emil le anunța schimbarea de adresă și cauzele revenirii la trupă, explicațiile simple, fără scuze pentru vinovăția de a fi tolmac, îl aduseră lui Pompei un zâmbet pe buze și un râs scurt, plin de satisfacție. „De ce râzi, tată, îl întrebă Eugen. S-a făcut de râs și el nu înțelege că o carieră frumoasă s-a terminat pentru el definitiv înainte chiar de a începe?” Petru era și el dezamăgit: „Era așa de frumos ca ofițer!” Atâta a văzut la fratele lui mai mare, că îi stătea bine în uniforma aceea elegantă!

Pompei rămase vesel când explică, cu tâlc: „Cel mai greu lucru pentru un om deștept este să o facă pe prostul. Dar nu oricum. Adică să fie chiar el convins că-i prost!”

Emil își aranjă un mic atelier într-o baracă și munci din zori și până seara. Un tuns costa, iarna, un braț de lemn tăiat sau o găleată cu apă de izvor. Iar vara, zmeură sau fragi, după sezon. Ofițerii aveau dreptul să dea șpagă, adică bani. Numai cine voia, nu era obligatoriu. Cel mai scump costa rasul. Se taxa cu diverse tarife după numărul de milimetri sub piele, după cum era ordinul cazon. Așa că Emil nu practica bărbieritul, asta era pe riscul fiecăruia. Doar sergentul de companie și comandantul lui direct aveau dreptul la bărbierit zilnic. Atât. Făcu trei ani de armată și, după ce fu lăsat la vatră, rămase tot în zonă: se înscrie în coperția meșteșugărească și deschise o frizerie la Tarcău mai întâi, apoi la Vaduri. La Tarcău se însură cu Natalița, bucătăreasă la cantina trustului de construcții hidrotehnice. Nu se mai întoarse acasă la Toplița decât rareori în vizite scurte. Doar soră-sa, Margareta, zăbovi o vreme la Piatra Neamț, măritată cu un roznovan din Botești. Când soțul ei termină școala de maiștri cu specializarea în chimia celulozei, se mutară la Călărași, unde tocmai se pusese în funcțiune un combinat de industrializare a stufului din Delta Dunării. Trăi cu soțul câțiva ani, apoi divorță când el dădu în patima beției.

Legătura lui Emil cu familia fu realizată de frățiorul Petru, când acesta deveni student, la Iași. În scrisoarea prin care îl felicita pentru reușita la examene, Emil îl invită să treacă prin Piatra Neamț când pleca la facultate. Preciză că există legătură cu autobuzul de la Piatra la Iași și putea face o întrerupere de o noapte în Piatra. Petru nu răspunse invitației, în vacanța de iarnă din primul an de studii primi bilete de drum gratuite pe CFR, așa că urmă o rută foarte obositoare. Pleca din Iași la 7 dimineața și ajungea în gara Topliței pe la 10 seara. Eugen se interesă la autogară dacă biletele de drum gratuite pe CFR pot fi folosite și pe autobuz. Nu, dar la Iași putea cere bilete gratuite pe autobuz în locul celor de CFR. Și așa, de patru ori pe an, Petru își vizita fratele mai mare.

Curând între ei se stabili o bună prietenie, ca între frați. Emil nu avusese parte de o copilărie fericită, de mic copil trăise izolat de ceata de băieți de pe strada lor. Când ieșea la joacă, era mereu alungat, i se spunea fiu de ocnaș, n-ai ce căuta printre noi. Când a întrebat-o pe mama ce înseamnă „fiu de ocnaș”, aceasta l-a privit tristă și a izbucnit într-un plâns cu suspine. L-a luat în brațe și au plâns împreună, un plâns amar ...

Mai târziu, când tata Pompei a venit acasă (de la ocnă, avea să afle mai târziu) nu i-a acordat prea mare atenție, mereu era trist, îngândurat. Apoi lipsi lungi perioade când munci în Călimani, la cariera de piatră. Așa că Emil crescuse fără să cunoască mângâierea tatălui, decât rareori. Însă nu uită niciodată seara de toamnă când l-a găsit tata rozând oase de pasăre luate de la masa maistrului frizer unde făcea ucenicia, chipurile ca să-l hrănească pe Leu, câinele lui. Da, au mâncat împreună acele oase, cap lângă cap, el și cățelul Leu, până când tata i-a descoperit, în spatele casei.

„Am crezut că mă va bate. Dar nu, tata s-a uitat la mine cu ochi triști, a scăpat o înjurătură, apoi s-a dus și a prins o găină din coteț și i-a sucit capul cu așa o furie că i l-a rupt imediat. În seara aceea am mâncat cea mai bună friptură de pasăre din viața mea. Mama era bolnavă, abia venise de la Cluj de la operație și trebuia să stea liniștită mult timp. Atunci a trebuit Margareta să se lase de școală, ca să aibă grijă de mama, de casă, de noi. Avea 10 sau 11 ani, muncea de dimineață până seara, gătea, spăla vase, spăla rufe, făcea curat în casă și trebuia să aibă grijă și de tine, că erai tare pretențios, mereu voiai să te ia în cârcă și să alerge cu tine ca un cal. Așa că, domnule inginer, să știi că dacă nu te căra Margareta pe spatele ei, n-ai fi ajuns inginer niciodată. Ei trebuie să-i mulțumești, să nu uiți asta niciodată!”

Povestea asta i-a spus-o Emil târziu, după vreo doi ani de treceri și opriri prin Piatra. Emil câștiga bine, avea clienți permanenți care îi lăsaus bacșișuri grase. Din acești bani și-a construit o casă cu trei camere, bucătărie de iarnă, bucătărie de vară, șopron pentru lemne și îi mai rămăsese loc și pentru o grădiniță de zarzavaturi și vreo 20 de butuci de vie nobilă. Lui Petru îi dădea de fiecare dată câte o sută sau două de lei, mai puțin când pleca spre Toplița, mai mulți când pleca spre Iași. Cei patru ani de navetă cu popas, așa denumea Petru acea perioadă, sudară legătura frățească între cei doi. Mai târziu, când Petru termină facultatea și fu repartizat la Galați, vizitele se întrerupseră până când mezinul fu în stare să-și cumpere mașină. Atunci, în concedii, totdeauna făcea un drum la Toplița, prin Piatra Neamț, ca să aprindă o lumânare la mormântul părinților.

Odată, Petru îl întrebă de ce era el, Emil, atât de rece cu tata Pompei. Greu de tot se lăsă fratele mai mare să-i povestească incidentul cu acea palmă pe care a încasat-o în locul mamei, pe nedrept.

„Pentru că tata căzuse la băutură și începuse să se poarte urât cu mama, nu l-am iertat niciodată. El singur, tata Pompei, mi-a spus odată când venisem acasă însurat proaspăt, că să am grijă, că băutura este cel mai mare dușman al omului sărac. Atunci dacă și-ar fi cerut iertare, l-aș fi iertat din toată inima. Dar n-a făcut-o, era prea mândru!”

„Dar tata te-a iubit, mereu spunea „căpitanul meu cel frumos”. Știi că poza cu tine îmbrăcat în uniformă de ofițer, a purtat-o în portmoneul lui toată viața? Așa că, măi Emile, iartă-l măcar acum și hai să aprindem o lumânare pentru el aici, la geamul casei tale, că la noi la Toplița multă lume așa face!”. Evident că aceste confesiuni i-au apropiat pe frați și mai mult, iar Petru nu înceta să le povestească surorilor ce om bun este fratele lor.

Petru se scutură de aceste amintiri plăcute, se întorcea totdeauna spre frații lui cu duioșie. Reveni la cercetarea pe care o făcea ca să găsească noi dovezi dacă sămânța de răzvrătire a lăsat-o tata Pompei în familie sau ea s-a stins. Dacă există, trebuie să se fi manifestat la copii încă din fragedă pruncie. Astfel, își aduse aminte de isprava lui Eugen, plodul de nici trei ani, faptă povestită de mama cu mult umor.

Îi venise din senin, la anii aceia, să ceară de la mamă-sa să sugă de la țâță. Iuliana a crezut că-i glumă, nu pricepea de unde așa o prostie în gura unui prunc de nici trei ani. Ea învârtea mămăliga, iar Eugen, cu reteveiul din sârmă groasă de la sobă, îi trăsese mamei o lovitură puternică peste braț, strigând: „Dă-mi țâță!” Și i-a dat o bătaie zdravănă, o dată pentru vânătaia pe care i-a făcut-o mamei pe braț și a doua oară pentru faptul că, din vina lui, mămăliga ieșise afumată. Iar tata Pompei a lăudat-o atunci pe mama că ce mămăligă bună a făcut, n-a mai mâncat așa o mămăligă bună de când a plecat de acasă, de la Bogata. Gestul lui Eugen dar și mămăliga afumată a tatei rămaseră în arhiva memoriilor de familie ca fapte năstrușnice, aduse la iveală din când în când, la reuniunile de familie.

Și atât. Ba nu! Deși Eugen era un perfecționist, căutând în tot ce făcea să obțină aprecieri maxime, de fapt cu seriozitatea care-l însoțea tot timpul, se dovedi a fi un conducător din naștere, un leader cum avea să se spună mai târziu. Ori, acest har de conducător nu era o dovadă a unei moșteniri genetice alese? În caz de criză, de orice fel și de orice dimensiune, acești lideri înnăscuți puteau să se impună repede și să câștige ascultarea oamenilor. E clar că moștenirea merge mai departe!

Fleacuri! Găselnițe mărunte, trudă fără noimă, hotărî până la urmă. Adevărul suveran față de care trebuia să se recunoască învins, era că după 1949 casa Todoran din Toplița nu a avut nici un motiv de revoltă! Punct.

Revoltă a existat în acești ani de construcție socialistă și mai există pe plaiuri românești. Acolo, sus, în munți de cremene mai trăiesc câțiva revoltați care nu vor să-și plece genunchii în fața prezidiului organizației de partid.

Cât despre identificarea genei străbune la el însuși, Petru se supuse analizei pornind din momentul când, încă elev fiind, fusese nevoit să se depărteze de biserică și de practicarea credinței. Era copil, avea doar 11 ani și mergea din când în când, duminică după masă, la școala duminicală organizată de preotul catolic. Se adunau în sacristia bisericii mai mulți copii unguri și ascultau povestirile biblice, din Vechiul și Noul Testament. Preotul revenea mereu la tema identificării binelui și a răului în aceste povestiri, astfel încât copiii să dobândească o educație morală sănătoasă. Pentru aceasta, preotul cobora în viața de zi cu zi, căutând exemple și situații de pe urma cărora copiii să înțeleagă exact ce e bine și ce e rău. Petru prinsese gustul acelor ore plăcute și nu știa că acest învățământ era interzis de școală, de regimul comunist. Și pe deasupra, în toamnă fusese ales președinte la unitatea de pionieri pe școală. Nici Iuliana nu dădu importanță faptului cu cravata roșie. Continua să meargă duminica, cu Petru de mână, la biserica catolică din deal, peste drum de școală. Iuliana era o credincioasă ferventă, de când scăpase cu bine după operația de rinichi; mereu găsea căi de a se duce la biserică. Iar dovada ei de credință fu folosită de preot, care îi dădu sarcina de a aduna contribuția pentru biserică a credincioșilor de pe strada lor.

La biserica catolică, băiatul își câștigă curând dreptul de a sluji la liturghie ca ministrant, îmbrăcat în odăjdiile frumoase, albe cu cusături roșii, dând replici la slujbă în limba latină. Mama era tare mândră de puiul ei. Singur Pompei avu ceva de spus când Petru fusese ales președinte de unitate. „Aveți grijă, multă lume a ajuns în Bărgan din cauza bisericii!” Și fu cât pe ce să se întâmple dezastrul. După anul nou, în 1958, preotul catolic anunță programul său de mers pe la casele oamenilor cu Boboteaza. Copiii care fuseră desemnați de cantor să însoțească preotul cu cădelnița și găletușa cu aghiasmă, dăduseră acestui colind numele de „mersul cu GMB-ul”, deoarece la ieșirea din casa sfințită cu apa Iordanului, cantorul scria pe tocul ușii, cu creta GMB + 1958, asta însemnând Gaspar, Menhar, Boldizsar și anul curent, iar + era semnul crucii. GMB erau cei trei magi, Gaspar, Melchisedec și Baltazar, pe numele lor unguresc. Ministranții aveau sarcina să poarte găletușa de cupru bătut cu apă sfințită. Ei dădeau preotului la mână tija cu măciulie pentru a stropi casa cu apă sfințită, puneau în

găletușă apa de izvor din cana pregătită de creștin și luau din găletușă, cu cana creștinului, apă sfințită, lăsându-i-o pe farfuria de pe care o luaseră. Pentru care primeau câțiva bănuți, rareori un leu. Oamenii erau săraci, puneau pe o farfurie doi-trei lei pentru preot ca să se zidească biserica lui Cristos, cantorului îi strecurau un leu, copiilor câte cincizeci de bani sau nimic, iar cine nu avea bani puneau pe farfurie câteva ouă de găină și un fuior de cânepă. Preotul valorifica ouăle în excedent, iar cânepa se vindea foarte bine, nu musai la piață, ci se achiziționa de stat la preț bun. În ziua aceea ministranții erau doi, Petru și Bela, amândoi colegi de clasă și buni prieteni, vecini de stradă. Tatăl lui Bela era electrician și lucra la poștă. El repara orice, chiar și aparate de radio. Bela nu era fiul lui. Mamă-sa fusese măritată cu un ofițer sovietic cât trupa de ocupație staționase în Toplița. Ofițerul reușise să o aducă de peste Prut și pe mama lui, o bătrânică scundă, blondă, care rupea câteva cuvinte în limba română. Bătrâna rămăsese în grija nurorii, iar fiul se prăpădi undeva, în munții Tatra. Mama lui Bela s-a măritat după câțiva ani cu Tomolea, un venetic ajuns la Toplița cu serviciul. Tomolea era un bărbat voinic dar blând, îl înfiase pe Bela dându-i numele lui. Iar Bela și cu Petrică se distrau de minune cu Babușca, bunica lui Bela, care se străduia să-i învețe limba rusă.

Porția de colindat cu GMB-ul era strada Măghieruș și drumul spre Banfi. Catolicii, pe Măghieruș, locuiau de la șorompău (bariera CFR) până puțin mai sus de casa lui Pompei, de acolo începeau casele românilor ortodocși. Așezarea aceasta, a ungarilor în centru și a românilor la margine, era moștenită de pe vremea Imperiului, când românii nu erau recunoscuți ca națiune suverană. Relațiile dintre catolici și ortodocși fuseseră tensionate mult timp, atinseseră cote maxime în timpul ocupației hortiste, apoi încet, încet lucrurile reveniseră la normal. Acest normal pentru localnici însemna cam așa: venea lelea Maria sau Ioana sau Sofronica din deal cu laptele de vacă sau cu brânză și ouă sau cu unt la două zile sau la trei, și împărțea produsele lui Ianos sau lui Rozsi sau lui Terez, vorbind foarte bine unii cu alții, ungurii pe ungurește și românii pe românește. Se înțelegeau foarte bine sau aproximativ bine, nimeni nu înșela pe celălalt. Pentru ei acest gen de dialog era normal din tată-n fiu, dar pentru cineva din afara Ardealului vorbitul pe limba fiecăruia apărea ca o încăpățănare șovină.

Pe drumul Banfiului locuiau amestecați români și maghiari. Până la poarta stațiunii. Că bazinul cu apă termală și fostele vile de vânătoare de pe coastă fuseseră declarate stațiune. Iar în spațiul dintre poartă și bazin, se construiseră niște terenuri sportive, de baschet, handbal și volei. Bună treabă aceste terenuri: la fiecare sfârșit de săptămână tineretul se întrecea în jocuri sportive, ceea ce era un lucru bun.

În anul acela vilele erau locuite de elevii interni ai liceului Vasile Alecsandri, proaspăt mutat din comuna Subcetate la centrul raional. Iar directorul liceului, mutat și el de la Subcetate, locuia împreună cu bătrâna lui mamă la parterul unei vile, pe la mijlocul dealului. Când preotul ajunse cu apa sfințită la ultima casă, aproape de poarta stațiunii primi înștiințarea că mama directorului îl roagă să urce să-i sfințească casa și să o spovedească, ea era bătrână și bolnavă. Dacă era catolică? Nu, nu era decât greco-catolică, adică uniată cum se mai spunea. Așa că grupul în alb începu urcușul. Ajunseră curând la ușa vilei, băbuța stătea în prag și îi aștepta. Intrară, își făcură treaba, apoi preotul făcu semn să fie lăsat singur cu bătrâna. El vorbea binișor limba română, doar fusese arestat și cercetat de securitate de vreo cinci ori până atunci. Slujea la biserică câteva luni, cel mai mult o jumătate de an, apoi pleca la temniță un an, doi. Dar lumea se obișnuise, era un preot bun, casa parohială era îngrijită de sora preotului, o bătrânică de 60-65 de ani, cu chip luminos și vorbă blândă. Femeile catolice o iubeau pe Ildiko, așa o chema, și îi aduceau câte ceva bunătați, pe rând, parcă la bună înțelegere. Iar Iuliana, mama noastră, era împuternicită de sector, de către preotul catolic, să strângă contribuția față de biserică la trimestru. Avea un caiet școlăresc în care ținea evidența fiecărei case de creștin de pe strada Măgheruș. Venea pe la oameni fie a doua zi după salariul bărbaților, fie a doua zi după pensie. Când venea de pe teren cu bani, îl pune pe Petru să facă socotelile, câți au dat și ce sumă se adunase. Totdeauna calculele fuseseră exacte, dar o dată Petru plusă suma adunată cu doi lei. Socoteala nu ieșea. Mai verificară o dată, la fel fu. Atunci puse mâna pe creion însuși Pompei și începu să adune sumele, casă cu casă. Petru îl opri, recunoscând că pusese de la el putere doi lei în plus. Spuse că a fost o glumă, că de fapt mama ar trebui să-i dea simbrie pentru faptul că îi ținea contabilitatea. „Simbrie vrei? Na, ține!” și Pompei îi trase o scatoalcă ușoară peste ceafă. Deși încercase să fie blând, mâna grea, de pietrar, a lui Pompei fu dureroasă, mai ales că băiatul și-a dat seama că făcuse o glumă nelalocul ei. A fost singura dată când a făcut cunoștință cu corecția tatălui. Învăță, așadar, să nu spună minciuni și să nu înșele pe nimeni, niciodată.

Dar așa era Pompei, nu ierta nici o greșală când era vorba de cinste și dreptate. Acum, la vila directorului școlii, Bela ieși primul, Petru rămase în urmă ca să o ajute pe bătrână să se așeze pe un scăunel lângă sobă, la picioarele preotului. Când ieși din casă, văzu că directorul stătea de vorbă cu Bela. Acesta era cu fața spre ușă, așa că Petru îi văzu spaima din ochi și înțelese că era de rău. Se trase ușor cu spatele, ținând scena cu directorul și Bela sub ochi, iar când ajunse la colțul vilei o luă la fugă. Lăsa căldărușa la vedere, la colț de casă, își

dădu jos odăjdiile albe de ministrant și o luă la fugă, la vale, apoi peste deal și ajunse gâfâind acasă. Era aproape întuneric și văzându-l transpirat și roșu în obraji, tatăl îl întrebă: „Ce-i, o venit lupul pe urmele tale?” „Nu, tată, ne-o prins directorul școlii că umblăm cu preotul. Cred că e de rău”. Iuliana se sperie, iar Pompei spuse scurt: „Ți-am zis că nu-i bine!”. „Spune, cum s-a întâmplat, dar mai întâi descaltă-te, dezbracă-te, bea o cană cu lapte și șezi pe lada de lemne.” Îi trebuiă băiatului vreo cinci minute ca să se liniștească, apoi povesti tot. Spuse că directorul nu l-a văzut la față, poate că Bela nu-l va trăda. Pompei nu zise nimic, dar se vedea după mina liniștită că avea un as în mânecă: dacă directorul voia să le facă copiilor vreun rău, apoi își făcea sieși un rău și mai mare: ce căuta preotul în casa lui, la spovedit un membru important al familiei lui? Asta-i exemplul marxist-leninist pe care îl dădea, ca director de școală, generației de elevi pe care o creștea?

După ceva vreme apăru și Bela. Povesti cum i-a sărit directorul în față imediat ce a ieșit din casă, cum l-a prins de mână și l-a tras deoparte, ca să nu se audă din casă ce discuta el cu elevul păcătos, cum l-a întrebat cum îl cheamă, în ce clasă este, cine e dirigintele și de ce umblă cu popa pe la casele oamenilor, nu-i era rușine? Era pionier? Așa fac pionierii, merg la biserică? Și cine-i al doilea și unde este? Bela răspunse corect la toate întrebările, dar la ultima negă tot. Că a fost singur. Că ce a văzut tovarășul director era un nepot al preotului, venit în vizită la unchiul în timpul vacanței de iarnă. Bela o ținea morțiș pe a lui, iar directorul nu, că el a văzut bine, i se părea cunoscut copilul al doilea, să spună cum îl cheamă, că el tot va afla. Apoi, când preotul ieși din casă, directorul se depărtă numai ca să nu dea ochi cu popa și așa Bela scăpă spre casă. Cantorul, care fusese martor la toată tărășenia și care ar fi putut susține minciuna lui Bela cu nepotul venit de departe, nu spunea nimic. Iar când Bela îi ceru să-i ia apărarea, acesta spuse că el nu știa prea bine limba română, nu a înțeles despre ce era vorba și apoi, el nu putea să mintă în fața lui Dumnezeu. Bela era supărat, precis o să-l exmatriculeze de la școală, ceea ce îi va face bine, că tot nu-i plăcea să învețe. Dar dacă o să-l bată Babușca? Că tată-su Tomolea nu l-a atins niciodată, iar mamă-sa nu făcea altceva decât să plângă și să se văicărească, zicând cu orice prilej: „Volodea, Volodea, de ce-ai plecat la război?”

Peste câteva zile începea școala, trimestrul al doilea. Dimineața era un ger de îngheța răsuflarea, cădeau cioburi de gheață pe jos direct din gură sau nas. La școală ușa de la intrare sta închisă, directorul îi puneă pe copii să se așeze în careu. Când se făcu ora 8, directorul îl scoase pe Bela în fața careului și spuse:

„Acest elev este Tomolea Bela din clasa a VI-a A, diriginte tovarăşa profesoară Varodi Laura. Acest elev în vacanţa de iarnă a umblat cu preotul catolic, din casă în casă, cerşind bani, ouă sau cânepă. Că ce altceva se poate spune că făceau: sfinţeau casa? Cu apă de izvor? Superstiţii, tovarăşi elevi, superstiţii. Acest elev era însoţit de un alt coleg, unul laş care nu vrea să-şi spună numele. Dacă are curaj şi iese în faţa careului, elevul Tomolea Bela va fi sancţionat numai cu mustrare, altfel va fi dus în faţa cercului pedagogic. Hai, laşule şi ticălosule, ieşi afară!”

Dar nimic nu se întâmplă. Apoi, cum toată lumea îngheţa de frig, tovarăşa diriginte Laura Varodi strigă din careu: „Lăsaţi-ne să intrăm, e ger de minus 20 de grade, ce facem cu aceşti copii? Îi torturăm ca în Siberia?” Şi careul se sparse de la sine, copiii se buluciră spre intrare, toţi profesorii se luptară ca să păstreze ordinea. Ce s-a întâmplat pe urmă în cancelarie, nu se află nici în oraş şi nici printre elevi. Doar că directorul fu schimbat din funcţie, tovarăşa profesoară Laura fu sancţioantă pentru propoziţia „Îi torturăm ca în Siberia?”, iar Bela se alese cu nota 7 la purtare.

Laşul şi ticălosul nu fu aflat niciodată. Până acum, când singur şi neajutat de nimeni, iată-mă mărturisind! Da, eu, cel ce semnez la coada acestor pagini, recunosc că la acel moment întâmplat pe un ger de minus 20 de grade am fost laş, nu am făcut pasul înainte, să mă sacrific pentru a salva de la ger o şcoală întreagă. Ce-aş fi câştigat dacă o făceam? Un an de ocnă, ca tata, în Măcin sau la Canal? Aiurea! La ceasul acela – era ora 8,00 dimineaţa – aveam două alternative în faţă: să recunosc că am fost ministrant, dar nu un fervent credincios catolic, ori să tac, să las lucrurile să curgă de la sine, să beneficiaz de o sumă de privilegii ce vor urma, izvorâte dintr-un „dosar foarte bun”, de copil sărac, fiu de muncitor, fruntaş la învăţătură!

Capitolul 22

Închis, muncă de teren

În toamna anului cu pricina, deci prin 1958, la vârsta de 12 ani, Petru deveni un personaj important în oraşel, nu numai la şcoală. Aici era cunoscut nu

doar ca elev cu rezultate bune la carte, ci mai ales ca președinte al unității de pionieri. Purta pe brațul stâng o plăcuță de material textil cu trei trese roșii, însemnul de președinte de unitate. Cu asta ieșea în evidență peste tot. De câte ori era cu tata Pompei sau cu mama Iuliana prin oraș, cunoștințele părinților cu care se opreau să se salute sau să schimbe un cuvânt-două, îl întrebau invariabil: Ce grad are acest copil, este cumva la școala militară, a ajuns plutonier așa de tânăr? Pe Petru această neștiință îl amuza, cine mai pomenise ca un plutonier să conducă o unitate așa de mare cum era unitatea de pionieri a școlii elementare din localitate? Pentru asta trebuia să fii cel puțin căpitan, dacă nu chiar colonel!

Ce anume, sau mai bine zis cine îi aduse o notă suplimentară de notorietate fu bibliotecarul șef al Bibliotecii Orășenești. Încă din clasa a V-a, bibliotecarul șef, tânărul Nițu, fiul șefului gării CFR din Toplița, îl remarcase ca harnic cititor. A constatat că băiatul de numai 10-11 ani citea enorm, chiar cărți grele. Din fișa lui reieșea că în vacanța de vară de după clasa a V-a, în anul 1957, la doar 11 ani, băiatul citise un roman istoric greu, în 3 volume a câte o mie de pagini fiecare. Practic, ca să termine cele 3 volume, băiatul prelungise cărțile din două în două săptămâni, așa cum era regula. Căra cu el toate volumele, deși terminase de citit volumul 1, apoi volumul 2, dar nu voia să le lase, după declarația lui „toate cele trei volume trebuie să stea la un loc, dacă unul se pierde sau va fi împrumutat doar câte un volum va fi foarte rău, aia nu-i lectură!” Stârnit de maturitatea lui, tânărul Nițu porni un dialog cu băiatul.

„Cât ai citit până acum, din cele 3 volume?”

„Mai am vreo 50 de pagini din volumul 2.”

„Și despre ce este vorba în acest roman, știi să-mi spui?”

„Da, este vorba de marea răzcoală a lui Emelian Pugaciov, care era un cazac nu prea bogat, dar bun oștean și cu talent de strateg. El a participat la războiul de 7 ani, un război foarte complicat care s-a dus între majoritatea țărilor Europei din acea vreme. În carte, Emelian Pugaciov participă la bătăliile armatei ruse împotriva Prusiei și se distinge în lupte. Apoi participă la războiul ruso-turc, când ajunge la grad de sublocotenent de cazaci. După război decade, ajunge să fie arestat ca vagabond. În pușcărie, unul dintre ofițeri rămâne surprins de marea asemănare a lui Emelian cu Petru al III-lea, soțul țarinei Ecaterina a II-a, declarat mort în condiții suspecte. Niște nobili ruși îl scot pe Pugaciov din pușcărie și pornesc cu el o revoltă împotriva Ecaterinei a II-a care se declarase șeful statului. Curând Pugaciov, care se dădea a fi țarul Petru al III-lea scos din drepturi de soția lui, adună o oaste mare, de țărani săraci, de cazaci fără căpătâi și chiar obține unele victorii pornind să-și recâștige tronul. El ocupă cetatea Orenburg, luptele s-au dat până acum pe Volga, în acea zonă locuiau cazaci

vestiți în războaie și Pugaciov a vrut să-și facă armată mare, bazându-se pe acești cazaci.”

„Foarte bine, poți să scri o recenzie a cărții?”

„Păi, eu trebuie să completez caietul de lecturi particulare, că am primit temă de vacanță și eu am citit doar această carte care face cât zece. Deci am scris multe pagini până acum. Pot să vi le arăt.”

„Bine, să aduci caietul cu tine, poate vei prezenta o recenzie despre această carte la radio, la emisiunea locală. Bine?”

„Da.”

Apoi în toamnă, într-o seară de octombrie, s-au pomenit la ușă cu domnul Nițu care voia să vorbească cu părinții băiatului despre setea lui de cititor. A vrut să-i convingă să-l lase pe băiat să prezinte recenzii ale cărților pe care le citise, la emisiunile locale de radio. Sigur, propunerea le-a făcut cinste, Pompei și-a dat acordul. Mai târziu, pe la mijlocul lui decembrie, când căzuse destulă zăpadă și se așezase definitiv a iarnă, domnul Nițu le-a cerut permisiunea ca Petrică, mezinul, să deschidă chiar acasă o bibliotecă de casă, ca o sucursală de stradă a bibliotecii orășenești. O să primească vreo 400 de cărți, în limba română și în limba maghiară, și le va împrumuta vecinilor, exact ca la biblioteca mare. Fiecare cititor va avea o fișă, va semna pentru cărți și se va obliga să le aducă înapoi după două săptămâni. Orice încurcături ar apare, el, domnul Nițu, va avea grijă ca bibliotecarul Petrică să nu aibă de suferit. Părinții s-au codit câteva zile, apoi au cedat după ce șeful gării, tatăl bibliotecarului, a vorbit cu Pompei și l-a convins să fie de acord. Și uite așa, peste două zile domnul Nițu a venit cu o sanie cu cai, cu 400 de cărți trecute pe liste, cu numerele de inventar și indicii de clasificare zecimală, cu fișe de cititor bune de completat și a pus și o pancartă pe stâlpii porții, pe 2 țărui, o scândură lată de 30 de centimetri, vopsită cu albastru și înscrisă cu litere albe: „Biblioteca de casă Jokai Morr Hazi könjvtar”. Curând, la radio local faptul a fost prezentat ca o premieră deosebită, apoi au venit de la ziare, elevul a primit felicitări, iar colegii de școală l-au poreclit repede, „elevul bibliotecă de casă”. Dar mezinul Petru nu fu afectat, din contră deveni fudul prin tot orașul. Aduse multe cărți la cerere, ajunse la 200 de cititori în acea iarnă, marea majoritate bărbați unguri dar și români, se cereau cărți cu teme istorice. El însuși descoperi romanele lui Jules Verne în limba maghiară, în românește încă nu apăruseră. Citindu-le, își formă curând un vocabular consistent de cuvinte cu care se descurca binișor la școală, cu colegii de la clasele paralele cu predare în limba maghiară. Însă diriginta lui, doamna Laura Varodi, constată curând că „elevul bibliotecă de casă” își cam neglija lecțiile, chiar luase 4 la teza trimestrială de științele naturii, apoi și la cea de geografie. Profesoara puse

repede piciorul în prag, îi relatează Emiliei, sora mai mare a băiatului care lucra la Consiliul Popular în subordinea soțului ei, despre „performanțele bibliotecarului”. Emilia veni în aceeași seară în vizită, acasă pe Măghieruș și porni o discuție serioasă cu părinții. Mezinul Petrică era în dormitor, cu cărțile și caietele de școală împrăștiate pe masă, chipurile învăța, în realitate citea de zor „Căpitanul Nemo”, în limba maghiară. Ciuli urechile când Emilia ridică vocea și aproape strigă la tata Pompei:

„Dumneata ai salariu mic, nevoile sunt mari, băiatul poate fi angajat cu jumătate de normă la bibliotecă, va primi 500 de lei pe lună și va face ceea ce-i place cel mai mult, adică va sta toată ziua cu nasul în cărți și va citi. La ce-i mai trebuie școală? Nu-i place să învețe, o să rămână corigent la două materii, așa că mai bine să aducă un ban în casă decât să vă facă de râs.”

Mezinul Petrică se făcu vânăt de rușine dar și de supărare. Pe el de ce nu-l întreabă nimeni? De ce se amestecă Emilia în treburile lui? Ieși din cameră și veni în bucătărie, pornit pe sfadă:

„Despre ce vorbiți? Ce corigență? Cine ți-a spus așa o minciună? Doamna Laura? Las că-i arăt eu, cum să mintă în halul acesta? Și cum adică, să mă las de școală? Păi nu-i voie așa ceva, cele 7 clase elementare sunt obligatorii iar eu de-abia sunt într-a VI-a.”

„Recunoști că ai luat 4 la două materii la teză?”

„Da, dar nu rămân corigent! Am note mari, media pe acest trimestru va fi 7 la fiecare materie.”

Fu certat aspru. De mama Iuliana, care vorbi cu tristețe despre cum poate un om să-și piardă obrazul și încrederea. Mezinul Petrică avea obraji în flăcări. O luă pe mama Iuliana în brațe și promise că va repara totul. A greșit, cărțile acestea sunt atât de captivante că foarte ușor trece timpul tot citind, pagină după pagină. De acum înainte, își va face mai întâi lecțiile și abia pe urmă va citi, dacă-i mai rămâne timp.

Lucrurile se îndreptară și curând laudele iar începură să curgă. Mezinul Petrică redeveni vedeta școlii, a străzii, a orașului. Nasul îl plimba cam pe sus, aveau să-i fie aduse reproșuri directe dar și prin părinți, care nu de puține ori erau puși în gardă de vecini, de alte cunoștințe, despre unele obrăznicii ale vedetei, libertăți nelalocul lor pe care și le lua crezând că totul îi este permis.

În primele două săptămâni de vacanță, băiatul fu trimis de școală în tabăra de instruire pentru pionieri de la Sovata. Tabăra era organizată în incinta școlii elementare, o clădire veche, cu patina tradiției. Mâncau la cantina internatului o hrană consistentă, uneori aveau parte de bunătăți exotice, precum banane,

portocale, roșcove sau compoturi de ananas. Reprezentanții poporului aveau parte de tratamente de excepție!

După tabără, elevul reveni la starea normală de vacanță. Dar nu pentru mult timp. În prima duminică de după cele două săptămâni de tabără, vecina Maricica, nănașa cum îi spunea mezinul Petrică, trecu puntea pe la 6 seara și începu un scurt dialog cu mama Iuliana.

„Cumătră, vreau să te rog ceva, dar să nu-ți fie cu supărare, bine?”

„Spune, cumătră, nu mă supăr chiar așa de ușor, mai ales că suntem cumetri!”

„Uite, reluă nănașa Maricica, te rog să-l lași pe finul Petrică să vină mâine cu noi, la fân. Mergem în Prelucă și o să stăm acolo toată ziua, îi dăm noi de mâncare, nu-ți fă grijă. Băiatul a crescut mare și poate munci la întorsul fânului, că nu-i greu. Ş-apoi la anu, o să-i dau un purcel, așa cum i-am dat și până acum în fiecare an!”

„O să vrea el să meargă, oare? se întrebă Iuliana. Că citește de dimineața până seara, nu lasă cartea de loc. Nu-i strică un pic de muncă în aer liber, mai ales cu voi, că știu că aveți grija lui, dar trebuie să meargă de bună voie.”

„A vorbit Puiu cu el, copiii se au ca frații, sunt cuminți, de câte ori vine la noi Puiu îl ia cu el la toate treburile, în timp ce Petrică îi povestește o carte sau un film sau discută despre istorie. Așa că pentru Puiu prietenia asta este de mare folos. Că și lui Petrică îi place, Puiu ascultă poveștile și mai cere mereu. Copilul a zis, dimineață când au vorbit, că i-ar plăcea la fân cu noi.”

„Păi atunci să meargă, dar să ai grijă, cumătră, că prin fânul cald se cuibăresc și șerpi, să nu îl muște vreunul, că-i pericol la așa depărtare de oraș!”, zise mama Iuliana.

„Sigur, avem noi grijă, nu te teme.”

În tot acest timp, Pompei nu spusese nimic. Doar îl strigă pe Petru, cam tărișor, că băiatul stătea în dormitor și citea, ca de obicei.

„Vino afară, mai lasă cartea să se odihnească, prea îi tocești paginile, să nu se rupă, măi băiete!”

„Da, ce-i tată? Sărut mâna, nănașă. Așa-i mamă, tată că mă lăsați să merg cu Puiu mâine la fân?”

„Dar de ce vrei tu să mergi toată ziua la o muncă grea, departe de casă?, întrebă tata Pompei.

„Păi, tată, un scriitor trebuie să cunoască viața în mod direct, nu numai din cărți. Când muncești sau faci un lucru sau altul, înveți pe pielea ta chiar și durerea, mulțumirea sau bucuria de a fi lăudat. Sentimentele trebuie să le spui în cuvinte, dar dacă le-ai trăit cu adevărat, ele vin singure și au și înțeles bun”

„Măi, măi, măi, că mare filozof te-ai făcut! Și cu munca la bibliotecă ce faci? Că eu sau mama nu putem să dăm sau să primim cărți, că nu știm să umblăm la fișele de cititori.”

„Păi, simplu, pot și eu să-mi iau câteva zile de concediu, nu? Voi pune un afiș pe poartă, să știe lumea că nu-s acasă.” Și o zbughi în casă. reveni după câteva minute cu o foaie albă, ruptă din blocul de desen, pe care scrisese mare, cu creioane colorate:

INCHIS TEMPORAR!

Plecat în CÂMPUL MUNCII la MUNCA CÂMPULUI!

Vă place? Tata citi, mama citi, nănașa citi și râseră cu toții. „Măi, numai prostii ai în cap!” Expresia asta ajunsese curând să fie larg utilizată de locuitorii târgului, iar sursa se pierdu, nimeni nu știa că era invenția vedetei.

Înainte de a se retrage, nănașa Maricica spuse: „Miron pleacă cu noaptea în cap la cosit, să prindă roua. Eu am să plec pe la 6-7, cu ojâna, iar Puiu și cu Petrică să plece de acasă la 8. Până la locul nostru din Prelucă sunt vreo trei kilometri, într-un ceas o să ajungă. Numai să nu uite copiii să aducă ulciorul cu apă de izvor, eu i-am spus lui Puiu, dar te rog, cumătră, ai grijă și dumneata de ei.”

„Bine, bine, cumătră.”

A doua zi dimineața, mezinul se trezi singur, imediat ce simți mișcare în casă. Tata pleca la muncă pe la 7, așa că după ce auzi poarta trântindu-se, se ridică și el din pat. Numai în șort și maieu, o zbughi pe ușă și, luând din mers prosopul de lângă lighean în mână, coborî la pârau să se spele. Atârnă maieul pe poartă și își aruncă pe ochi, apoi pe brațe și mai pe urmă pe piept, pe gât, pe spate apa rece a pârauului. Fornăia ca o morsă, apa era încă prea rece, de-abia prin august avea să devină caldă, numai bună de îndiguit cu bolovani de râu pentru dugașuri de o jumătate de metru adâncime în care să se scalde ca la Mureș. Urcă treptele și se frecă bine cu prosopul aspru, pielea înroșindu-se sub culoarea deja arămie de la soarele care imediat îl prindea. Era un adolescent bine făcut, armonios, cu musculatura pieptului și brațelor bine conturate, dar mai ales picioarele erau zvelte și puternice, fiind un bun alergător.

Mama îi pregătea două ouă ochiuri și o cană de lapte cald. Mâncă, dar cu un ochi pe gardul de peste drum, să vadă dacă Puiu e gata de plecare sau nu. Dar acolo nu era nici o mișcare.

Termină masa, mulțumi și plecă de acasă, spunând sărut mâna mamă! Intră la nănași în casă, pe strada lor nimeni nu-și încuia poarta, iar casele aveau cheia ori sub preșul de la intrare ori într-un cui, pe tocul ușii. Hoți nu erau, iar țigani corturari care se aventurau câteodată, strigând „Feru vechiu, harama

vechiu ...” nu îndrăzneau să fure din casele și curțile oamenilor, căci poliția și miliția îi vânau rapid și îi acuzau, fiind singurii suspecți, deci ușor de prins și de dovedit.

Puiu încă dormea, măgarul, în patul lui de pe târnațul pe care Miron, taică-su, îl transformase în „verandă” de când închisese cu geam locul acela atât de râvnit, mai ales vara când se făcea prea cald, sau primăvara, când soarele te încălzea bine pe verandă, iar afară încă mai erau petice de zăpadă pe ici colea. Ceasul deșteptător, mare și cu clopot, de tip CFR, sunase de la ora 7, după cum văzu Petrică. Îl zgâlțâi, apoi trase pătura de pe el și când somnorosul făcu ochi, perna zbură instantaneu spre capul lui Petrică.

„Te-am prins, hoțule, ce-ai furat din casă?”, făcu Puiu pe vigilantul.

„Ți-arăt eu ție furat, numai să ajungem la fân!” Băiatul se sculă, împături așternutul și se spală din cană, rugându-l pe prietenul lui să-i toarne apă din căldare. Apoi îl chemă la bucătăria de vară din spatele casei, acolo unde masa era pusă pentru amândoi. Farfuriile pline erau acoperite cu șervete de pânză ca să nu le pigmenteze muștele, deși din tavan atârnavă vreo trei fâșii de capcane Zeppelin.

Petrică ridică șervetul: dedesubt era un cârnat de vreo douăzeci de centimetri lungime prăjit, o grămăjoară de brânză de vacă și un boț de mămăligă. Bun, gândi băiatul, acasă am mâncat ouă, aici mai completez, că nu strică. Mâncară, băură lapte acru, apoi luând corșoul de sticlă învelit în nuiiele, o luară din loc. Petrică ieși pe treapta verandei, strigă spre mamă-sa care trebuia prin curte „Am plecat, mamă!” și intră înapoi după Puiu. Acesta veni de după colțul casei, încuie ușa verandei pe din afară și puse cheia la locul ei. Trecură prin șură spre mălaiște, Puiu îi dădu o greblă de lemn cu coada lungă și o furcă cu trei dinți lungi, din sârmă groasă de oțel, astea urmând să le fie uneltele lor de lucru toată ziua. Urcară dealul pe la Zbârcioaia² și apoi, pe lângă dealul Podinei, pe drumul de căruțe, își continuară mersul sporovăind.

Soarele urca pe cer, parcă în pas cu ei. Când ajunseră la locul știut, era deja destul de cald. Locul de fân se întindea, din deal în deal, aproape un kilometru, lat de vreo 25-30 de metri, două hectare și jumătate sau patru iugăre, aproape cinci. Petrică se documentase de cu seară, numai ca să-l pună pe Puiu în dificultate cu știința lui. Nu era prea greu, Puiu era cu doi ani mai mic, deși era voinic, aproape mai nălțuț ca prietenul lui.

„Măi copile, câți metri pătrați de fâneață aveți voi, aici?”

² Zbârcioaia = soră a muzicologului George Sbârcea, având domiciliu stabil în Toplița, în casa moștenită de la părinți. Această soră s-a dedicat gospodăriei, se îngrijea de creșterea vitelor, de fâneață, de tarlalele cu in, cartofi și cânepă. Grajdul cu câteva vite era situat pe dealul Podina, fiind vizibil de pe strada Măghieruș.

„Nu știi și nici nu-mi pasă.”

„Păi nu-i bine că nu-ți pasă, că trebuie să știi.”

„La ce să știi?”

„Păi uite mă, tinere țăran! De aici, din capul locului, dincolo de pârâul din vale care împarte locul vostru în două, sunt 980 de metri. Iar lățimea este de 28 de metri. Dacă ar fi un kilometru exact și 30 de metri lat, asta ar da 30 de mii de metri pătrați, adică 3 hectare. Dar aveți mai puțin. Ia să vedem, cu cât? Păi ar fi 20 de metri la capăt, pe o lățime de 28 de metri, asta face 560 de metri pătrați, iar fâșia lungă este de 2 metri la 980 de metri lung, deci 1760 de metri pătrați. Asta înseamnă în total 2300 de metri pătrați sau 23 de ari. Din 300 de ari cât am socotit mai înainte, adică 3 hectare, scădem cei 23 de ari, avem în final 2,77 hectare. Acum, să zicem că după fiecare jumătate de iugăr muncit, un cosaș are nevoie să bea un litru de apă și o cană de lapte acru. Deci acel cosaș trebuie să aibă trei litri de apă de băut și un litru de lapte acru, că el singur poate cosi ziua-ntreagă cel mult un iugăr, dar seara precis cade de oboseală și adoarme imediat. Dacă nu consumă lichide, el pierde apă din corp prin transpirație. Deci trebuie să-i spui lui nănașul câtă apă să bea și când. ”

Nănașul era culcat pe o rână pe coastă, în partea cealaltă. Acolo soarele bătea încă de la răsărit, în partea astălaltă încă era umbră și iarba plină de rouă mai putea aștepta. Nănașul bătea coasa. Iar nănașa deja învârtea fânul pe un rând din cele șase dâre pe care nănașul și cei doi oameni tocmiți ca ajutor le lăsaseră în urma lor. Era aproape de pârâu, în vale. Cosiseră nu glumă, nănașul Mironică și ajutoarele, mai aveau de urcat cam o sută de metri pe coastă, până în capătul celălalt.

Băieții puseră corșăul cu apă sub un brad, unde erau și celelalte lucruri ale familiei. Nănașa, văzându-i, le strigă: „Luați fiecare câte un rând și răsturnați iarba, uite-așa”, și le făcu o demonstrație cu furca.

Nănașa era îmbrăcată cu o fustă largă, din material ușor înflorat, cu o ie cu mânecile prinse sub cot cu elastic, iar pe cap avea o pălărie de pai largă, care își arunca umbra pe tot spatele și pe piept.

Puiu începu primul și când reuși mișcarea strigă tare, de răsună locul: „Uiuiu pe dealul slut! Că fânul e tare ud!” Apoi începu să-l dăscălească pe Petrică, care deja făcea pași în urma lui, gata să-l ajungă. Mironică lăsă coasa și ciocanul și privi la băieți. Îi plăcu. La fel și Măricica. Dar ea nu se abținu: „Lăsați joaca și nu vă întreceți, că obosiți degeaba”

Când ajunseră în vale, în spatele nănașei, amândoi zmeii gâfâiau, dar nici unul nu se lăsa. Puiu trebuia să fie în frunte, dar Petrică se străduia să-l ajungă și

să-l depășească. Nănașa îi domoli și le arată cum să țină ritmul lent, ca să nu obosească.

Munciră până la prânz, când soarele ajunse sus. Oprirea o dădu nănașul, el avea măsura timpului de muncă și a celui de odihnă, după umbra bradului ce le slujea de adăpost la ora mesei de amiază.

Nănașa se spală în pâraul din vale, pe mâini și pe brațe, nănașul făcu la fel și el și oamenii, apoi îi trimise și pe băieți tot acolo. Dar mai întâi îi pipăi, să vadă cât erau de încălziți. „Mă băieți, mai întâi spălați-vă pe mâini, țineți apa rece pe încheietura mâinilor, aici unde vi se văd vinele astea groase. Trebuie să simțiți cum vi se face răcoare, abia atunci să vă spălați pe față. Din pârau să nu beți apă, că am văzut mai sus o ursoaică cu doi pui, așteptau să veniți voi ca să facă piș în apă și să râdă de oamenii proști!”

„Te și cred, unceșule, unde ai mai văzut urs să râdă?”

„Eu am văzut, dar voi să nu beți, că de-aia ați adus apă de izvor.”

„Tăticule, Petrică o făcut socoteala și o zâs că dumneta singur trebuie să bei azi trei litri de apă și un litru de chișleag. Că altfel transpiri și slăbești.”

„Lasă să slăbesc, că uite cum mi-o crescut burta peste iarnă. Dar tu de unde știi să faci așa socoteli?”

„Dintr-un almanah sâtesc, de prin 1935, l-am găsit în podul casei. Ce lucruri frumoase se făceau pe atunci, erau multe povețe pentru oameni, pentru bărbați, cum să cultive terenul ca să scoată roadă bună, pentru femei rețete de mâncare potrivită pentru perioada de arat, de semănat, pentru vară, pentru post, felurite cusături și multe alte lucruri frumoase.”

Nănașa interveni imediat: „Să-mi dai și mie cartea asta și să te urci și la noi, în pod, să vezi ce se găsește pe-acolo, că și mama bună o adunat multe hârtii acolo, că îi și spuneam să le dăm jos, să nu ia foc cumva de la vreo scânteie.”

„Bucuros, nănașă, chiar mâine am să fac treaba asta!”, se repezi bibliotecarul amator de rarități.

„Nu, mâine nu, că avem treabă tot la coasă, încă vreo câteva zâle. Când s-o strica vremea, atunci.”

Între timp, nănașa întinsese un ștergar pe care o așezat o mămăligă mare, rece, cu fund de lemn cu tot. Apoi scoase din traistă o oală din lut, pântecoasă, șase castroane cam de două ori mai încăpătoare decât farfuriile obișnuite, alte șase farfurii întinse, tot din lut. Puse câte o felie de mămăligă pe farfurii, alături o lingură mare de brânză proaspătă, frământată, o ceapă verde mărișoară, tăiată în sferturi și linguri de metal pentru fiecare. Mai scoase un castronel cu sare. Cu un polonic scoase zama – că așa spuneau ei la supă sau ciorbă, zamă – de șalate, sau salată sau lăptuci cum se mai spunea, dreasă cu zdrențe de ou și jumări mici

de slănină de porc înecate în zamă. Era mâncare specială pentru cosași, mergea foarte bine rece, că la câmp nu aveai nici timp nici cum să încâlzești mâncarea.

Puiu își adună picioarele sub el, turcește, puse farfuria cu mămăligă în față, tăie câteva cuburi de mămăligă apoi, apăsând cu degetele câte un cub prin brânza frământată, le pregăti pe toate să facă pereche cu câte o înghițitură sau două de zamă. Mergea ca uns!

Petrică făcu la fel, mâncarea era tare bună. Flămânzi erau cu toții, băieții terminară primii, că ei primiseră porții mai mici. Dar așteptară în liniște ca și adulții să ajungă la capăt. Atunci Măricica, fără să întrebe, îi puse bărbatului încă o jumătate de castron cu zamă, iar băieților câte un polonic și dădu și muncitorilor la fel ca și lui nănașul. După ce terminară, nănașa scoase o farfurie cu plăcinte cu brânză și iar se lăcomiră la pânțece cu toții. Apoi traseră câteva înghițituri de apă și se întinseră. Nănașa luă vasele și traista, ștergarul cel mare și coborî la pârau să le spele. Băieții ațipiseră, nănașul sforăia ca locomotiva de pe linia îngustă. Nănașa se trase și ea la umbra bradului la odihnă. Soarele era prea puternic ca să iasă la muncă și apoi, căldura miezului zilei usca cel mai bine fânul de curând cosit.

Zilierul Petrică se trezi curând. În jur dinspre fâneață se ridica un miros plăcut de flori dar și zumzet de albine și de bondari. Păsărele nevăzute de prin crengile pădurii ciripeau cântări de toate felurile, iar sufletul sensibil, de poet, al tânărului ce se visa să ajungă cândva scriitor, absorbea cu nesaț frumusețea momentului. Când nănașa ridică din ochi a întrebare, finul răspunse în surdină: „Așa o fi și-n Rai?” „Mai bine, că acolo nu-i nici prea cald, nici prea rece, numa potrivit!”. La șopocăiala lor, nănașul se trezi, se întinse de-i pârlă câteva oase. Apoi ridicându-se în șezut zise: „Hai, femeie, să cătăm ciuperci. Voi rămâneți aici, pe loc, să nu intrați în pădure după noi și nici să nu ieșiți la soare, că arde tare.” Nănașa luă o traistă și plecară în jos, spre pârau și spre adâncul pădurii. Lipsiră cam un ceas. Când reveniră, nănașa avea traista pe jumătate plină cu hribi și ceva gălbiori. Dar era și tare roșie la față. Oare de ce? se întrebă, naiv, Petru. O fi dat căldura printre brazi? Nănașa legă traista de o creangă ce atârna mai jos, îl trezi pe Puiu care dormise tot acest timp și, luând greblele toți patru, porniră să mai întoarcă o dată fânul. Îi lăsară pe cei doi oameni tocmiți să mai doarmă, căldura era prea mare ca să înceapă cositul din nou. Fânul era aproape uscat, adică locul de sub fânul care stătuse la soare nu mai avea umezeală multă. „Numa bine se usucă până la 5, zise nănașul. Apoi îl adunăm în porșori și plecăm acasă.” Și așa făcură. Pe la 7, când soarele se apropiase de culmea Pietrosului din Călimani, terminară și ei treaba pe ziua aceea, adunară sculele, nănașul le ascunse în pădure într-un loc numai de el știut

și porniră spre casă. Era deja întuneric când trecură prin șură spre curtea casei. Nănașa îi mulțumi finuțului și îl întrebă dacă vine și a doua zi, apoi îi dădu o felie zdravănă de caș de vaci și niște plăcinte într-un șervet pe care îl ceru înapoi, când o veni a doua zi.

Mama îl aștepta, tata Pompei deja adormise. „Ești obosit, o fost greu? Ai mâncat bine? Ce mâncare o avut nănașă-ta?” Petrică răspunse din ce în ce mai târăganat, obosit, în timp ce mama îi spăla picioarele într-un lighean în care pregătise niște apă caldă. Cum lucrătorul agricol abia mai stătea pe verticală de oboseală, mama îi șterse picioarele și îl conduse la patul pregătit pentru noapte. Îl înveli cu un pled ușor, lăsă geamul pe jumătate deschis și stinse lumina, culcându-se și ea.

Și a fost prima zi în câmpul muncii, la munca câmpului.

Capitolul 23

Vom face alta, pe pietre de râu

„Tată, te rog să înțelegi, eu vreau să mă fac scriitor! Pentru asta trebuie să citesc foarte mult, să-mi îmbogățesc cultura generală, să învăț limbi străine și trebuie să fac foarte multe alte lucruri, într-un timp foarte scurt. Eu nu am timp să car pietre sau nisip, trebuie să învăț. Uite, am împrumutat de la bibliotecă un Dicționar de Neologisme, adică de cuvinte noi. Eu trebuie să citesc acest dicționar de la cap la coadă, să-mi transcriu cuvintele noi, frumoase și ce înseamnă fiecare, că un scriitor adevărat trebuie să aibă o vorbire aleasă, el se adresează nu numai prostimii, ci și oamenilor culți.”

Mezinul Petru terminase de o săptămână clasa a VIII-a cu medii foarte mari, fiind felicitat în mod special de directorul școlii la decernarea premiilor. Îi intrase lui în cap că are talente literare ascunse pe care va trebui să le descopere prin lectură, lectură aleasă și multă. Vorbise foarte serios, cu convingere atunci când îl refuzase pe tata Pompei la cărat balast și nisip de construcții. Tocmai începuse să răsfoiască un masiv dicționar de neologisme, nou, prima ediție, pe

care reușise să-l împrumute de la Biblioteca Orășenească. Domnul Nițu se mutase cu serviciul și familia la Târgu Mureș și, înainte de plecare, închise biblioteca de casă de pe Măgheruș. Retrase fondul de carte, făcu inventarul, trimise cărți poștale cititorilor care mai aveau cărți împrumutate să le aducă direct la Biblioteca Orășenească întrucât biblioteca de casă s-a închis.

Pe fondul succeselor școlare ajunsese cam înfumurat și tata Pompei căuta o strategie ca să-l mai domolească. Așa că în zilele acelea, când Pompei pusese la punct pornirea construirii noii lor case cu ajutorul fiilor mai mari Eugen și Emil, opoziția arogantă a „intelectualului străzii” îl cam irită și se decise să nu lase nepedepsită obăznicia. Deci îi răspunse, calm cât putea:

„Da, bine, foarte bine, fă-te scriitor, dar până atunci pune mâna pe coș și pe lopată că avem de cărat în curte două căruțe de balast și una de nisip, ca să începem să ne ridicăm casă nouă. Că dacă nu facem asta, la iarnă cade acoperișul peste noi și tu, scriitorule, unde ai să-ți scrii marile opere? Stai, stai pe loc, uite un bondar mare și s-a așezat pe ceafă, stai să-l alung, nu te mișca!” Și Pompei se apropie tiptil de mezinul Petrică și-i trase, cu blândețe, avea să spună pe urmă, o scatoalcă de-l puse pe ăst mare intelectual în patru labe, năuc.

„Măi Pompei, strigă la el Iuliana, ai promis de atâtea ori că nu vei lovi niciodată copiii, ai uitat? Nu ți-e frică de Dumnezeu? Uite ce tare l-ai lovit, nici nu știe de el, săracul. Petre, ce-i cu tine? Te doare capul?”

„Nu, mamă, n-am nimic, dar mi-a plăcut fenta asta, cu bondarul, am să o folosesc într-o carte pe care am s-o scriu. Și ce, tată, crezi că nu știu de casă? Nu știu de vorbă bună? Trebuie să mă înșeli, ca pe un copil mic, cu prostii și bondari? Eu sunt prea deștept pentru așa lucruri mărunte. Și ce, crezi că eu singur pot căra un coș așa de mare cu pietre și nisip?”

Mamei Iuliana îi veni inima la loc, chiar râse admirându-și puiul, ce frumos l-a pus la punct pe spărgătorul ăsta de pietre. E deștept foc, puiul mamei, va deveni scriitor mare dacă așa vrea el, gândi, liniștindu-se.

„Auzi, deșteptule, crezi că te las să te cocoșești singur cu așa greutate? Zici că ești deștept, atunci fă bine și spune: dacă avem două coșuri mari și o găleată, la trei oameni, cum le vom folosi, ai? Repartizează-le, ca să terminăm cât mai repede și să te întorci la cărțile tale cu cuvinte alese. Hai, ce stai?”

Mai în glumă, mai în serios, cei doi bărbați ai casei, unul matur și altul mai mititel, încărcară cele două coșuri cu balast și găleata cu nisip. Pompei se așeză între cele două coșuri și le dezechilibra, trăgând mai mult material spre el. Se puse la mijloc preluând tot greul și invită pe Iuliana la un coș și pe mezin la celălalt să pună mâna și să umble. Ridică ră. „Iuliana, poți? nu ți-e greu?” întrebă protector apoi, spre fiul lui „Domnu scriitor, poți, nu ți-e greu?” Mezinul,

simțind că sarcina e ușoară, puse din mers mâna liberă pe găleata plină cu nisip semiud și vru să o ducă. Icni dar nu reuși să urnească acea sarcină prea grea. Răsturnă jumătate din găleată și așa reuși să o ridice, apoi porniră. În curte Pompei răsturnă coșurile, Petrică făcu la fel cu găleata și reveniră peste pod la cele trei grămezi de material de construcție care trebuia adus în curte până la lăsarea întinericului. Pe la mijlocul podului, mezinul se prefăcu că se împiedică și făcu doi pași aplecați, ca și cum ar cădea în nas. „Mamă, uite tata, mi-a pus piedică!” Dar tata era încă în curte, așa că încercarea lui de joacă nu reuși.

„Măi copile, când muncești lucru greu, să nu te joci niciodată, că din joacă te poți nenoroci. Ai înțeles? Fii serios, bine? Îți mai aduci aminte când erai mic, de cinci ani, și ai căzut în pârau de era să te îneci, ce ți-am zis eu atunci?”

„Da, tată, n-am să uit niciodată și am să o scriu și pe asta într-o carte viitoare. Mi-ai zis așa, când am deschis ochii după leșin: „Mă, Petre, dacă te înecai, te și omoram în bătaie!” Frumos, nu? De atunci mi-i frică să mă înec!, deci n-am să mă mai împiedic pe punte!”

Continuă munca fără oprire până terminară ultima găleată, că tata Pompei mătură ultimul bob de nisip și-l adună în găleată de nu rămase pe marginea drumului nici urmă de balast sau nisip. Peste o săptămână urma să vină acasă, în permisie de 10 zile soldatul fruntaș Eugen Todoran, militar în termen la un regiment de tancuri la Lipova, pe Mureș. Fu chemat și Emil, fratele mai mare, de la Piatra Neamț, să dea și el o mână de ajutor, ca într-o săptămână să sape toți trei fundația viitoare case și, cu ajutorul vecinului Gosler Laszlo, să pună piatra de temelie. Înainte de a pleca militar, în urmă cu aproape un an, Eugen adusese, din căzături de șantier la un preț de mai nimic, un camion mare de spărturi de travertin de la cariera din Borsec. Cu acea piatră frumoasă aveau să dea față fundației pe latura spre pârau și stradă, ca să știe lumea și să se minuneze ce lucru putea ieși din mâna unui cioplitor de piatră și a fiilor lui.

A doua zi de dimineață, Pompei își trezi scriitorul și-l puse să se pregătească rapid de muncă, uite soarele ce sus este și râde de oamenii leneși care nu-s buni de nimic, nici măcar de învățători la țară, darmită de scriitori. Petru se spală cu apă rece în pârau, îmbucă felia de pâine cu marmeladă de caise și cana cu lapte de vacă de la nănașa Maricica și, fără vorbă, trecu la muncă. Pompei scoase din dosar o foaie de desen cu schița fundației pe care Eugen o comandase la secția Drumuri, poduri și construcții a Consiliului Popular Raional, iar sora lor, Emilia, secretară dactilografă la Consiliu, reuși să le-o scoată la un preț minim, cu autorizarea de construcție cu tot. Hârtiile fiind în regulă, Eugen obținu interpretarea desenului de la tehnicianul topograf al

Consiliului și îi explică tatei cum trebuie să traseze marginile fundației. Cu schița în mână, Pompei rememorează instrucțiunile lui Eugen:

„Uite, tată, începi de la gardul cu vecinul Joska baci, până la colțul fundației trebuie să măsoari, pe linia asta, doi metri și jumătate. La punctul acesta bați în pământ un țărș. Dar să-l bați bine, adânc de o jumătate de metru, să nu cadă cumva suflat de vânt. Apoi, pe linia asta – vezi colțul casei vechi? Bați acolo un cui în bârna de colț și legi de cui o sfoară pe care o aduci până la țărș și o legi bine. Pe marginea sfării întinse, sapi cu vârful hârlețului un șanț micuț, acesta va marca marginea gropii fundației. De la colțul casei vechi, vom mai merge spre gardul cu vecina din deal încă un metru și jumătate. Vezi, metrul ăsta și jumătate intră pe sub casa veche, nu o putem face acum, doar după ce casa veche o dărâmăm”. În acest punct, tata Pompei își opri băiatul. „Cum adică, fac fundația până la capăt numai după ce dărâm casa veche? Și noi unde vom locui peste iarnă?”

„Stai, nu te speria. Desenul este foarte bun, noi vom începe fundația și o ducem până ieșim cu ea de sub dormitorul nou. Această cameră, dormitorul nou va trebui să fie gata până la iarnă. O să vă mutați, iar la primăvară dărâmăm casa veche, continuăm fundația și apoi ridicăm bucătăria și cămara și veranda. Și gata! În 1963 vom locui în casă nouă.”

Pompei înțelese. Sub ochii lui fundația prinsese contur.

„Uite, tată, aici ai un detaliu de colț. Așa va arăta colțul fundației din partea asta, spre Joska baci. Și continuă cu explicațiile până când epuiză toate detaliile din desen. După explicațiile lui Eugen, finalul trebuia să fie trasarea pe pământ a liniilor de contur ale fundației, după care trebuia începută săpătura.

„Bine, am înțeles, dar de ce trebuie să facem fundația atât de adâncă? Nu ajunge de un metru?”

„Păi, uite, eu și cu femeia mea suntem bătrâni, mai avem puțin și ne mutăm la loc cu verdeață, pe pâraul Baicăului. Casa asta ar trebui să fie a băiatului meu Eugen, care acum e în armată. Că el a pus mai toți banii pentru materiale. Dar el va ajunge om mare, că este deștept, harnic, serios și de încredere. O să aibă case mult mai mari și mai frumoase decât căsuța asta. Și atunci o să vină copilul acesta, care zice că se face scriitor. O fi, dacă nu rămâne profesor la țară, pe undeva pe aici sau în altă parte. Dar când o să se adune destule cuvinte alese în capul lui, din dicționar, și va vrea cu adevărat să scrie o carte, va încăpea el într-o casă cu o bucătărie mică, un dormitor mic, o cămară și o verandă? Nu, sigur, că n-o să-l lase copiii lui în pace să scrie, vor veni peste el tot timpul. Așa că domnul scriitor va cere ajutor de la fratele lui mai mare, Eugen și peste casa asta va ridica încă un etaj și în vârf va pune o cameră micuță,

unde să încapă o masă, un scaun, un fotoliu, un dulap cu un reșou cu gaz pe care să-și facă cafele, deci o cameră de lucru în care să-și scrie, nestingherit, marile romane!”

„Frumos, foarte frumos gândit, bade Pompei! Așa face omul de la munte, când își face casă cu fundație adâncă, se gândește și la viitor?”

„Sigur!”

Apoi mezinul puiuț, încântat de pagina de roman pe care tocmai i-o dictase lui tata Pompei, din imaginație, începu să sară în jurul țărâșului de colț și să cânte:

„Casa veche din bârne,
S-a dărâmat!
A trecut vremea și s-a surpat!
Vom face alta,
Pe pietre de râu,
Și vom munci, la ea, toți frații,
Din greu! Din greu!”

Capitolul 24 Regăsire

La începutul primăverii anului 1968, o scrisoare ciudată ajunsese la Poșta din Toplița. Pentru a-l găsi pe adresant, dirigințele Poștei apelă la radioul local și la presa locală, județeană.

Scrisoarea era adresată astfel:

Tinerei Deak Iuliana, cunoscută ca Orfana cu Părul Roșu, care a jucat în 1926 în piesa cu același nume împreună cu Hurubă bâlbâitul, pe pârâul Măghieruș, în Toplița Olahă. Această adresă originală era scrisă, evident, în limba maghiară.

Primul care dădu informații fu însuși Hurubă bâlbâitul: eu o cunosc pe Piroșka, îi duc eu scrisoarea. Iuliana râse, adresa aceasta o adusesse din nou în atenția publicului. Ziarul județean *Vocea Harghitei* descrie istoria veche a acelei piese jucată de o trupă de amatori, ridicând în slăvi spiritul cultural al epocii, în care intelectualitatea satului avea cel mai important rol în luminarea poporului de rând.

De fapt, scrisoarea venea din Ungaria, de la Deak Mihai (Miși), care o căuta pe sora vitregă, Iuliana. Miși îi aducea aminte Iulianeii că el era frate cu ea după tatăl comun, Deak Francisc, ce se căsătorise cu Maria, a doua soție și

adusesse în casa nouă pe copiii ei din prima căsătorie, pe Francisk (Ferike) și pe Nagy Iuli. Dacă Iuliana va primi această scrisoare, să trimită răspuns cu adresa exactă. El, Miși cu soția și cei doi copii, ar dori să vină în România la vară, în vizită, ca să-și vadă neamurile și locurile natale. Despre sora Nagy Iuli nu știa nimic și nici despre Ferike, fratele mai mare. Dacă Iuliana are cunoștință despre toată familia de frați vitregi ar fi foarte bine, el îi invită pe toți la o întâlnire, la 23 august, atunci când toate familiile vor avea zile libere, de sărbătoarea națională.

Iuliana se emoționează și scăpă o lacrimă. Se duse imediat la Poștă și chemă la o întâlnire telefonică pe Budai Francisk din Bilbor. Numele de Budai venea de la Primul soț al Mariei, care după nașterea copilului fugise în lume. Greu îi fu Mariei să obțină divorțul legal, ca să se poată mărita cu al doilea soț pe care îl chema tot Deak și era văr îndepărtat al celui de-al treilea soț, tatăl Iulianei. Cu Budai Francisk Iuliana mai vorbise și altă dată, așa că la ora 6 după masă primi legătura. Iuliana îi povesti de scrisoarea ciudată. Ferike râse și promise că a doua zi va veni la Toplița, cu cursa de amiază. Și se țină de cuvânt, veni împreună cu soția, moldoveanca Aurica din Vatra Dornei. După ce au stat la masă, au compus împreună o scrisoare de răspuns. Da, sunt bucuroși de vestea regăsirii fraților. Da, Ferike este aici, locuiește la Bilbor în casa mamei lor comune, Maria, decedată de mult. Nagy Iuli locuiește la Râmnicu Sărat, s-a măritat, iar pe soțul ei îl cheamă Nagy Lajos (Ludovic). Nici unul din ei nu știe ungurește, deși Lajos este și el ungur, dar s-a născut în Râmnic și a trăit acolo de mic copil, cel care era ungur în familie, tatăl lui Lajos murise repede după război, fără ca să apuce să-i învețe pe copii limba maghiară. Ferike are adresa lui Nagy Iuli, îi va scrie și o va pregăti să vină la Toplița de 23 august, la întâlnire. Deci, Miși, rămâne stabilit, ne întâlnim în august, pe Măghieruș, la locul unde era casa tatălui tău, Deak Francisc. Cel care concepuse scrisoarea fu Petrică, mezinul, el era marele literat al casei. Apoi, cu Emilia în frunte, traduseră scrisoarea în limba maghiară și o rugară pe Tereza să o citească împreună cu fetele ei și să o corecteze. Astfel a doua zi după primirea scrisorii ciudate, Piroșka și Ferike trimiseră răspunsul lor, în cuvinte pline de bucuria așteptatei revederi.

Până în august mai primiră câteva scrisori de la Miși din Ungaria, care le trimise mai multe fotografii, cu el singur în grădina casei sale din Dunaujvaros, printre araci de roșii, apoi cu familia – el, soția Aranka și băieții. Iuliana și Pompei decisese că ar fi cazul să se adune și familia lor și să facă niște fotografii, ca să vadă lumea cine sunt și câți sunt. Emilia îl chemă la telefon pe fratele Emil, și el veni de la Piatra Neamț la sfârșitul săptămânii împreună cu soția, Natalița și fiica lor, Ani, de 12 ani. Sâmbătă pe la prânz meraseră la

fotograf, în centrul oraşului şi făcură prima poză de familie. La mijloc, şezând pe scaune, mama, tata, între ei Petru, mezinul, în braţe cu Ani, apoi Emilia lângă mama şi Margareta, cu fiică-sa Luminiţa pe genunchi lângă tata Pompei, iar în spate, în picioare, Emil, Nataliţa, Eugen şi Petru, soţul Emiliei. Trimiseră scrisoarea şi fotografia atât în Ungaria cât şi la Râmnicu Sărat. Nagy Iuli le scrisese că avea să vină şi ea, cu soţul şi fiica sa Coca, căsătorită cu un colonel de armată (care lucra la Marele Stat Major, în Bucureşti) dar care nu va putea veni la întâlnire. Dar va fi prezent Mitică, mezinul, un băiat dulce şi frumos tare!

Iuliana se sperie. Oare cum ne vom descurca cu atâţia musafiri? Se duse la unchiul Sandor, pe Rât (râtul era varianta ardelenască a luncii, termenul era preluat din limba maghiară, *ret*) şi se consultă cu el. Sigur, va dori şi el să vină la întâlnire, îi va invita pe cei din Ungaria să stea la el cu toţii, avea loc unde să-i culce. Dar trebuie să fie anunţat şi unchiul Andras, nu poate fi omis, doar face parte din familie şi Mişike este şi el nepotul lui. Cât despre mâncare, vor contribui cu toţii la cheltuieli.

Iuliana aranjă cu vecinele găzduirea atâtor musafiri. Ceru ajutor şi pentru gătit, vor fi la masă nu mai puţin de 20 sau 21 de persoane, poate chiar mai mulţi! .

În sfârşit, sosiră musafirii. Au ajuns la Topliţa pe 22 august, au venit cu maşina personală, Mişi conducea o Pobedă veche dar bine întreţinută, era lucru mare să aibă maşină personală în acei ani. Veniră direct pe Măghieruş. Când ajunseră la numărul 108, se opriră şi claxonară puternic. Vecina Tereza, de peste drum, văzu plăcuţa cu număr de Ungaria şi strigă, de auzi toată strada: „Au sosit musafirii din Ungaria!” Pompei şi Iuliana erau în curte, aranjau cele două mese care urmau să fie pline cu oameni a doua zi. Ieşiră imediat la pod. Mişi coborî din maşină şi se apropie de Iuliana:

„Unde ţi-e părul roşu, Piroşka?”

„Mişi, ce mare te-ai făcut! Când erai mic nu aveai o burtă aşa de mare!”

Se strânseseră în braţe, Iuliana îl prezentă pe Pompei, soţul ei.

„Ori nu eşti român, cumva?”

„Ba da , răspunse Pompei pe ungureşte. Dacă voi, fraţii, nu aţi păzit-o pe Piroşka, am furat-o eu şi este a mea de 30 de ani!”

Coborâseră şi ceilalţi membrii ai familiei lui Mihai, soţia şi cei doi fii, unul de 18 ani celălalt de 15 ani. Imediat au început să-şi dea aere de ... budapeştani! Lângă gardul de la drum, Tereza şi fetele ei se rezemau de poartă, asistând la spectacolul stradal. Mişi privi spre ele, apoi în josul străzi recunoscuse casa bătrânească a părinţilor lui Laszlo. „Mai trăieşte Gosler baci?”, întrebă pe cei din jur. Tereza răspunse imediat:

„Au murit amândoi, acum aici locuim noi, Gosler Laszlo fiul mijlociu, iar eu sunt soția, Terez, iar ele sunt fetele mele, Viorica (Ibolja) și Iudit. Fetelor, chemați băieții înăuntru și serviți-i cu un sirop de zmeură. Așa-i că n-ați băut niciodată sirop de zmeură făcut cu zmeură din pădure?”.

„Ba da, răspunse cel mai mare, avem și noi în curte zmeură, pe lângă gard!”

Cunoștințele se legară imediat, băieții rămaseră pe stradă cu fetele și cu Petru, mezinul, iar adulții intrară în curte.

„Iuliana, dar unde-i casa bătrânească? Când ați construit-o pe asta nouă?”

„Hei, păi ne-am mutat în ea în 1963, după ce a venit fiul nostru Eugen din armată. El ne-a ajutat la mutat, la demolat casa veche, știi ce greu am tăiat-o? Bârnela erau pietrificate, săreau scânteii din topor, nu s-a putut folosi lemnul vechi la nimic. Toată casa avea numai cuie de lemn, nu s-a folosit la construcție nici un cui de fier, îți dai seama ce lucruri se făceau pe vremea aceea?”, răspunse Iuliana.

S-au așezat în curte în jurul mesei pe care Iuliana a așternut imediat o față de masă cu broderii, lucrată de mâna ei în serile lungi de iarnă. Pompei își luă rolul de gazdă în serios, invită musafirii să se spele și să guste ceva, doar veneau de la drum lung. Miși sări imediat: „Eu am să mă descalt, vreau să mă spăl pe picioare în pârau, ca pe vremuri.” Și începu să se dezbrace ca un tinerel. Iuliana aduse săpun și un șervet aspru, țesut în casă, pentru picioare. Miși spuse că nu vrea să se șteargă, vrea să se usuce umblând pe jos, prin curte, ca atunci când era copilăndru. Soția lui, Aranka îl scuză: „Pe drum ne-a spus de câteva ori că abia așteaptă să se spele în pârau, nu mai putea de dor. E un copil, a plâns de bucurie când a primit scrisoarea voastră, apoi fotografia ta a sărutat-o de mii de ori, spunând „Sora mea cea roșcată, unde ești?”

Au mâncat carne friptă de porc, din borcan, slănină de casă afumată ținută tot la borcan în beci, ceapă roșie proaspătă din grădină. Vecina Maricica, cumătra, veni la poartă și aduse un șorț plin cu roșii și castraveți, Tereza veni cu o oală cu porumb fiert, iar Aniko, cealaltă cumătră, aduse o sticlă de un litru cu palinkă caldă, de chimion. Miși sărută pe obraji pe Maricica, pe Tereza, pe Aniko, le mulțumi și explică soției și băieților că așa era și pe timpuri, toți vecinii săreau unul în ajutorul celuilalt, iată, întocmai ca acum, de parcă împreună ar fi fost o mare familie. Între ei, vecinii, nu prea conta că unul e român și altul ungur, totdeauna s-au avut bine și s-au ajutat unii pe alții. El gustă cu mare poftă din toate, nu înceta să laude tot ce i se pune în față. Dar palinka îl dădu gata.

„Asta-i cea mai bună primire care mi s-a făcut mie, cel care am fugit de acasă, vrând să mă bag soldat la ruși. Ai mai pomenit așa ceva, măi Pompei?”

Pe la ora 5, sosi acasă și Eugen. Venea de la lucru. Miși îl luă în primire, admirându-l ce băiat frumos este.

„Iuliana, când am fugit eu de acasă, nu-i așa că eram un tânăr mai frumos ca fiul ăsta al tău?”

„Nu, Miși dragă, erai urât ca pasărea neagră, toate fetele din Toplița s-au bucurat că au scăpat de tine. Vezi, ai grijă pe stradă, să nu te recunoască vreuna și să-ți prezinte vreun copilaș, spunând că-i al tău” Gluma stârni hohote de râs, era veselie mare în curtea lui Pompei.

Când soarele începu să piardă din strălucire, Iuliana puse lucrurile la punct. Făcu repartizarea pentru dormit a musafirilor la membri familiei și la vecinii care s-au oferit să primească musafiri în gazdă. Lucrurile se aranjă repede, toată lumea fu foarte bucuroasă de orele petrecute în acea după-amiază minunată.

A doua zi, când Miși se pregătea să plece la unchiul Sandor, cu Pompei ca ghid, sosi Ferike de la Bilbor. Urmară scene ca acelea petrecute cu o zi mai înainte, dar Iuliana îi zori, trebuia să se grăbească la unchiul Sandor, cu el nu-i de glumit, a zis că la 11 cel mai târziu vrea să-și vadă nepotul, deci trebuie să mergeți. Feri și Aurica, nevastă-sa, rămaseră în curte la Iuliana, care îi puse imediat la treabă: trebuiau așternute mesele, trebuiau puse tacâmurile, farfuriile, trebuiau aranjate băncile de lemn pe care să stea 20 de oameni. Și când agitația era în toi, altă mașină opri la poartă în claxoane puternice. Dintr-un Moskvici rusesc cu număr de București, coborî familia Nagy din Râmnicu Sărat. Soțul lui Coca, colonelul, promise învoire trei zile ca să-și ducă soacra la revederea cu fratele găsit după război, așa că sosiseră împreună, adică socrii, Coca și Grigore soțul ei împreună cu Luminița, fiica lor de 5 anișori și cumnatul Mitică. Nagy Iuli semăna foarte bine cu Iuliana. Aveau aceleași trăsături, aceeași statură, doar părul mai cărunt o deosebea pe râmniceancă de tiza ei din Ardeal. Cu toate acestea, ele nu aveau nici măcar o picătură de sânge în comun. Ferike și Iuli se îmbrățișară, erau frați buni după mamă, corespundau din când în când, dar nu se văzuseră de mai bine de 20 ani. Nagy Iuli o atenționează pe Iuliana să stea pe lângă ea când va veni Miși, ea nu mai știa nici o boabă de ungurească, trebuia cineva să-i traducă.

Apoi sosiră Emil, cu Natalița și Ani fiica lor. Veniseră cu autobuzul de la Piatra Neamț. Băieții lui Miși sosiră cu Eugen și Dorina, iar în urma lor Petrică și Emilia aduseră cu ei pe unchiul Andras și mătușa Ilonka. Ultimii sosiți fură Miși, Pompei și unchiul Sandor cu mătușa Marghit. În total, 27 oameni. Curtea

deveni neîncăpătoare. Așa că unchiul Sandor, ca cel mai mare dintre toți, ceru ca toată lumea să se așeze în jurul celor două mese și să vorbească încet, ca să se audă unii cu alții. Ordinea dictată de cel mai în vârstă dură ... 1 minut! Apoi toți începură să vorbească. Veni Tereza și-i răpi pe băieți, avea să-i țină ea la masă. Iuliana, cu Margareta și soră-sa Emilia, ajutate de Natalița, începură să așeze masa. Puseră tacâmuri, farfurii, pahare. Cele mici, de ținică, fură umplute cu palinkă de chimion și ciocniră, urându-și fericire și sănătate. Mai turnară un rând, adică încă două sticle de câte un litru se goliră pe dată. Dar lumea o lăsă mai moale cu băutura. Afară era o zi mununată, temperatură era în jur de 25 de grade, doar câțiva nori albi, pufoși, destul de mari se adunară pe deasupra Măghierușului, astfel că atunci când femeile puseră supa de pasăre cu tăiței de casă în farfurii, umbra binefăcătoare a unui nor măricel le ținu răcoare.

După primul fel de mâncare, unchiul Sandor ceru să se facă liniște și îl invită pe Miși să-și spună povestea. Acesta relatează aventura lui, de copil neascultător. Cum ajunsese aproape mort de foame în Budapesta, orașul era numai ruine, nu găsea de mâncare și simțea că i se apropie sfârșitul. L-au găsit căzut, leșinat, în pragul unei biserici. Preotul ceru ajutorul enoriașilor pentru a-l salva pe acel copil străin. Și familia lui Aranka găsi inimă să-l ia la ei. Și acolo a rămas, pe vecie. Când și-a revenit din slăbiciunea foamei, chipul blondei Aranka, fiica familiei care l-a îngrijit cu devotament, primi recunoștința lui și fata deveni, pentru el, de atunci, pe vecie, din Aranka – Angyalka (din Aurica – Angelica, în echivalent!). Toată lumea aplaudă. Le mai spuse că muncea într-o oțelărie mare, câștiga bine, aveau doi băieți care, iată, deja au fost sechestrați de ardeleni („Oare vor veni acasă acești copii, sau vor fugi de acasă pe jos, din Dunaujvaros până la Toplița, cum ai făcut și tu, Miși?”, zise Aranka – Angjalka).

Apoi fu rândul familiei Nagy din Râmnicu Sărat. Iuli povesti despre plecarea lor, a ei cu maică-sa Maria, spre Regat, cum au ajuns la Râmnic și au găsit o cameră cu chirie la părinții soțului, cum s-au bucurat prima dată că au nimerit la cineva de aceeași nație cu ei și cât de dezamăgite au devenit când au constatat că acea familie habar nu avea de limba maghiară, cum maică-sa a găsit loc de muncă ca bucătăreasă la o cantină socială, apoi la un restaurant mai de soi, cum au reușit să se descurce pe durata anilor de instabilitate, cum soțul i-a fost prieten și protector până când fata acceptă să se mărite cu el – de altfel nici nu voia pe altcineva, el era un foarte bun paznic! Aveau doi copii mari, pe Coca și pe Mitică, de altfel între Coca și Emilia se legă imediat o prietenie ce avea să dureze ani buni. Ferike de la Bilbor termină prezentarea în câteva cuvinte, el se înțelegea foarte bine cu moldoveanca lui, nu aveau probleme. Doar că acum,

văzând așa familie mare și frumoasă, precis că va dori să facă vizite mai dese, în Ungaria, la Râmnic și chiar și la Toplița.

Apoi unchiul Sandor vorbi despre Iuliana și Pompei. Le povesti lui Miși și Iuliei prin câte necazuri trecuseră cei doi, despre arestare și condamnare, despre munca grea în munte, la cariera de piatră, despre durerea provocată de pierderea primei Margarete, despre operația de rinichi de la Cluj și reîntâlnirea cu familiile de evrei pe care Pompei îi călăuzise iarna, prin munți, dincolo de graniță, despre copii, pe rând : Emil, că are meserie bună, dar ar trebui să vină mai des pe acasă, că doar Piatra Neamț nu este atât de departe, despre Emilia care este funcționară bine văzută la Consiliul Popular și soțul ei, Petru, profesor de sport, un om absolut simpatic! Apoi spuse câteva cuvinte despre Eugen, cum s-a făcut om politic și studiază la Academia de Conducere ca să devină mare conducător. Eugen o prezintă pe Dorina, logodnica lui, iar cununia o vor face în septembrie. El scosese niște fotografii pe care le făcuseră împreună în concediu la Păltiniș în urmă cu câteva săptămâni, pozele tocmai ajunseseră la mezinul Petrică. Miși ceru precizări, ce fel de academie de conducere, ce înseamnă să devină „conducător”, el nu înțelegea termenul. Atunci mezinul, luând una din poze i-o arătă unchiului Miși: „Iată, astfel de conducător!” Acesta izbucni în râs și arătă la lume poza în cauză, cu Dorina călare pe un măgăruș, iar Eugen ținând animăluțul de căpăstru, conducându-l prin pădure! Râseră ca de o glumă bună, numai Eugen, făcând pe supăratul, îl amenință că-i va pune el căpăstru și îl va vinde la piață ca pe un măgar ce este!

Ultima prezentare o făcu unchiul Sandor despre Margareta, cea de-a doua fiică cu acest nume. Arătă că a venit acasă de câteva luni, reușind să se despartă de un soț bețiv. Acum trebuie să-și refacă viața și să-și crească fetița, pe care o chema tot Luminița, care este frumoasă și deșteaptă și care deja se împrietenise cu Luminița de la București. Unchiul Sandor încheie spunând că acum nu-i pare rău că a dat-o pe Iuliana de soție lui Pompei, ei doi deși au avut o viață grea acum se bucură de o familie frumoasă, cu copii buni și cu perspectivă. Mătușa Margit nu scăpă prilejul de a face una din gafele ei proverbiale: când unchiul Sandor afirmase că nu-i pare rău că a dat-o pe Iuliana după Pompei, mătușa spuse repede: „Păi nici nu ți-a părut rău, nu ți-am spus eu că mă bucur că am scăpat de o gură în plus și de răspunderea pentru o fată care nu-i a noastră?” Când cumnată-sa Ilonka începu să râdă, baba își dădu seama de prostia spusă și râse mânzește: „Sigur, am glumit, noi o iubim pe Iuliana și pe toți copiii ei și vă iubim și pe voi, pe toți!” Iar mezinul Petru completă, cântând popește, în șoaptă ca să nu audă decât soră-sa Margareta, totdeauna complicea lui: „Dar să nu

veniți la noi, că nu vă dau nici o gură de slănină, nici lapte proaspăt muls de la vacuțele noaaastreeeee!”

Petrecerea dură până târziu. După felul doi, friptură de porc la tavă cu cartofi țărănești, vecinele Maricica și Anuța aduseră plăcinte poale-n brâu, cu brânză dulce cu mărar sau cu urdă, iar Aniko aduse langoșe și Kürtös. Când toți fură sătui de atâta mâncare veni rândul sticlelor cu bere ținute la beci. Dorina, care vorbea foarte bine limba maghiară deoarece în satul ei natal de lângă Reghin crescuse alături de vecini maghiari și o familie de lăutari vechi, tot unguri, începu să fredoneze în surdină o romanță veche ungurească. Miși ciuli urechile și repetă cuvintele, apoi împreună reluară melodia. Din casă iese și Iuliana care li se alătură, astfel că se puseră pe cântat cântece vechi lăutărești. Vecinii stăteau pe lângă garduri și admirau acea mare familie, care, iată se adunase și de peste graniță, ca să se bucure împreună de revedere după mulți ani.

Miși mai rămase două zile, colindă prin oraș și împrejurimi, căutând și depănând amintiri. Apoi plecară și ei. Emil, Ferike, Nagy Iuli cu familiile lor mai rămaseră și a treia zi, depărțindu-se cu regrete și multe promisiuni. Pe care nu le onorară, fiecare reîntorcându-se la viața proprie, cu problemele și bucuriile lor. Dar amintirea acelei revederi frumoase, după mai mult de 25 de ani, fu subiect de invocări nostalgice încă mult timp.

În inima lui, Pompei savură cu cea mai mare plăcere cuvintele și aprecierile unchiului Sandor care acum, ca niciodată, nu se scumpise la laude sincere și cinstite. Din acel moment, Pompei se împacă cu soarta, trase concluzia că acei 5 lei pe care tatăl lui îi pusese în palmă ca să plece de sărăcie și să-și caute fericirea, fuseseră bani cu noroc, fericirea s-a lăsat prinsă cu greu, dar a rămas cu el, acum la bătrânețe.

Capitolul 25

Mă însor și eu

Vara aceluia an 1968 fu bogată în evenimente fericite pentru familia Todoran. După plecarea musafirilor din Ungaria, Eugen anunță că depuseseră actele, el și Dorina, la ofițerul stării civile și că pe 20 septembrie va avea loc cununia civilă. Mama Iuliana se bucură dar se și întristă deopotrivă. Fiul ce le fusese de ajutor neprețuit se va muta la casa lui și se va ocupa de familia pe care o întemeia. Va primi apartament la bloc, în mod sigur. Acuma toți tinerii căsătoriți primesc locuință la statul ăsta care construiește case peste case și nu are de gând să se oprească! Dar la casă nouă trebuie atâtea lucruri, mobilă, aragaz, butelie, toate dotările de la bucătărie și câte și mai câte altele, multe și mărunte.

Mezinul Petrică, studentul, ciuli urechile când mama și tata porniră o discuție în surdină, stând pe treptele de piatră, călduțe spre scăpătatul soarelui.

„Trebuie să vorbim cu Eugen despre bani. El ne-a ajutat cu două mii de lei când a plecat în armată, apoi când a primit lichidarea de la Apemin Borsec, după o lună de când începuse stagiul militar ți-a mai trimis două mii de lei. Noi am promis că îi vom da banii înapoi, dar până acum n-am putut să punem măcar două hârtii de un leu unul peste altul. Ce ne facem, măi Pompei? Mi se rupe inima pentru băiat, este așa de bun la inimă! E musai ca fata asta, Dorina, pe care el a ales-o, să îl aprecieze la cât merită el! Că ai văzut, lui Eugen îi plac hainele frumoase, cămășile i le-am apretat și călcat fără cută totdeauna. Crezi că Dorina poate să-l țină cum l-a ținut mama lui? Mai bine le zic, de pe acum, să nu-și facă griji, tot mama se va ocupa de cămășile lui în continuare, tu ce zici, Pompei?”

„Da, copila mea, zise tata cu duioșie, folosind apelativul tandru de pe vremea tinereților lor. Trebuie să vorbim cu el, dar și cu fetele, cu Emilia și cu

Margareta. Că acum avem și noi o casă bună, sănătoasă, nouă, suntem în rând cu lumea datorită copiilor. Emilia ne face numele bun, toată lumea din oraș ne spune numai vorbe bune despre ea și despre soțul ei, Petrică. Cât despre Eugen, ce să mai vorbim? Știi că la început eu n-am fost de acord să intre în politică. Dar acum, ce să mai zic? Că socialismul ăsta chiar ne-o făcut bine și nu numai nouă, la toată țara. Ai văzut cât se construiește? Fabrica noastră unde am muncit cu spatele o viață întreagă s-a modernizat, acum muncitorii din depozitul de cherestea doar umblă cu tractorașele de le zice stivuitoare, cu mâna se pun numai traversele dintre rânduri, în rest mașina ridică zeci de scânduri cât ai clipi. Și salariile au crescut. Acum, în pauza de un ceas de la amiază oamenii se duc la cantină, ai văzut ce-o făcut băiatul lui domnu Rudi cu economatul? Tare-i bine, tu femeie, acum parcă sărăcia s-a ascuns de noi pentru totdeauna. Îți aduci aminte cât de săraci eram, nu numai când ne-am luat ci în toți anii, până s-a făcut stabilizarea banului? Parcă de atunci, zic eu, s-a schimbat țara asta. Mă bucur de Eugen, mă bucur de Emilia, de mezinul Petrică, ăsta cel puțin îi mierea inimii mele, azi-măine ajunge inginer, mă tem să nu crape inima în mine de fudulie când o veni ziua aia, să-mi arate mie diploma de inginer! Dar îmi pare tare rău de Margareta, că a trebuit să renunțe la școală când te-ai îmbolnăvit așa de rău. Și îmi pare rău și de Emil că locuiește așa de departe de noi și vine așa de rar pe acasă. Eu am greșit față de el, recunosc, mi-am cerut iertare când a fost acasă luna trecută, mi-a zis că m-a iertat, m-a și îmbrățișat. Dar nu, poate că m-a iertat dar acum are viața lui, bună rea cum o fi și nu pleacă de acolo. Ei, copilă, avem copii buni și frumoși, avem casă, avem ce pune pe masă, vremea ocnei și a Deluțului o trecut, să ne bucurăm cât putem, că simt eu că mult nu ne-o mai rămas să facem umbră pământului.”

Din casă, din dosul ferestrei pe jumătate deschise din dormitor, mezinul Petrică își ținea răsuflarea ca nu cumva bătrânii să-și întrerupă dialogul, descoperindu-l martor nedorit. Cum liniștea din curte se lungi, se prefăcu că trage un sforăit scurt și făcu zgomot, ca omul care doarme și scapă cartea deschisă de pe piept pe podea. Apoi se sculă și ieși. Se așeză pe treapta de sus și își îmbrățișă părinții:

„Ce bine am dormit! Tare-i păcătos pârâul ăsta, Măghieruș, cântă așa de frumos pe pietre că te adoarme cât ai zice păstrăv!”

„Chiar ai dormit? Nu minți? Ne-ai auzit vorbind?”

„Da, am și auzit că vorbeați, dar nu se auzea prea bine tot ce spuneți. Am înțeles că vă îngrijorează Eugen, dacă vă cere banii înapoi ce o să vă faceți, de unde o să-i dați? Păi, eu zic că să nu vă faceți griji, nu-i Eugen omul care să vă

facă un necaz așa de mare. Și dacă deschide gura despre acei bani, apoi să știți că am să i-o spun eu să țină minte!”

„Și ce-o să-i spui așa de tare de o să-l sperii, domnule inginer?”, zise tata Pompei.

„Păi, în primul rând, pentru acel vătrai tras peste mâna mamei când era mic și striga după țată, nerușinatul, n-a plătit nici a zecea parte din iertare. Și dacă nu mă crede și vrea banii înapoi, o să-i dau eu înapoi, împărțim datoria în mod egal, frățește, și-i plătesc partea mea și a soră-mi, Margareta. Nu chiar acum, că n-am de unde, dar când voi intra în producție, îi voi plăti. Emilia are bani, da-i zgârcită, să facă bine și să-și ajute părinții la greu!”

„Mă, domnu inginer, de ce să plătești tu și partea Margaretei, ce grijă ai tu de ea?”, întrebă tata Pompei, mai mult ca să-l tragă de limbă, să afle ce are el în tărtăcuța lui de copil teribil.

„Păi, cum tată?! Pe mine cine m-a crescut când aveam 2-3 ani? Mama, care era așa de bolnavă? Sau dumneata, care veneai acasă și oftai și-ți puneai capul între mâini și te mișcai înainte și înapoi și spuneai mereu „De ce? De ce?” Margareta m-a crescut, ea mi-a dat de mâncare, mi-a șters nasul, că cică eram mereu mucos, m-a purtat pe spate și eu, ca un măgar o loveam cu călcâiele în coaste și strigam la ea „Diii, măgarule, diii, mai repede!” Păi n-am fost eu cel care am chinuit-o cel mai tare? Nu din cauza mea a rămas cu 4 clase? Nu din cauza mea trebuie să muncească la Aprozar, cu mâinile goale să aleagă zarzavaturile stricate de cele bune și să-i fie mereu frig la degete?”

Vorbise cu multă nonșalanță, parcă fără suflet, dar cuvintele lui le-au dezvăluit părinților ce dragoste imensă zăcea în acel flăcău față de frații lui.

„Dar de ce zici că Emilia e zgârcită? Că de la cine crezi că vine suta de lei pe care o primești în fiecare lună, de cheltuială? De la Emilia vine, dar nu vrea ca tu să știi!”

„Nu cred, nu se poate, că ea trebuie să știe cum am cheltuit și ultimul bănuț, cum să dea ea 100 de lei lunar și să nu întrebe niciodată pe ce am cheltuit banii? Nu cred, nu se poate! Că dacă-i așa, acum alerg și o strâng în brațe și o pup și o învărt de o să strige singură „stai, nebune, că am amețit!” Țineți minte, când eram în școală, veneam la ea la birou și-i ceream trei lei ca să-mi cumpăr Rebusul și mă întreba cât costă, și ce fac cu cincizeci de bani care îmi rămân de la Rebus? Și am făcut-o de râs o dată față de soțul doamnei Varodi Laura, diriginta mea: „Îmi cumpăr bomboane de un leu!” Îmi aduc aminte, n-am să uit niciodată fața ei mirată când mi-a spus: Cum cumperi bomboane de un leu numai cu cincizeci de bani? Până nu i-am explicat cum vine chestia nu m-a crezut, dar Pisti Varodi a râs copios. Că „bomboanele de un leu” se numeau

acele dropsuri tari ca piatra pe care mi le cumpărai o dată pe lună și-mi spuneai, tată, să am grijă cum le mănânc, că altele nu mai primesc. Deci pentru mine dropsurile tari ca piatra se numesc „bomboane de un leu” și îmi plac și acum. Întreabă pe Iani baci, de la Alimentara, că el știe ce înseamnă bomboanele de un leu!”

Tocmai terminau de vorbit când pe punte trecu spre poartă Eugen.

„Cred că ești flămând, frate-miu, de vii așa repede! Ce vrei să mănânci? Că n-au mai rămas decât vreo câteva răbdări prăjite pe fundul oalei!”

„Mă, troghere, oare când ai să te faci om serios? Azi mâine o să fii inginer și dacă nu te faci serios, te vor lua muncitorii în râs!”

„Păi, măi, ăsta-i prețul, diploma de inginer contra seriozitate! Până acum te-am bârfit, ai simțit?”

Pompei se uită cu reproș la mezin, n-ar fi vrut să pornească discuția așa, pe treptele scării de intrare și cu burta goală de foame. Dar nu apucă să-l admonesteze pe limbut, că Eugen întreabă, direct: „Despre ce-i vorba?” Puștiul nu se lăsă și zise repede:

„Despre banii pe care mama și tata ți-i datorează. Că ei n-au și o să ți-i dau eu, curând, până să ajung director!”

„Ce bani, nu înțeleg?!” se miră sincer Eugen.

„Cei patru mii pe care i-ai dat când erai în armată!”

„Măi, Petrică, ce prostii vorbești! Și ce te bagi tu în discuțiile pentru oamenii mari? Hai, pleacă de aici, sau mai bine rămâi tu afară cât vorbesc eu cu mama și tata!”

„Nu, că eu plătesc, așa să știi!” se încăpățână ăsta micu.

„Tată, mamă, să nu vă mai aud că vorbiți despre acei bani. Am făcut ce trebuia, niciodată nu am avut nevoie de acei bani, nu-mi trebuie nici acum, ei stau foarte bine, aici, în zidul casei. Punct!”

„Fiule, nu te supăra, noi am vorbit ca datornici, că dacă te însori și-ți dă statul casă, îți trebuie bani de mobilă și toate cele pentru casă, poate că ai avea nevoie de banii ăia.”

„Casă am primit, de la 1 octombrie mă mut la Miercurea Ciuc, cu serviciul. M-au anunțat deja, m-au întrebat câte camere vreau, și le-am cerut un apartament cu două camere. Blocul nou este aproape de gară, dacă veniți la Ciuc mă găsiți repede!”

„Și Dorina?”

„Se va transfera și ea, serviciul nu-i o problemă!”

„Și cununia?”

„Aici, săptămâna viitoare, joi.”

„Bine, dar nuntă? La biserică nu vă duceți?” întrebă atoatecunoscătorul Petrică mezinul.

„Cununia civilă și atât. O petrecere scurtă la restaurant, după cununia civilă, cu colegii mei și colegele Dorinei și gata.

Și cu asta, din punctul lui de vedere chestiunea banilor datorăți de părinți se închise aici. Iar cununia lor fu exact așa cum anunțase Eugen, o petrecere simplă, între colegi.

„Iar lucrurile din casa nouă le vom cumpăra împreună, din banii noștri. Acum putem cumpăra tot ce ne trebuie în rate, nu e povara prea mare dar știm că tot ce avem și vom avea va fi al nostru, în mod egal.”

Mama Iuliana le pregăti, a doua zi după cununie, o masă deosebită la care-i invită pe proaspeții însurăței, pe Emilia cu soțul Petrică și pe Margareta. Dintre frați, doar Emil lipsea.

Dorina veni acasă, pe Măghieruș, mai devreme. Imediat ce termină serviciul se duse acasă, la gazda ei, doamna Dina, se schimbă în costumașul frumos pe care îl purtase cu o zi înainte, luă un foarfec și tăie câțiva trandafiri din grădina doamnei Dina (dar mai întâi îi ceru voie!) și o luă spre casa socrilor. Trecu puntea și din poartă strigă tare:

„O venit sluguța voastră, o primiți?” Mama Iuliana ieși în pragul bucătăriei de vară și, văzându-și nora, veni la ea cu brațele deschise:

„Noi suntem oameni săraci, nu ne trebuie slugi, numai nurori bune!”, și își strânse nora în brațe ca pe propria fiică.

Până veni și Eugen sporovăiră, Dorina își lepădă costumașul și îmbracă o rochie de vară, ușoară, a Margaretei și își ajută mama soacră la gătit. Petrică mezinul fu dat afară, nu era treaba lui să încurce oamenii mari.

„Ce oameni mari, că la anul pe vremea asta mă voi însura și eu, ce credeți că voi rămâne veșnic un băiețel? Ce fel de inginer este acela care nu are nevastă?”

„Noa, dacă te însori, eu și cu soțul meu Eugen o vom lua cu noi pe mama Iuliana și venim la nuntă la tine! Dar să-ți iei de nevastă o fată tot ca tine, ingineră să fie, ca să fiți egali în toate. Și să faceți nuntă cu popă, ai auzit?”

„Sigur, dar nu fac nunta cu popa, o s-o fac cu nevasta, ce tu te-ai măritat cu popa, nu cu Eugen?”

„Hai, măi, filozofule, nu le mai tot suci și răsucii! De ce nu te-ai făcut scriitor, cum te lăudai când erai în liceu? Serios, spune-mi și mie, că pentru multă lume care te cunoștea, admiterea ta la Politehnică a fost o surpriză. De ce ai schimbat macazul?”

„Cumnată dragă, e o poveste care pe mine mă umple de amar, acum, exact ca și atunci. Dar o carte, măcar una, tot am să scriu! Știi că în clasa a XI-a am câștigat premiul 2 pe regiune la Olimpiada de Literatură Română. Urma să particip la finala pe țară. Aveam un prieten din Galați, ne cunoscuserăm într-o tabără, la Câmpina, și am corespondat de atunci ani în șir. El era cu doi ani mai mare decât mine și era foarte bun la literatură. În clasa a XI-a când a terminat el, a câștigat finala pe țară, a intrat la facultate la București fără examen de admitere, a luat bursă de excepție și după un an a fost trimis la studii în Germania, la Leipzig. Prietenul ăsta m-a ambiționat așa de tare, voiam să iau și eu, la finala pe țară, măcar o mențiune, aș fi fost tare fericit. Dar n-a fost să fie. În săptămâna când trebuia să plec la Olimpiadă, școala noastră a fost anunțată că, după faza pe regiune, cineva a depus contestație și în urma reexaminării lucrării mi s-a retras premiul 2, deci nu voi participa la finală. Am fost foarte supărat, totul mirosea a făcătură, diriginta mea era praf de supărare și mi-a zis, cu năduf:

„Fiule, au dreptate cei de la Tg. Mureș, tu n-ai nici un talent literar, mai bine te faci inginer, un inginer cult este mai valoros ca un profesor de limbă română la țară! Lasă-te de prostii, fă cum zic eu că e mai bine.”

Eu mi-am dat seama că a spus asta doar ca să uit nedreptatea care mi s-a făcut, dar nu aveam ce face. Așa că răzbunarea mea va veni când voi scrie cartea promisă!”

Capitolul 26

Și Domnul i-a dat omului să trăiască ani 70

„Cetățene Constantin Cramer, de bună voie și nesilit de nimeni o iei în căsătorie pe ... pe care dintre ele, pe Eufrosina sau pe Oltea?”, întrebă vădit confuz ofițerul stării civile.

„Mă cheamă Constantin Crămer, se citește „Cremer”, este nume german, și o prefer în căsătorie, pe vecie și în acte, pe Oltea!”

„Bine, atunci, ca să nu fie nici o confuzie, cetățeană Eufrosina Hogaș, îl iei în căsătorie, de bună voie și nesilită de nimeni, pe ... Petru sau pe Constantin? Fii foarte atentă, e singurul prilej să alegi pe cine preferi, după ce ieși de aici, gata, s-a terminat!”

„Eu, Eufrosina Hogaș îl prefer și chiar îl iau, nesilită de nimeni și chiar de bunăvoie, pe Petru Todoran!”

„Stimată asistență! Astăzi am o sarcină foarte dificilă. Am primit două dosare și rugămintea să officiez cununiile în tandem, fiind vorba de două perechi de studenți, prieteni, băieții fiind colegi de cameră la cămin și fetele, colege de cameră la alt cămin studentesc. Am făcut acest joc de întrebări și oferte încrucișate ca să mă conving că actele sunt corect puse în dosare, iar perechile sunt formate la liberă alegere și consolidate prin propriile declarații. Acum, dacă ați trecut prin proba de foc, atenție la mine! Rog asistența să fie cuminte, tăcută, vă rog să nu șoptiți, aici sunteți la o instituție serioasă nu la facultate, la vreun examen oarecare!”

Apoi ceremonia decurse conform codurilor oficiale, când mai repede, când mai accelerat. La sfârșit, în râsetele mulțimii de colegi și colege și doar câțiva adulți, reprezentanți ai familiilor, ofițerul stării civile declară, turuind cu o viteză de bandă de magnetofon pusă pe accelerație: „În conformitate cu puterile cu care am fost investit, vă declar soți, băieți, sărutați-vă nevestele și luați-o la goană pe ușa asta, că știm că sunteți nerăbdători să cadă peste voi noaptea cât mai repede!”

În atmosfera de veselie, grupul de circa trei sute de politehniști – băieții viitori ingineri electrotehniști, iar fetele, viitoare tricoteze, confecționere, filatoare sau cizmărițe – se scurse cu zgomot mare de cântări studentești și de petrecere spre Parcul Copou, unde avea să se petreacă cea mai originală nuntă: proaspeții miri puneau la bătaie 15 cutii cu grisine, 20 de litri de vin alb și câteva

sticle de sifon precum și indicația de a pleca pe rând la cantinele lor pentru a servi masa și apoi de a reveni urgent pentru dans și ... tot ce mai urmează ... Un coleg al mirilor, al cărui tată era mai mare peste grădina de vară din Parcul Copou, le înlesni să ocupe o aripă a localului unde să petreacă mai mult cu dansul și cântatul decât cu mâncatul, conform principiului sănătos că „Studentul serios, cu aer și dragoste se hrănește!”

La o săptămână după fericitul eveniment descris mai sus, mirii dădură examenele de licență și deveniră, oficial, ingineri. Apoi, după altă săptămână de așteptare, primiră repartiții guvernamentale de ocupare de posturi la întreprinderi de stat. Todoranii ajunseră la Galați, Cremerii, la Suceava. În iulie, fiecare pereche trecu prin supliciul plăcut al nunții cu fast și ceremonie, apoi cu zi de 1 august 1969, începură să muncească. Niciuna din perechile prietene nu participă la nunta celuilalt, lesne de înțeles, nu?

Nunta tinerei familii Todoran fu organizată la Huși de către socrii mici. Așa cum își promiseseră solemn cu un an în urmă, Petrică mezinul se însură, iar soții Eugen și Dorina participară la nuntă. Au venit cu ei, cale lungă și obositoare, schimbând câteva trenuri pe parcurs, mama Iuliana cu nepoțica Luminița, fiica Margaretei. Iuliana era grav bolnavă, dar strânse din dinți și făcu totul ca să fie de față când inginerul își puse pirostriile și schimbă verighetele cu soția. Verighete subțirele ca aspect, cam de un gram de aur fiecare, dar deosebit de valoroase ca simbol, căci fuseseră achiziționate cu banii rezultați din vânzarea a două cartele de masă la cantină (parte componentă a bursei de student) și, implicit, un fel de foame simbolică de supraviețuire.

În urmă cu ceva timp față de evenimentele descrise mai sus, în luna mai, după ce tinerii își depuseseră tezele de licență (numite pe atunci, „proiecte de stat!”), tatăl Ellei propuse să facă toți patru, adică părinții fetei și ei, copiii, o vizită de cunoaștere la Toplița, la viitorii cuscari. Petrică făcu anunțul cuvenit, primi oftatul mamei la capătul telefonului: „Cum să primim în casa noastră sărăcăcioasă așa niște oameni, director de vin-alcool la Vaslui! Ce vor zice de sărăcia noastră?” „Nu vor zice nimic, că și ei sunt aproape la fel de săraci ca și noi. Nu vă temeți, nu vă formalizați, doar țineți minte petrecerea de anul trecut cu rudele din Ungaria? Acum va fi mai ușor, o să vedeți!”

Când trenul opri în gară, o delegație masivă și completă aștepta, grupată pe peron, să-i vadă pe Petrică și pe Ella, cu părinții. Se făcură prezentările, se pupară și apoi porniră spre casa părintească, pe Măghieruș. Vremea era splendidă, iar seara de mai veni împrăștiind parfumul de liliac și aroma dominantă de brazi, pădurea coborând până în spatele casei părintești. Tatăl Ellei descoperi curând că este de o seamă cu mama Iuliana, amândoi erau născuți în

1913. Domnul director se burzului iute, după primul pahar de vin băut la masă: „Ia mai lăsați-mă cu domnia, în primul rând sunt tovarăș și în al doilea rând, casa voastră e mai arătoasă și mai scumpă decât casa în care m-am născut și am crescut eu. A voastră-i din lemn, a noastră era din chirpici, a voastră-i acoperită cu țiglă, a noastră era acoperită cu stuf. Voi sunteți muncitori, Toplița e oraș, noi am fost și rămânem niște țărani, de la țară din cel mai sărac județ istoric, Vaslui.” Socrul adusese în dar, pentru a cinsti după datină prezentările, o butelie de trei litri de ȕică de tescovină, care fu imediat identificată ca „monopol” și transformată (parțial!) în palinkă de chimion și o damigeană de zece litri cu fetească regală, veche de cinci ani.

Tinerii logodnici dormiră la Emilia, iar părinții dormiră pe Măghieruș. Pe la zece ceasuri, a doua zi când Petrică sosi acasă cu Ella, cele două perechi de cuscri se purtau ca vechi cunoștințe. Părinții Ellei erau încântați de aer, de mirosul tare al pădurii, de pârâul care clipoceă atât de plăcut pe pietre, de apa foarte moale din pârâu cu care era o mare plăcere să speli rufe, după cum declara, pragmatică, mama Janeta.

Când se așezară la masă pentru micul dejun, tata Pompei era deja cunoscut, cu toată istoria vieții lui în sumar și i se spunea pe nume, „cuscre Pompei!”, iar tata Alexandru era cunoscut cu istoria lui și i se spunea pe nume „cuscre Cristea!”. Că apelativul lui era Cristea în familie, deși numele de botez era Alexandru, însă cum în copilărie semăna foarte mult cu bunicul Cristea, așa-i rămase porecla și apelativul pe veci.

Deci misiunea propusă fu îndeplinită aproape în întregime, adică sosit – văzut – plăcut – discutat (dar nu tot ce trebuia!). Rămânea ca în consiliul de familie să se stabilească data nunții, locul și participarea. Data trebuia să fie pe undeva, înainte ca tinerii ingineri să se prezinte la posturi. Deci până la 1 august totul trebuia să se încheie. Locul, evident, nici nu încapă discuție, va fi la Huși. „Avem o curte mare, vom face nunta în curte, că în această perioadă pe la noi nu plouă, deci sperăm să nu avem surprize. Și apoi, neamurile noastre – care nu sunt puține! – locuiesc în Moldova, pe aproape, ei de mult mă tot sâcâie cu telefoane: „Nene Cristea, când ne chemi la nuntă, sau faci deodată două nunți, pentru ambii copii? Nu uita că ești obligat să faci nuntă pentru fiecare copil și să ne chemi, că și noi te-am chemat la nunțile copiilor noștri!” Nu vă fie cu supărare, o nuntă e o sarcină grea, eu sunt obligat de familie și de tradiție să fiu organizatorul, deci vă rog să fiți de acord.” Acord pe care îl primi. El făcu invitația cuscrilor să vină la Huși: „Așa cum am făcut noi drumul până la Toplița, așa trebuie să fim onorați, la rândul nostru, cu vizita voastră la Huși.”

Acest detaliu va fi discutat în familie, li se va comunica ulterior cine și când va face drumul. Copiii trebuie să vină la Huși imediat ce termină examenele și își iau repartițiile, acolo va fi multă treabă de făcut, trebuie să pună umărul, doar e nunta lor!

Zis și făcut. Dar când să fie ziua cu pricina? Examinând calendarul și punând ca bază de calcul timpul necesar pentru pregătirile unei nunți de casă (nu de restaurant, atenție!), ajunseră la concluzia că nunta trebuie să fie în 26 iulie! Până atunci, mirii trebuie să transmită invitațiile de nuntă, socrul mic să facă rost de cele necesare, să tocmească bucătari și bucătărese, lăutari, să amenajeze podium pentru dans, un umbrar pentru masa oficială, mese multe și scaune și multă, multă gheață!

„Și un tort aniversar!”, zise mirele.

„Adică, de ce un tort aniversar? Nu o să avem tortul miresei, mai trebuie și altul?”, întrebă tata Cristea.

„Păi, tortul miresei e pentru nuntași, nu? Dar în 26 iulie este ziua mea de naștere, deci trebuie să am și eu un tort aniversar!”

„Bată-te să te bată norocul, că șugubăț mai ești! Știi, cuscre, chiar îmi place de ginerele ăsta, o felicit pe fiică-mea pentru alegerea făcută!”

„Stați, nu-i corect, nu Ella m-a ales pe mine, ci invers!”

„Da, așa susținem toți, dar apoi ne luăm locul pregătit pentru noi ... sub papuc!”

Cu așa un plan și așa organizatori, totul decurse ca la carte. Toată lumea s-a simțit bine, toată lumea s-a bucurat de o noapte senină, răcoroasă, de aerul proaspăt, de bucate alese și mai cu seamă de vin, doar nenea Cristea avea ... „Nu, să nu vă aud că spuneți așa ceva, eu nu sunt boierul de pe timpuri să am crame și pivnițe în tot județul. Eu sunt doar director numit ca gestionar. Așa că eu am anunțat în scris și am cerut aprobare, de la Minister, de la județana de partid, de la comitetul orășenesc de partid, voi avea un dosar complet cu toate aprobările, cu chitanțe de plată, nimic nu va fi abuz în serviciu. Nimeni din neamul nostru nu a făcut pușcărie pentru hoție, nici măcar amenzi nu am luat, n-o să fac asta acum, când mai am doar 2-3 ani până la pensie!”

Deci totul fu din belșug, dar cu acte în regulă! Avură ca invitați, în curte, 150 de oameni. În casă, într-o cameră retrasă de la stradă, avu loc cununia religioasă, cu preotul adus acasă – nu se cuvenea ca ditamai directorul, nu-i așa?, să defileze prin mijlocul orașului, cu alaiul de nuntă spre biserică, ce va zice partidul? N-o să-l „zboare”?

Și astfel copiii avură parte de pirostriei! Ei fură cei mai obosiți, toată lumea trăgea de mireasă la dans, săraca era complet amețită. Unchiul Mircea Butunoi,

comicul neamului, delectă lumea în timp ce se serveau bucatele principale, cu cântece mai mult sau mai puțin deocheate, din repertoriul vestitului Constantin Tănase, vasluianul. Taraful era al căminului cultural, soliste au fost niște eleve de la liceul din oraș, al cărui director era fratele mai mare al cuscrului Cristea.

Mama Iuliana rezistă până spre ora 2 din noapte, apoi se scuză și se retrase, în vecini. Împreună cu Luminița, fiica Margaretei, de numai 7 ani, care se simți în centrul atenției: ea fu cea care prinse buchetul miresei!

Eugen și Dorina plecară la crăpatul zilei. Tata socru ceru ajutorul neamurilor – mulți erau chivernisiți bine și aveau deja mașini proprii – așa că fratele mirelui ajunsese cu un văr al miresei, medicul primar Matran, la gara din Tecuci tocmai la timp ca să se urce în acceleratul Galați – Timișoara. Mama Iuliana și Luminița mai rămaseră două zile, fură conduse cu trenul local până la Crasna, acolo luară un accelerat până la Tecuci, de unde aveau legătură mai târziu, spre casă. Petrică văzu, în zilele acelea, zâmbetul forțat cu care mama Iuliana încerca să-și ascundă durerile. La câteva zile după nuntă, Eugen o duse la Cluj, fu internată la Institutul Oncologic și supusă unor ședințe de cobaltoterapie. „Uite, fiule, aici în Cluj în, 1949, cu douăzeci de ani în urmă, doctorul Matias mi-a spus că pot trăi cu un singur rinichi încă zece ani. Și uite, Dumnezeu mi-a dat dublu, am ajuns să vă văd pe toți oameni mari, acum când și cel mai mic s-a așezat la casa lui, pot să mor liniștită! Orfana cu Părul Roșu este, în sfârșit, fericită!”

Muri, cu un zâmbet senin pe fața-i frumoasă, la 30 martie 1970. Era seară când duhul ei își luă zborul. Petrică, mezinul, era militar în prima lui săptămână, la școala de ofițeri de rezervă de la Bacău. Tocmai se deplasau prin curtea cazărmei de la cantină spre dormitoare. Pe cerul senin o stea căzătoare lăsă o coadă de lumină în urmă. Toți văzură fenomenul, cineva spuse „Un suflet a plecat la cer, așa se zice că atunci când moare un om important o stea cade din cer!” La o jumătate de oră după steaua căzătoare, elevul Petru Todoran fu chemat la plutonul de gardă, la poartă. „Uite, ne pare rău să-ți dăm o veste tristă, a murit mama ta, astăzi. Fratele tău, Eugen îți trimite telegramă și îți cere să ieși la raport ca să obții învoire pentru înmormântare. Eu am raportat deja cazul, la comandantul unității, ai aici actele de drum, permisia este de cinci zile, conform regulamentului. Trebuie să te prezinți la comisariatul din localitatea ta, să-ți confirme că te-ai prezentat pentru înregistrare și să aduci o copie după actul de deces al mamei și o copie după certificatul tău de naștere”.

Avea tren a doua zi dimineață, o cursă îl duse de la Bacău la Adjud, de acolo prinse acceleratul de Timișoara. Avu surpriza să o audă pe soția lui, Ella,

strigându-l de la geamul unui vagon. Cum, necum, Eugen reușise să îi trimită o telegramă urgentă la noua lor adresă din Galați.

Lacrimi, durere și multe flori! Mulțime mare de oameni însoți convoiul mortuar pe drumul Baicăului. Cel mai emoționant a fost, din nou, bătrânul Hu-hu-hurubă, care plângând, îi spuse lui Pompei fără să se bâlbâie, pe podul Mureșului, unde ieși în calea convoiului: „Am așteptat-o o viață întreagă să plece de la tine și să vină la mine. Acum a plecat, dar nu vine la mine! Am să merg eu după ea, să nu te superi! Că eu am iubit-o tare de tot, dar niciodată n-am putut să-i spun „te iubesc”, din gâtul meu ieșea numai „te iu-iu-iu- ...”, iar ea zicea, „lasă, Hurubă, știu!”

Toți fură neconsolați, niciodată pierderea mamei nu a reușit să le umple golul din suflete. Tata Pompei fu cel mai afectat. Tristețea singurătății avea să-i accentueze boala de inimă pe care o avea de mult timp, dar nu-i dăduse importanță niciodată. Copiii se reuniră an după an de ziua morților, la 30 octombrie, pentru a o comemora pe mama iubită. Aceste întâlniri sudară mai tare iubirea frățască și fură o consolare plăcută pentru Pompei. El muri ușor, patru ani mai târziu, spre deosebire de durerile groaznice ale Iulianeii la care a asistat neputincios, umăr lângă umăr cu fetele Emilia și Margareta, în ultimele ei luni pe pământ.

Pompei avu un atac de cord și muri în casa Emiliei. De data aceasta era vară, a doua zi după înmormântare ar fi împlinit 70 de ani. La înmormântare veni și cuscrul Cristea, de la Bârlad, unde se retrăseseră după ieșirea la pensie socrii lui Petrică. Ca și la Iuliana, multă lume veni acasă, de unde porni sicriul pe ultimul drum. Pompei era cunoscut în tot orașul, mai ales ca tată fericit al unei familii extraordinare.

Timpul avea să atenueze durerea. Viața își urmă cursul, Pompei nu mai trăise destul ca să vadă că duhul răzvrătirii, al reacției la nedreptate și abuz care îl făcuse pe strămoșul Tănase Todoran un om de seamă în istoria neamului, avea să apară din nou la urmași. Nu cu amplexarea celui dintâi, dar așchia avea să sară nu departe de trunchi, cum e regula din străbuni.

Capitolul 27

Neam de neamul meu

Anii au trecut ca o clipită. Toți îmbătrânim, oasele încep să scârțâie, un junghi, o tuse ne zguduie fără să vrem.

„De ce să ne fie frică de moarte? Strămoșii noștri aveau cultul morților, când unul pleca spre alte locuri, mai bune, cu verdeață, cei rămași în urmă se bucurau. Nu-i așa? Păi, de ce s-au inventat bocitoarele? Ca să fie cineva care îl plânge pe cel mort, măcar de ochii lumii. Nu vedeți că lumea asta este tare ciudată? La nuntă, se varsă lacrimi! Și adesea, nu sunt lacrimi de bucurie, ci de tristețe. „Ia-ți mireasă ziua bună! De la tată, de la mumă!” Iar la înmormântări, se găsesc unii să spună bancuri. Sau să povestească istorii și scene hazlii cu cel decedat, că vorba aia, despre morți numai de bine. Deci hai să ne veselim, când o veni cumătra după fiecare, să fie primită cum se cuvine!”

Evident, cel căruia îi ardea de glumă era tot neseriosul de mezin.

„Mă, tu nu ai de gând să mai crești? Tot copil ai rămas, tot copil ai să mori!”, zise Emilia la masa pe care Margareta tocmai o strângea. Era vară, era cald și bine și frații se strânseseră acasă, pentru comemorarea părinților, care de acum erau împreună pe veci.

„De crescut am crescut, de serios am devenit prea serios. Că mă mir și eu de unde izvorăște atâta exces de seriozitate care, uite, de vreun an a început să mă sperie.”

„Măi, las-o baltă, treci de la una la alta de ne și sperii”, zise Eugen. „Ce ți s-a întâmplat?”

„Uite, anul trecut s-a nimerit să fiu de serviciu la sediul nostru, al comitetului județean, tocmai pe 6 noiembrie. Noi intrăm în serviciu la ora 17, când se termină oficial programul și stăm toată noaptea, până la 8 a doua zi, dimineata. Avem pat, cu așternuturi curate, ele sunt schimbate zilnic, așa că odihna de noapte este absolut legală. Pe la șapte seara a plecat din sediu și primul secretar, l-a condus pe scări, ca de obicei, omul de odaie (așa-i poreclit la noi șeful de cabinet!) apoi a plecat și el. Paza de la poartă a verificat parterul, uși, ferești, mi-a raportat că totul e în ordine, deci puteam să mă culc. Aveam o mapă cu peste o sută de buletine Agerpress, știi, știrile care vin pe bandă pe telexurile lor și care sunt sortate, cele mai importante și secrete rămân la mapă, la primul secretar, iar celelalte, cu informații de duzină, sunt puse la dispoziția noastră, a activiștilor de rând, dar numai când suntem de serviciu. Am tras mapa lângă mine, m-am descălțat, m-am așezat americanește și am început să citesc. Pe la 9 poate să fi fost 9 și jumătate, sună TO-ul, ăsta e telefonul operativ care leagă cel mai înalt nivel național de comandă. Am sărit ca ars, nu mi se întâmplase niciodată să fiu apelat pe acest fir. Dacă erau probleme importante,

de stat sau de partid, legătura se făcea automat la primul secretar acasă, nu la sediu. Am răspuns ca la armată:

„Bună seara, aici sediul comitetului județean de partid Galați, sunt ofițerul de serviciu Petru Todoran. Ordonăți!”

La celălalt capăt a răspuns, după o scurtă ezitare, un bărbat, avea emoții mai mult ca mine.

„Bună seara! Sunt colonel Ionescu, adjunctul comandantului inspectoratului județean de interne. Îmi permit să vă deranjez la această oră târzie pentru a mă clarifica într-o problemă care a apărut la noi, cu câteva minute în urmă. Iată despre ce este vorba: ofițerul nostru de serviciu a fost sunat de la minister, de ofițerul superior de serviciu de acolo, care l-a întrebat dacă pentru mâine, 7 noiembrie, în județul Galați s-a arborat pavoazul de sărbători. Acesta nu a știut ce să răspundă și a cerut un scurt răgaz ca să se informeze. M-a sunat pe mine și uite, m-a pus în dificultate și pe mine. Noi arborăm drapele de 7 noiembrie? Mai sărbătorim noi acest eveniment care aparține Uniunii Sovietice?”

„Evident, i-am răspuns și eu la fel: se arborează pavoazul național totdeauna, de sărbători, după ordinele transmise pe verticală. Verificați aceste ordine. Instituția dvs. trebuie să fi primit ceva în acest sens, puteți să-l deranjați și pe tovarășul general, comandantul garnizoanei, dacă ceva nu vă este clar. Noi, aici la partid, nu avem cum să știm ce ordine circulă pe linia MI-ului.”

„Da, da, da”, a îngânat el, nu era mulțumit de răspuns, așa că a încercat să insiste. „Dar la dumneavoastră, la sediul comitetului, aveți arborat pavoazul?” „Sigur, noi avem ridicate pe clădire steagul României, tricolorul și steagul partidului. Ele sunt acolo permanent.” Cu asta discuția s-a încheiat. Mi s-a părut ciudat, oare de ce mă întreabă un ofițer superior de securitate ceva atât de clar în condiții obișnuite? Să se fi întâmplat ceva neobișnuit? Am răsfoit buletinele pe care tocmai începusem să le citesc, am văzut că nu se spune absolut nimic despre sărbătoarea de la Moscova, nici măcar dacă participă la parada militară vreo delegație de partid și de stat din România. Așa că am stat liniștit, nu-i treaba mea. Și m-am culcat. A doua zi, șeful de cabinet a venit la ora obișnuită, m-a întrebat tot ca de obicei: „Todorane, ai avut vreo problemă în noaptea asta?” „Nu, tovarășe Andrei, nimic deosebit. Dar stați, uite am avut o convorbire ciudată pe la ora 21.” Și i-am relatat cele întâmplate. Pe loc, omul s-a aprins la față. „De ce nu m-ai sunat acasă? Asta e o problemă gravă, nu ți-ai dat seama că ești prea mic pentru o asemenea întrebare?” „Nu, deloc, nu înțeleg de ce vă supărați, doar nu am implicat sediul nostru cu nimic. L-am trimis pe ofițer să verifice ordinele lor pe verticală, ce-i rău în asta?”

„Todorane, dacă iese o dandana din asta, să știi că ai fript-o! Acum du-te și fii gata să răspunzi la orice întrebare.”

Am coborât în birou, colegii începeau să vină la serviciu, am așteptat să sosească șeful, secretarul cu economicul, i-am raportat incidental. El a râs „Foarte bine ai făcut, nu știi cum e șeful de odaie, se c... pe el din orice fleac? Du-te acasă și te odihnește!”

Pe la ora 13, mă sună șeful de odaie acasă și îmi spune că să fiu la sediu într-un minut, primul secretar este foarte supărat pentru cele de aseară. M-am speriat, pe drum mă uitam pe sus, pe la instituții să văd dacă este vreun pavoaz. Nimic special! M-am liniștit, o fi altceva la mijloc. Ajung la sediu, urc agale scările de serviciu la etajul 2, când ajung acolo, în dreptul ușii deschise de la secretariat aud o voce: „Uite, domnule, pe cât îi de mare pe atât îi de prost!”. Nu știu cum, dar mi-a sărit țandăra, pe loc. Cel care vorbise atât de urât despre mine era eminența cenușie a sediului, șeful de secție de la propagandă, tovarășul Chirițescu. Și mă ia în primire:

„Cine dracu te crezi, mă inginerule, să dai tu ordine și indicații speciale seara organelor de securitate, hai?”

„Cred că sunt frate cu dumneavoastră, adică tot așa de înalt pe cât de prost! Și nu știu despre ce este vorba!?”

L-am văzut pe Andrei apucându-se cu mâinile de cap, speriat. Am avut îndrăzneala să-l insult pe cel mai important om al județenei după primul secretar! Credea că sunt nebun de-a binelea! Împricinatul, eminența, a rămas interzis. Nu se aștepta la asemenea afront, în prezența altor persoane care erau de față și care puteau să-i fie martori.

„Ce ai spus? Adică mă faci prost? Cum îți permiți, mucosule ?”

„La fel cum ți-ai permis și dumneata. Neam de neamul meu nu a fost insultat în așa hal fără să i se răspundă cu aceeași măsură. Eu v-am dat replica civilizat, cu cuvinte, nu am dat cu pumnul!”

În acel moment ușa de la biroul nr. 1 se deschise și primul secretar mă invită înăuntru. Șeful de cabinet și cu Chirițescu făcură un pas, ca și cum ar fi fost și ei invitați.

„Ce-i, Gică, s-a întâmplat ceva?” întrebă primul secretar.

„Nu, nimic!”

Am intrat, el s-a așezat în capul mesei de consiliu și a intrat direct în subiect.

„Uite pentru ce te-am chemat. În primăvara anului viitor avem alegeri de partid. Știi asta. În toamnă avem Congresul. Eu m-am gândit că este cazul să rotim niște oameni care sunt pe funcții de multă vreme, că așa este bine, să

întinerim mereu aparatul de partid. Ești propus, în schema rezervelor de cadre, pentru postul de prim secretar al comitetului de partid de la combinatul siderurgic. Acolo avem o organizație grea, cu oameni mulți, oameni serioși, de alt soi decât cei obișnuiți în restul industriilor. Pe platforma industrială sunt 5 întreprinderi, cu 56 de mii de salariați în total. Municipiul Galați are peste 100 de întreprinderi, cu nici 40 de mii de salariați. Numai la Combinat sunt 22 de mii de membrii de partid și, cu restul întreprinderilor de pe platformă depășim 28 de mii, în timp ce în oraș avem doar 18 mii. De aceea acolo avem o organizație de rang special. Iar cifrele economice cred că le știi mai bine ca mine, uite, de curiozitate, cam câte vagoane cu materii prime se descarcă zilnic, în Combinat, știi să-mi spui?”

„Tovarășe prim, nu am învățat niciodată asemenea cifre pe de rost, dar știu regula de calcul și pot face socoteala cu voce tare, chiar și în fața secretarului general”, am răspuns cu curaj.

„Hai, zi, uimește-mă!”

„Păi, plecăm de la consumurile specific de cărbuni pentru cocs și de minereu de fier pentru fontă. Materialele vin pe benzi transportoare din portul mineralier și de la culbutoare, deci grosul materiilor prime vin pe alte căi decât cu CFR-ul. Că dacă ar fi altfel, ne-am sufoca în două zile. Avem apoi calcarul pentru var la oțelării și ca fondant la furnale. Apoi feroaliajele, piesele de schimb mecanice de la diverse fabrici specializate din țară, în total, în medie, 200 de garnituri de tren convenționale, de câte 40 de vagoane de 30 de tone fiecare. Cifra variază de la zi la zi și de la sezon la sezon, iarna este mai greu traficul, avem doar 175 de garnituri, în medie, de la 1 ianuarie până la 15 martie. Între 80-90% din vagoanele intrate ies, zilnic, încărcate cu produsele noastre, adică table și rulouri. În plus față de vagoanele care fac curse plin-plin, Regionala CFR ne mai asigură vagoane de transport table până la un total de 375 de vagoane care ies zilnic, vară – iarnă, din Combinat. Suplimentar mai trebuie să punem la socoteală cele 30-40 de cisterne pentru benzen rezultat din cocsificarea cărbunelui, care pleacă la rafinăria Borzești și cele 50 de vagoane speciale, cu țărushi verticali montați pe podea care duc rulouri de tablă la Pitești, la uzinele Dacia, la vagonari și la crătițari.”

„Măi, ce limbaj aveți voi, ăștia, de pe platformă! Uite, am deja doi ani de când sunt aici la Galați și mereu mă surprindeți cu treburi absolut excepționale. Să știi că am să cer o informare specială de la Combinat despre transporturi, ca să te verific. Așa de multe trenuri?, se miră tovarășul. Păi, unde încap aceste garnituri în incinta Combinatului, care nu este chiar așa de mare?”

„Păi, tovarășe Prim, mai am cifre uimitoare: 350 de kilometri de cale ferată normală, 10 kilometri de cale largă cu ecartamentul egal cu cel sovietic, pentru intrările directe de minereu de fier de la Krivoi Rog și de cărbuni, cu 8 stații CFR exact la fel organizate ca în rețeaua națională de căi ferate, adică cu șefi de gară, impiegați, manevranți, acari și tot tacâmul. Avem revizie proprie de vagoane, revizie de locomotive, apelăm rar la exterior.”

„Uite, te felicit, ai răspuns ca un adevărat specialist, cred că facem o alegere bună cu tine acolo. Dar mai întâi vei ocupa, chiar de azi începând, funcția de secretar cu probleme economice la comitetul de partid al platformei. La ora 17 am convocat o ședință de comitet la ei, comună cu Comitetul Oamenilor Muncii și te înscăunăm pe post. Ai ceva obiecții? Întrebări? Nu sunt, deci la treabă, să fii acolo la ora 17.”

„Tovarășe prim, trebuie să vă raporteze ceva foarte important. Aseară am fost ofițer de serviciu, aici în sediu și ...”

Și nu m-a lăsat să continui. Știa, a râs „Vezi ce înseamnă omul tânăr, bine pregătit profesional, spre deosebire de cel care le știe numai din rutină? Ai făcut foarte bine, asta da, diplomație. Hai, du-te!”

„Mai este ceva! Cred că l-am jignit foarte grav pe tovarășul Chirițescu acum”. M-a pus să-i relatez incidental, a ascultat cu atenție și i-a chemat înăuntru pe Chirițescu și pe Andrei.

„Tovarășe Chirițescu, acest activist s-a purtat urât cu dumneata, un vajnic apărător al teoriilor leniniste învățate de la Jdanov?”

„Da, tovarășe prim, așa a făcut! Eu nu pot tolera ...”

„Nici eu, așa că te invit să-ți ceri scuze de la tovarășul secretar cu probleme economice de la Comitetul de partid al Platformei Siderurgice. Și, tovarășe Chirițescu, cred că dumneata ai fi foarte corespunzător ca lector la școala județeană de partid, dar nu cu doctrina de la Jdanov, e clar? Trebuie să te pui la punct cu teoria și strategia partidului nostru în toate domeniile, începând chiar de mâine, bine? Tovarășe Andrei, comunică la cadre, te rog !”

Am coborât în secție, toți știau deja de avansarea mea. Eu eram cam înmuiat, o dată pentru incidentul cu Chirițescu, apoi pentru foarte rapida avansare la o muncă a dracului de grea. Dar cel mai mult mă frământa reacția mea incredibilă la palma pe care am primit-o și pe care am restituit-o scurt. „Neam din neamul meu!”. Auzi, frate Eugen, poți să explici asta?

„Sigur, așa sunt și eu, mie mi s-a întâmplat de mai multe ori și am ajuns la concluzia că-i o trăsătură de caracter moștenită de la tata, Dumnezeu să-l odihnească în pace. Vreau să spun că și eu am fost pus în situația asta, adică am folosit exact cuvintele tale, neam de neamul meu!”

„Bine, dar nu este periculos, n-ar trebui să ținem sub control acest caracter dificil? Ne putem trezi în situații cel puțin critice, nu crezi? Deci, frate al meu, ce-i de făcut? Ieșim la pensie sau ce altceva putem face? Dar suntem încă tineri, eu de-abia împlinesc 40 peste câteva zile, tu ai cărat deja în spate 45, păi cum să ieșim la pensie?”

„Măi copii, lăsați prostiile de o parte, cum ați muncit până acum așa o să munciți și mai departe. Și pentru că ne vedem așa de rar, eu, sora voastră mai mare și capul familiei, care sunt acum ca o mamă pentru voi, v-am pregătit un tort și o cupă de șampanie. Să trăiți la mulți ani!”

„Da, mămică, mulțumim, vom trăi, să trăiți, nu-i așa frate că o să trăim bine mai departe?”

Ciocniră, râseră, se simțiră bine încă vreo câteva ore până la asfințitul soarelui în spatele Tarniței, piscul din latura sudică a Călimanilor, frumos conturat, care veghea intrarea Mureșului în defileu.

Viața curgea lin ca râul. Era pace și liniște, în ciuda vieții tumultuoase pe care nația o ducea, muncind din zori până în noapte, primind din ce în ce mai puțină mâncare, mai puțină căldură, mai puțină lumină. Neajunsurile generau nemulțumiri, ediția non stop de bancuri politice pe seama celor mai iubiți doi pământeni nu reducea clocotul amenințător de furtună care se făcea resimțit nu doar în masa mare ci și în cercurile puterii.

Capitolul 28

Economatul

În Săliță stăteau reuniți în jurul mesei ovale câțiva oameni. Cu fețele grave, încordați, așteptau ca primul secretar să continue. Meseriașul, cum i se spunea în județ datorită competenței în analizele economice pe care le făcea, Meseriașul deci convocase câțiva apropiați cu care să se sfătuiască pe niște

probleme mai importante. Adeseori, aceste consfătuiri de taină aveau menirea doar de a-i confirma gândirea, alteori, mai rar ce-i drept, accepta argumente contra, dar nu de la oricine. Exista o ierarhie a înțelepților în acest grup favorizat și dacă cineva ar fi fost curios să știe după ce criteriu era construită piramida valorilor, nu doar indicele IQ ar fi stat la baza clasificării. Mai contau, în selecția făcută de primul secretar, experiența, vârsta, firea omului. Astfel, deși era tânăr, puțin trecut de 40 de ani, directorul general al Combinatului pentru scurtă perioadă de timp îndeplinise chiar funcția de ministru adjunct în ministerul metalurgiei, având ca domeniu investițiile în tehnologii, utilaje și echipamente, linii de procesare și postprocesare secundară, alte probleme de vârf din cercetarea de profil. Impasul prin care trecea Combinatul a determinat conducerea țării să-l trimită aici cu sarcini precise, pe termen strict impus pentru a îndrepta lucrurile. Acesta era, deci, un specialist recunoscut nu numai în mediul profesional, ci și în cercetarea aplicativă din metalurgie, în țară și în vestul capitalist al continentului.

Al doilea om care câștigase dreptul de a sta la masa înțelepților era directorul general al trustului constructorilor, cei care ridicaseră din pământ la cer toate aceste secții complexe, fiecare dintre ele putând fi încadrată ca uzină în sine. Constructorii cunoșteau obiectivele tehnice în cele mai ascunse amănunte, specialiștii erau fideli întreprinderii, nu migraseră nicăieri decât pe verticală, pe scara ierarhică. Formau un detașament disciplinat, mereu pregătiți să intervină decisiv în situații grele. Aceasta era cheia succeselor lor, orice problemă ar fi apărut, de exploatare, de avarii sau incidente, constructorii răspundeau prompt la chemare, veneau cu soluții și treceau cu operativitate la treabă. Intervențiile, care nu trebuiau să dureze mai mult de 48 sau 72 ore, maxim admise de organele politice pentru înlăturarea problemelor, erau duse operativ la capăt de elite tehnice executive, băieți tineri, toți sub 40 de ani. Erau și răsplătiți pe măsură, fiind permanent abonați la premii excepționale.

Al treilea om de la masă era directorul comercial al Combinatului, om umblat în lume, avea relații - prin intermediul caselor naționale de comerț exterior - cu elita siderurgiei europene, americane și japoneze. Acest personaj putea să facă rost, cum se spunea cu o anumită răutate, inclusiv de omletă din ouă de broască țestoasă cu mărgele de peruze la ochi, pentru micul dejun care se putea servi și la ora 6!

Mezinul Petru, cel care devenise secretarul cu economicul pe platformă, făcea parte din grup, cu un rol secundar însă clar definit. Primul secretar îl pusese în gardă de la început: „Tu nu ai dreptul la cuvânt. Doar notezi, în agende numerotate, cu data primei și a ultimei file, aceste agende îmi aparțin, mi le dai

pe măsură ce le vei umple. Vei transmite destinatarilor cele ce se hotăresc și vei avea putere de control pentru îndeplinirea lor. Dar să nu te pună dracul să te bagi în vorbă. Știi marea înțelepciune rămasă de la Beethoven : Când tunurile vorbesc, muzica trebuie să tacă! În cazul tău, fără supărare, când înțelepții vorbesc, tu trebuie doar să taci și să iei aminte.“

În ziua aceea, primul secretar prelungea tăcerea. Semn că lucrul era unul foarte important sau foarte grav. În sfârșit, rupse tăcerea, adresându-se directorului comercial: „Nea Mircea, dumneata ești și președintele clubului de fotbal, nu-i așa? Crezi că putem promova în divizia A în turul următor? Poți să faci asta pentru binele siderurgiștilor, al întregului oraș, care are nevoie și de o destindere din când în când, peste viața asta amărâtă pe care o au acum?”

Petru ciuli urechile. Nu lăsa uimirea să i se citească pe față, dar privi la toți cei din săliță și văzu cum toți deveniseră încordați. Cuvintele primului secretar „ ... viața asta amărâtă pe care o au acum?” planau în aerul dens, reverberând în inimi (sau poate doar în urechi?!).

„Costă mult, eu am făcut tatonări și l-am informat pe tovarășul director general, avem nevoie doar de o aprobare formală!, răspunse cel întrebat.”

„Dați-i drumul, trebuie să facem asta acum, pentru binele tuturor! Altceva nu vreau să știu, n-am vorbit cu voi niciodată despre acest subiect, nu-ți nota nimic în agendă, secretarule. Acum trecem la altceva. Pătrule, i-a povestește tu oamenilor de aici, cum se hrăneau opt mii de locuitori ai unui orașel de 12 mii de la cantina fabricii de cherestea, care avea doar 800 de salariați. O să auziți o poveste captivantă. Și instructivă. Zi-i, băiete!”

În sfârșit, îmi venise și mie rândul să fiu băgat în seamă:

„Eu am pus toată povestea pe hârtie, ca să nu mă bâlbâi, așa că dați-mi voie să citesc:

La noi în târg trăiesc, cam de prin 1956, când Toplița a fost ridicat la rang de oraș, 12 mii, poate acum 13 mii de suflete, cu mari și mici. Viața orașului se desfășoară în jurul întreprinderii forestiere, care cu două gatere taie pădurea de brad, o transformă în scânduri, binale, bile și manele, în mobilă mai nou. Încă de pe vremea patronatului, adică din anii 1934 –1936, când pe Valea Mureșului au izbucnit greve interminabile, Direcțiunea fabricii OFA, o societate anonimă pe acțiuni, a urmat sfatul unui evreu mărunț care se ocupa cu premânda pentru țapinarii care tăiau pădurea, mai ales iarna. Premânda era o cotă de alimente de subzistență în condițiile frigului din zonă, când rămâneam izolați prin munți, alimente pe care oamenii le primeau peste salariul angajat iar proviziile erau bine păzite de acest evreu deosebit de cinstit și de corect. El l-a sfătuit pe unul din directorii fabricii să înființeze economatul, un soi de centru de aprovizionare

și desfacere de alimente pentru muncitorii din fabrică. Și nu doar pentru ei, că toată comuna era de oameni săraci, veșnic flămânzi. Aveau acces familiile lucrătorilor, muncitorii care fuseseră concediați în ultimul an din cauza crizei și familiile lor. Economat însemna că o parte din marfa vândută de fabrică era dată la schimb, pe alimente. Cum valea de sus a Mureșului este climateric defavorizată, unde nu se poate face decât o agricultură pipernicită iar țăranii sunt în majoritate crescători de animale și țapinari, s-a hotărât ca schimbul de alimente să se facă pe făină de grâu, mălai, cartofi, ceapă și alte legume de grădină, varză. Iar pentru ca prețurile de schimb să fie stabile, toate produsele se achiziționau la un preț echivalent cu prețul unui kilogram de grâu. Schema de echivalare funcționa la comercianții din zonă de mult timp, așa că nu era o noutate și nici nu era o greutate să construiești o asemenea afacere. Pentru început, sala de bal a fabricii fu transformată în sală de mese, alături se construi o bucătărie cu vreo patru sobe uriașe de tip cuptor, care ardeau brichete din rumeguș de lemn. S-au confecționat mese din capre pe care le uniră cu blaturi geluite. În loc de scaune, bănci de 8-10 persoane. Angajară bucătărese, alese dintre cele cu renume de pe la nunți. Salariul oferit era pe jumătate față de salariul unui salahor.

Adunară provizii pentru o săptămână, pentru 100 de porții de mâncare de prânz, adică două feluri, o ciorbă și un felul doi. Cel care s-a ocupat cu toate amănuntele a fost Rudi, evreul de la premândă. În acest timp, de magazia de la poarta fabricii s-a ocupat fiul lui, Erwin. Curând totul fu gata. Rudi a avut o convorbire cu directorul din conducere căruia i se încredințase sarcina organizării economatului.

„Domnule director, am făcut socotelile și, la prețurile de acum, cu schimburile de produse făcute, a ieșit că o porție de mâncare costă optzeci de bani. Mâncarea va fi foarte bună, gustoasă. La 100 de porții, cheltuiala este de 80 de lei. La săptămână, 480 de lei. După prima săptămână oamenii vor prinde curaj, la început vor zice că trebuie să fie ceva necurat la mijloc, mai ales că nici sindicatele nu știu nimic. Salahorul care lucrează 8 ore în frig, după 5 ore de muncă vine aici, mânâncă o mâncare caldă, stă o oră la căldură, altfel se simte pe teren la muncă, încă 3 ore. Când va spune familiei de povestea cu mâncarea de amiazi, le va crea poftă. Mulți nu au să pună în blide nici măcar o zamă chioară, dar două feluri, pe gratis. Așa că vor dori să dosească mâncarea, să o ducă acasă. Îi lăsăm în prima zi. A doua zi le spunem că o porție acasă, la sufertaș costă 1 leu și pot plăti la salariu. Starea sufletească și fizică a oamenilor se va schimba. Nimeni nu va mai voi să facă grevă. Asta dorește Direcțiunea, nu? Să nu mai aibă pierderi de la greve. Iată, 480 de lei cheltuială pe săptămână,

1920 de lei pe lună, iar dacă fiecare va duce acasă o porție pe care o va plăti cu un leu, fabrica va reduce din cheltuieli douăzeci de bani la porție, deci alte 400 de porții vor aduce 80 de lei gheșeft. Pierderea sau cheltuiala contra grevei va fi de numai 1840 de lei pe lună.”

„Măi, Rudi, până aici m-ai convins, dar ce ne facem când ceilalți muncitori vor dori să mănânce și ei la economat?”

„Pentru 100 de porții vor funcționa 2 cuptoare, pentru alte 100 de porții va intra la foc încă un cuptor. Eu zic să se dea mâncare la alți 100 de oameni, dintre cei care lucră tot în frig, dar în hală închisă, iar la aceștia să se dea porția cu 20 de bani, nu pe gratis, că ei au salariu mai mare. Și tot așa, ne vom extinde cu economatul. Vă spun eu că e o afacere foarte bună, în curând toată lumea va dori să mănânce la cantina noastră și vom ieși în câștig, vom recupera toată pierderea”

„Fie, m-ai convins, hai să mergem la Direcțiune”

„Asta-i povestea. Ideea de a construi un astfel de economat i-a venit tovarășului Prim. Iată cum.” Și aici interveni Meseriașul, cu vorba lui cumpănită.

„Avem informații că nemulțumirea populației față de regim crește pe zi ce trece. Hrana este scumpă, nu se găsește. Iarna este frig, se mai stinge și lumina tocmai când oamenii au cea mai mare nevoie de ea. Și asta ca să strângem cu toții cureaua pentru a ne plăti datoria externă. Curând mulțimea va exploda și va fi greu să le facem față. Zic și eu, ca bunica, „Ferească Sfântul!” Dar până la ajutorul Sfântului, cu puterile pe care le avem, trebuie să facem ceva. Uite, în combinat funcționează 8 uzine pe profil tehnologic. Ce ar fi dacă am înființa Uzina nr. 9, de mâncare. Chiar așa, Uzina de Mâncare. Troc facem și acum. Putem achiziționa produse agroalimentare la compensare cu tablă. Gospodăria anexă are 450 de porci, conform inventarului sunt exemplare de 120 de kilograme în medie. Acești porci vor fi începutul. Actuala cantină trebuie extinsă, treptat, ca în povestea ardeleanului. Fabrica trebuie să producă industrial, mâncarea se va distribui pe secții, unde trebuie să amenajăm săli de mese, să le igienizăm, să achiziționăm veselă, tot inventarul. Ardeleanule, din partea Comitetului te numesc coordonator. Directorul administrativ să fie executantul. De achiziția de produse alimentare se va ocupa cineva de la noi, de la județ, împreună cu nea Mircea. Bine? Până la sfârșitul săptămânii viitoare trebuie să avem proiectul, să-l analizăm și să-l aprobăm în Consiliul Oamenilor Muncii. De latura politică mă voi ocupa eu. Ministerul vostru nu cred că va avea obiecțiuni, astfel de cantine gigant funcționează, conform tradiției, de zeci de ani la Hunedoara și la Reșița. Deci asta nu va fi o problemă. Trebuie să analizăm

până la ce mărime ne vom dezvolta. Să-mi dați încărcarea personalului pe schimburi, ca să ne orientăm.”

După stupoarea de la început și care se menținu până când primul secretar pomeni de aprobările politice, oamenii de față se relaxară, întâi directorul general, apoi cel comercial.

„Avem distribuția pe schimburi: din 36.500 de muncitori și personal tehnic în total, 17.000 lucrează în schimbul de zi, în schimbul de după-masă 11.500, iar noaptea numai 8.000. Mesele calde pot fi servite pentru schimbul de zi și pentru cel de după-masă. Noaptea cred că nu e oportun. Pornim cu cantine la cocserie, la furnale și la oțelării, în ordinea asta. La cocserii masa va fi gratuită, că acolo sunt cele mai grele condiții și acolo avem, după lege, alimentație de protecție gratuită. Experimentăm cu ei, apoi ne mutăm pe flux, la furnale și așa mai departe. Dar, tovarășe Prim, am o întrebare, cum vă gândiți să acoperim nevoia de proteine, de carne, că munca la noi necesită o bună compensare cu proteine. De unde vom lua atâția porci, vite, găini, ouă?”

„Simplu, de exemplu tot exportul nostru de păsări tăiate se face prin combinatul avicol de la Sibiu. Acolo este Nicușor, fiul distinsului nostru conducător. Să știți că Nicu este un om deosebit. Și el e îngrijorat de starea populației. Am făcut înțelegerea : noi îi dăm necesarul de tablă și de alte produse ce se fabrică în județul nostru, el va face respingeri masive de păsări provenind de la Avicola noastră, la export, pe motiv de „necorespunzător calitativ”, adică păsări subdezvoltate. Le trimite înapoi. Aici, Avicola noastră va primi aprobare de la centrala lor să le scoată pe piață, la vânzare, ca să nu se înregistreze cu pierderi. O parte din păsări le aducem în combinat, restul le dăm populației ca supliment la rație. La fel vom găsi soluții și la porci, la vite. Avem deja niște contacte cu județul Timiș. Dar să mai vedem.”

„De la județ cine se va ocupa de schimburile de alimente prin compensări, cu care va colabora Mircea?”, întrebă directorul general.

„Să vedem, vă voi comunica eu”

Ședința se încheie aici, într-o notă de optimism. Ardeleanul, cum fu botezat de atunci în cercul intim, trăi sentimentul utilității, iată, povestea lui a prins bine.

„Pe vremurile când tata era deportat pentru un cuvânt, patronatul și-a cumpărat liniștea cu un blid de mâncare. Noi acum ce facem? Același lucru? Din păcate, da. Dar acest troc cât va dura? Cine știe? Și, mai departe, ce va urma? Vom îndrepta lucrurile din interior, pașnic, statutar? Sau vor interveni iar frații mai mari din Răsărit? Cine poate ști?” Vin vremuri de revoltă, ca atunci când tata Pompei s-a trezit vorbind, iar cuvintele l-au costat atâta suferință ? Cine

știe !? Eu ce am să mă fac ? Din neam de „Todoran” am ajuns să fiu, acum, printre cei ce încearcă să cumpere liniștea mulțimii cu un blid de mâncare !

Și nu se mai gândi, un timp, la problemele viitorului.

Capitolul 29

Revolta cu nume fals

Inevitabilul avea să se producă trei ani mai târziu. Degeaba autoritatea cea mai înaltă a județului luase măsuri ca să îndulcească viața de toate zilele a oamenilor. La nivelul întregii țări lucrurile se tensionau pe zi ce trece. Lipsuri peste lipsuri, muncă din greu, nu cultură ci doar beznă, frig, aceleași discursuri bombastice, monotone, reluate ca picătura chinezească, năucitoare. O țară închisă, cu ziduri și paznici de ghetou.

Conspirația porni din exterior și scenariul bine întocmit fu dus până la capăt. Dictatura căzu, dictatorul și soția lui fură împușcați în zi de Crăciun, filmul execuției avea să fie reluat la televiziunile lumii de nenumărate ori, revoluția sau lovitura de stat cum fu catalogat evenimentul după ideologia

interpretului în cauză scăpă curând de sub controlul regizorului și o luă hăisa, după cum doriră masele. A căror implicare nu fusese corect pusă la socoteală. Obiectivul principal fusese înlăturarea dictatorului și a soției lui. Fuga acestuia, spre satisfacția mulțimii, declanșă spontan bucurie și veselie. Apărură din biserici preoți cu crucea în fruntea mulțimii, îngenunchind pe drum și spunând în cor Tatăl nostru ... Sediile partidului unic fură ocupate de mulțime, activiștii locali fugiră și ei, se ascunseră pe unde apucară. Dar nimeni nu-i urmări, nimeni nu iniție o prigoană împotriva lor. Într-o țară săracă de sus până jos și de jos până aproape sus, nimeni nu etalase bogății de invidiat. Mulțimea pătrunse în locuințele primilor secretari de județe, de municipii mari și rămase dezamăgită: locuințe obișnuite, aproape la fel cu ale restului populației, poate pe ici colo câte ceva mai aparte, vreun obiect de mobilă, un covor, un video recorder, un serviciu de vase ...

Și totuși, imediat după fuga dictatorului, începu înghionteala pentru locuri pe scaune la masa puterii. Jocul preluării puterii fu televizat, grotescul ieși la iveală, sfertodocții care nu încăpuseră pe listele rezervelor de cadre ale partidului deveniră dizidenți, clamând nedreptățile ce li se făcuseră sau, mai abitir, atitudini agresive și sfidătoare pe care le luaseră împotriva puterii care i-a sancționat, dar neavând curajul să-i facă deținuți politici, au fost terfeliți ca delincvenți ordinari.

Petru, secretarul de partid cu problemele economice ale celei mai mari platforme industriale din țară, asistă la evenimente având o singură idee în cap: evitarea unui accident tehnic în zona fabricilor de oxigen. Pe platformă erau în funcțiune două fabrici de oxigen care furnizau acest gaz oțelărilor. Fiecare fabrică avea posibilitatea să comprime gazul aducându-l la starea de lichid și astfel să-l stocheze ca rezervă pentru utilizări ulterioare. Aceste stocaje lichide erau veritabile bombe cu o putere distructivă colosală. În cazul unui conflict armat în zonă, perforarea cu gloanțe sau obuze a pereților acestor recipiente sferici putea genera o explozie care mătura totul în cale pe zeci de kilometri distanță! Interpelările făcute de Petru la directorul general privind descărcarea de urgență a stocajelor lichide avură un răspuns invariabil: nu este cazul, situația nu impune această măsură extremă. Stați liniștit!

Până la ora 13 în ziua când puterea fu dată peste cap, în public, la acel miting neinspirat organizat în capitală. Singuri fiind în biroul directorului general, acesta îi șopti, strict confidențial: „Stocajele au fost golite încă de duminică, 16 decembrie! Stați liniștit!” Simți o mare ușurare. De la clădirea administrației, plecă spre sediul partidului. Mintea lui nu realiza ce întorsătură luaseră lucrurile. Încă era convins că ei, cei aleși împreună cu conducările întreprinderilor, aveau responsabilitatea de a instaura calmul și ordinea.

Dictatorul a fugit, foarte bine, noi trebuie să ne continuăm viața, munca ... Apropiindu-se de sediu, zări un grup de 5-6 persoane care stăteau în așteptare, pe prima treaptă ce ducea la platforma cu ușa de acces în sediu. Îi atrase atenția asupra intențiilor precise ale grupului faptul că în mijlocul lor se găsea președintele de sindicat de la o unitate de sinteză a Combinatului, care dăduse semne de tulburare în octombrie, la alegerile de partid. Într-adevăr, acesta se desprinsese de grup și îi ieși în întâmpinare:

„Tovarășe secretar, știți ce se întâmplă la București?”

„Da, am văzut, dictatorul a fugit, să-i fie de bine, asta am dorit cu toții, nu?”

„Da, dar o dată cu fuga lui și puterea politică trebuie transferată la popor, nu se mai poate!”

„Bine și ce vreți, transferul de putere? De la noi, Comitetul de Partid al Platformei către cine?”

„Vom constitui un Comitet Provizoriu pe care îl va alege mulțimea și vom prelua puterea!”

Petru vru să continue dialogul, mai mult pentru a se clarifica asupra direcției evenimentelor, dar privind în jur constată că de treptele Comitetului se apropiau tot mai mulți oameni. Unii veneau dinspre poarta Combinatului, era ora schimbului de tură, alții plecaseră mai devreme din schimb și se îndreptau spre porți, dar toți au ales să treacă prin fața Comitetului, precis că acolo se va întâmpla ceva.

„De acord, trebuie o schimbare dacă masele asta doresc. Cum propuneți? N-ar fi bine să intrăm și să discutăm omenește, cu colegii mei și să-l convocăm aici și pe directorul general, pe directorii de uzine, pe președinții de sindicate?”

„Nu intrăm înăuntru, sunteți înarmați, securiștii sunt înăuntru, au arme și activiștii la fel, știm noi!”

„Doamne ferește, măi omule, mă cunoști nu de azi sau de ieri, cum poți să susții o asemenea ineptie? Noi, să fim înarmați? Noi, să tragem? Noi să tragem în cine? În frații noștri, în copiii noștri, în colegii noștri? Îți dai seama ce spui? Neam de neamul meu n-a stat împotriva săracilor ci doar cot la cot cu ei, totdeauna, în primele rânduri!”

„Bine, garantați că nimic nu ni se poate întâmpla?”

„Evident, doar mă cunoști și eu îi cunosc și pe colegii mei. Uite, îți propun să instalăm o stație de radio cu microfon, să-l chemăm pe directorul general, directorii de uzine, să vorbim ce avem de spus aici, afară, vor ieși și colegii mei, să facem totul la vedere!”

„Organizați acest punct de discuții, vă rog.”

Petru intră în sediu, culoarele erau pline cu activiști, de-a stânga și de-a dreapta holului central. Nimeni nu îndrăznește să iasă la vedere, în dreptul geamurilor mari din hol. Cu voce tare, ceru să fie instalată stația de amplificare, cu microfon pe trepid, se vor ține cuvântări. Nu este nici un pericol, stați liniștiți.

Iată-l devenit lider de situație. Fără să vrea, îi revenea sarcina de a gestiona această criză. Din dreapta, colegul cu propaganda făcu doi pași: „Petre, te-ai uitat la mulțime? Sunt mulți beți, uită-te ce ochi au! Ai grijă!”

Stația fu amplasată, la apelul celor dinăuntru apăru directorul general și se apropie de microfon. Înainte de a începe acoperi microfonul cu palma și i se adresă lui Petru:

„Tovarășe secretar, care este atmosfera? Ce să spun? Cum să împrăștiem mulțimea?”

„Simplu, invocați faptul că fabrica este tot ce avem, de aici trăim noi și familiile noastre. Acum trebuie să avem grijă de fabrică mai mult ca oricând, de ea depinde ziua de mâine, pâinea de mâine. Să mergem în secții și să nu lăsăm pe nimeni să-și facă de cap. Faceți apel la calm, la răbdare. Să-i asculte pe cei bătrâni, pe maeștrii în care au încredere. Între timp, vom afla ce se întâmplă la București și vom primi instrucțiuni, de la Minister în primul rând. Deci, cuvântul de ordine este calm, răbdare. Fără băuturi alcoolice!”

Directorul general rosti câteva cuvinte, accentuând pe esență, cerând calm, responsabilitate, vigilență și disciplină. Locul lui îl luă directorul de la laminoare, apoi alți directori. Grupul de inițiativă, cel format adhoc (avea să se întrebe totdeauna cât de adhoc a fost organizat acel grup?), luă microfonul și ceru mulțimii să legitimize formarea Comitetului Provizoriu care ar trebui să preia puterea politică. Propuse în fruntea comitetului un dizident, inginer de la un șantier de construcții, proaspăt arestat cu câteva zile în urmă pentru că, la oră de vârf, lipise afișe instigatoare împotriva dictaturii. Apoi se propuseră unii pe alții și cu asta totul fu gata, avem o nouă putere legitimă, doar trebuie să luăm ceea ce este al nostru!

Sindicalistul se autonumi prim adjunct al președintelui ales care trebuie să fie urgent eliberat din închisoare. Este poporul de acord cu eliberarea lui? Sigur, toată lumea ceru urgent îndeplinirea acestei măsuri de primă importanță. Sigur, vom merge la sediul miliției și îl vom elibera, dar asta numai după ce vom prelua efectiv, în mâinile noastre, puterea. Așa că declară că, acum, Comitetul Provizoriu va intra în sediu să preia puterea, dar ceru ca geamurile din spate, de la sala de ședințe să fie sparte iar o gardă de vigilenți să se cațere pe geamuri pentru a interveni în caz de nevoie.

Intrară, în sala de ședințe îi aștepta primul secretar al comitetului platformei. Sindicalistul se așază în fața lui și ceru chei de seif cu valori, să-i fie predat tot ce există, aur, bijuterii, valută. Petru răsă. „Măi, puișor, ne crezi capitaliștii de altă dată? Sau ai uitat că suntem oameni simpli, ca tine, ca el, ca cei de pe geam? Nu ți-e rușine?”

Primul secretar interveni:

„Vreau să-mi garantați că voi ajunge în siguranță acasă, la familie. Sediul este al vostru. Uite cheile de la biroul meu, aici poți să te instalezi ca mare șef. Îți urez deplin succes.”

Ieșiră. Pe scări lumea se rărise, unii plecaseră acasă, alții spre secțiile lor, cei mai mulți însă se îndreptau spre partea din spate a clădirii pentru a prinde ceva din procedeul de preluare a puterii.

Era în jur de 3 și jumătate, oră la care se termina programul funcționarilor. Din birouri se scurgeau spre poartă intelectualii. Cu ei pe stradă nu ar fi trebuit să fie nici un pericol. Primul secretar apărură flancat de sindicalist și de un muncitor voinic, de peste o sută de kilograme, athletic. Sindicalistul strigă spre cei ce se răsuciseră și erau gata să înceapă huiduielile:

„Acestui om noi i-am garantat siguranța. Îl conducem acasă. Mai târziu va fi judecat pentru faptele lui. Oameni buni, să facem cu toți cei prezenți un cordon de protecție și să-l conducem la poartă”

Mulțimea se aranjă din nou, toată lumea însoți grupul. De undeva, din mulțimea răzleață cineva aruncă un ghemotoc de hârtie spre cel escortat. Grupul de vigilenți urlă: „Fără violență! Nu suntem securiști, noi suntem oamenii noi!”

Petru rămase pe treptele sediului. Lângă el veni colegul cu propaganda. Doar ei rămăseseră din toți activiștii, restul fugiseră sau se amestecaseră cu mulțimea și căutau scăpare spre casă. Peste viaduct până la prima intersecție spre cartiere era cale de peste trei kilometri. Mulțimea mergea pe jos, tramvaiele zăceau abandonate pe trasee, fără vatmani, cu ușile deschise. Linia de contact fusese deconectată, pentru siguranță.

„Ce facem?”

„Mai stăm, comitetul ăsta provizoriu se va întoarce, trebuie să le predăm puterea!” Nu-și termină vorba că dinspre poartă se auzi mulțimea urlând.

„Ce este asta? Cred că e de rău, ceva s-a întâmplat!”

Ieșiră pe artera magistrală, la poartă era îmbulzeală, un grup masiv de oameni fugeau spre oraș, strigând: „Prindeți-l”

Apoi dinspre poartă se întoarseră trei dintre membrii comitetului provizoriu autoales. Sindicalistul părea a fi șeful. Se apropie rapid de cei doi secretari și spuse:

„Mă bucur că nu ați plecat, eram sigur de dumneavoastră, sunteți de-ai noștri!”

„Adică, cum de-ai voștri? Voi cine sunteți?”

„Noi ne cunoaștem de mult, suntem prieteni și azi ne-am adunat să vă întrebăm ce-i de făcut, apoi ne-a venit ideea să preluăm noi puterea. Așa că ne-a mers!”

„V-a mers, nu v-a mers, sunteți noua putere politică, oficial. De aici încolo joaca – dacă asta ați făcut până acum! – s-a terminat. De aici încolo încep treburile serioase. Apar problemele noului, se vor îngrămădi peste voi. Sunteți în stare să le faceți față? Sau veți fugi și voi, ca aceia de dinaintea voastră? Trebuie să vă căutați o identitate, un nume, să declarați o platformă, un plan de acțiuni sau un program, ceva. De administrație să nu vă legați, că se creează haosul de pe lume. Combinatul este o unitate cu foc continuu, trebuie să i se asigure funcționarea non stop. Acum, că v-ați băgat, ați cam dat de dracu, băieți! Ori faceți treabă, ori o luați la fugă și vă ascundeți!”

„De aceea v-am abordat. Sunteți singurul care ne poate ajuta. Știm că nu ați agreat regimul dictatorial, de multe ori ați jucat la margine de prăpastie, sau cel puțin așa a înțeles lumea. Acum trebuie să veniți alături de noi, vorba dumneavoastră, ori faceți treabă ori o luați la fugă și vă ascundeți. Dumneavoastră știți să gândiți și să spuneți cuvintele potrivite, ce ar fi dacă ne-am apuca împreună să ne facem o platformă de acțiuni?”

Petru privi spre colegul lui, propagandistul. „Tu ce zici, Ionele? Ne băgăm?”

Cu jumătate voce, acesta sugerează: „De ce nu iei în calcul că ar fi bine să ne oprim aici? Să-i lăsăm pe ei să se descurce singuri.”

Petru nu-i acordă atenție până la capăt, ci întorcându-se spre primvicele ales întreabă:

„Ce s-a întâmplat la poartă? Ce a fost urlatul acela teribil care s-a auzit până aici? Și de ce v-ați întors? Nu trebuia să-l duceți pe fostul prim secretar acasă, așa cum ați promis?”

„Când am ajuns la doi pași de poarta mare, care era închisă dar nu complet, primul secretar s-a smuls din mâinile noastre și a luat-o la fugă spre un ARO care, cu ușa din spate deschisă, pornise încet spre oraș. Omul nostru a crezut că acea mașină era pentru el, salvarea lui, așa că a încercat să urce. Dar n-a apucat, mulțimea l-a ajuns din urmă și l-a prins. Noi nu am mai putut face nimic. Am asistat neputincioși la scena care a urmat: l-au urcat într-un camion de transport cocs mărunți care se blocase în mijlocul mulțimii și l-au forțat pe șofer să pornească mașina spre viaduct. Unii urlau ca descreierații: „Să-l

aruncăm peste viaduct!” Nu știm ce s-a întâmplat mai departe, am trimis pe unul dintre noi să meargă cu mulțimea, să încerce ceva, nu putem să facem o crimă de la început! Sugestia noastră era să strige, să facă ceva ca să constituie un grup vocal care să propună închisoarea la sediul miliției și aducerea în Combinat a Președintelui nou ales în fruntea Comitetului Provizoriu. Cred că va merge!”

Petru căuta o soluție. Cum nu vedea nici o altă alternativă, acceptă cooperarea cu Comitetul, dar numai până ce va sosi Președintele ales. Nici o clipă nu s-a gândit că el, ca persoană, ar putea fi în pericol, că individul arestat cu aprobarea lor, a secretariatului comitetului de partid al platformei, doar cu câteva zile în urmă ar putea să se răzbune pe primul om din vechea structură care i-ar apare în față. Chiar dacă se cunoșteau de peste 20 de ani, chiar dacă lucraseră alături la punerea în funcțiune a unor secții mari din Combinat.

Au intrat în sediul în care rămăsese doar portărița și s-au apucat de treabă, în biroul lui Petru. Printre membrii aleși se afla și o femeie, tehniciană la un birou de proiectări. Fuma țigară de la țigară. Stinse chiștocul strivindu-l de blatul biroului, cu un „Sictir!” strigat cu satisfacția imbecilului care a reușit să se răzbune pentru ceva ce i s-a întâmplat în trecut. Petru reacționează spontan:

„Ascultă, femeie! Aici reprezinți Puterea, cu P mare, nu poți să te manifesti ca o boarfă de rând. Acum ești cineva, ești o Doamnă în devenire, deci poartă-te ca atare. Ia țigara de jos și șterge masa!” Tonul sigur, de om stăpân pe sine și pe situație o determină să cedeze. Făcu ce i s-a cerut și se retrase pe hol ca să fumeze o nouă țigară.

Petru își formulase în minte o schiță a acestei Platforme Program, sau cel puțin ideea centrală trebuia impusă cu fermitate. Această primă teză, primul articol trebuia să declare necesitatea stringentă, vitală de a menține fluxul de producție sub control. Pentru aceasta, echipa tehnică de conducere a Combinatului, pe toate nivelele, trebuie să-și exercite autoritatea deplină și ca atare, noul Comitet ales garanta legitimitatea cadrelor de conducere aflate pe posturi la acest moment. Întregul personal din Combinat li se va supune, ierarhic. Asta se va impune în primul rând, doar așa se vor menține disciplina, răspunderea la fiecare loc de muncă. Orice abatere de la disciplină, voită sau accidentală, se sancționează conform regulamentului de organizare internă a Combinatului. Măsura îi suna în urechi ca un fel de stare de urgență sau de stare de necesitate, dar nu îndrăzni să sugereze declararea unui asemenea regim.

În continuare, impunerea rolului de conducere la locul de muncă trebuie realizată cu sprijinul direct al sindicatelor. Această anexă a puterii politice comuniste nu era contestată de popor. Încă. De aceea, trebuie să se confere sindicatelor puteri și răspunderi sporite. Ele trebuie să asigure alegerea

Comitetelor Provizorii la nivelele inferioare, pe uzine, secții, ateliere, etc. în asigurarea conducerii la locul de muncă.

Și așa mai departe. Articolele acestei Platforme-Program a Comitetului Provizoriu, în număr de 12, puteau să devină o bază bună pentru o structură de conducere serioasă, responsabilă. Cel puțin până când lucrurile se vor lămuri la nivel central. Petru își dădu seama că omisese acest aspect, al subordonării pe verticală. Nu știa ce s-a mai întâmplat la București în orele cât ei fuseseră ocupați cu propria revoluție. Dar va afla curând, trebuie să se pună de acord cu directorul general, nu poate să-i impună acestuia un rol, în mijlocul furtunii, fără măcar să-l anunțe ce se cere de la el. Dar dacă a fugit și acesta? Alungă din minte o asemenea aberație, nu era posibilă o asemenea dezertare rușinoasă din partea acestui om de caracter.

„Acum, băieți, trebuie obținut acordul conducerii și să faceți bine să-i atrageți de partea voastră!”

„Păi, trebuie să ne faceți legătura cu directorul general, noi nu avem curajul să-i vorbim așa, că doar suntem, încă, niște neica nimeni!”, zise sindicalistul-prim vicepreședinte.

Se duseră cu toții la anexa conducerii. La secretariat, fata de serviciu se ținu calmă, nu se sperie de grupul destul de mare, vreo opt oameni. Calmul ei se datora prezenței în grup a secretarului.

„Unde-i domnul DG?”, întrebă acesta.

„A plecat încă de la ora 3 la o avarie în Combinat.” Dar făcu, subtil, semn cu capul că ar fi în birou.

„Bine, o să verificăm dacă nu a intrat prin Săliță, că totdeauna se spală pe mâini când revine de pe teren”, salvă aparențele omul obișnuit cu procedurile ocolitoare. Și intră în biroul directorului general. Închise ușa după el înainte de a saluta.

„Care-i situația la Comitet? Am aflat că avem un Comitet Provizoriu autoproclamat, cine sunt oamenii și ce vor?”, întrebă directorul general intrând în fondul problemei. Secretarul dădu raportul, pe scurt.

„Vedeți că sunt timorați, sunt copleșiți de rolul asumat, dintr-un foc s-au trezit la mare înălțime și sunt cam amețiți. Fiți blând și cooperant, vă vor binele, dvs. și actualei structuri tehnice de conducere. Am conceput o Platformă-Program care are ca idee centrală garantarea conducerii Combinatului de actuala structură tehnică, legitimă. Trebuie să vă asumați rolul de conducere a treburilor administrative, nimeni să nu abuzeze de situație și să creeze stări de pericol.”

„Bine, să intrăm și să ne cunoaștem!” Și trecu în Săliță prin ușa de legătură.

Secretara îi introdusese pe băieți, aceștia stăteau în picioare, în jurul mesei ovale. Directorul general dădu mâna cu fiecare, îi întrebă numele, prenumele, funcția, locul de muncă. Apoi îi invită să ia loc. Prin simpla lui prezență, cu prestanța omului obișnuit cu situații neobișnuite, reușise să se impună, membrii grupului erau mai timorați acum decât atunci când se apropiaseră de intrarea în anexa administrativă.

„Unde să stăm?”, întrebă ei.

„Uite, voi stați de partea asta a mesei, domnul director general și adjunctul pe locurile lor obișnuite, iar noi, foștii, pe partea asta.”

„Cum adică „foștii”, întrebă a mirare sindicalistul. Directorul general ridică o sprânceană, întrebător. Nici el nu realiza această eschivă din partea secretarului.

„Stați, băieți, să ne înțelegem. Tovarășe director general sau domnule director general, cum e corect să spunem acum? Dar asta nu contează, la urma urmei. La ora 15,30 azi, la sediul nostru, dumneata și acești oameni care fac parte din Comitetul Provizoriu, ce fel de înțelegere ați încheiat cu Primul secretar al platformei? Spune!”

„Păi, preluarea puterii!” răspunse acesta.

„Atunci, dacă ați preluat puterea politică, noi, adică eu și propagandistul acesta de lângă mine, cine putem fi alții decât niște „foști”?

„Și atunci, de ce ne-ați ajutat până acum? De ce ne-ați conceput Platforma Program și ne-ați învățat ce să facem în continuare? Ce rol credeți că ați jucat de la ora 15,30 până acum, dacă nu cel de „ai noștri”?

„Da, în particular ai dreptate, v-am ajutat pentru că așa am simțit și așa simțim și noi transformarea, așa dorim să se continue lucrurile de aici în colo. Dar noi suntem ai trecutului, poate să vă fim de folos o vreme, dar atât!”

În timp ce acest dialog privat – și nu prea! – avea loc între cei doi, directorul general parcursese cele câteva foi aduse de noul organ revoluționar. Se adresă tuturor celor din sală:

„Acest document, Platforma Program, cine a scris-o? Cine a conceput-o?”

„În cea mai mare parte tovarășul secretar Todoran”, spuse sindicalistul.

„Dă drumul la televizor, i se adresă DG-ul adjunctului. O să auziți acum ceva absolut extraordinar!”

Și într-adevăr, la televizor un personaj cunoscut din epoca tocmai defunctă citea proclamația către țară a Comitetului revoluționar provizoriu central. Aproape cuvânt cu cuvânt la fel ca în Platforma program locală. Și adresându-se ansamblului grupului: „Voi toți faceți parte dintr-o structură

pregătită din timp pentru acest eveniment sau ce se întâmplă? Explicați-mi și mie, pentru că este foarte important.”

Sindicalistul: „Noi nu facem parte din nici o organizație, pur și simplu ne-am trezit acum acționând. Poate tovarășul Todoran ...”, și lăsa totul în suspensie, neștiind, neînțelegând nici el cum de s-a produs o asemenea coincidență.

Secretarul, roșind: „Ferească sfântul să trageți concluzia că fac parte dintr-o conspirație! Nici gând de așa ceva, doar mă cunoașteți nu de azi, de ieri! Pur și simplu este identitate de gândire, oamenii de bună credință care nu au înghițit starea anterioară de lucruri pot gândi la fel, pot folosi aceleași cuvinte pentru a-și exprima ideile! Eu nu văd aici nimic nefiresc.”

„Înseamnă că dumneata, tovarășe secretar, ai stofă de conducător de răscoală, nu glumă! De fapt, cine ești dumneata, cu adevărat?”, spuse ca o concluzie directorul general și râse, spărgând starea de încordare ce planase până atunci.

„Nu râdeți, eu cred că omul acesta nu trebuie dat la o parte, are o gândire bună, poate că este cea mai potrivită gândire pentru evenimentele pe care le trăim de câteva ore”, zise adjunctul directorului general.

„O fi, nici eu nu știu cine sunt cu adevărat, m-am mai luat de piept cu cineva mare, mai zilele din urmă, fără să-mi fie teamă de consecințe, dar asta nu înseamnă că aș putea fi un fel de Horea-Cloșca-și-Crișan la un loc! Dar să lăsăm asta. Acum această proclamație, dacă sunteți de acord cu ea, trebuie difuzată în uzine, directorii să preia cu adevărat puterea executivă, iar Comitetul provizoriu să treacă la organizarea aceasta pseudo-politică. Zic așa că nu cred că avem de a face cu o formă politică de revoltă. Deci trebuie ca sindicatele să se substituie politicului, folosind sprijinul autorității administrative. Iar eu și cu colegii mei să ne retragem acasă, la familii și să așteptăm scurgerea evenimentelor.

„Bine, cred că și asta este o alternativă bună, poate cea mai bună, mulți oameni care vor veni pe aici și pe acolo (arătând cu capul în direcția Comitetului) nu vor ști cine este cu adevărat tovarășul Todoran și vor vedea în el doar o persoană din trecut care caută să se agațe cu dinții de un avantaj politic. Cred că a sta de o parte acum este cel mai sănătos lucru. Iar peste două, trei săptămâni, când lucrurile se vor liniști, trebuie să veniți la angajare, doar sunteți oameni de-ai producției, de aici ați fost promovați aici trebuie să reveniți! Nu-i așa, domnule Vice Președinte Revoluționar Provizoriu?”

Și astfel, din nou, spiritul lui Tănase Todoran bătrânul ieși la suprafață, în mijlocul unor evenimente care coincideau cu cele pe care, martirul, le trăise, le provocase, poate le și condusesse la vremea lui.

Dar acum erau alte timpuri ...

Capitolul 30

Sfinții Mărturisitori Năsăudeni

Toată lumea zicea că a fost revoluție, așa a zis și el ca să nu se contrazică cu lumea. Deci, pe 15 ianuarie după Revoluție, Petru se duse în Combinat să încerce o reangajare. Nu i-a fost greu să ajungă la ușa directorului general. Mai greu era să intre, dar avu noroc: DG-ul ieși cu treabă, gata să plece undeva.

„Hei, tocmai mă gândeam la dumneavoastră, domnule Todoran, ce noroc pe mine! Cu ce treburi pe aici?”

„Păi, mi-am zis să încerc reangajarea, că rezervele financiare mi s-au cam terminat!”, răspunse el. Am aici Fișa de Angajare, trebuie avizată de dvs. ca să pot urma procedura”.

„Dați-o încoace. Vă trimit la secția de semifabricate, acolo e liniște. Temporar, apoi am să vă aduc lângă mine, am dreptul la câțiva consilieri personali după noul regulament.” Semnă formularul și plecă, grăbit.

Și dus a fost. Avea să afle, când plecă acasă cu tramvaiul în aceeași zi, că niște brute l-au așteptat la poarta mare pe directorul general și au tras de mașina cu care pleca la Prefectură, cât pe ce să o răstoarne. Nimeni n-a avut curajul să intervină în favoarea lui. „Ne-am distrat și noi! Ce speriat era ditai directorul general, fost ministru, fost membru al CC, și doar i-am zis că numai ne jucăm!”, avea să se laude chiar lângă mine în tramvai, unul din derbedeii în cauză.

De la Prefectură, directorul general avea să expedieze un telex la minister prin care îți anunța demisia, pe motiv de boală gravă. Nu s-a lăsat contactat de nimeni o bună perioadă de timp.

Locul vacant l-a luat adjunctul, iar ca director general adjunct avea să fie promovat directorul de la furnale, om calm și așezat, foarte potrivit pentru rolul pe care avea să-l îndeplinească aproape zece ani în continuare.

Petru se angajă pe post de inginer principal, cu salariul maxim corespunzător vechimii totale în muncă. Era o sumă bunicică, suficientă pentru

nevoile curente ale familiei. Curând i se făcu lehamite de producție. Nu prea avea ce face toată ziua, utilajele mergeau bine, iar ca inginer, socoti el pe urmă, avea un grad de ocupare de doar 4 ore pe lună! Rezistă la programul de 8 ore zilnic, la săptămâna de lucru de 5 zile, doar un an și jumătate. Viața agitată de care avusese parte din prima zi de când a călcat în Combinat, cu 21 de ani în urmă, nu se potrivea cu starea de amorțeală pe care i-o dădea lipsa de activitate. Așa că plecă, la sfârșitul anului 1991, să pună umărul la înființarea și consolidarea Camerei de Comerț și Industrie a județului Galați.

La început îi plăcu. Dar nu făcu prea mulți purici nici aici, trecu la un patron care-l atrase cu promisiuni strălucitoare. Nu se împăcară, concluzia comună fu că erau ambii ca niște săbii care nu pot încăpea într-o singură teacă.

Norocul lui fu că în după amiaza zilei când rămăsese fără servicii se întâlni cu noul director general adjunct care îi ceru să revină acasă.

„Lasă-te de prostii, nu mai umbla brambura, locul dumitale este în Combinat. Vino mâine să discutăm.”

Făcu reangajarea și fu numit șef al serviciului de marketing, o structură nouă pe care trebuia să o construiască și să o facă funcțională. În trei ani, recrută o echipă tânără de 15 oameni. Toți pricepuți în operare pe calculator, toți buni vorbitori de limbă engleză, dar fără experiența vieții și a producției, adică tocmai buni pentru un nou tip de activitate. Perioada dintre ianuarie 1994, când își făcuse ultima reangajare în Combinat și până la pensionare, la 1 septembrie 2002, fu una strașnică, plină de evenimente în cea mai mare parte plăcute. Echipa lui fu recunoscută, în scurt timp, ca una de elită. Umblau la târguri internaționale, editau prospecte, afișe, proiectau panouri publicitare, reorganiză serviciile de secretariat ale structurii de conducere pentru a se alinia la nivele moderne de comunicare internațională. Obținu pentru oamenii lui salarii bune dar și dotări de ultimă oră, calculatoare, birotică, materiale de consum de cea mai bună calitate. Când termină această etapă, prezentă conducerii un nou proiect, de extindere a competențelor acestui serviciu. Cu acest prilej intră din nou în sfera de sinteză a managementului companiei. Practic, i se încredință sarcina de a apăra firma într-o multitudine de procese internaționale de dumping. Învăță lecția apărării intereselor comerciale ale Combinatului în procesul intentat de Comisia Europeană la exportul unuia dintre produsele cu pondere din nomenclatorul companiei. Obținu un rezultat bun, de-a lungul a patru confruntări directe cu unii dintre cei mai buni specialiști în domeniu din lume.

În 1997, sugerează conducerii înființarea unei rețele de distribuție pentru consumatorii finali mici și mijlocii de produse siderurgice care depășeau ca

număr posibilitățile unui comerț civilizat și eficient. Rețeaua deveni funcțională într-o jumătate de an, dar asta atrase după sine conflicte de interese directe cu unii dintre cei mai importanți angajați ai companiei. Reuși să le câștige simpatia prin farmecul personal și antrenarea lor în programe de modernizare a relațiilor companiei cu partenerii interni și externi.

Apoi veni căderea, scurtă și definitivă. În 2001, începu procesul de privatizare a marelui Combinat. Expertizarea de către principalul ofertant dură 6 luni. Fu antrenat în dialoguri multiple și complexe, din care reuși să înțeleagă modul de gândire al expertului foarte bine plătit de patronat pentru a aduce profit sigur și de durată. Înțelese că pentru a fi admis în viitorul corp de experți ai noului patron șansele lui erau minime. Era prea bătrân, dexteritatea lui era minimă în ce privește asimilarea limbilor frecvent utilizate în relațiile internaționale, ceea ce era o barieră de netrecut într-un interval scurt de timp. Apoi trăi șocul furtului nerușinat: unul dintre angajații noului patron fu prins cu o delapidare de câteva zeci de milioane de dolari. Își recunoscu vina, dar motivă senin că el de fapt a reparat o mare nedreptate ce i se făcuse: prețul cu care patronul i-a cumpărat știința, dexteritatea și fidelitatea era mult sub un amărât de procent din totalul profitului pe care i l-a adus în câțiva ani de serviciu. Comentariile celorlalți angajați aduși de noul patron cu sine la preluarea companiei îl lămuriră pe Petru că fapta colegului nu era condamnată, dar nici nu se comentau cele întâmplate.

Și mai înțelese un lucru: că salariații noului patron se suspectau (cel puțin!) unii pe alții de moarte. Orice greșală era adjudecată fără milă în defavoarea celui perdant. Nu exista colegialitate, nu exista noțiunea de echipă decât în condiții strict definite, cu puteri strict delimitate și câștigurile atribuite apriori și acceptate deschis. Adio, deci, prietenie, adio colegialitate, adio ieșirilor cu echipa la o berică, la un picnic, la un spectacol. Adio glumelor, râsului, voia bună nu avea ce căuta printre ei dacă voiau să supraviețuiască.

Și mai încasă o lecție dură: cu cât ești mai deștept, cu cât ești mai priceput în serviciu cu atât devii mai nedorit. Concret, prin aprilie 2002, sosi o echipă de experți de la Comisia Europeană care deschise o investigație în legătură cu sancțiunea antidumping aplicată Combinatului în 2000, dacă se justifică menținerea acestei sancțiuni și în noile condiții, cu acționarul majoritar schimbat sau trebuie declanșată o nouă investigație. Petru fu pus să elaboreze singur, fără echipa lui de la data anchetei anterioare, tot răspunsul tehnico-economic la chestionarul destul de complex trimis înainte de Comisia Europeană. Trudi două săptămâni, zile și nopți, singur, cu dicționarul în mână și cu internetul, însușindu-și o mulțime de noțiuni noi. Când fu gata, predă raportul și văzu cum,

în fața lui, fără rușine, șeful străin semnă documentația însușindu-și paternitatea, exclusivitatea meritelor după ce citi raportul de la cap la coadă și-l aprobă. Apoi veni și momentul confruntării cu experții Comisiei la fața locului. I se atrase atenția să nu cumva să intervină în discuții neinvitat, numai angajații patronului aveau voie să dialogheze cu investigatorii. El avea statut de bibliotecă, trebuia să pună hârtia potrivită în fața persoanei indicate, la momentul dictat cu un gest imperativ de stăpâni.

Statutul lui de funcționar umil fu încălcat de experții comisiei, acei oameni pe care îi cunoscuse cu doi ani în urmă și care i-au recunoscut, la vremea respectivă, calitățile și meritele personale. Fu invitat de aceștia la dialog direct. În limba franceză, pe care Petru o stăpânea binișor. Noii stăpâni înghițiră cu greu gălușca. Practic, în acele minute i s-a pus diagnosticul final: este periculos prin datele economice complete pe care le cunoaște și prin legăturile logice dintre acestea. Trebuie exclus.

Și fu exclus. La 1 septembrie 2002 fu pensionat, la 56 de ani, în deplinătatea puterilor fizice și intelectuale.

Plecă fără păreri de rău: echipă nu mai avea, rol nu mai avea în piesă, iar statutul de paria nu-i pria.

Se retrase la asociația profesională a comercianților de metale pe care, cu sprijinul conducerii Combinatului, o creaseră în 1997. Munci aici 18 ani, construi relații de bună viață în piață între companii adversare în fapt, milită pentru reinvestirea profitului și dezvoltarea afacerilor mărunte prin forțe proprii. Cu pensia de la stat și cu salariul de director executiv al asociației profesioniștilor în ale comerțului cu metale, câștigă suficient pentru a-și ajuta copiii la pornirea lor în viață. Marea satisfacție a lui și a soției lui fu faptul că, în mijlocul emigrărilor în masă pe care țara lui o cunoștea de la acea revoluție mințită, copiii lor rămaseră în țară, își găsiră locuri de muncă convenabile, trăiau decent, iar familia se reunea cel puțin de două ori pe an, cu veselia și bucuria sărbătorilor petrecute împreună în mod tradițional.

În vara anului 2006, fu invitat la o nuntă, într-un loc de excepție: un prieten dintre foștii colaboratori din tinerețile trăite împreună în Combinat își mărita fata. Nunta avu loc la Moldovița, în Bucovina. Gazdă fu un prieten al socrului mic, care îi puse la dispoziție, la un preț modic, pensiunea pe care și-o construisese aici, beneficiind de casa părintească amplasată pe un teren generos ca mărime, plin de flori și pomi fructiferi. Cele trei zile cât dură petrecerea, cu partea pregătitoare și cu nunta în sine, fură pline de veselie și bucurie. Participau foști colegi de muncă din Combinatul de pe vremuri, câțiva oameni de afaceri specializați în distribuția de metale. Avură parte de o vreme potrivit de caldă iar

aerul curat, decența comesenilor și toate celelalte făcură ca timpul petrecut împreună să fie pomenit multă vreme de atunci încolo.

Petru își chemă fiul și nora la Suceava. De acolo, urmau să facă o călătorie de 7 zile prin Maramureș, țara lor autentic românească. Fiul lui, Pompiliu Cristian, purta numele ambilor bunici. Era informatician, lucra pentru o firmă de soft din Marea Britanie, iar soția lui, Adina, era profesoară de limbi, engleză și franceză. O familie tânără de intelectuali. Petru le-a propus să meargă împreună în acele locuri căutate de multă lume din Europa occidentală.

Prima oprire a fost la Vișeu. Au urcat cu mocănița pe Vaser în sus, în inima Parcului Natural al Maramureșului. Apele repezi ale Vaserului, pe lângă care era construită calea ferată îngustă erau limpezi, curate, săltau peste pietre și pe sub stânci, pe sub rădăcini de brazi care urcau până la cer. A fost o zi de primenire, de spălare de tot fumul marilor orașe. Seara au adormit ca pruncii după ce gazda, profesor de muzică de la liceul din localitate, le-a servit o masă cu brânză, cârnați uscați și roșii, alături de un păhăruț de țuică tare și apoi le-a cântat la ceteră hore cu țipulituri de prin partea locului.

Au luat apoi Maramureșul de-a lungul, oprindu-se pe ici colea, până la Săpânța. Minunile văzute pe traseu dădeau deplină justificare renumelui locurilor și țării Maramureșului. De acolo s-au întors refăcând traseul până la Săcel și de aici, o luară spre sud, către Bistrița. Pe drum au făcut popas la Salva. Ceva anume îl trăsese pe Petru pe acest drum, cu vizite la casa memorială a lui Coșbuc și popas în Salva. Mai ales că aici se organiza un târg de vară cu prilejul marii sărbători a Adormirii Maicii Domnului. Și avea să se producă și un concurs de gătit, Sărbătoarea Gulașului. Petru nu voia în ruptul capului să părăsească zona, era mare amator de gulaș, încă din copilărie se dădea în vânt după această ciorbiță sau tocăniță, depinde de rețetă.

Colindară prin târg o vreme, trecură și pe la biserică, dar nu zăboviră prea mult, slujba era pe sfârșite și lumea începea să se adune lângă mesele cu pomeni, colivi și colaci, după obiceiul creștinesc. Plecară de la biserică aproape de ora prânzului, soția și copiii ar fi vrut să servească prânzul în mod civilizat, la un restaurant curat sau la o pensiune cu măcar trei margarete. Dar Petru o ținea una și bună, el vrea gulaș și basta. Mai ales că la locul concursului mirosul ațâțător al delicatelor preferate începea să se răspândească în valuri. Până la urmă, aroma de mâncare fu cea care convinse familia să rămână cu tatăl lor.

Erau gata să se așeze la o masă liberă, mai la marginea spațiului rezervat concursului de gulașuri, când fiul, Pompiliu, observă un loc cu lume adunată la o coadă mai mare decât pe la alte cazane. El îi atrase atenția tatălui său:

„Uite, tată, acolo cred că e gulașul mai bun, că e coada mai mare decât în restul târgului. Hai să vedem ce se dă acolo.” Zis și făcut, tată și fiu plecară spre locul cu pricina. Se dovedi că acolo nu se servea gulaș, ci supă de roșii. Aroma era foarte plăcută, Pompiliu se întoarse la masa pe care ceilalți o țineau ocupată și îi spuse mamei că era vorba de o supă de roșii cu totul deosebită față de ce știau ei. Mama Ella era mare amatoare de supă de roșii, la fel și copiii, de câte ori făcea o oală de supă, puneă câteva polonice deoparte pentru copii. Ei veneau în goană seara, după servicii și plecau totdeauna mulțumindu-i pentru dar și laudând-o, lucru care tare îi mai făcea plăcere șefei clanului. Când auzi de supă de roșii, Ella se duse după Pompiliu să vadă și ea minunea, dar mai ales să miroasă acea aromă mult laudată.

Primul ceaun cu supă tocmai se terminase. Taica Petru nu apucase să prindă măcar o strachină, ceaunul se golise cu trei persoane înainte să-i vină rândul. Dar lângă focul la care Marișka, bucătăreasa, pregătea o nouă tranșă de supă, se pornise o povestire. Un preot, spunea lumea că era slujitor mai mic la capela de la cimitir, începuse o poveste frumoasă despre minunea ce se petrecea aici, la Salva, dar și într-un sat ceva mai încolo, la câțiva kilometri, la Bichigiu. Un miros de smirnă și tămâie acoperise satul de se simțea de la câțiva kilometri distanță de intrarea în sat. Iar în zilele din urmă, același miros devenea din ce în ce mai tare, mai pătrunzător, aici la Salva, pe locul numit „Mocirla”

Petru ciuli urechile când auzi numele de Tănase Todoran, un nume cunoscut lui și ținut ascuns în memorie ca o mare enigmă, încă din copilărie. În fața ochilor minții i se derulă ziua când îi citise tatălui său, Pompei, acel scurt pasaj din cartea de istorie de clasa a XI-a despre răscoala pornită de Tănase Todoran în 1763 și repede sancționată cu o cruzime fără seamă de autoritățile habsburgice.

Când preotul sfârși de istorisit, Petru i se adresă, rugându-l să spună tot ce știa despre urmașii bătrânului răsculat.

„Nu, nu se știe mare lucru despre familia lui moș Tănase. El a avut o familie în Moldova, acolo unde a slujit mulți ani la curtea lui Vodă Mihai Racoviță. Dar se pare că acea familie nu a vrut să-l urmeze în Ardeal, ba chiar s-a opus hotărârii lui de a se întoarce în satul natal, știind că îl aștepta pedeapsa austriacă pentru dezertare. Dar cine a fost soția lui, câți copii a avut acolo, în Moldova, nimeni nu știe nimic. Sigur este că la Bichigiu a avut familie, doi copii, un fiu bolnăvicios și o fată. Despre fiu se știe că a murit neîmpărtășit, moș Tănase n-a primit ca un preot uniat să-i dea muribundului ultima împărtășanie, cu azimă, nu cu pâine nedospită și vin, ca la ortodocși. Atât de tare ținea moșul la credința ortodoxă, că a avut tăria să nu-și lase fiul împărtășit de un popă

închinat papei de la Roma. Spusa lui că Dumnezeu vede și știe care este adevărata credință și care este cea vândută pe bani papistași, că fiul lui se va împărtăși în Rai, la masa lui Iisus, care îl așteaptă ca pe tâlharul cel bun, a rămas de pomenire pe aici, mai ales ca pildă de tărie în fața presiunii greco- catolicilor. Alt adevăr este că dacă moșul Tănase a născut fii în Ardeal, apoi el sigur rămăsese văduv acolo, la Hârlău unde-și avusese moșia primită de la Vodă Racoviță, că bigamie n-ar fi făcut niciodată, așa credincios cum îl știa lumea.”

„Dar alte neamuri, frați, veri sau nepoți care îi purtau numele de Todoran, n-a avut? N-a rămas ca amintire nimic, nici o informație?”, insistă mai departe Petru pe lângă preot.

„Mai mult de atât nu știu, poate că echipa care cercetează martiriul acestor sfinți nășăudeni, că așa începe să-i numească lumea, poate că aceia or ști ceva mai mult. Dar de ce insistați, dacă nu vă este cu supărare, că după accent nu sunteți de prin partea asta de țară, nici măcar din Ardeal!?”

„E adevărat, nu sunt de pe aici, eu sunt acum regățean, locuiesc la Galați, acolo am familia, acolo am muncit o viață întreagă. Dar de născut m-am născut ardelean, sunt de loc din Toplița, județul Harghita. Și insist să aflu cât mai multe despre acest martir pentru că îi port numele. Și eu sunt un Todoran. Și vreau să aflu cât mai multe despre originea neamului meu. Că tata s-a născut Todoran, într-o familie care fusese cândva destul de înstărită, în satul Bogata de Jos, de pe lângă Dej. Istoria cum a ajuns tatăl meu, Pompei, să trăiască și să-și facă familie la Toplița, este lungă și plină de întâmplări. Un lucru este ieșit din comun: tata a sosit la Toplița în 1929, proaspăt liberat din armată. Avea 25 de ani și nu fusese certat cu legea în afară de cea militară. Și totuși, o dată cu el la Toplița a ajuns o scurtă notă informativă a Siguranței, precum că el, tata, Todoran Pompei, este posibil să fie un om aprig, cu porniri de revoltă. Deci autoritățile să-l țină sub observație și la prima manifestare să fie aspru sancționat, chiar închis, ca să nu apuce să ridice lumea la răscoală. Acestei note i s-a dat curs și tatăl meu a fost condamnat la ocnă grea, la o carieră de piatră în munții Măcinului, din Dobrogea. De ce? Doar pentru că a protestat contra creșterii numărului de ore lucrate și a scăderii salariului. A fost de ajuns ca să fie arestat și condamnat. După asta, tata a aflat ceva despre faptul că este sub urmărire, de la o rudă a Patriarhului Bisericii Ortodoxe, Miron Cristea, fie-i numele în veci pomenit cu înaltă cinstire. Dar nimic concret n-a mai aflat și toată viața s-a temut de o fantomă, de un strămoș care din negura vremurilor îi făcea probleme. E adevărat, noi suntem un neam cam aprig, nici eu nici frații mei nu suportăm nedreptatea și ne revoltăm foarte ușor, parcă am avea ceva ce ne împinge la protest. Noi pomenim toți frații, fără să fi fost învățați în familie, o expresie

teribilă: noi zicem la greu că ,neam din neamul meu n-a suferit o palmă fără să o dea înapoi”. Oare cine suntem noi, părinte? Fantoma care l-a speriat pe tata, o fi acest om sfânt cum ziceți, Atanase Todoran? De la el moștenim predispoziția spre revoltă?”

„Nu știu, domnule, dar este foarte ciudată povestea dumneavoastră. Ar trebui să faceți niște demersuri la Patriarhie, poate acolo să fie adunate mai multe informații.”

„Părinte, ar mai fi ceva. Eu am avut în liceu un profesor de istorie foarte devotat neamului, adevărului istoric și credinței ortodoxe, chiar mergând la risc uneori. L-am întrebat odată, tocmai când învățaseram la istorie despre răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, că dacă cineva ar dovedi că se trage din Horea sau din unul dintre ceilalți doi tovarăși de martiriu ai lui, acel cineva ar fi pasibil de rele tratamente din partea autorităților? Iar profesorul mi-a retezat-o rapid: „Vezi-ți de treabă, măi copile, nu te băga unde nu-ți fierbe oala!”

Povestea se opri aici, mai bine zis rămase în coadă de pește. Preotul mai adăugă: „Da, rele tratamente pot fi aplicate mai ales dacă individul în cauză ar da semne de neastâmpăr revoluționar. Atunci, oricare i-ar fi fost neamurile pedeapsa ar fi venit, indiferent de strămoși. Poate mai repede în cazul în care s-ar fi tras din neamuri atât de suscocoțate pe sancțiuni istorice, cum a fost Horea sau Tănase Todoran. Oricum, domnule, după cele ce am aflat despre dumneavoastră, mă închin cu respect și vă doresc să fiți un demn urmaș al moșului Atanasie Todoran, că prea semănați a așchie sărită din acest trunchi.”

Petru reveni la ai săi, uitând de supa de roșii. Soția și copiii îl priveau îngrijorați, dar el nu zise nimic, doar stătu pe gânduri până terminară masa.

„Apoi, eu am aflat niște amănunte despre un strămoș de-al tatei, așa că m-au cam copleșit gândurile. Cred că mâine, când plecăm de aici, ar trebui să ne oprim la Bistrița, la sediul Episcopiei. Vreau să cer informații în plus despre strămoșul nostru.”

Îl lăsară în pace, cu gândurile lui. Doar până seara când, stând în curtea pensiunii unde trăseseră, în mijlocul grădinii cu pruni încărcate de rod încă necopt, Pompiliu rupse tăcerea și își rugă tatăl să le spună și lor povestea.

Petru cedă. Începu cu cele aflate de la preot, la amiază, în piața de la locul numit „La mocirlă”. Când termină, Pompiliu zise:

„Și crezi mata că omul pomenit de istorie a fost strămoșul nostru? Că dacă nu se cunosc urmași de-ai lui, cum de avem noi numele de Todoran, curat și neschimbat de peste 200 de ani știind doar că a avut un fiu pe care l-a ținut în brațe până a murit și o fată despre care nu se mai știe nimic”.

„E adevărat ce zici, fiule. Dar mai este un semn mare de întrebare: de ce tatăl meu, Pompei, a venit la Toplița cu tinicheaua legată de căciulă? Adică de unde provenea acea informație precum că acest tânăr, de numai 25 de ani este foarte periculos, oricând gata să declanșeze o revoltă? Pentru a ne lămuri, ar trebui să existe o arhivă cu actele Siguranței din anii de după Marea Unire, iar printre acte ar trebui să existe un dosar al familiei Todoran din Bogata de Jos, plasa Dej. Acest dosar ar lămuri lucrurile. Dar el trebuie găsit, poate că cei care lucrează la cazul Tănase Todoran, istorici și preoți, or fi aflat ceva mai multe decât este public cunoscut acum. Eu trebuie să aflu!”

A doua zi ajunseră la Bistrița. Aici drumul cercetărilor sau mai bine drumul dorinței lor de a afla mai multe ajunse la o fundătură: comisia în cauză se retrăsese la Patriarhie, luând cu ea toate documentele originale. Cercetarea lor se apropiase de final, concluzia comisiei era că acei țărani simpli, fără prea multă carte sau chiar de loc, luptaseră pentru credința moștenită de la părinții lor chiar cu sacrificiul vieții, devenind pildă pentru generațiile următoare. Propunerea comisiei era ca acei martiri să fie canonizați cu numele de „Sfinții Martiri Năsăudeni”. Deci familia Todoran, dacă ar fi dorit să se convingă, pe bază de documente certe, că este urmașă a moșului Atanase Todoran din Bichigiu, ținutul Năsăudului, doar acolo ar fi putut afla confirmarea.

Pe drumul de întoarcere spre casă mai făcură un popas la Toplița. La casa părintească, sora Margareta nu știa nimic despre tata Pompei, iar actele familiei fuseseră adunate de Emilia.

„Știu că a păstrat din toate hârtiile doar cele care se refereau la casă și la pământ, locul nostru din Banfi. Ce o fi făcut cu restul de acte, de hârtii din cutia aceea din carton, eu nu știu.”

Petru deduse pe bază de logică simplă că tata Pompei nu păstrase nici un document care să-l lege de acea fantomă a trecutului său. Lui îi era teamă de acest personaj necunoscut și nici măcar nominalizat. Asta a reieșit foarte clar în ziua când elevul de liceu Petru a aruncat niște vorbe incitante: „Ce ar fi să putem dovedi că ne tragem dintr-un strămoș conducător de răscoală pe care istoria îl recunoaște?” Atunci mama și tata s-au speriat foarte, au făcut un pas înapoi cerând să fie lăsați în pace, acum le merge bine, de ce să atragă necazuri? La momentul acela, Petru nu pricepuse la ce fel de necazuri se gândise tatăl său. Își aminti că i-a cerut lămuriri profesorului său de istorie și acesta l-a refuzat foarte tranșant.

Ce înseamnă toate acestea? Greu de dat un răspuns.

Petru se lăsa păgubaș pe moment. Avea să se mai gândească dacă să continue cercetările sau nu. Încă nu-i era prea clar la ce i-ar fi folosit să știe

exact dacă se trag din Tănase Todoran sau nu. Părinților lui, profesorului de istorie din liceu le era teamă în zilele acelea de eventuale represalii pentru fapte ale unui strămoș vechi de mai bine de două secole.

Ciudat, foarte ciudat!

Lucrurile rămaseră așa mai mult de un an. În luna mai a anului 2008, Petru citi în ziarul „Lumina” editat de Patriarhie Hotărârea Înaltului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române:

„Având în vedere viața pilduitoare a Sfinților Martiri și Mărturisitori Nășăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu, întru apărarea dreptei credințe și sfârșitul lor mucenicesc, urmând obiceiul sinodal și chemând în ajutorul nostru puterea Sfântului Duh,

HOTĂRÂM:

Ca de acum înainte, Sfinții Martiri și Mărturisitori Nășăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu, să se numere printre sfinții pomeniți de Biserica noastră și preamăriți de Dumnezeu în ceruri și să se cinstească cu cântări de laudă în ziua a douăsprezecea a lunii noiembrie.

Iată așadar cât de înalt a fost acest strămoș al lui! Un sfânt, înscris în calendarul creștin ortodox român și cinstit într-o zi anume de tot clerul și cinul monahicesc! Ce poate fi mai frumos?!

Și atunci, cutremurat de măreția faptelor bătrânului luptător pentru dreptate, adevăr și credință, Petru cugetă îndelung la ce l-ar îndemna Sfântul de acolo, din nemurire.

Oare noi, cei de azi, suntem vrednici să ne numim urmași ai acelui sfânt? Suntem îndreptățiți să strigăm în gura mare: „Noi suntem din neamul unui sfânt martir român!”

Dacă ar fi vrut să dea strălucire martirică neamurilor lui, moșul Atanasie ar fi lăsat în urmă-i dovezi clare, de necontestat. Dar așa, lipsa acestor dovezi, lipsa amintirilor în tradiția orală a oamenilor locului despre familia sfântului îndeamnă spre cumpătare în cuget: Sfântului i se cuvine respectul nostru, cinstirea numelui său iar pomenirea martiriului său în veac trebuie să fie moștenirea pe care o lăsăm urmașilor.

Moșul Tănase a lăsat neamului românesc, nu numai celor din familia lui, o trăsătură de caracter ales: să fii aprig apărător al dreptății, să-ți slujești cinstit neamul! Din piatra cioplită cu trudă de tata Pompei în ocna Măcinului și în cariera Deluț din Călimani a răsărit un trandafir roșu, de o culoare pură, ca un miracol al jertfei.

Astăzi, când neamul nostru este supus la grele încercări nu doar de străinii haini ci și de vânzătorii de țară, din veacul său Sfântul ne strigă aceleași cuvinte pe care le-a rostit, cu ultima suflare, când roata călăului îl zdrobea bucată cu bucată: „Nu vă lăsați, fraților!”

*Am așternut ultimele cuvinte ale acestei povestiri la 1 septembrie 2016,
an în care am împlinit 70 de ani.*

Magia pietrei

(În loc de postfață)

Zilele trecute am văzut un film bun, diferit de cele de duzină care abundă în violențe gratuite, nu au nici un mesaj moral, ba uneori sunt toxice, mai ales pentru tineret. Era un film de acțiune, clasic, cu intrigă bine construită și mesaj. Un mesaj de început și altul, mai la obiect, la final. De la început privitorul era avertizat că scenariul a fost inspirat dintr-o realitate istorică, dar că acțiunea și personajele sunt fictive. Producție canadiană. Despre construirea unui drum de fier. Muncă fizică brută, periculoasă, extenuantă și abrutizantă, însă mirajul unui singur dolar, câștigul pentru o zi de muncă a atras mii, sute de mii de omuleți din cea mai populată și săracă zonă a globului: China. Era sfârșit de veac 19 sau poate început de veac 20. Un copil orfan, o fătucă isteță foc, o zvârlugă deghezată în băiat încearcă să câștige ceva bani pentru a-și plăti locul pe un vapor care duce mâna de lucru ieftină spre continentul nord american, cel al mirajelor pentru orice înfometat disperat, sărac lipit pământului. Ea nu caută miracolul îmbogățirii, ea își caută tatăl plecat de mult spre acest loc al făgăduinței, dar care nu a mai dat nici un semn de viață de câțiva ani. Pitindu-se în colțurile retrase ale unor adăposturi unde găsea refugiu pentru scurte odihne, fata se apleca asupra unei fotografii înrămate, singura amintire despre familia sa – tată, mamă și fiică. Dar pe această poză prețioasă chipul tatălui era parțial acoperit de o pată, fiind distrus dintr-o întâmplare nefericită.

Eroina noastră reușește să emigreze. Ajunge pe șantierul căii ferate care se construia într-o regiune muntoasă, sălbatică, spre teritoriile din nordul Canadei. Aici își dovedește talentul de artificier învățat într-o perioadă nefastă din copilărie, când a fost obligată să presteze o muncă periculoasă într-o fabrică de artificii. Deși este respinsă la angajare din cauza că era plăpândă, fetița reușește să atragă atenția asupra sa implicându-se în situații periculoase. Ea dovedește curând că are pricepere și dexteritate pentru a fi un foarte bun artificier. Poseda un simț deosebit al pietrei, al echilibrului sau al instabilității, al șubrezeniei unui edificiu sau pur și simplu a unei îngrămădiri de pietre. Finalul este fericit, pelicula aduce un omagiu miilor de chinezi ale căror oase odihnesc de-a lungul drumului de fier, dar pe care statul canadian i-a sancționat foarte aspru, obligându-i la plata unei taxe exagerat de mari pentru vina de a fi intrat ilegal în țară. Suma colectată cu această taxă a fost uriașă pentru acele timpuri, ținând cont de puterea de cumpărare redusă a dolarului canadian: 37 de milioane de dolari, o sumă de câteva ori mai mare decât costul total al drumului de fier. Mult încoace, aproape de zilele noastre, statul canadian face penitență, recunoaște

nedreptatea acelei taxe percepute cu japca și își cere iertare de la urmașii constructorilor chinezi, naturalizați ulterior în Canada.

Filmul a avut efect spontan asupra amintirilor mele. Talentul acelei copile manifestat în relația specială pe care o avea cu piatra, rocă înfiptă în conglomeratul muntos, mi-a adus aminte de un talent remarcabil, dar cu totul anonim, pe care cineva mi-l relevase în anii adolescenței: tatăl meu, pietrarul Pompei, cioplitorul poreclit de vecinii de stradă Cioncaș Pompei, fusese puțin cunoscut până la ieșirea la pensie. Cum pâ râul Măghieru, de-a lungul căruia se întindea strada noastră rodea neobosit din grădina casei, imediat după ieșirea la pensie, tata Pompei pietrarul fu nevoit să-și reia vechea meserie pentru a-și salva gospodăria.

Eram student, cred că în jurul vârstei de 20 de ani. În vacanțele de vară îmi găsisem utilitatea, câștigând niște bani buni pentru acoperirea cheltuielilor cu studiul. Deși eram bursier, banii de bursă nu acopereau decât cazarea la căminul studențesc și masa completă, nu și nevoia de îmbrăcăminte, cărți, rechizite, un supliment de hrană și câte și mai câte altele. În anii aceia, chiar copil fiind era un obicei patriotic să muncești în vacanțele de vară după ce împlineai vârsta de 14 ani. Deci munca în vacanță era ceva firesc, era o necesitate, nimic glorios sau din contră, rușinos. Până la anii studenției trecusem prin câteva pseudocalificări: reparator de lăzi pentru ape minerale, zugrav, ajutor de zidar, salahor pe un șantier de turnat bolțari. După terminarea liceului am obținut munci mai ușoare dar și mai bine remunerate. În vara când am terminat liceul, am ocupat o lună de zile postul vacantat temporar, de bibliotecar la Biblioteca orășenească, apoi în anul următor am lucrat ca funcționar merceolog la Secția Comercială a Sfatului Popular Raional.

În vara cu pricina, dădeam meditații la matematică și fizică unui grup de adulți care urmau cursurile liceului de cultură generală la fără frecvență. Ne reuneam, cei cinci studioși și cu mine, ditamai domnul profesor (!?), când la unul când la altul seara, pentru trei-patru ore de predare, memorare, interpretare și rezolvare de probleme de matematică și fizică. Diminețile acelei veri blânde, însorită dar nu fierbinte ca acum, erau ale mele, puteam face orice. M-am oferit să-l ajut pe tata. Tata Pompei, cum aveam obiceiul să-l numesc, alintându-l, era încă robust. Încă era mânat de neastâmpărul muncii manuale, în gospodărie rezolvase toate problemele mari și nu a refuzat niciodată o mână de ajutor cerută de un vecin sau altul.

Casa noastră era așezată pe malul drept al pâ râului Măghieruș, un fir de apă care adeseori, primăvara sau toamna, devenea furios, umflat de debite mari, în stare să rupă malurile, cel din dreapta – unde erau curți și grădini sau cel din

stânga, destul de bine consolidat de primărie, fiind drum de acces și de transport forestier. Consolidarea malului dinspre curți revenea fiecărui proprietar. Pe cheltuială proprie, desigur. Asta presupunea construirea unui zid de piatră, de 2 metri înălțime și lung cât ținea grădina omului.

După ieșirea la pensie tata se apucase imediat de construit un zid solid, din pietre de munte – roca dură, bazalt sau andezit se găsea din belșug prin zonă, trebuia doar spart, cioplit și transportat. A început cu fundația, a făcut-o adâncă de aproape un metru, cu beton turnat ca să țină legate pietrele și să reziste la presiunea torentului vijelios din primăvară sau toamnă. A costat ceva bani, cimentul era destul de scump pentru o pensie amărâtă. Din fericire, pentru a tăia o stâncă de pe domeniul statului nu existau cine știe ce restricții sau reglementări. Pe vremea aceea. Iar dacă existau, nu prea le știa lumea sau nu le lua în considerare deoarece nici un oficial din zonă nu se lega de așa ceva. Puteai merge înspre munte, puteai găsi aproape de marginea drumului forestier un bolovan mai mare, de câteva sute de kilograme sau chiar de câteva tone, puteai lucra câteva zile acolo, în văzul lumii, fără să ți se interzică acest lucru, trebuia să fii atent doar să-ți fructifici munca transportând acasă produsul final, altfel, dacă lăsați pietrele șlefuite nepăzite, peste noapte se găseau destui amatori pentru însușirea lucrului gata făcut.

Tata Pompei dobândise meșteșugul de pietrar în anii tinereții. Prin 1935, lucrătorii forestieri de pe valea Mureșului, în special de pe cursul superior al râului, au intrat în greve prelungite. Mulți și-au pierdut locul de muncă în fabrică. Printre ei s-a aflat și tata. Era proaspăt căsătorit, avea deja doi copii mici, familia nu dispunea de alte surse de existență decât câștigul din munca celor două brațe ale tatălui. Și a găsit de lucru în munți, în Călimani, la o carieră de piatră. Acolo se ciopleau cuburile de andezit pentru pavajul străzilor din marile orașe. Produsul – un cub cu latura de 10 maxim 12 centimetri, era obținut în totalitate manual. O muncă brută, epuizantă, care impunea calificare sau deprinderi speciale dobândite prin experiența acumulată în ani de muncă migăloasă. Se pare că tata a deprins repede tehnica simplă a cioplitului pietrei. Cred că avea un talent ascuns, o îndemânare ancestrală înscrisă în gena de țăran lucrător al pământului din totdeauna. Pe vremea aceea rămâneau la carieră, în munte, cu săptămânile, la 25-30 de kilometri de casă, mai ales iarna. Veneau periodic pentru a ridica premânda – un tain de hrană inclus în salariul convenit cu patronul carierei – care însemna un săculeț de mălai, o tablă sau două de slănină de porc, afumată sau nu, sare, ulei, gaz lampant. Oamenii plecau de acasă încărcăți cu alte produse, din gospodăria proprie: cartofi, ceapă, un fedeleș cu lapte acru sau un boț de brânză frământată, de regulă iute. Fedeleșul era un

butoiaș plat, de vreo 20 de centimetri înălțime, în care încăpeau 5 până la 10 litri de lapte acru, făcut în casă.

Așa a muncit tata la spartul pietrei până când lucrurile au revenit la normal în vale. A fost reprimat la muncă, mai întâi ca boactăr (adică paznic), o muncă de răspundere la patron, deoarece mulți amatori de furtișaguri de lemn fasonat se găseau și pe atunci. De-a lungul gardului fabricii erau amplasate, din loc în loc, gherete de pază. Boactărul, atât ziua cât și noaptea trebuia să-și facă rondul. La fiecare gheretă se găsea un ceas cu un mecanism simplu, cu o singură limbă. Acea limbă trebuia mutată manual, cu o gradație, la oră precisă, atunci când mecanismul lui se debloca pentru câteva secunde doar. La acel moment anume boactărul trebuia să fie prezent, adică trebuia să fi parcurs drumul de la ghereta anterioară, pe traseul de control precizat zilnic. Dacă nu respecta viteza de mers pe traseul dat, risca să nu prindă momentul declicului mecanismului de ceasornic și rata mutarea indicatorului cu o gradație. Ceea ce însemna penalități la salariu și chiar pierderea locului de muncă. Erau iertate doar cazurile de forță majoră, când paznicul descoperea un hoț și pierdea timpul cu anihilarea acestuia. Dar astfel de incidente trebuiau să fie însoțite de dovezi certe, adică de hoțul prins. Dacă acesta scăpa și reușea să fugă cu prada, atunci dauna se recupera de la paznic, obligatoriu! Povestind astfel amănunte din viața aceasta catalogată de unii drept ușoară și invidiată de mulți naivi, bătrânul meu spunea: „Măi copile, în viața ta să nu zici nimic despre nimeni până când nu cunoști perfect problema respectivă și pe omul acela. Că despre munca mea, de boactăr, spuneau unii proști că e muncă ușoară, de ce oare salariul este egal cu al unuia care cară toată ziua scânduri cu spinarea? Dar nu era așa. Că aveai o răspundere care te obliga să fii atent, să respecti regula, traseul, să fii cu ochii în patru, să fii iute de picior ca să-l poți prinde pe hoț și destul de vânos ca să-l poți lega, cu o sfoară avută totdeauna la îndemână.”

Așa a pornit tata pietrarul să-și cioplească blocurile de piatră spre a ridica zid solid la malul apei, care să protejeze curtea și grădina de viiturile ce se porneau, de cele mai multe ori noaptea, cu vuet mare. Sacul cu scule era destul de greu, aveam cu noi un baros de vreo 15 kilograme, alte 2 ciocane mai mici, un topor special cu o parte tăiș iar cealaltă parte ciocan, șpițuri (dălți ascuțite sau plate din oțel de scule), pene de lemn, platbenzi, sapă, lopată ... Ne-am împărțit greutatea totală în două traiste și am purces la drum. Până la locul minei – că tata așa boteza locul unde aștepta bolovanul să fie scos la lumină – era cale lungă, vreo patru kilometri în anul acela. Am mers noi ce-am mers, dar cele 10-15 kilograme atârnavu incomod, mereu schimbam greutatea dintr-o mână în alta. Până când am găsit, pe marginea drumului, o creangă groasă, de răchită, numai

bună pentru ideea ce-mi trecuse prin cap. Am oprit, am scos toporișca din sac și am cioplit creanga după gândul meu. Tata se uita la mine cu răbdare: oare ce-i trece prin cap studentului ăsta (el îmi spunea „domn’ inginer”). Și mi-am făcut o cobiliță. Am agățat traistele pe capetele bățului și le-am purtat cu ușurință vreo doi kilometri. Apoi tata a preluat sarcina, lăsându-mă pe mine să mă odihnesc. Seara, povestind mamei despre invenția mea, se lăuda spunând că nu degeaba a cheltuit atâția bani pe domnul inginer, iată, a și învățat ceva folositor la școlile acelea! L-am corectat, nu din modestie ci pentru că acea cobiliță era o pârghie simplă, despre care am învățat la fizică, în liceu, într-a VIII-a. Prin urmare, nu era un titlu de glorie să folosești o asemenea cunoștință elementară.

Și am ajuns la mină. Era pe la ora 10 dimineața, în acea primă zi de șantier. Iulie, cald, dar nu chiar foarte cald. La munte, pe vremurile acelea când încă nu se declanșase încălzirea globală, aerul era răcoros, foarte proaspăt și curat. Parfumat de mireasma florilor peste care albinuțele porniseră zborurile de colectare a nectarului zeilor! Cred că eram la vreo opt sute de metri altitudine, cu mai mult de două sute de metri deasupra orașului. Peisajul este superb. Chiar și acum este aproape la fel, deși bieții Călimani au chelit, la rând cu generația noastră. Ne-am așezat să ne tragem sufletul pe un pinten de piatră care ieșea la suprafață, în iarba mățăsoasă dintr-o poeniță ca de o jumătate de hectar mărime. Înspre răsărit față de locul unde ne așezaserăm, pădurea deasă cobora în pantă lină spre o vale dincolo de care urca un alt deal sau munte, și tot așa mai departe. Liniștea era copleșitoare, așa cum era înstăpânită doar de ciripitul păsărelelor și zumzetul continuu al albinelor. Tata a aprins o mărășască, a fumat-o în tihnă, a stins-o, iar mukul l-a strâns într-un petic de ziar pe care l-a pus în sacul cu scule. L-am văzut și cu alte ocazii făcând la fel. Nu dădea explicații, dar gestul acela mărunț de grijă față de natură, făcut fără pic de ostentație, dezvăluia o educație profundă, sănătoasă, ale cărei rădăcini se pierd în negura vremurilor de când neamul nostru trăiește pe aceste meleaguri. Munți și păduri cărora le datorează viața, tihna și sănătatea, erau respectate și protejate din instinct de acei oameni simpli. Pe atunci nu dădeam prea mare atenție unor astfel de gesturi. Dar de când acel om drag a plecat în călătoria lui zamolxiseană (eu așa zic, ai noștri pleacă totdeauna la strămoși, acolo unde bătrânul Zamolxis, păstorul neamului nostru, are grijă să-și adune turma ...) amintirea unor gesturi mărunte capătă semnificații mitice pentru mine. Apoi și-a frecat palmele, parcă lustruindu-le, încălzindu-le. A apucat lopata și mi-a zis: „Hai, băiete, să dezvelim pruncul pământului! A dormit destul până acum!”. „Aici, tată, piatra asta zici că e stâncă? De unde știi mata ce se ascunde în iarbă, sub pământ? Dacă săpăm degeaba?” „He-hei, băiete, cine are ochi de văzut, vede! Tu ai auzit de jocul

Bărbuncul?” „Nu, n-am auzit, n-am văzut pe nimeni să danseze acest joc.” „Și eu l-am învățat de la meșterul pietrar. Tu i-ai văzut pe marmoroșeni jucând tropotita? Jocul ăla cu bății mărunte din călcâi în pământ, mai mult pe loc?” „Da, am văzut, și mi-o plăcut”, zic eu. „Noa, așa-i și bărbuncul, bați pământul pe loc, când mai tare când mai încet și ascuți ce-ți spune pământul! Că dacă are ceva bun sub picioarele tale, pământul îți spune, dar numai dacă te simte că ești un om de-al lui, adică de-al pământului. Înțelegi?!” Și avea o sclipire în ochi, parcă se jena că vorbește așa ceva, de domeniul basmului. Mă crede copilul ăsta ori nu mă crede? parcă se întreba tata. Eu citisem, prin ultima clasă de liceu, câte ceva ce se găsea greu prin biblioteci, despre esoterism. Cele spuse de tata m-au trimis spre această zonă, dar cu sens de adâncire a imaginii. „Și matale ai jucat bărbuncul, aici? Și ce ți-a spus pământul?” „Mi-o zis ce-ți zic și eu ție, sapă și vei vedea!”

Și am săpat. Zile în șir, aproape o săptămână. Mai întâi am dezvelit piatra, îndepărtând iarba de la suprafață. Bătrânul pietrar m-a învățat că natura trebuie respectată în cele mai mici amănunte. Iarba nu trebuie omorâtă. Tai cu sapa brazde și le îndepărtezi cu grijă, să nu rănești rădăcina firului de iarbă. Și pui brazdelela loc când termini treaba. Altfel, dacă pământul rămâne dezgolit, poate fi spălat de la prima ploaie mai consistentă și de aici începe eroziunea. Am ținut minte aceste sfaturi, iar când lucrul nostru s-a apropiat de sfârșit, nu m-am mirat să-l văd pe tata că ia de acasă o căldare pe care a umplut-o cu apă din pârau când am început să urcăm dealul spre mină... Am bănuir că apa va fi folosită pentru a uda brazdele de pământ cu iarbă când le vom pune la locul lor. Tata dădea cu târnăcopul, eu scoteam pământul și îl stivuiam în movile, pe marginea gropii. De fapt groapa era mai mult un con cu deschidere largă, am priceput eu că doar pe o pantă relativ lină vom putea muta bolovanul din loc. După vreo trei zile de săpat, bolovanul s-a dezvelit ca o veritabilă stâncă. Groapa se adâncise cam la vreun metru jumate, și bolovanul se dezvoltase în lățime, apoi brusc, circumferința ei a început să coboare spre adânc. Acum scobeam sub piatră ... „Cred că are mai mult de două tone”, zic eu la un moment dat. Tata a dat doar din cap, greutatea namilei nu-l impresiona de fel, el privea obiectul cântărindu-l cu interesul celui ce știe la ce-i va folosi. Într-un târziu, evaluarea lui s-a încheiat și a zis: „Cred că avem aici destulă piatră să facem cel puțin 4 metri de cioancă de 2 metri înălțime.” Prin partea locului, cioancă era numele zidului de piatră, un mal de râu sau pârau făcut de mâna omului. „Și ne ajunge atât?” „Păi, zice tata, dacă ne grăbim bine și vremea va ține cu noi, cred că vom termina până îți vine rândul să mergi la școală!” „Așa de mult mai avem de lucru?”, întreb eu. „Da.” Sec, răspunsul nu lăsa loc de comentarii.

Am muncit la dezvelirea bolovanului toată săptămâna, de luni până sâmbătă. În ultima zi, bătrânul pietrar n-a făcut nimic, doar a curățat piatra de bulgării de lut care se lipiseră de el. Și îl cerceta din ochi, se apropia chiar cu urechea ca și când ar fi ascultat un murmur al pământului. Mi se părea, acel ritual, destul de caraghios, dar nu-i puteam pune nici o întrebare tatei, care era atât de concentrat că nu auzea nimic din ce se petrecea în jurul lui. Cred că totul a durat mai bine de trei ceasuri. Apoi, brusc, ca și cum s-ar fi edificat asupra obiectului, meseriașul a pus mâna pe dălți și pe ciocanul mic (avea vreo două-trei kilograme, mititelul!) și, suit pe creștetul pietrei, a început să scobească o gaură. Mai întâi a trasat cu dalta, lovind ușor și des, pe spinarea bolovanului o linie, de la răsărit spre apus, apoi a început să scobească în adânc. Șanțul prindea contur, avea lungimea de șase-opt centimetri, lărgimea la fel, iar adâncimea creștea cu fiecare icnet al pietrarului. Mi-a cerut să-i aduc la îndemână sacul cu pene de lemn și de oțel, platbenzi cu muchii teșite de multă folosință. Din timp în timp, puneă pana în locaș, o fixa pe laturi cu platbenzile și îi încerca jocul. Apoi continua să scobească. Cred că trecuse de ora 4 de-amiază când a terminat lucrarea. A fixat pana definitiv și a altoit-o zdravăn cu ciocanul: era fix și strâns în locaș. Apoi a coborât de pe piatră, a aprins o țigară, a fumat-o molcom, fără o vorbă. Mă învățasem să-i respect tăcerile. Explicațiile ori comentariile despre lucrul pe care-l făcea veneau la momentul pe care el, tatăl meu, îl considera potrivit. Și atunci cuvintele se înșirau clare, simple, pe înțeles. Când a terminat de fumat, cu aceleași gesturi socotite pe care le văzusem de atâtea ori, a strâns mukul într-un petec de ziar și l-a pus în sac. Apoi, și-a frecat palmele îndelung, s-a ridicat, a luat barosul cel mare și, urcându-se pe spinarea namilei, a tras o lovitură năprasnică în capul penei înfipite acolo.

Și nu s-a întâmplat nimic. A coborât, a luat săculețul de merinde și mi-a zis: „Eu mă duc să culeg niște hribi, tu fă curat, adună sculele și le curăță, că am terminat pe ziua de azi.“

Cred că a lipsit vreo oră. Pe când se apropia de luminiș, piatra a început să crape. Cu zgomot. Pârâitul era ca acela de coajă de lubeniță coaptă când cuțitul se înfige în el. Când a ajuns lângă mine, tata Pompei pietrarul a zis: „Am știut eu!“ Ne-am uitat împreună, crăpătura despărțea piatra în două jumătăți, ca și cum ar fi umblat un joagăr uriaș peste el. A scos pana și armăturile cu ușurință, ele nu mai erau captive în locașul lor. „Apoi, măi copile, de luni încolo ne-om apuca de crepat și de cioplit.“ Atât a zis, și cu asta a revenit la normalitatea lui de fiecare zi. Nimic spectaculos nu se întâmplase. Nu avea de ce să se laude, deși motive ar fi fost destule. Nici eu n-am zis nimic, pe drumul de întoarcere. Dar clocoteam în adâncul meu. Totul ținea de artă; ceea ce văzusem eu în acele

câteva zile era timpul nescris și nespus al lui Michelangelo, din clipa când vedea prima dată blocul de marmură și până când îi aplica prima lovitură de daltă. Era un timp de demiurg. Cu mintea și simțurile scotea la iveală, în lumină, pe îngerul ascuns în piatră. Toată munca de după acele zile și ore de lovit, săpat, frecat și mângâiat obiectul brut – marmură sau piatră simplă, andezit sau bazalt sau granit, tot una ar fi fost – era numai finisaj. Creația, actul facerii se consumase în acele zile și ore minunate! Târziu, la vreo doi ani după episodul cu stânca de la mină, când cioanca a fost gata, l-am întrebat pe tata, doar atât: „Acolo, în Deluț, erau mulți cioplitori ca dumneata?”. S-a uitat lung la mine și într-un târziu a zis: „Da, erau câțiva foarte buni, aproape artiști! Eu nu sunt decât un simplu cioplitor care am furat cât am putut din meserie. Ca să aduc pâine familiei.”

Atunci am înțeles marele har dat omului din popor, fără carte prea multă, dar care a împlinit înțelepciunea Cuvântului: „A scoate din piatră seacă!”.

Am recitit manuscrisul după ce l-am lăsat să se „odihnească” câteva săptămâni. Am hotărât că merge, poate să vadă tiparul. Dar un gând încă nelămurit, ascuns, nu-mi dădea pace. Ceva lipsește. Dar ce ? După un timp totul mi se limpezi : din adâncul veacului am auzit un glas strigând, gâtuit sub tortură : „Nu vă lăsați, fraților !” Am înțeles, bătrânul martir, Atanasie Todoran, își cerea dreptul !

Cuprins

1. În căutarea norocului	1
2. Norocul	5
3. Roata morii se-nvârtește	10
4. Iuliana	17
5. În întâmpinarea destinului	26

6. Greva	31
7. Locul cu bună mireasmă	40
8. Martiriul	45
9. Sfânta Împărtășanie	49
10. Focul din cămin	57
11. Mănăstirea Sfântul Prooroc Ilie	63
12. Fratele Vasile, pocăitul	68
13. La poalele Călimanilor	76
14. În 1963	84
15. Trei ani	91
16. Cojocul	99
17. Darul fericirii	106
18. Împăcarea	111
19. Operația	116
20. Tovarășul muncitor necalificat	133
21. Lașul și ticălosul	141
22. Închis, muncă de teren	152
23. Vom face alta, pe pietre de râu	162
24. Regăsire	166
25. Mă însor și eu	174
26. Și Domnul i-a dat omului să trăiască ani 70	180
27. Neam de neamul meu	186
28. Economatul	192
29. Revolta cu nume fals	198
30. Sfinții Martiri Năsăudeni	208
31. Magia pietrei - în loc de postfață	219